

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
Obchodná fakulta

Evidenčné číslo: 16200/D/2012/0004667190

**VPLYV ZAHRANIČNÉHO OBCHODU EURÓPSKEJ
ÚNIE NA KONKURENCIESCHOPNOSŤ
SLOVENSKEJ REPUBLIKY PO VSTUPE DO
EURÓPSKEJ ÚNIE A PO ZAVEDENÍ EURA**

Dizertačná práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
Obchodná fakulta

***Vplyv zahraničného obchodu Európskej únie na
konkurencieschopnosť Slovenskej republiky po vstupe do
Európskej únie a po zavedení eura***

Dizertačná práca

Študijný program: *Manažment medzinárodného podnikania*

Študijný odbor: *6225 Medzinárodné podnikanie*

Školiace pracovisko: *Katedra medzinárodného obchodu*

Školiteľ: *prof. Ing. Peter Baláž, PhD.*

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že dizertačnú záverečnú prácu som vypracovala samostatne a že som uviedla všetku použitú literatúru.

Dátum: 6.7.2012

.....
Viera Slováková

Pod'akovanie

Touto cestou chcem vysloviť pod'akovanie školiteľovi mojej dizertačnej práce – prof. Ing. Petrovi Balážovi, PhD. za odborné vedenie, konzultácie a za prejavenu ochotu pri spolupráci, bez ktorých by táto dizertačná práca nedosiahla požadovanú kvalitu. Rovnako chcem touto cestou vyjadriť aj moje úprimné pod'akovanie všetkým oponentom za ich cenné rady a nápady na skvalitnenie predkladanej práce.

Dátum: 6.7.2012

.....
Viera Slováková

ABSTRAKT

SLOVÁKOVÁ, VIERA, Ing. Mgr. et Mgr.: *Vplyv zahraničného obchodu Európskej únie na konkurencieschopnosť Slovenskej republiky po vstupe do Európskej únie a po zavedení eura*. [Dizertačná práca] – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; Katedra medzinárodného obchodu. – Školiteľ: prof. Ing. Peter Baláž, PhD. – Bratislava: OF EU, 2012, 160 s.

Cieľom záverečnej dizertačnej práce je načrtnúť vývoj a zhodnotiť súčasný stav a konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky, po tom, čo SR vstúpila do EÚ a počas pôsobenia globálnej finančnej krízy zaviedla jednotnú európsku menu euro. SR sa musela vyrovnáť s obmedzenými kompetenciami a štátnymi zásahmi vyplývajúcimi z akceptovania pravidiel spoločnej obchodnej politiky EÚ a prijatia pravidiel fungovania hospodárskej a menovej únie EÚ. Práca je rozdelená do 5 kapitol a obsahuje 10 grafov a 10 tabuliek (z toho 6 je v prílohách). Prvá kapitola predstavuje zhrnutie teoretických prístupov k zahraničnému obchodu a európskej integrácii, ďalej predstavuje právnu úpravu a inštitucionálny rámec spoločnej obchodnej politiky EÚ a kompetencie jednotlivých členských štátov v tejto oblasti a v poslednej časti tejto kapitoly je predstavená právna úprava a inštitucionálny rámec hospodárskej a menovej únie EÚ, jej nástroje a možnosti ich uplatňovania na úrovni slovenskej ekonomiky. Druhá kapitola sa zaoberá efektívnosťou spoločnej obchodnej politiky EÚ a jej ovplyvnenie globálnou finančnou krízou, z toho vyplývajúceho konkurenčného postavenia samotnej EÚ, ďalej sú v kapitole bližšie popísané nástroje spoločnej obchodnej politiky EÚ a možnosti ich uplatňovania v slovenskej ekonomike a možnosti kompenzácie dopadov globálnej finančnej krízy na ekonomiku SR prostredníctvom nástrojov hospodárskej a menovej únie EÚ. Tretia kapitola sa venuje cieľom a metódam dizertačnej práce a stanovuje hypotézy. Štvrtá kapitola charakterizuje hlavné subjekty mezinárodných ekonomických vzťahov, akými sú USA, Japonsko a EÚ, v rámci ktorej je porovnanie aktuálneho vývoja slovenskej ekonomiky s českou a nemeckou ekonomikou. V ďalšej časti tejto kapitoly je analyzovaná potreba a fungovanie zdieľanej politickej a ekonomickej suverenity v eurozóne a spätné zhodnotenie miery pripravenosti slovenskej ekonomiky na zavedenie eura a jeho vplyv na konkurencieschopnosť SR. Piata kapitola obsahuje teoretické a praktické prínosy dizertačnej práce. V závere sú zhrnuté výsledky riešenia danej problematiky a potvrdenie stanovených hypotéz.

Kľúčové slová: zahraničný obchod, spoločná obchodná politika EÚ, hospodárska a menová únia EÚ, jednotná európska mena, euro, eurozóna, obchodná politika, hospodárska politika, menová politika, konkurencieschopnosť, globálna finančná a hospodárska kríza, kríza eurozóny, vývoj slovenskej ekonomiky

ABSTRACT

SLOVÁKOVÁ, VIERA, Ing. Mgr. et Mgr.: *Impact of the foreign trade of the European Union on the competitiveness of the Slovak Republic after joining the European Union and after launching of the euro*. [Dissertation Thesis] – University of Economics in Bratislava. Faculty of Commerce; Department of International Trade. – Thesis Supervisor: Prof. Ing. Peter Baláž, PhD. Bratislava: FC UE, 2012, 160 pp.

The aim of the dissertation thesis is to outline the development and review the current status and competitiveness of the Slovak economy after Slovakia joined the EU and during the effects of the global financial crisis has introduced a single European currency Euro. SR had to cope with limited competencies and state interventions resulting from the acceptance of the rules of the Common Commercial Policy of the EU and the adoption of operating rules of the Economic and Monetary Union of the EU. The thesis is divided into 5 chapters and contains 10 graphs and 10 tables (of which 6 are in annexes). The first chapter presents a summary of theoretical approaches to foreign trade and to European integration, also presents the legislation and institutional framework of the Common Commercial Policy of the EU and competencies in this area of individual member states and in the last section of this chapter is presented legislation and institutional framework of the Economic and Monetary Union of the EU, its tools and possibilities of their application at the level of the Slovak economy. The second chapter deals with the efficiency of the Common Commercial Policy of the EU and influence of the global financial crisis on it, from that resulting competitive position of the EU itself, further in this chapter there are described in more details instruments of the Common Commercial Policy of the EU and the possibilities of their application in the Slovak economy and possibilities of compensation of the impacts of the global financial crisis on the Slovak economy through the instruments of Economic and Monetary Union of the EU. The third chapter is dedicated to aims and to methods of dissertation thesis and establishes hypothesis. The fourth chapter characterizes the main subjects of international economic relations, such as USA, Japan and the EU, in which there is a comparison of the current development of the Slovak economy with the Czech and the German economy. In the next section of this chapter is analyzed the necessity and the behavior of the shared political and economic sovereignty in the Eurozone and re-evaluation of the level of preparedness of the Slovak economy for the Euro introduction and its impact on the competitiveness of the SR. The fifth chapter contains theoretical and practical contributions of the dissertation thesis. In the conclusion there are summarized the results of solving topics and confirmation of the hypotheses.

Key words: Foreign trade, Common Commercial Policy of the EU, Economic and Monetary Union of the EU, European single currency, Euro, Eurozone, Commercial policy, Economic policy, Monetary policy, Competitiveness, Global financial and economic crisis, Eurozone crisis, Development of the Slovak economy

OBSAH

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY	10
2 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA I V ZAHRANIČÍ	18
2.1 Teoretické východiská	18
2.1.1 Teórie zahraničného obchodu a teórie integračného charakteru	20
2.1.2 Konkurencieschopnosť	28
2.1.3 Teórie európskej integrácie	33
2.2 Právna úprava, ciele a inštitucionálny rámec spoločnej obchodnej politiky EÚ a kompetencie jednotlivých členských štátov v tejto oblasti	57
2.2.1 Obchodné dohody spoločnej obchodnej politiky EÚ a zahraničný obchod EÚ	63
2.2.2 Spoločná obchodná politika EÚ a konkurencieschopnosť EÚ	66
2.3 Právna úprava a inštitucionálny rámec hospodárskej a menovej únie EÚ, nástroje menovej politiky a možnosti ich uplatňovania	69
3 CIEĽ A METÓDY PRÁCE	76
4 VÝSLEDKY A DISKUSIA	82
4.1 Štandardný gravitačný model ako ukazovateľ vnútroúniijného obchodu medzi členskými krajínami EÚ	82
4.2 Dopady globálnej finančnej krízy na ekonomiku SR a možnosti ich kompenzácie nástrojmi spoločnej obchodnej politiky EÚ a nástrojmi hospodárskej a menovej únie EÚ	92
4.3 Vplyv zavedenia jednotnej meny euro na konkurencieschopnosť SR a spätné zhodnotenie miery pripravenosti slovenskej ekonomiky na zavedenie jednotnej meny euro	104
4.4 Porovnanie konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky pred a po vstupe do EÚ, ako aj pred a po prijatí eura na vybraných ukazovateľoch	111

4.5 Zdieľaná politická a ekonomická suverenita v eurozóne	116
4.5.1 EÚ ako demokratické politické zriadenie	118
4.5.2 Právomoci menového a finančného systému EÚ	120
4.5.3 Oblasť politiky	121
4.5.4 Stabilizačný mechanizmus	123
4.5.5 Spoločné zdieľanie bremena krajinami eurozóny	125
4.5.6 Spoločné zdieľanie bremena európskymi bankami	127
4.5.7 Právomoci a pravidlá hlasovania	128

5 TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ PRÍNOSY DIZERTAČNEJ PRÁCE

132

6 ZÁVER

135

7 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

140

8 PRÍLOHY

155

ZOZNAM GRAFOV A TABULIEK:

Graf 1: Porterov diamant	33
Graf 2: Jednotlivé stupne ekonomickej integrácie	40
Graf 3: Vývoj úrokových sadzieb SR počas rokov 2000 – 2012	100
Graf 4: Vývoj HDP vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	112
Graf 5: Vývoj miery inflácie (HICP) vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	113
Graf 6: Vývoj zahraničnej obchodnej bilancie vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	113
Graf 7: Vývoj úrokových mier vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	114
Graf 8: Vývoj deficitu verejných financií vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	115
Graf 9: Vývoj miery nezamestnanosti vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	116
Graf 10: Stupne centralizácie	122
Tab. 1: Výsledky rozšíreného gravitačného modelu	90
Tab. 2: Prehľad pozícií krajín V4 v rebríčkoch ročeniek Doing Business od roku 2008	96
Tab. 3: SWOT analýza slovenskej ekonomiky	96
Tab. 4: Vývoj úrokových sadzieb SR počas rokov 2000 – 2012	99
Tab. 5: Vývoj HDP vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	155
Tab. 6: Vývoj miery inflácie (HICP) vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	156
Tab. 7: Vývoj zahraničnej obchodnej bilancie vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	157
Tab. 8: Vývoj úrokových mier vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	158
Tab. 9: Vývoj deficitu verejných financií vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	159
Tab. 10: Vývoj miery nezamestnanosti vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011	160

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

"Je nevyhnutné, aby sme nesľubovali veci, ktoré nedokážeme splniť, a aby sme plnili to, na čom sme sa dohodli. Spoločná zodpovednosť za dlhy bude možná iba vtedy, keď budú k dispozícii dostatočné kontrolné mechanizmy."

Angela Merkelová

Spolková kancelárka Nemecka

Úvodný citát je zo zasadnutia európskych predstaviteľov na samite EÚ týkajúceho sa budúcnosti eurozóny, ktorý sa uskutočnil posledný júnový týždeň v Bruseli. Tento samit bol výsledkom snahy o nájdenie spoločných riešení na zmiernenie dopadov krízy eurozóny predovšetkým na členské štáty eurozóny, ale aj ostatné členské štáty EÚ. V súvislosti s globálnou hospodárskou a finančnou krízou sa naplno prejavila nepripravenosť bankového systému EÚ na trhové otrasy. Z dôvodu ich silnej prepojenosti, tzv. interdependencie, sa problém jednej banky môže rýchlo preniesť na ďalšie banky, čo má negatívny vplyv na vkladateľov, investície a aj hospodárstvo EÚ ako celku. V reakcii na tento stav navrhli predstavitelia členských štátov EÚ lepší dohľad nad finančným sektorom, ktorého hlavnou úlohou je pomáhať koordinovať činnosti vnútroštátnych regulátorov a zabezpečiť jednotné uplatňovanie pravidiel EÚ.

Na posilnenie finančnej stability vyzval predseda Európskej komisie J. M. Barroso k vytvoreniu tzv. európskej bankovej únie, aby sa obnovila dôvera v európske banky a v jednotnú menu euro a tento plán sa stal súčasťou dlhodobej vízie hospodárskej a fiškálnej integrácie EÚ. Bude ešte potrebných veľa diskusií, návrhov a následných implementácií, aby sa tento plán vôbec podarilo naplniť. Práve toto dynamické politicko-ekonomické prostredie momentálne najviac prepojeného integračného zoskupenia na svete, akým EÚ bezpochyby je, nás viedlo k zaoberaniu sa otázkou analýzy najdôležitejších komponentov zahraničného obchodu v novo sa formujúcom integračnom prostredí EÚ, ktorého kontinuálnou súčasťou sa stala aj slovenská ekonomika a najdôležitejších súvzťahností medzi teoretickým významom zahraničného obchodu, integrácie a konkurencieschopnosti. Táto práca má preto ambíciu skúmať praktické dopady integračných posunov na konkurencieschopnosť ekonomiky SR s prihliadnutím na negatívne vplyvy globálnej hospodárskej a finančnej krízy a z nej vyplývajúcich konzekvencií na eurozónu, ktorej súčasťou sa od roku 2009 stala aj SR.

Druhá polovica 20. storočia bola v znamení expanzie globalizačných procesov, ktoré boli priamym prejavom liberalizácie v celosvetovom obchode a vynútené aj prudkým rastom vedecko-technického pokroku. Možno ich chápať ako prirodzené premietnutie pozitívnych celoplanetárnych politických i sociálno-ekonomických a spoločenských posunov. Ďalší vývoj potvrdil, že so sebou prináša nielen veľké príležitosti a nové výzvy, ale prehĺbuje aj riziká a prináša doteraz nepoznané hrozby. Globalizácia sa stala ďalšou etapou zmedzinárodňovania hospodárskeho života a nadväzuje na interdependenciu, čiže vzájomnú závislosť rôznych subsystemov, ako napríklad suverénnych štátov a transhraničnosť interakcií medzi jednotlivými aktérmi svetovej politiky. Tento nový fenomén priniesol prehodnotenie a zmenu tradičných úloh národných štátov ako aktérov, ktorí mali rozhodujúcu úlohu v medzinárodných vzťahoch.

Keďže primárny a určujúci charakter a význam ekonomických procesov a vzťahov sa zo štátov presunul na globálnu úroveň, tak tento jav so sebou nevyhnutne priniesol integráciu suverénnych štátov do väčších ekonomických zoskupení napomáhajúcich rozvoju medzinárodného obchodu a tým sa miera internacionalizácie prehĺbila ešte viac a máme možnosť pozorovať, ako sa formuje celoplanetárna štruktúra ekonomických vzťahov. Dominantnými a rozhodujúcimi sa stávajú tie ekonomické procesy, v ktorých majú kľúčovú pozíciu a vplyv transnacionálni aktéri, a to nielen medzinárodné inštitúcie a organizácie, ale aj transnacionálne korporácie.¹ V minulosti bola táto spolupráca realizovaná najmä z politických dôvodov, ale tieto moderné teórie poukazujú na fakt, že v poslednom storočí došlo k významnému nárastu kooperačných vzťahov, ktoré sú ekonomické a až na druhom mieste politické alebo vojenské. Jedným z dôvodov bolo pochopenie, že efektívnejšou formou ekonomickej spolupráce je postupná sektorová integrácia, ktorá má zabezpečiť potrebný ekonomický rast a následnú politickú stabilitu. Druhým, pre súčasnosť možno ešte významnejším dôvodom, bolo zintenzívnenie aktivít nadnárodných spoločností na poli medzinárodného obchodu, či už kapitálového alebo komoditného, čo z nich urobilo významných aktérov svetového politického systému. Štáty predtým určovali smer kooperácie, pod tlakom udalostí na medzinárodných trhoch však začali určovať pravidlá a smerovania kooperácie, ktoré skôr iba nasledovali dianie vo svetovom obchode. Pokiaľ dovtedy mali štáty možnosť ovplyvniť vývoj globalizácie tak,

¹ BALÁŽ, P a kol. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. Piata edícia. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3, s. 26-44

aby sa rovnomerne vyvíjali všetky jej úrovne, od tohto momentu môžeme konštatovať, že globalizácia získala predovšetkým ekonomický rozmer.²

Súčasnému daniu na európskom kontinente dominuje proces integrácie, základy ktorého boli prirodzeným vyústením procesu dynamického rozširovania zahraničnoobchodnej výmeny, čiže internacionalizácie ekonomiky a neskôr i ostatných sfér spoločenského života. Tieto procesy internacionalizácie predchádzali samotnej ekonomickej integrácii. Trvanlivosť, pevnosť a rozsah každej integrácie, teda i európskej závisí do značnej miery od toho či výhody, ktoré prináša prevyšujú nad nevýhodami. Iba takýto spôsob integrácie má nádej na trvalosť a úspech. Prax ukazuje, že väčšina pokusov o integráciu krajín, ktoré sa opierali iba o dobrú vôľu alebo o násilné formy vyhovujúce iba niektorým účastníkom tohto procesu sa skončili spravidla neúspechom. Medzi najsilnejšie motívy prointegračného konania krajín patria tie, ktoré majú svoj pôvod vo sfére ekonomiky a prinášajú zainteresovaným urýchlený ekonomický rozvoj a ďalšie pozitívne ekonomické efekty.³

Objektívny základ pre súčasné integračné procesy sa začal v ekonomickej sfére vytvárať koncom 18. a v 19. storočí. Ako ukazujú historické skúsenosti významnými impulzmi pre rozširovanie stykov medzi historickými spoločenstvami ľudí boli a sú zásadné zmeny v rozvoji výroby. V dôsledku priemyslovej a technickej revolúcie, ktoré zrodili strojovú veľkovýrobu a veľkopriemysel dochádza k takému stupňu rozvoja internacionalizácie výroby a spoločenského života, že národné rámce sa stali pre úspešný ekonomický rozvoj úzkymi. Medzinárodný obchod a deľba práce sa stávajú nevyhnutnou podmienkou rozvoja modernej priemyselnej výroby. Priemyselná revolúcia, ktorá priniesla kvalitatívne vyššiu úroveň výroby na základe masového zavádzania strojov si vyžiadala i vyšší stupeň zospoločenšenia práce a výroby. Ak v podmienkach feudalizmu menej rozvinutá výroba podmieňovala výmenu a kooperáciu v obmedzenom rozsahu, napríklad určitého feudálneho územia, potom kvalitatívne nová úroveň výroby založená na strojovej výrobe si vyžiadala zospoločenšenie a kooperáciu v oveľa širšom rozsahu. Práve v týchto procesoch spočívajú základy vzniku novodobých národov. Nový stupeň výroby v tomto štádiu narážal na feudálnu rozdrobenosť, colné a iné bariéry, ktoré obmedzovali ďalší rozvoj obchodu, kooperácie a deľby práce. Realizácii masovej strojovej výroby bránilo i feudálne pripútanie pracovnej sily k pôde a rozsiahle naturálne hospodárenie. Z týchto

² PAUHOFOVÁ, I. a kol. 2012. *Paradigmy zmien v 21. storočí*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.ekonom.sav.sk/uploads/journals/Paradigmy_zmien_v_21_st.pdf>

³ BALÁŽ, P a kol. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. Piata edícia. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3, s. 38

dôvodov dochádza v Európe k významným sociálno-ekonomickým i politickým zmenám. Je to odstránenie feudálneho spoločenského systému s jeho bariérami brániacimi ďalšiemu pokroku výroby v procese revolúciách 17. až 19. storočia. V krajinách, kde neboli v stredoveku vytvorené zjednotené centralizované štátne útvary dochádza hlavne v 19. storočí k masívnemu rozvoju procesov národného zjednocovania. Typickými príkladmi uvedených procesov boli Nemecko a Taliansko.⁴

Procesy zásadných ekonomických premien vo sfére výroby sa odrazili i v procese zmien sociálneho zloženia obyvateľstva. Nové podmienky zrodili nové záujmy, ktoré sa stali základom nových politických subjektov a ideí. V jednotlivých krajinách začínajú získavať vplyv idey osvietenstva, liberalizmu, demokracie atď. Začína sa stabilizovať nová sociálna štruktúra, nový systém ideí a hodnôt spoločnosti a v neposlednom rade i nové politické usporiadanie spoločnosti. Sprievodným znakom uvedeného procesu je hlavne vo feudálne rozdrobených krajinách nárast hnutí za zjednotenie národov, ktoré sledovalo jednak ekonomické ciele vo vytvorení veľkých národne orientovaných ekonomík, chránených od ekonomík iných štátov colnými a inými ochrannými bariérami. Zároveň je uvedený proces sprevádzaný vytvorením národných ekonomických infraštruktúr. Vo sfére ideologickej a politickej má veľmi silný vplyv nacionalizmus podporujúci a propagujúci myšlienky národnej výlučnosti, sebaurčenia a jednoty. Vo sfére politiky a hlavne zahraničnej dochádza k intenzívnemu presadzovaniu národných záujmov. Rozhodujúce mocnosti sa usilovali o vymedzenie sfér svojho vplyvu. Proces vytvárania novej medzinárodnej architektúry bol často sprevádzaný konfliktmi medzi jeho jednotlivými subjektami a bol zavŕšený vypuknutím prvej svetovej vojny.⁵

Toto temné obdobie Európy začiatkom 20. storočia bolo nasledované veľkou hospodárskou krízou v 30. rokoch a druhou svetovou vojnou, ktorá predstavovala doteraz najničivejšie obdobie pre Európu. Obdobie po jej skončení v roku 1945 bolo charakteristické vysokým tempom ekonomického rastu v snahe prekonať biedu a hlad vo vojnami rozbitej a rozdelenej Európe. Svetové hospodárstvo sa v tomto období muselo stotožniť s novým faktom, ktorý prinieslo rozdelenie Európy víťaznými mocnosťami. To vyvrcholilo do vzniku dvoch ekonomických celkov, a to vyspelejšej kapitalistickej západnej Európy a menej vyspelej socialistickej východnej Európy. V kapitalistickej západnej časti bola základom pre pomerne rýchly rast ekonomiky produktivita práce, ktorý

⁴ LUCAS, R. E., Jr. 2002. *Lectures on Economic Growth*. Cambridge: Harvard University Press. 204 s. ISBN 978-0-674-01601-9, s. 109-110

⁵ ECONOMICWORLD.EU a kol. 2012. *Vývoj svetovej ekonomiky*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economicworld.eu/ekonomika/svetova-ekonomika/vyvoj-svetovej-ekonomiky.html>>

je spájaný s medzinárodnou deľbou práce a rozvojom medzinárodného obchodu. Hnacou silou bol obchod, ktorý umožnil rýchlejšie získavanie zdrojov a akumuláciu kapitálu, aby sa mohla rozvíjať priemyselná výroba.⁶

Obdobie 70. a 90. rokov 20. storočia bolo poznačené tzv. ropnými šokmi spôsobenými vojnovými konfliktmi na Blízkom Východe, ktoré spôsobili ekonomické otrasy s celosvetovým dopadom. Pre toto obdobie bolo charakteristické zvyšovanie cien energií, väčšia nezamestnanosť, rastúca nerovnováha medzi ponukou a dopytom, zmena teritoriálnej i komoditnej štruktúry svetového obchodu, ale aj rýchlejší vedecko-technický rozvoj.⁷

V ďalšej etape hospodárskeho vývoja Európy na seba nenechali nové formy hospodárskej internacionalizácie dlho čakať a predstavovali najmä opätovnú snahu o dosiahnutie hospodárskej stability po ropných šokoch. Po spadnutí železnej opony a opätovnom spojení Európy bolo cítiť značný vplyv liberalizácie a čoraz rýchlejší rozvoj bývalých socialistických ekonomík v snahe dobehnúť kapitalisticky vyspelejšie štáty západu. V súčasnosti pod vplyvom vyššie uvedených procesov dochádza k vytvoreniu celej bohato rozvetvenej štruktúry medzinárodných ekonomických vzťahov zahrňujúcej medzinárodný pohyb tovaru, služieb, kapitálu, pracovných síl, vedeckých a organizačných poznatkov spolu s medzinárodnou kooperáciou v oblasti vedeckého výskumu a vývoja, výroby, odbytu ako aj medzinárodnú spoluprácu pri riešení dopravných, surovinových, energetických, ekologických a iných problémov. Ďalším znakom vývoja uvedených procesov v súčasnosti je neprestajné zvyšovanie transnacionalizácie a zlepšovanie spolupráce medzi korporáciami. Výsledkom je obrovská koncentrácia kapitálu, ktorá umožňuje rozsiahly vedecko - technický pokrok a investície. Na druhej strane, však uvedené procesy môžu prinášať určité negatívne tendencie vzniku oligopolov v dôsledku čoho sa zoslabujú účinky trhového prostredia. Transnacionálne korporácie môžu dnes skoncentrovať také množstvo kapitálu a ďalších výrobných faktorov, ktoré často presahujú možnosti jednotlivých často i pomerne veľkých národných ekonomík.⁸

Pre procesy internacionalizácie je typické, že nepôsobia v rámci celej zemegule s rovnakou intenzitou a v rovnakých formách. Rôzna úroveň ekonomického rozvoja neumožňuje rovnako intenzívnu spoluprácu a v niektorých sférach ju činí dokonca

⁶ DEJINY.WZ.CZ. 2012. *Světová hospodářská krize*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/krize/krize.html>>

⁷ OKD.CZ. 2012. *Ropné šoky sedmdesátých let*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.okd.cz/cz/eu/energeticka-politika/ropne-soky-sedmdesatych-let/>>

⁸ BALÁŽ, P a kol. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. Piata edícia. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3, s. 38-41

nemožnou. Napríklad rozdielna úroveň v úrovni výrobnéj základne, alebo vedy a techniky znižuje možnosti kooperácie. Ďalším faktorom vplývajúcim na intenzitu procesov internacionalizácie medzi krajinami je vzdialenosť v akej sa krajiny nachádzajú. Spravidla medzi krajinami, ktorých vzdialenosť je nevelká je intenzita spolupráce vyššia ako medzi tými, ktoré sú od seba veľmi vzdialené. I keď je treba poznamenať, že s rozvojom dopravy, spojov a komunikácií je pôsobenie uvedeného faktora oslabované. Do začiatku 90. rokov 20. storočia bola významnou prekážkou rozvoja internacionalizácie existencia dvoch zásadne odlišných ekonomických, sociálnych a politických štruktúr. Táto odlišnosť spočívala v zásadnom rozdiel vo fungovaní ekonomických štruktúr, na jednej strane trhové hospodárstvo, na druhej strane dirigistická centralistická ekonomika, ktoré spôsobovali "nekompatibilitu" týchto ekonomických systémov a obmedzovali možnosti spolupráce na minimum. Okrem ekonomických faktorov bola izolovanosť týchto systémov posilovaná politickými a ideologickými faktormi. Uvedené objektívne faktory spôsobili a spôsobujú, že intenzita vzájomných vzťahov a prepojenosť medzi skupinami štátov má rôzny rozsah i kvalitu. Spravidla štáty, ktoré spolu susedia, majú približne rovnakú úroveň ekonomického rozvoja, uznávajú rovnaké spoločenské hodnoty, majú úroveň svojich stykov a vzájomnú prepojenosť ekonomík i všetkých spoločenských vzťahov na oveľa vyššej úrovni ako štáty, ktoré uvedené kritériá nespĺňajú. Procesy internacionalizácie sfér spoločenského života podliehajú historickému vývoju. Podľa miery naliehavosti riešenia určitých problémov na medzinárodnej úrovni a podľa toho, aký je pomer výhod a nevýhod z uvedeného procesu pre určitú krajinu sa ona zapája do procesov internacionalizácie. Uvedené procesy majú dve podstatné dimenzie. Môžu sa rozvíjať "do šírky" to znamená, že zasahujú stále väčší počet zainteresovaných subjektov a potom hovoríme o internacionalizácii, susedskej, subregionálnej, regionálnej, kontinentálnej alebo globálnej. Z historického hľadiska nižšie stupne sa realizujú už dávno. Pre koniec 20. storočia je typický globálny charakter mnohých procesov. Rozvoj internacionalizácie "do hĺbky" znamená, že sa rozširujú sféry a intenzita jej pôsobenia. Od internacionalizácií v ekonomike sa rozširuje na sféru politiky, vedy, techniky, kultúry a postupne zasahuje všetky podstatné sféry spoločenského života. Intenzita úsilia jednotlivých suverénnych štátov zapájať sa do procesov internacionalizácie v ekonomickej oblasti závisí o toho, či výhody z internacionalizácie ekonomiky, zo zapojenia do medzinárodnej ekonomickej spolupráce prevyšujú nad nevýhodami vyplývajúcimi z určitej straty vlastnej suverenity. Krajina sa zapája do procesov internacionalizácie vtedy keď zistí, že nemôže všetky svoje existenčné potreby uspokojivo riešiť vo vlastnom rámci. Spravidla v takejto situácii sa u

nej objavuje ochota obetovať niečo svoje výmenou za niečo cudzie. V počiatočných fázach internacionalizačného procesu si z neho štáty selektívne vyberajú to, čo je pre ne výhodné. S rastom intenzity a rozsahu zapájania štátov do uvedených procesov vzniká potreba určitým spôsobom regulovať a cieľavedome usmerňovať procesy vzájomných vzťahov, ktoré sú súčasťou internacionalizácie a zároveň im dať charakter trvanlivosti a dlhodobosti. Pre tieto účely začínajú vytvárať organizačnú a inštitucionálnu základňu svojej spolupráce.⁹

V súčasnosti, sa svetovým hospodárstvom, rozumie nie len existencia medzinárodných ekonomických vzťahov, ale aj jednotlivé národné hospodárstva a vzťahy medzi nimi. Na európskom kontinente dochádzalo postupne od skončenia 2. svetovej vojny k integrácii štátov do väčších ekonomických celkov, čo viedlo k vytvoreniu EÚ a k zjednocovaniu menovej, rozpočtovej a sociálnej politiky tak, aby sa rešpektovali rozhodnutia nadnárodného orgánu a ekonomické zjednotenie vytvorilo predpoklad pre budúce politické zjednotenie. Uvedené procesy dosiahli taký stupeň, že národné reprodukčné procesy sa nielen vzájomne ovplyvňujú, ale začínajú sa i navzájom podmieňovať a preväzovať. Vzťahy medzi národnými ekonomikami, v niektorých regiónoch nadobúdajú takú tesnosť a stálosť, že jednotlivé ekonomiky už nemôžu efektívne fungovať nezávisle od iných, ale len ako časti širšieho ekonomického komplexu, čo sa prejavilo aj ako veľké negatívum v súvislosti s vypuknutím hospodárskej a finančnej krízy a najmä jej veľmi rýchlym rozšírením na celosvetový rozmer v dôsledku práve vzájomne veľmi úzkeho prepojenia jednotlivých ekonomík. Súčasná kríza má už zadefinovanú svoju prvú fázu v rokoch 2007 – 2009 a svoju druhú fázu, v ktorej sa momentálne svetové hospodárstvo nachádza od roku 2010 a čoraz viac ekonomických predikcií sa zhoduje v názore, že táto fáza bude mať ešte horšie dopady na ekonomiky sveta, ako tá predošlá. Ekonómovia si čoraz viac kladú otázku, či za prepuknutím krízy stojí zlyhanie trhu alebo štátu.¹⁰

Vplyv zahraničného obchodu EÚ na konkurencieschopnosť Slovenskej republiky je pre Slovensko zásadný, a to najmä z pohľadu jeho zahraničnoobchodnej výmeny, ktorú uskutočňovalo najmä s členskými krajinami EÚ vtedajšej EÚ-15 a to v prvom rade s Nemeckom. Oveľa podstatnejšou pre Slovensko sa však táto téma stala až po jeho vstupe do EÚ 1. mája 2004 spolu s ďalšími 9 krajinami (Česká republika, Estónsko, Cyprus,

⁹ ŠÍBL, D., ŠAKOVÁ, B. 2002. *Svetová ekonomika: internacionalizácia, integrácia, globalizácia, interdependencia*. Druhé vydanie. Bratislava: Sprint v.fra, 2002. 418 s. ISBN 978-80-88848-98-1, s. 24-56

¹⁰ HVOZDÍKOVÁ, V. 2012. *Polemika o príčinách a riešeníach globálnej krízy*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.ekonom.sav.sk/uploads/projects/Hvoz02.pdf>>

Lotyšsko, Litva, Maďarsko, Malta, Poľsko a Slovinsko). Toto zatiaľ v histórii EÚ najväčšie rozširovanie spôsobilo povinnosť implementovať legislatívu EÚ do národnej legislatívy, k čomu sa SR zaviazala v prístupovom procese a tým vlastne zmenila aj podmienky fungovania svojho zahraničného obchodu. Čo predtým predstavovalo zahraničný obchod s členskými krajinami EÚ sa po vstupe SR do EÚ stalo vnútorným obchodom v rámci EÚ a obchodovanie navonok, čiže s nečlenskými krajinami EÚ, začalo fungovať podľa jednotných pravidiel Spoločnej obchodnej politiky EÚ, ktorá predstavuje zahraničný obchod členských krajín EÚ s tzv. tretími (nečlenskými) krajinami. Ďalší veľmi zásadný míľnik v novodobej histórii Slovenska predstavuje jeho vstup do menovej únie, čo znamená, že SR sa vzdala vlastnej meny – slovenskej koruny a pretransformovala svoju ekonomiku na fungovanie jednotného európskeho platidla – eura, ktoré sa vo fyzickej podobe začalo používať na území SR od 1. januára 2009. Podľa mnohých popredných ekonómov práve rok 2009 predstavoval vrcholiace obdobie prvej vlny globálnej hospodárskej a finančnej krízy nasledované krízou v samotnej eurozóne a preto z týchto dôvodov považujeme skúmanie vplyvu zahraničného obchodu EÚ a eura na konkurencieschopnosť SR za veľmi zásadný a rozhodujúci, a to najmä pri snahe Slovenska o trvaloudržateľný hospodársky rast a udržanie si dobrého konkurenčného postavenia aj v časoch svetovej recesie a krízy jednotnej meny EÚ. Mnohé vedecké práce sa zaoberajú čiastkovým výskumom v tejto oblasti a preto by sme v predkladanej práci chceli priniesť ucelenejší pohľad na problematiku členstva Slovenska v EÚ a v eurozóne a s tým súvisiace obmedzenia, v rámci ktorých môže SR korigovať svoj hospodársky vývoj a zmierňovať dopady krízy v snahe udržať svoje hospodárstvo konkurencieschopné.¹¹

¹¹ Predkladaná dizertačná práca nadväzuje na tieto výskumné projekty: **1/ Výskumný grantový projekt VEGA č. 1/4584/07:** *Ekonomicke aspekty novej energetickej politiky Európskej únie a jej vplyv na strategické rozvojové zámery Slovenskej republiky (s ohľadom na Lisabonskú agendu)*, zodpovedný riešiteľ prof. Ing. Peter Baláž, PhD., Katedra medzinárodného obchodu Obchodnej fakulty EU v Bratislave, 2007-2009; **2/ Výskumný grantový projekt VEGA č. 1/0839/08:** *Rastúca dominancia čínskej ekonomiky a zmena rovnováhy medzi regiónmi v kontexte svetového hospodárstva a ich dopad na rast konkurencieschopnosti Európskej únie s dôrazom na oblasť zahraničného obchodu a investičných tokov*, zodpovedný riešiteľ Ing. Peter Verček, PhD., Katedra medzinárodného obchodu Obchodnej fakulty Ekonomickej univerzity v Bratislave, 2008-2010; **3/ Projekt mladých vedeckých pracovníkov č. 2316059/08** na Ekonomickej univerzite v Bratislave s názvom *Analýza európskych integračných procesov a ich pôsobenie vo vybraných politikách Európskej únie*, 2008-2010; **4/ Projekt mladých vedeckých pracovníkov č. 2316066/09** na Ekonomickej univerzite v Bratislave s názvom *Konkurencieschopnosť ekonomiky SR a nové výzvy globálnej ekonomiky v podmienkach finančnej a hospodárskej krízy*, 2009-2010; **5/ Projekt mladých vedeckých pracovníkov č. 2316073/11** na Ekonomickej univerzite v Bratislave s názvom *Presadzovanie strategických záujmov v geopriestore európskej integrácie v období globalizácie svetového hospodárstva*, 2011.

2 SÚČASNÝ STAV RIEŠENEJ PROBLEMATIKY DOMA I V ZAHRANIČÍ

2.1 Teoretické východiská

Pre potreby tejto práce chápeme zahraničný obchod v súvislosti s problematikou EÚ a jej vnútorného trhu ako medzinárodný obchod, keďže sa jedná o multilaterálne obchodovanie medzi viacerými krajinami a dokonca zoskupeniami krajín. Skôr ako však začneme s analýzou teórií zaoberajúcich sa zahraničným, respektíve medzinárodným, obchodom, vysvetlíme si pojem medzinárodná ekonómia, čo je predmetom jej skúmania a z čoho vychádza. „*Medzinárodná ekonómia používa základné metódy ekonomickej analýzy ako ostatné odbory ekonómie, pretože motívy a správanie ekonomických subjektov sú rovnaké, či už ide o domáce alebo zahraničné transakcie.*“¹² Analyzuje tak toky tovaru a služieb a platby medzi ekonomikami navzájom, ďalej potom politiky určené k regulácii týchto tokov a ich efektov na bohatstvo ekonomík.

Na základe toho môžeme **medzinárodnú ekonómiu** deliť do dvoch podoblastí: **ekonómia medzinárodného obchodu** a **ekonómia medzinárodného toku peňazí**.¹³ Analýza zahraničného obchodu sa zaoberá transakciami medzinárodnej ekonómie, ako je pohyb tovaru či alokácie ekonomických zdrojov. Analýza toku medzinárodných peňazí sa zaoberá monetárnou stránkou medzinárodnej ekonómie, čiže finančnými transakciami. Vo svojej podstate nie je možné obe tieto oblasti oddeliť, pretože jedna bez druhej nemôžu fungovať – väčšina zahraničného obchodu vyžaduje peňažné transakcie a na druhej strane mnoho peňažných operácií hrá dôležitú úlohu pre obchod. Vyššie uvedené väzby medzi obchodom a peňažnými transakciami tak významne ovplyvňujú mieru interdependence medzi jednotlivými ekonomikami.

Predmetom skúmania medzinárodnej ekonómie sú výnosy z obchodu, obchodné reštrikcie, devízové trhy, platobné bilancie a ich prispôbovanie a medzinárodné peňažné a kapitálové trhy. Problematikou výnosov z obchodu sa zaoberá čistá teória obchodu vo svojej klasickej a neoklasickej podobe, rovnako ako alternatívne a integračné teórie obchodu. Výsledkami a dopadmi obchodných reštrikcií na jednotlivé ekonomiky sa zaoberá teória obchodnej politiky ako súčasť medzinárodnej obchodnej politiky. Relatívne

¹² KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9, s. 3

¹³ Tamtiež, s. 4

novou súčasťou medzinárodnej ekonómie je skúmanie základného rámca výmeny jednej meny za druhú a ich často prudko sa meniacich relatívnych hodnôt, teda oblasti devízových trhov. Platobná bilancia zachytáva celkové toky z a do ekonomiky so zvyškom sveta. Jej analýza musí byť vykonávaná v kontexte s ostatnými témami medzinárodnej ekonómie – medzinárodným pohybom kapitálu, medzinárodnými transakciami na účte národného dôchodku, či aspektami medzinárodnej menovej politiky. Prispôsobovanie platobnej bilancie je spojené s mechanizmom korekcie nerovnováhy platobnej bilancie v prípadoch rozdielnych medzinárodných menových systémov a ich efektov na bohatstvo jednotlivých ekonomík. Problematike platobnej bilancie a jej prispôbovaniu sa venuje teória platobnej bilancie. Medzinárodný kapitálový trh sa rozvíja spoločne s rozvojom zahraničného obchodu spojením jednotlivých kapitálových trhov národných ekonomík a analýzy jeho fungovania nadobudli po sériách dlžníckych a finančných kríz v Latinskej Amerike a Ázii rovnako veľkú dôležitosť.¹⁴

Medzinárodná ekonómia využíva mikroekonomický a makroekonomický aparát. Mikroekonomický aparát využíva čistá teória obchodu a teórie obchodnej politiky medzinárodnej ekonómie, pretože pojednávajú o národných ekonomikách ako samostatných subjektoch a tiež o relatívnych cenách komodít. Makroekonomický aparát medzinárodnej ekonómie využíva analýza devízových trhov, problematika platobnej bilancie a jej prispôsobovanie, nakoľko pojednávajú o celkových tokoch a ovplyvňujú národný dôchodok.¹⁵

Najdôležitejším predmetom a teoretickým konceptom medzinárodnej ekonómie sú na základe doterajších skúseností výnosy z obchodu. Už od dôb vzniku moderného štátu v 16. storočí je jedným z najdôležitejších a najčastejších politických tém vplyv medzinárodnej konkurencie na prosperitu domáceho priemyslu a jeho ochrana pred ňou. Okrem reštrikcií a podpory exportu sa však v posledných dvadsiatich rokoch medzinárodný obchod uberať aj iným smerom – snahou o jeho liberalizáciu, či už prostredníctvom integračných zoskupení alebo činností Svetovej obchodnej organizácie.

¹⁴ KRUEGER, A. O. 1969. Balance-of-Payments Theory. In *Journal of Economic Literature*, Volume 7, Number 1 (March, 1969), American Economic Association, s. 1-26

¹⁵ KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 1987. Is Free Trade Passe? In *The Journal of Economic Perspectives*, Volume 1, Issue 2 (Autumn, 1987), s. 131-144

2.1.1 Teórie zahraničného obchodu a teórie integračného charakteru

Pre pochopenie fungovania zahraničného obchodu musíme vychádzať z teoretických predpokladov zahrnutých do tzv. **teórie medzinárodného obchodu**. **Medzinárodný obchod** predstavujúci výmenu statkov jednej krajiny s ďalšími krajinami, rozširuje spotrebné možnosti ekonomík. Existuje niekoľko dôvodov fungujúcich na princípe **teórie komparatívnych výhod**¹⁶, ktoré cez všetky negatíva prispievajú k tomu, že sa medzinárodný obchod neustále rozvíja:

- odlišnosť výrobných podmienok a technológií medzi ekonomikami – juh sa bude špecializovať na rozvoj prímorskej turistiky a pestovanie citrusov, sever na chov lososov a rozvoj lyžiarskych areálov;
- rastúce výnosy z rozsahu – čiže úspory z rozsahu, kedy priemerné výrobné náklady s rastom produkcie klesajú;
- rozdiely v spotrebiteľskom vkuse, a teda v dopyte – napríklad vo Švédsku a Nórsku je produkcia sobieho mäsa a lososov rovnaká, Švédi jedia radi mäso a Nóri ryby – vzájomný vývoz mäsa a rýb by bol výhodný a obom krajinám by priniesol zvýšenie bohatstva; existencia vládnej hospodárskej politiky – daňové a dotačné opatrenia môžu meniť ceny tovarov a služieb, ktoré môžu vytvárať výhody pri ich produkcii;
- konflikt medzi výrobou a spotrebou – vychádza z toho, že žiadna krajina nie je schopná v úlohe producenta statkov a služieb uspokojiť všetky požiadavky svojich spotrebiteľov.

Medzinárodná ekonómia prešla počas niekoľkých storočí dlhou kontinuálnou cestou vývoja za prispenia mnohých slávnych ekonómov, kde prvú ucelenú skupinou teoretikov, zaoberajúcich sa touto problematikou, tvorili merkantilisti. **Merkantilizmus** sa delí na dve fázy¹⁷ – **ranný** (bullionizmus) a **rozvinutý** (E. Misselden, T. Mun), ktoré vykazovali spoločné závery: obmedzovanie dovozu luxusného tovaru, zabraňovanie vývozu a podpora dovozu surovín, podpora vývozu priemyselného a poľnohospodárskeho tovaru, podpora domáceho priemyslu a obmedzovanie spotreby. Nemecký prúd

¹⁶ KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9, s. 10-37

SHEPPARD, E., BARNES, T. J., PAVLIK, C. 1990. *Capitalist Space Economy: Analysis after Ricardo Marx and Sraffa*, London; Boston: Unwin Hyman, Ltd., 1990. 352 s. ISBN 0-04-330402-8, s. 131-14

¹⁷ ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *The Rise of Mercantilism or Commercial Capitalism*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/06/rise-of-mercantilism-commercial.html>>

merkantilizmu sa nazýva **kameralistika**¹⁸. Predchodcom klasickej ekonómie bola **formatívna ekonómia** (D. Hume)¹⁹, ktorá nepriamo formulovala teóriu absolútnych výhod, za ktorej autora je považovaný klasický ekonóm A. Smith. **Teória absolútnych výhod**²⁰ vychádza z toho, že krajina by sa mala špecializovať na výrobu tých komodít, ktoré je schopná vyrábať lacnejšie, teda s menšími nákladmi a vyššou produktivitou práce.

Zdokonalenie čistej teórie medzinárodného obchodu vykonal D. Ricardo prostredníctvom **teórie komparatívnych výhod**²¹, ktorá je postavená na princípe porovnávania alternatívnych nákladov. Krajina má komparatívnu výhodu pri tom tovare, u ktorého má najväčšiu absolútnu výhodu alebo najmenšiu absolútnu nevýhodu. Ďalšie rozpracovanie teórie medzinárodného obchodu vykonal J. S. Mill pomocou **teórie recipročného dopytu**²², ktorá stanovila medzinárodné výmenné pomery medzi krajinami, čiže svetové ceny. Z tejto teórie vychádzal potom neoklasický ekonóm A. Marshall, ktorý rovnovážny medzinárodný výmenný pomer zobrazil pomocou kriviek recipročného dopytu.

Klasická teória medzinárodného obchodu odvodzuje relatívnu ponuku od hranice produkčných možností a relatívny dopyt od preferencií spotrebiteľa. Stanovuje rovnováhu v medzinárodnom obchode ako stret relatívnej ponuky a relatívneho dopytu pri danej relatívnej cene (výmennej relácii tovaru) a danom relatívnom množstve.²³

Neoklasickí ekonómovia vniesli do teórie medzinárodného obchodu ďalší výrobný faktor – odtiaľ názov **viacfaktorový model**²⁴. Vychádzali z alternatívnych nákladov, ktoré vyjadrujú cenu statkov a zaviedli do teórie grafický aparát, kedy na vyjadrenie vzťahov medzi ekonomikami používali krivku hraničných produkčných možností a spoločenské indifferenčné krivky. Najvýznamnejším prínosom k definovaniu dvojfaktorového modelu

¹⁸ ECONLINKS.UMA.ES. 2012. *The Mercantilists*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.econlinks.uma.es/Escuelas/mercant.htm>>

¹⁹ ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *David Hume – Biography, History, Ideas*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/08/david-hume-biography-history-ideas.html>>

²⁰ ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *Adam Smith's Contributions to Economics (1723-1790)*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/06/adam-smith-contributions-to-economics.html>>

²¹ ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *David Ricardo - The Principle of Comparative Advantage*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/06/david-ricardo-principle-of-comparative.html>>

²² ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *J. S. Mill and the Decline of Classical Economics*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/07/john-stuart-mill-summary-chapter-essay.html>>

²³ Tamtiež

²⁴ ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *Neo-Classical Economic Theory, Marginal Analysis, Or The Revolution In Value and Distribution Theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2009/10/neoclassical-economic-theory.html>>

medzinárodného obchodu bola **teória vybavenosti výrobnými faktormi**, spojená s formuláciou **Heckscher-Ohlinovej teóremy**²⁵. Táto teória hovorí, že krajina sa bude špecializovať na výrobu a vývoz takého statku, ktorý je relatívne náročný na ten výrobný faktor, ktorým je daná ekonomika relatívne lepšie vybavená a dovoz bude zameraný na tie statky, ktorých výroba je náročná na nedostatkový faktor.

Teória vybavenosti výrobnými faktormi bola podrobená kritike, predovšetkým kvôli nesprávnemu predpokladu imobility výrobných faktorov a nemožnosti ich nahradzovania, či závislosti ceny výrobného faktora na relatívnej ponuke. Významnú kritiku obsahuje **Rybczynského teorema**, ktorá uvádza, že ak dôjde napríklad k tomu, že sa zvýši vybavenosť ekonomiky kapitálom a vybavenosť prác zostáva rovnaká, prejaví sa to v posune krivky hranice produkčných možností, tzv. PPF krivky (z anglického production possibility frontier), avšak neproporcionálne, z väčšej miery v oblasti kapitálovo náročnej (pootočenie krivky), čo navyše spôsobí pokles produkcie pracovne náročného tovaru. Významným rozšírením Heckscher-Ohlinovej teóremy bola teória vyrovnávania cien výrobných faktorov so **Stolper-Samuelsonovou teorémou**. Jej záver znie, že po otvorení ekonomiky sa cena a výnosnosť výroby statku s komparatívnou výhodou, s výrobou náročnou na dostatočný, lacný výrobný faktor zvyšuje a cena statku náročného na nedostatočný, vzácny zdroj sa znižuje. Zvýšenie svetovej ceny statku tak vedie k zvýšeniu ceny toho faktora, na ktorý je jeho výroba relatívne náročnejšie a znižuje cenu toho faktora, na ktorý je táto výroba menej náročná. Pravdivosť teórie vybavenosti výrobnými faktormi sa pokúsil v 50. rokoch minulého storočia empiricky doložiť Wassily Leontief. Na základe svojich výskumov však dospel k názoru, ktorý je známy ako **Leontiefov paradox** a z ktorého vyplýva, že export bol kapitálovo menej náročný ako import, teda že krajiny vyvážajú pracovne náročné výrobky a dovážajú výrobky kapitálovo náročné.²⁶

Zahraničný obchod sa v súčasnosti uskutočňuje na základe iných podmienok, než zachytávajú klasické či neoklasické modely. K odlišným podmienkam patrí **model úspor z rozsahu**, čiže rastúcich výnosov z rozsahu, ktoré znamenajú, že s nižšími nákladmi môže byť dosiahnutý vyšší výstup produkcie. Rastúce výnosy z rozsahu znamenajú, že sú zvýhodnené veľké nadnárodné firmy či vyspelé ekonomiky, ktoré vyrábajú vo veľkom rozsahu a tak dosahujú značné úspory z rozsahu a s rastúcou výrobou klesajú jednotkové

²⁵ KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9, s. 67-68

²⁶ Tamtiež, s. 69-92

náklady. Podobný úsporný efekt spôsobuje aj znižovanie režijných nákladov, pretože postatnú časť režijných nákladov predstavujú náklady na prevádzku zariadenia, na údržbu, opravy, odpisy základných prostriedkov a na spotrebu režijného materiálu. Znižovanie režijných nákladov na jednotku produkcie je po znižovaní jednotkových materiálových nákladov najdôležitejším zdrojom znižovania vlastných nákladov.²⁷

Obchod, v ktorom si ekonomiky vymieňajú dve rôzne komodity, nazývame **medziodvetvovým obchodom**, obchod s diverzifikovanými výrobkami jedného odvetvia potom **vnútroodvetvovým obchodom**. Či sa jedná o medziodvetvový alebo vnútroodvetvový obchod, možno zistiť pomocou **Grubel-Lloydovho indexu**, ktorý meria absolútnu hodnotu obchodného salda danej ekonomiky a hodnotu jej obchodného obratu. Môže dosahovať hodnoty 0 až 1, kedy 0 znamená úplný meziodvetvový obchod a 1 potom znamená úplný vnútroodvetvový obchod.²⁸

Vnútroodvetvový obchod môžeme analyzovať pomocou troch modelov – modelu interných úspor, modelu dumpingu a modelu externých úspor. **Model interných úspor**, čiže **model monopolistickej konkurencie** je založený na predpoklade rovnakého faktorového i technologického vybavenia a na tom, že s rastom objemu produkcie rastú výnosy z rozsahu a teda aj zisk firiem. Zo strany spotrebiteľov dochádza k efektom, akými sú zvýšenie rôznorodosti ponúkaných produktov alebo znižovanie cien. Okrem týchto pozitívnych vplyvov existujú aj dva negatívne dopady – náklady na prispôbovanie produkcie a transakčné náklady.²⁹

Model dumpingu analyzuje dopady medzinárodného obchodu v prípade, že firma sa na základe úspor z rozsahu snaží o "netrhovú" úpravu cien – dumping. Dumpingom označujeme činnosť, kedy firma uplatňuje na rozdielnych trhoch rozdielne ceny, väčšinou nižšie na zahraničnom trhu ako doma. V opačnom prípade sa jedná o **obrátený dumping**. Zvláštnym prípadom dumpingu je recipročný dumping, keď firmy uskutočňujú dumping rovnakého tovaru, ktorý vyvážajú na zahraničný trh.³⁰

Model externých úspor analyzuje dopady medzinárodného obchodu na úrovni

²⁷ INVESTOPEDIA.COM. 2012. *What are economies of scale?* [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.investopedia.com/articles/03/012703.asp#axzz1thONiuaF>>

²⁸ ČERNOŠA, S. 2012. *The standard Grubel and Lloyd index thirty years later*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://oliver.efri.hr/~euconf/2005/files/1st%20session/3rd%20cernosa.pdf>>

²⁹ SYSU.EDU.CN. 2007. *Monopolistic competition model of Krugman*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://jpkc.sysu.edu.cn/2007/zjwgjxx/ppt/Dissertations/Monopolistic%EF%BC%BFCompetition%EF%BC%BFModel%EF%BC%BFOf%EF%BC%BFKrugman.pdf>>

³⁰ BRANDER, J. A., KRUGMAN, P. 1983. A 'Reciprocal Dumping' Model of International Trade. In *Journal of International Economics*, Volume 15, No. 3/4, (November 1983) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.nber.org/papers/w1194.pdf?new_window=1>

odvetvových, nie firemných úspor. Záver tohto modelu je jednoznačný – hlavnú úlohu hrá tradícia. Hoci môžu niektoré ekonomiky vyrábať daný produkt lacnejšie, tá ekonomika, ktorá vstúpila do medzinárodného obchodu ako prvá a má v ňom tradíciu, ovláda trh aj v prípade, že sú jej výrobky drahšie.³¹

Medzinárodný pohyb tovaru a služieb nie je jedinou formou medzinárodného obchodu, ďalší je medzinárodný pohyb výrobných faktorov, ktorý delíme na medzinárodný pohyb pracovných síl a medzinárodný pohyb kapitálu. K motívom **medzinárodného pohybu pracovnej sily** radíme ekonomické, ako napríklad vyššia cena práce v zahraničí a neekonomické, ako sú vojenské, rasové, náboženské, politické a podobné dôvody. Medzinárodná mobilita pracovnej sily vedie k vyrovnávaniu mzdovej hladiny a čistému vzrastu svetového výstupu, na druhej strane poškodzuje vlastníkov ostatných výrobných faktorov a v imigračnej ekonomike vedie k znižovaniu reálnych miezd. Na jednej strane tak dochádza k prílivu vysokokvalifikovaných pracovných síl (brain-gain), na druhej strane k ich odlivu (brain-drain).³²

Medzinárodným pohybom kapitálu rozumieme pohyb finančných transakcií, nie teda jeho fyzické presuny. Tento pohyb analyzujeme podľa niekoľkých hľadísk: podľa zainteresovaných strán, podľa vlastníctva, podľa času a podľa funkcie. Posledné menované je z pohľadu analýzy medzinárodného obchodu najdôležitejšie, pretože tu kapitál delíme na priame zahraničné investície, portfóliové investície, ostatné investície, rezervy a kapitálové transfery. K motívom medzinárodnej mobility kapitálu radíme snahu o dosahovanie vyšších ziskov, rozloženie portfólia a diverzifikácie rizika, hľadanie odbytových trhov, výhodnejších podmienok na investovanie a pod. Dopady tohto pohybu sú pozitívne: vyrovnávania výnosov z kapitálu, zvýšenie svetovej produkcie, efektívnejšia alokácia zdrojov i negatívne zhoršenie salda obchodnej bilancie i finančného účtu platobnej bilancie, znižovanie daňových príjmov, znižovanie nezávislosti hospodárskych politik atď.³³

Nositeľmi **medzinárodného pohybu výrobných faktorov** sú nadnárodné firmy, teda firmy, ktoré majú sídlo v jednej ekonomike a vyvíjajú stálu činnosť minimálne v dvoch ďalších štátoch a realizujú tu aspoň 10 % svojej produkcie. Delíme ich na multinacionálne, ktoré vznikajú fúziou a nadnárodné korporácie, ktoré vznikajú alokáciou

³¹ SCITOVSKY, T. 1954. Two concepts of external economies. In *The Journal of Political Economy*, Volume 62, No. 2, (April 1954) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.colorado.edu/economics/morey/externalitylit/scitovsky-jpe1954.pdf>>

³² KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9, s. 160-184

³³ Tamtiež, s. 160-184

kapitálu do iných krajín. Nadnárodné firmy vznikajú buď fúziou alebo akvizíciou, prípadne konsolidáciou, alebo aj pomocou joint ventures. Nadnárodné firmy sa integrujú horizontálne, kedy ovládnu jednotlivé fázy výrobného procesu, alebo vertikálne na úrovni odberateľ – dodávateľ. Dopady ich pôsobenia sú rozporuplné a sú predmetom mnohých diskusií.³⁴

Okrem už predstavených klasických, neoklasických a moderných teórií medzinárodného obchodu existuje samozrejme aj celá rada tzv. alternatívnych teórií. Tieto teórie nekritizujú samotnú podstatu predchádzajúcich teórií, len upozorňujú na ich zlú aplikovateľnosť v reálnej ekonomike a najmä na ich negatívny vplyv na rozvojové ekonomiky v prípade ich dôsledného dodržiavania. K alternatívnym teóriám zaraďujeme napríklad teóriu nezrelého priemyslu, teóriu medzinárodnej hodnoty, teóriu druhej najlepšej voľby, teóriu periférnej ekonomiky, teóriu zbedačujúceho rastu, teóriu podobnosti v štruktúre dopytu, teóriu technologickej medzery, teóriu medzinárodného výrobného cyklu a teóriu obmedzenej transformačnej schopnosti.

Teória nezrelého priemyslu vychádza z myšlienky, že ekonomika, ktorej produkcia sa nachádza v počiatočnom (nezrelom, detskom) štádiu, nemôže fungovať na báze voľného obchodu voči krajinám, ktoré sú vo fáze zrelosti a určité protekcionistické obmedzenia, ktoré sa časom obmedzia na minimum, musia existovať.³⁵

Teória medzinárodnej hodnoty vychádza z toho, že hodnota tovaru nie je určená len jeho úžitkovou hodnotou, ale aj spoločensky nutnou prácou vynaloženou na jeho produkciu. Z dôvodu rozdielnych východiskových podmienok a nákladov na prácu sa produkty vymieňajú za rôzne hodnoty a náklady menej vyspelých ekonomík sú väčšinou vyššie, čo vedie k ekonomickej nerovnováhe.

V **teórii druhej najlepšej voľby** (resp. druhého najlepšieho riešenia) je analyzovaný stav ekonomiky, ktorý nezodpovedá ekonomickej harmónii a podmienkam voľného obchodu a preto sa situácia, pri ktorej nastáva optimum na nižšej úrovni ako pri najlepšej voľbe, nazýva **druhé najlepšie optimum** a obchodná politika sa cez protekcionistické opatrenia nazýva druhou najlepšou voľbou.³⁶

Teória zbedačujúceho rastu dokazuje, že ekonomický rast môže vďaka zmenám výmenných relácií v medzinárodnom obchode viesť k strate blahobytu za predpokladu

³⁴ KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9, s. 160-184

³⁵ INVESTINGANSWERS.COM. 2012. *Infant industry theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.investinganswers.com/financial-dictionary/economics/infant-industry-theory-1473>>

³⁶ LIPSEY, R.G. Lipsey & LANCASTER, K. J. 1956. The General Theory of Second Best. In *The Review of Economic Studies*, Volume 24, No. 1, s. 11–32

neelastického dopytu zvyšku sveta a znižujúcej sa hodnoty exportovaného tovaru. J. Bhagwati je známy indický ekonóm, ktorý upozornil na to, že v prípade rozvojových krajín je ich reakcia na zmenu svetových cien opačná, ako uvádzajú klasické ekonomické poučky. Namiesto znižovania výroby sa deje pravý opak – zvyšujú ju, aby si zaistili rovnakú úroveň príjmov ako pred znížením cien. Takto ale súčasne zvyšujú svetovú ponuku, čím opätovne rastie tlak na zníženie svetovej ceny. Krajiny sa tak dostávajú do začarovaného kruhu, kedy musia neustále viac pracovať a vyrábať, aby si aspoň udržali úroveň príjmov.³⁷

V **teórii periférnej ekonomiky** popisuje argentínsky ekonóm R. Prebisch podobnú problematiku ako J. Bhagwati, a to zhoršovanie výmenných relácií ekonomiky. K tomu podľa neho dochádza preto, že ceny surovín a potravín, ktoré rozvojové krajiny často vyvážajú, rastú pomalšie ako ceny priemyselných výrobkov, ktoré naproti tomu z veľkej časti dovážajú. Preto označil rozvojové krajiny za periférie a vyspelé krajiny za centrá. K zhoršovaniu výmenných relácií periférií potom dochádza preto, že s rastom svetového dôchodku rastie dopyt po priemyselnom tovare rýchlejšie ako po potravinách a surovinách. Preto rastú rýchlejšie ceny priemyselných tovarov, ktoré ale periférne krajiny dovážajú.³⁸

Linderova hypotéza v teórii podobnosti v štruktúre dopytu predpokladá, že ekonomiky s podobným dopytom budú rozvíjať podobný priemysel a obchodovať navzájom s podobnými, ale zároveň diferencovanými produktmi. Hlavným determinantom je štruktúra preferencií a veľkosť domáceho trhu. Veľkú úlohu zohráva aj ekonomická vzdialenosť, v ktorej je obsiahnutá nielen geografická vzdialenosť a štruktúra preferencií, ale aj inštitúcie a jazyková bariéra.³⁹

Teória technologickej medzery dokazuje, že na základe inovácií vznikajú komparatívne výhody a zvyšuje sa export. Keď sa postupom času táto výhoda stiera, inovujúce ekonomiky musia prísť na trh s ďalšími inováciami. Pritom vznikajú časovo obmedzené technologické medzery inovátorov a napodobyteľov.⁴⁰

Dynamické komparatívne výhody v sebe zahŕňa **teória medzinárodného výrobného cyklu**. Táto teória popisuje medzinárodný obchod na základe výrobného cyklu

³⁷ BHAGWATI, J. N. 1958. Immiserizing Growth: A Geometrical Note. In *Review of Economic Studies*, No. 3, s. 201-205

³⁸ THEWORLDUNTOME.WORDPRESS.COM. 2010. *Raul Prebisch's Center-Periphery Analysis*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://theworlduntome.wordpress.com/2010/12/22/raul-prebischs-center-periphery-analysis/>>

³⁹ LINDER, S. B. 1961. *An Essay on Trade and Transformation*. 1st Edition. Stockholm: John Wiley and Sons/Almqvist & Wiksell, 1961. 167 s. ISBN 0-824-05369-9, s. 90

⁴⁰ WISDOMSUPREME.COM. 2012. *Technological gap theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.wisdomsupreme.com/dictionary/technological-gap-theory.php>>

produktu, ktorý má z medzinárodného pohľadu tri fázy: nový produkt, fázu zrenia produktu a fázu štandardného výrobku. Z toho vyplýva, že sa produkcia v čase posúva z vyspelých ekonomík do ekonomík rozvojových, kedy sa tie vyspelé stávajú dovozcovia svojich pôvodných produktov a rozvojové ekonomiky neustálymi nasledovníkmi.⁴¹

Teória obmedzenej transformačnej schopnosti vychádza z predpokladu, že menej vyspelé ekonomiky si spôsobujú svoju neuspokojivú ekonomickú situáciu neschopnosťou transformácie, teda neschopnosťou pretransformovať svoju produkciu, pri ktorej je neelastický zahraničný dopyt, na produkciu inú, prípadne na substitúciu dovozu domácou produkciou.⁴²

Zvláštnou kapitolou teórií zahraničného obchodu sú teórie integračného charakteru – teória colnej únie a teórie optimálnej menovej oblasti. **Teória colnej únie** analyzuje ako jej statický, tak aj dynamický účinok. Zavedenie colnej únie má z krátkodobého hľadiska pozitívny účinok, pretože odbúraním protekcionistických prekážok sa znižujú ceny produktov a zvyšuje sa ich spotreba. U dynamického účinku môžu nastať optimálne dôsledky, keď sa firmy úplne prispôbia novým podmienkam. V opačnom prípade sa zvýši cena tovaru, ak nezasiahne štát.⁴³

Teória optimálnej menovej oblasti od R. Mundella popisuje optimálne podmienky pre zjednotenie mien alebo pre vytvorenie novej meny a možnosť voľby menového kurzu pre elimináciu asymetrických šokov. Dopady optimálnej menovej oblasti sú pozitívne, ako eliminácia transakčných nákladov, zníženie neistoty, expanzia zahraničného obchodu, ale aj negatívne, ku ktorým radíme stratu ekonomickej stability – nemožnosť použitia menových kurzov a menovej politiky k stabilizácii produktu a zamestnanosti.⁴⁴

⁴¹ PROVENMODELS.COM. 2012. *International product life cycle*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.provenmodels.com/583/international-product-life-cycle/vernon>>

⁴² BLUMBERG, P. L. 1986. Limited Liability and Corporate Groups. In *Journal of Corporation Law*, Volume 11, s. 573-631

⁴³ WISDOMSUPREME.COM. 2012. *Customs union theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.wisdomsupreme.com/dictionary/customs-union-theory.php>>

⁴⁴ MUNDELL, R. A. 1961. A Theory of Optimum Currency Areas. In *The American Economic Review*, Volume 51, No. 4 (September 1961) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf>>

2.1.2 Konkurencieschopnosť

Konkurencieschopnosť je v súčasnosti často používaným pojmom, pod ktorým, pokiaľ nie je presne definovaný, si môže každý predstaviť niečo iné. Napriek tomu, že stále viac autorov sa venuje analýze konkurencieschopnosti, dosiaľ neexistuje v odbornej literatúre jednotná definícia konkurencieschopnosti. Je to dané aj tým, že na konkurencieschopnosť možno nazerať z viacerých pohľadov. Možno ju analyzovať na úrovni produktu, firmy, odvetvia aj celej krajiny.

Pojem konkurencieschopnosť možno chápať ako vlastnosť ekonomického subjektu, ktorá ho predurčuje uspieť v súťaži s iným ekonomickým subjektom, pričom jej hodnotenie závisí od charakteru a podmienok súťaže, ale faktom ostáva, že konkurencieschopnosť ako taká nemá jednoznačnú definíciu, no súvisí najmä vedením, rastom, vývojom, úspechom, prosperitou a produktivitou.

Konkurencieschopnosť však nepredstavuje čisto ekonomický pojem, ale sú v nej zahrnuté aj prvky politické. Samotný pojem konkurencieschopnosť slúžil dlhé roky pri porovnávaní výkonnosti podnikov alebo odvetví. Podľa E. Monkeho⁴⁵ konkurencieschopnosť podniku priamo súvisí s jej schopnosťou ponúknuť adekvátny výnos na jednotku použitých zdrojov. V dlhom období, by tieto výnosy mali byť porovnateľné s tými, ktoré by boli zarobené iným použitím. Ak výnosy sú nižšie, vznikne tlak na presun týchto zdrojov mimo poľnohospodárskeho sektora. Tieto prechody môžu byť časovo náročné kvôli problémom s predajom aktív a komplikáciami pri rozdeľovaní zdrojov, ktoré sú zviazané spolu aby umožnili produkciu firmy. Takáto zmena si môže vyžadovať dlhšie obdobie týkajúce sa generácií viac ako len rozhodnutia jednotlivého farmára. Dlhodobá konkurencieschopnosť dáva pohľad na výnosy z pracovnej sily po odčítaní príležitostných nákladov pre každý input použitý pri poľnohospodárskej činnosti. Meria schopnosť podniku zaručiť zamestnancom mieru z výnosu porovnateľnú s výnosom, ktorý by zamestnanec získal za prácu mimo inde. Podnik konkurencieschopný z dlhodobého hľadiska ponúka výnosy z vkladov najmenej tak vysoké ako je tomu v iných odvetviach hospodárstva.

Konkurencieschopnosť podľa K. Šrédla predstavuje predovšetkým optimálne využitie ľudských a kapitálových zdrojov. Znamená to, že podstatná časť rozdielu v konkurencieschopnosti ekonomík spočíva v samotných podnikoch. Celosvetovo

⁴⁵ MONKE, E. - AVILLEZ, F. - PEARSON, S. 1998. *Small farm agriculture in southern Europe, (CAP reform and structural change)*, Aldershot: Ashgate, 1998, 148 s. ISBN 1-84014-162X

prevádzané porovnania potvrdzujú, že medzinárodné rozdiely v produktivite sú zhruba z 85 % zapríčinené vnútornou situáciou podnikov. Kľúčom k úspechu sú potom skôr inovácie, organizácia, vedenie a motivácia zamestnancov ako najnovšie technológie.⁴⁶

Ako uvádza Z. Pitra, konkurencieschopnosť je vlastnosťou, ktorá podnikateľskému subjektu dovoľuje uspieť v súťaži s inými podnikateľskými subjektmi a jej hodnotenie preto súvisí s charakterom a podmienkami tejto súťaže. Zvíťazí ten, kto vie v súťaži vhodne uplatniť nejakú (konkurenčnú) výhodu a získať tak prevahu nad svojimi súpermi. Byť trvale konkurencieschopnou znamená pre firmu vytvárať zajtrajšie konkurenčné výhody rýchlejšie než stačí jej súper odkopírovať jej dnešné konkurenčné výhody. Predstavitelia firmy sa voľbe svojej podnikateľskej orientácie snažia zamerať sa na aspekty konkurenčných výhod prispievajúcich ku:

- konkurencieschopnosti ponúkaných produktov,
- konkurencieschopnosti firmy na daných trhoch a v danom obore,
- konkurencieschopnosti oboru ako zdroja pre zhodnotenie kapitálových vkladov.⁴⁷

Aj keď je pojem konkurencieschopnosť bežne používaný, jeho vymedzenie nie je doteraz ustálené ani v EÚ. V chápaní EÚ je koncept konkurencieschopnosti založený na vízii jedného globálneho trhu s porovnateľnými pravidlami – de facto paralelou k vnútornému trhu EÚ. Konkrétne sa jedná o zjednotenie nasledujúcich oblastí⁴⁸:

- vzťahy s tretími krajinami,
- obrana pred nekalou súťažou pri vývoze,
- mnohostranný systém transparentných pravidiel,
- dobudovanie jednotného trhu.

Podľa Európskej komisie, ktorá vydala publikáciu o role inovácií počas krízy, je *„konkurencieschopná ekonomika taká, ktorá pozdvihuje životnú úroveň udržateľným spôsobom a poskytuje prístup k zamestnaniu pre ľudí, ktorí chcú pracovať. Základmi konkurencieschopnosti sú inštitucionálne a mikroekonomické politické, opatrenia, ktoré vytvárajú podmienky, za ktorých môžu podniky vznikať a darí sa im a individuálna tvorivosť a snaha sú odmieňané. Ďalším faktorom, ktorý podporuje konkurencieschopnosť, je makroekonomická politika presadzovania bezpečného a stabilného podnikateľského*

⁴⁶ ŠRÉDL, K. 2001. Vyjadřování podnikové konkurencieschopnosti pomocí souhrnné analýzy trhu a jeho efektivnosti. In: *Zborník vedeckých prác z medzinárodných vedeckých dní 2001*, Nitra: SPU, 2001, s. 487-490 ISBN 80-7137-867-4

⁴⁷ PITRA, Z. 2001. *Zvyšování podnikatelské výkonnosti firmy*. Praha : Ekopress, 2001, 305s. ISBN 80-86119-64-5

⁴⁸ LACINA, L. – OSTŘÍŽEK, J. a kol. 2011. *Učebnice evropské integrace*. 3. přepracované a rozšířené vydání. Brno: Barrister&Principal, 2011. ISBN 978-80-87474-31-0

prostredia a prechod na nízkouhlíkové a zdrojovo efektívne zriadenie ekonomiky. Konkurencieschopnosť je tiež o posilňovaní produktivity, pretože to je jediný spôsob, ako dosiahnuť trvalý rastu príjmov na obyvateľa, čo zároveň zvýši jeho životnú úroveň. Pojem životnej úrovne zahŕňa mnoho sociálnych aspektov, takže táto obširná definícia konkurencieschopnosti zahŕňa prvky všetkých troch pilierov strategického dokumentu Európa 2020, ktorými sú prosperita, sociálna starostlivosť a ochrana životného prostredia. V kontexte medzinárodného obchodu, externá konkurencieschopnosť krajiny alebo odvetvia je nepostihnuteľný pojem. Ostatne, niektoré indexy zamerané na tento pojem konkurencieschopnosti, ako napríklad reálny efektívny výmenný kurz, sa musia interpretovať s veľkou starostlivosťou, pretože "strata konkurencieschopnosti" v jednom odvetví môže tiež odrážať vynikajúcu exportnú výkonnosť iných domácich hospodárskych odvetví. Napríklad, nárast hodnoty eura zhorší konkurenčné postavenie daného odvetvia, ale toto môže jednoducho odrážať silný rast produktivity v iných odvetviach, a teda silný export a rastúci dopyt po eure".⁴⁹

Pri meraní konkurencieschopnosti záleží na vzťahoch medzi jednotlivými subjektmi a jej stanovenie odráža vplyv všetkých podnikových úrovní z dlhodobého hľadiska. Podnik sa môže stať a zostať konkurencieschopný vďaka niektorým výrobkom, produkcii alebo dodávateľským procesom, napríklad vďaka rýchlejšej distribúcii produktov pre spotrebiteľov alebo vyššej kvalite riadenia zásob. Vo vzťahu k riadeniu ľudských zdrojov, môže byť konkurencieschopnosť podniku posilnená tým, že podporuje zamestnaneckého firemného ducha, t.j. podporuje ich iniciatívu, kreativitu a disciplínu, pokiaľ ide o činnosti spoločnosti. Ďalšími faktormi, ktoré určujú konkurencieschopnosť sú napríklad znalosť trhu a rýchla adaptácia na zmeny v kvalite a množstve dopytu. Existuje niekoľko základných a sekundárnych ukazovateľov umožňujúcich hodnotenie konkurencieschopnosti a k dispozícii je aj pomerne veľké množstvo ukazovateľov opisujúcich vplyv jednotlivých faktorov na konkurencieschopnosť. Avšak, posúdenie konkurencieschopnosti podnikov v praxi je často obmedzené na analýzu toho, že úspešnosť spoločnosti sa posudzuje podľa použitia údajov o jej dobrých finančných výsledkoch vyjadrených pomerovými finančnými ukazovateľmi. Skupina ukazovateľov, ktoré sú schopné reflektovať krátkodobé trendy v rozvoji konkurencieschopnosti, je dosť obmedzená. Úspech spoločnosti možno hodnotiť na základe vývoja produkcie, výnosov,

⁴⁹ EURÓPSKA KOMISIA. 2011. *Crisis, Recovery and the Role of Innovation*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/enterprise/policies/industrial-competitiveness/competitiveness-analysis/european-competitiveness-report/files/ecr2011_ch1_en.pdf>

vývozu a výsledkov podielu na trhu a tieto ukazovatele sú obvykle k dispozícii na mesačnej báze. Krátkodobé trendy je možné pozorovať na základe štvrťročných údajov o príjmoch, pridanej hodnote, alebo zisku z nefinančných korporácií. Môžeme tiež uvažovať o vypracovaní nákladovej a cenovej konkurencieschopnosti, mzdových nákladoch, počte zamestnancov, tvorbe kapitálu a zmenách v počte podnikov. Rovnako odhady budúcej výroby a objednávok nám tiež môžu pomôcť získať stanovisko o krátkodobom vývoji konkurencieschopnosti. S rastúcou otvorenosťou a integráciou ekonomík sa zvyšuje aj význam ich vzájomného porovnávania. Najmä v súvislosti so zabezpečením dlhodobého napredovania ekonomiky danej krajiny je dôležité objektívne zhodnotenie jej aktuálnej situácie a schopností v porovnaní s konkurenčnými krajinami.

Konkurencieschopnosť v prípade porovnávania krajín je veľmi ťažko merateľná, čo súvisí najmä so špecifickosťou tohto ukazovateľa, ale zároveň aj jeho komplexnosťou. Jej skúmanie sa orientuje na identifikáciu a popis kľúčových faktorov, akými môžu byť napríklad vývoj zahraničného obchodu krajiny, tempo rastu ekonomiky, schopnosť inovovať, technologická vyspelosť výroby, reálny výmenný kurz, množstvo vynaložených výdavkov na výskum a vývoj, dobrá realizácia naplánovaných podporných zámerov rozvoja ekonomiky a podobne.

Jedno z najkomplexnejších porovnaní konkurencieschopnosti krajín poskytuje každoročne Správa o globálnej konkurencieschopnosti (Global Competitiveness Report), ktorá sa každoročne zostavuje od roku 1979 na základe 110 parametrov a v poslednom porovnaní sa nachádzalo 142 krajín. Hlavným výstupom je tzv. Index globálnej konkurencieschopnosti (Global Competitiveness Index), ktorý sa vytvára na základe 110 parametrov a vypovedá o potenciáli krajiny dosahovať udržateľný hospodársky rast v strednodobom horizonte. Index globálnej konkurencieschopnosti pozostáva z 12 hlavných pilierov⁵⁰:

1. Verejné inštitúcie
2. Infraštruktúra
3. Makroekonomická stabilita
4. Zdravie obyvateľstva a základné vzdelanie
5. Vyššie vzdelávanie a tréning
6. Efektívnosť trhu tovarov
7. Efektívnosť pracovného trhu

⁵⁰ WEFORUM.ORG. 2012. *The Global Competitiveness Report 2011 – 2012*. [online.] [cit. 2012.06.27.] Dostupné na internete: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf>

8. Vyspelosť finančného trhu
9. Technologická pripravenosť
10. Veľkosť trhu
11. Vyspelosť podnikových procesov
12. Inovácie

Podľa správ o globálnej konkurencieschopnosti za posledné roky sa vývoj slovenskej konkurencieschopnosti zhoršuje. V poslednej Správe o globálnej konkurencieschopnosti 2011 – 2012 pokleslo Slovensko o 9 miest oproti minulému roku na 69. miesto z celkového počtu 142 krajín. Po poklese o 13 pozícií na 60. miesto v minulom roku, SR v svetovom hodnotení opäť výrazne klesla a dosiahla najhorší výsledok od svojho zaradenia do medzinárodného porovnania. Slovenské hodnotenie sa takto zhoršuje už piatykrát za sebou, čím SR definitívne stráca svoju predchádzajúcu výhodu napríklad oproti iným susedným krajinám z Vyšehradskej skupiny V4.⁵¹

M. E. Porter je jedným z hlavných priekopníkov skúmania konkurencieschopnosti štátu a jeho schopnosti uspieť v medzinárodnom konkurenčnom prostredí, ktorú definoval troma štádiami konkurencieschopnosti. V prvom štádiu ťaží krajina z lacnej pracovnej sily a prírodných zdrojov, v druhom štádiu sa zdrojom komparatívnych výhod stáva efektívnosť výroby štandardných komodít a tretie štádium sa spája s výrobou inovačných produktov a poskytovaním služieb. Práve z tohto tretieho štádia je známa jeho definícia konkurencieschopnosti, ktorá je založená na produktivite: „*Rastúca prosperita národa, štátu, regiónu závisí na produktivite, s akou využíva svoje ľudské, kapitálové a prírodné zdroje*“.⁵²

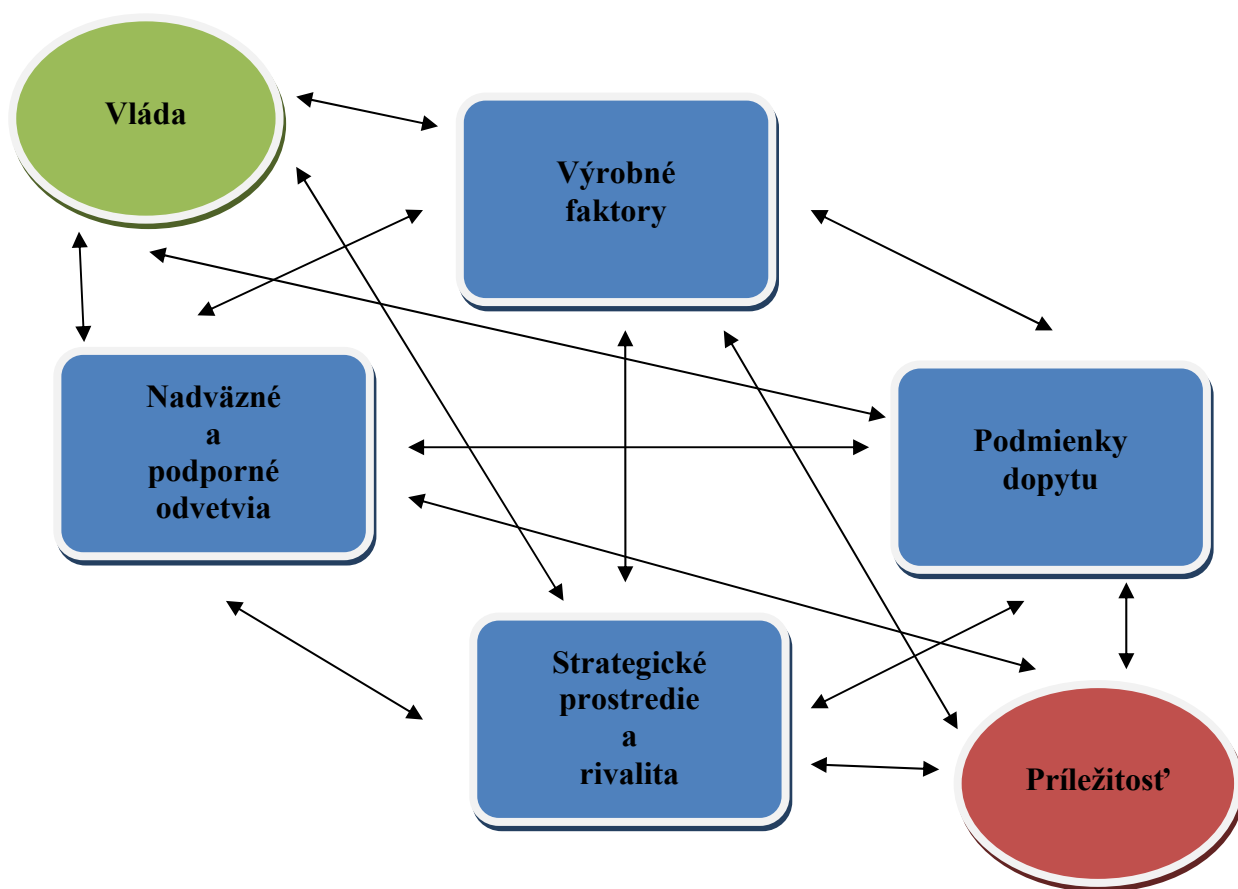
Známy model Porterovho diamantu vyjadruje vplyv vonkajšieho prostredia na konkurencieschopnosť prostredníctvom 4 vzájomne pôsobiacich faktorov v tvare diamantu:

- výrobné faktory (náklady a kvalita inputov),
- podmienky dopytu (náročnosť zákazníkov),
- strategické prostredie a rivalita (povaha a intenzita konkurenčného prostredia),
- nadväzná a podporná odvetvia (rozsah dodávateľov a nadväzných odvetví).

⁵¹ WEFORUM.ORG. 2012. *The Global Competitiveness Report 2011 – 2012*. [online.] [cit. 2012.06.27.] Dostupné na internete: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf>

⁵² PORTER, M. E.: *The Competitive Advantage of Nations*. New York: The Free Press, 1990. 885 s. ISBN 0029253616, PORTER, M. E.: *Konkurenčné stratégie*. Praha: Victoria Publishing, 1994. 403 s. ISBN 80-85605-11-2

Graf 1: Porterov diamant

Prameň: vlastné spracovanie podľa schémy dostupnej na:
<http://www.12manage.com/methods_porter_diamond_model.html>

Konkurencieschopnosť je teda podľa Portera odvodená z produktivity a je definovaná ako úroveň produktivity. Pre dosiahnutie úspechu je potrebné zmeniť prístup, ktorý je založený na nízkych nákladoch a na efektívnosti na nový prístup, ktorý je založený na inováciách a dynamike.

2.1.3 Teórie európskej integrácie

Vznik EÚ vošiel do histórie ako jeden z najpozoruhodnejších úspechov 20. storočia. V rozpätí štyridsiatich rokov, čo je menej ako je potrebné na život dvoch generácií, sa Európania stihli navzájom kynovať v dvoch vojnách, aby ich nebezpečenstvo nacionalizmu a zbytočného použitia násilia prinútilo sadnúť si za rokovací stôl a načrtnúť systém, ktorý im navždy zabráni zdvihnúť proti sebe zbrane.

Dosiahnuté výsledky sú nespochybniteľné. Európa prijala celý rad zmlúv a právnych predpisov, zrodili sa nové inštitúcie, ktoré odrážajú jej nový politický, ekonomický a sociálny charakter. Na tomto základe sa kompletne zmenili vzájomné vzťahy medzi Európanmi a vznikla nová ekonomická veľmoc, čo viedlo k redefinovaniu svetovej mocenskej rovnováhy a výrazne prispelo k najdlhšiemu neprerušnému obdobiu mieru v dejinách tohto kontinentu. Európska únia predstavuje najväčšiu svetovú ekonomickú mocnosť, je jedným z dvoch najrozsiahljších svetových trhov, ktoré sa výrazne presadzujú v globálnych obchodných rokovaníach a vytvorila základy novej spoločnej zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Samozrejme, že európska integrácia nepredstavuje pre každého vývoj pozitívnym smerom, rovnako ako každý neverí, že práve Brusel zabezpečuje európsky mier. Názory Európanov sa líšia, pokiaľ ide o odovzdanie právomocí jednotlivých členských krajín do rúk EÚ a výskumy verejnej mienky potvrdzujú, že zatiaľ čo približne polovica populácie podporuje EÚ, druhá polovica populácie s týmto vývojom nesúhlasí alebo ešte nevie, čo si má o ňom myslieť. Politici a médiá orietované euroskepticky najčastejšie zdôrazňujú extrémne príklady "do všetkého zasahujúcich eurokratov" na úkor vzdania sa suverenity jednotlivých krajín v prospech inštitúcií, ktoré sú vraj netransparentné a nekontrolovateľné. Euroskeptici spochybňujú aj rozsah ďalšej integrácie a existenciu menovej únie, ktoré by dokázali zabezpečiť ekonomický rast a prosperitu, čo sú znaky charakteristické pre európsky vývoj najmä od skončenia 2. svetovej vojny v roku 1945 až po nástup súčasnej celosvetovej hospodárskej recesie. Lenže, či sa nám to páči alebo nie, EÚ ostáva realitou. Integračné zmeny priniesli so sebou celý rad nových vzťahov medzi štátmi celej Európy, ktoré by sa dali iba ťažko anulovať. Slobodná výmena tovarov a slobodný pohyb občanov EÚ definitívne zrušili bariéry, ktoré Európanom sústavne pripomínali vzájomnú odlišnosť. Hoci národné a regionálne identity sú v EÚ stále aktuálne a prítomné, dnes už nepredstavujú až také silné zárodky súperenia a konfliktu, ktoré viedli v minulosti neraz k vojne a deštrukcii. Ak zavedenie jednotného trhu znamenalo pre Európu začiatok ekonomickej únie, tak zavŕšenie projektu jednotnej meny v roku 2002 predstavuje pokračovanie tohto procesu, čo pre EÚ značí malé priblíženie sa k poslednému stupňu integrácie, ktorý predstavuje tzv. politická únia.⁵³

Za týchto okolností je potrebné sa čím ďalej tým viac oboznamovať s podstatou a štruktúrou EÚ. Pred desiatimi rokmi predstavovali tieto otázky iba okrajový aspekt

⁵³ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 26-27

týkajúci sa nášho života, ale po zavedení jednotného trhu a voľného pohybu v rámci Únie, ako i v dôsledku spoločnej zahraničnej politiky a jednotnej meny, sa stáva čoraz ťažšie nebrať do úvahy tieto procesy. Určitý stupeň nevedomosti či zmätku v poznaní EÚ je však bežným javom, pretože hoci sa Európa zaoberá vlastnou integráciou už šesťdesiat rokov, traja zo štyroch jej obyvateľov priznávajú, že o EÚ, jej politike a inštitúciách vedia veľmi málo a jeden z ôsmich dokonca pripúšťa, že nevie vôbec nič o tom, ako EÚ vôbec funguje. To je neuspokojivá situácia, pretože dovtedy, kým budú vo vzťahu voči EÚ pretrvávajú medzi jej občanmi pochybnosti a váhanie, neprestane byť EÚ vnímaná s určitým odstupom. Okrem toho to môže znamenať, že integračné procesy a rozhodovanie o kardinálnych otázkach ostanú v rukách elít, ktoré nemusia zohľadňovať hodnoty a priority všetkých občanov. EÚ je kritizovaná predovšetkým kvôli nedostatku demokracie a kvôli tomu, že jej byrokrati majú priveľa právomocí bez dostatočnej miery zodpovednosti za svoje rozhodnutia. Málo sa však na tom môže zmeniť, pokiaľ sa občania EÚ bližšie nezoznámia s tým, ako tento pozoruhodný a protirečivý útvar, akým je EÚ, funguje, a pokiaľ nebudú požadovať väčšiu zodpovednosť a skladanie účtov jej predstaviteľov.⁵⁴

EÚ je najrozvinutejším príkladom regionálnej integrácie na svete, ale zďaleka nie jediným. Skupiny štátov na všetkých kontinentoch zistili, že spolupráca v rôznych oblastiach je v ich vlastnom záujme a mnohé z nich sa rozhodli pozdvihnúť túto spoluprácu na úroveň integrácie. Inými slovami, rozhodli sa, že namiesto jednoduchej spolupráce v oblastiach spoločného záujmu sústredia sily na vytvorenie systémov rozhodovania, ktoré fungujú nad úrovňou jednotlivých štátov. Niektoré z týchto systémov majú neformálny charakter, založený na pravidelných rokovaníach ministrov alebo predstaviteľov štátov a prijaté dohody sú výsledkom spoločného, a nie individuálneho rozhodnutia. Iné systémy sú viac formálne a posunuli sa nad medzivládnu úroveň k supranacionálnym organizáciám a subjektom, ktoré podliehajú spoločným právnym normám. V dôsledku toho sa regionálna integrácia stala pojmom, ktorý je nám postupne zrozumiteľnejší. Najvýraznejšie sa to prejavuje v Európe, pretože právne predpisy a rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú život Európanov, sa v čoraz menšej miere tvoria na lokálnej alebo štátnej úrovni a čoraz väčšími sú výsledkom vyjednávania a kompromisov medzi členskými štátmi EÚ. Vedieť o tom, čo sa deje v Bruseli, Luxemburgu alebo Štrasburgu, sa stáva rovnako dôležité ako to, čo sa deje doma. Nedávno sa považoval za

⁵⁴ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 28-30

informovaného občana ten, kto vedel, ako funguje politický systém vo vlastnej krajine, ako sa vyvíja národná ekonomika a ako je štrukturovaná spoločnosť vo vlastnom štáte. V súčasnosti byť informovaný značí absorbovať oveľa širší horizont, vedieť, že existuje množstvo nových inštitúcií, procesov, ale i nových politických, ekonomických a sociálnych aktérov.

Dnešní Európania ešte celkom nechápu, ako a prečo sa uskutočnila regionálna integrácia a nevedia presne, či to bola dobrá alebo zlá myšlienka. Európa však prešla dlhou etapou vývoja od roku 1945 a prekonala nadostatok politických a ekonomických kríz, aby sa stala ekonomickou veľmocou s najdlhším obdobím mieru vo svojich dejinách, pravda, s výnimkou domácich konfliktov. Názory na význam a hodnotu regionálnej integrácie a jej dlhodobých perspektív sú a ostanú rozdielne. Zmätok a nejasnosť vyvolávajú otázky a pochybnosti o podmienkach, ktoré viedli k integrácii, o logike jednotlivých krokov smerom k integrácii a o podobe jej výsledného efektu. Porovnaním európskeho príkladu integrácie s inými modelmi regionálnej integrácie vo svete môžeme získať viac poznatkov o jej prednostiach a nedostatkoch, ale ešte stále nebudeme schopní zjednotiť sa na tom, čo je hybnou silou tohto procesu a čo je jeho výsledkom. Ak uvažujeme o spôsobe fungovania globálneho systému a o našom mieste v ňom, väčšina z nás rozmýšľa o štátoch a seba samých považuje za občanov niektorého z týchto štátov. Na mapách sú kontinenty a regióny rozdelené štátnymi hranicami. Tie vymedzujú oblasti, ktoré patria pod správu jednotlivých vlád a oddeľujú systémy práva. Pri cestách z jedného štátu do druhého sa musíme obyčajne preukázať pasom alebo inými dokumentmi a upozornia nás, že tadiaľ iba prechádzame a sme v tranzite, až kým sa nevrátíme do štátu, z ktorého pochádzame.⁵⁵

Štáty predstavovali viac ako 200 rokov hlavných aktérov globálneho systému a študenti medzinárodných vzťahov venovali dlhé desaťročia čas i energiu štúdiu rôznych vzťahov, meniacim sa formám spolupráce, ale aj konfliktom a zmenám v rovnováhe sily medzi dvoma a viacerými štátmi. Napriek tomu štát nie je ani jediným, ba ani nevyhnutne najlepším druhom administratívneho usporiadania. V skutočnosti dnes mnohí tvrdia, že moderný štátny systém sa v dôsledku neodvratného vývoja sveta uberať smerom k širším regionálnym zoskupeniam, ktoré nám pomôžu prekonať národné rozdiely, predísť konfliktom a sústrediť sa na výhody spolupráce.

⁵⁵ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s.37-38

Idea štátu bola najviac spochybnená v prvej polovici 20. storočia v súvislosti s dvoma ničivými svetovými vojnami, z ktorých každá znamenala zásadné zmeny v postojoch k medzištátnym vzťahom a obe viedli k naliehavým diskusiám o nebezpečenstve nacionalizmu a hrozbe ďalšej vojny, ktorá navonok sústavne ohrozovala štátne systémy. Po druhej svetovej vojne sa zintenzívnili požiadavky a prania budovať mier radšej prostredníctvom spolupráce než súperenia. Ibaže plány na vytvorenie nového svetového poriadku pod vedením Európy a Severnej Ameriky prerušila najskôr studená vojna a neskôr vznik rozpínajúceho sa vplyvného bloku ázijských, latinskoamerických a afrických štátov.

Studená vojna ako súperenie ideí a ideológií, a nie priamy konflikt medzi jej hlavnými aktérmi, odrážala pochybnosti ľudí o hodnote moderného štátu, ktorý sa podriadiť násiliu a bezpečnosť svojich občanov vie zaručiť len na základe rovnováhy vzájomného ohrozenia vo vzťahu k iným štátom, pričom nad ním samým visí stála jadrová hrozba. Úspešný štát by totiž mal prevažnej väčšine svojich občanov poskytnúť pocit spokojnosti, aj keď mnohí teoretici sa pýtajú, či to je možné, ak berieme do úvahy istú spätosť štátu s nacionalizmom a jeho sklony k vyvolávaniu nedorozumení a konfliktov. Spomínané pochybnosti viedli k rastúcej podpore myšlienky udržania mieru prostredníctvom medzinárodnej spolupráce, čo vyústilo do vzniku celého radu medzinárodných organizácií, počínajúc vytvorením Spojených národov v roku 1945.⁵⁶

Snaha udržať mier viedla aj k experimentom v regionálnej integrácii. Zdôvodňovali sa tým, že ekonomická, sociálna a politická integrácia je schopná redukovať či dokonca odstrániť príčiny konfliktov. EÚ je jedným z týchto experimentov, ale zároveň jediným, ktorý dospel najďalej a priniesol najväčšie zmeny pre svojich obyvateľov. O regionálnu integráciu sa pokúšali aj v Latinskej Amerike, v Karibskej oblasti, v Juhovýchodnej Ázii, v určitých oblastiach Afriky a od roku 1989 aj v Severnej Amerike, ale doposiaľ všade iba v obmedznom rozsahu. EÚ môže slúžiť ako model, ktorý by perspektívne mohol viesť k zrušeniu štátneho systému v dnešnej podobe a k jeho nahradeniu novým spoločenstvom politických a ekonomických jednotiek a sietí. Napriek tomu, že EÚ ovplyvňuje život viac ako 500 miliónov obyvateľov, stále dostatočne nechápeme jej dynamiku. EÚ predstavuje viac ako obyčajnú medzinárodnú organizáciu, hoci na druhej strane nie je ani štátom, ani superštátom a pre svoju jedinečnosť je často označovaná pojmom *sui generis*, čiže niečo, čo zatiaľ existuje samo o sebe a nemá vo svete obdobu.

⁵⁶ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 39-40

Slovo integrácia v latinskom jazyku znamená spojenie častí do jedného celku, scelenie, ucelenie, zjednotenie alebo združovanie. J. Sládek⁵⁷ definuje integráciu ako stav, ktorý je obvykle spájaný s prevodom časti národnej suverenity na supranacionálne orgány. Integrovaným trhom potom rozumie neprítomnosť špecifických zahraničnoobchodných prekážok. Pokiaľ sa pokúsime o charakterizovanie európskej integrácie, vedecká obec nám podáva množstvo definícií, ktoré sú však nejednotné. Za medzinárodnú ekonomickú integráciu považuje autor W. Röpke svetové hospodárstvo pred rokom 1914. K jeho znakom patrí trhové a cenové spoločenstvo, ich predpoklad – platobné spoločenstvo a ich výsledok – lokalizácia výroby podľa schémy racionálnej deľby práce.⁵⁸

Iní autori hovoria o ekonomickej integrácii ako o uskutočnení starého západného ideálu rovných možností. Podstatným prvkom je oslabenie tých sociálnych vzťahov, ktoré bránia jednotlivcom, resp. národom, slobodne si zvoliť podmienky svojej práce a života. Ekonomickú integráciu nie je teda možné realisticky vymedziť pojmom klasickej ekonómie slobodného trhu. Ekonomická integrácia predpokladá odhodlanie k obetiam v mene spoločných záujmov.

Podľa B. Balassa je ekonomická integrácia jednak stav a jednak proces. Pokiaľ hovoríme o integrácii ako o stave, je predstavovaná neexistenciou rôznych foriem diskriminácie medzi národnými ekonomikami. Pokiaľ sa jedná o proces, zahrňuje opatrenie ku zrušeniu diskriminácie medzi ekonomickými jednotkami náležiacimi rôznym národným štátom. Ekonomická integrácia má rôzne formy tvorené stupňami integrácie, ako je „oblasť slobodného obchodu, colná únia, spoločný trh, hospodárska únia a úplná ekonomická integrácia.“⁵⁹

Každá fáza zahŕňa predchádzajúce a rozširuje sa o ďalšie prvky. Kým oblasť, resp. pásma slobodného (voľného) obchodu predstavuje najnižší stupeň integrácie, hospodárska a menová únia predstavuje zatiaľ najvyšší stupeň integrácie, ktorý bol dosiahnutý. Ďalším stupňom je dosiahnutie politickej únie, ale keďže tento stupeň predstavuje pre členské štáty vzdanie sa vlastnej suverenity, poznáme ho zatiaľ iba v teoretickej rovine. Časová náročnosť vybudovania jednotlivých stupňov je samozrejme priamo úmerná rozsahu postihnutých oblastí hospodárskej politiky zúčastnených aktérov.

V rámci pásma voľného obchodu s preferenčnými clami si účastníci poskytujú

⁵⁷ SLÁDEK, J.: *Medzinárodní ekonomická integrace*. Praha, 1967. s. 32 – 33.

⁵⁸ RÖPKE, W.: *Integration und Desintegration der internationalen Wirtschaft, Wirtschaftsfragen der freien Welt*. Frankfurt a. M.: Knapp Verlag, 1957. In: BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Predslov, SLÁDEK, J.: Praha: Svoboda, 1966, 329 s

⁵⁹ BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Praha: Svoboda, 1966. s. 26. 329 s. ISBN 25-124-66

výhodnejšie zaobchádzanie v tarifných aj netarifných nástrojoch obchodnej politiky v tom zmysle, že dochádza najmä k znižovaniu dovozných ciel vo vzájomnom obchode. Náplňou dohody však nie je dotknutá politika účastníkov voči nečlenským krajinám, ktorá zotráva v ich kompetencii a nie je spoločná. Preferenčné zaobchádzanie poskytuje napríklad EÚ krajinám západného Balkánu. V prípade zóny voľného obchodu jej členovia odstraňujú prekážky vzájomného obchodu rôznej povahy a aj tu si ponechávajú vlastnú obchodnú politiku voči nečlenským krajinám. Úplná oblasť voľného obchodu zahŕňa všetok tovar, zatiaľ čo čiastočná sa na všetok tovar nevzťahuje a vyňaté bývajú citlivé výrobky, napr. poľnohospodárske či rybárske produkty.⁶⁰

V colnej únii medzi členskými krajinami funguje voľný obchod úplne alebo čiastočne a navyše existuje spoločná obchodná politika voči nečlenským krajinám. V prípade tohto štádia integrácie sa teda členovia vzdávajú určitej časti svojej nezávislosti a uplatňujú voči nečlenským štátom zhodné nástroje obchodnej politiky. Ako príklad uveďme colnú úniu medzi EÚ a Tureckom alebo úpravu vzťahov medzi ČR a Slovenskom po rozpade federatívnej republiky od roku 1993 do roku 2004, kedy sme vstúpili do EÚ a stali sa súčasťou jej spoločného, resp. vnútorného trhu. Colná únia môže opäť nadobúdať úplnú alebo čiastočnú podobu. Z podstaty vyplýva, že colná únia je menej častá ako zóna voľného obchodu, pretože vyžaduje zhodu členov nad zahranično-obchodnou politikou voči nečlenom, čo je možné len u štátov s podobnými záujmami (teritoriálnymi a komoditnými prioritami a pod.).⁶¹

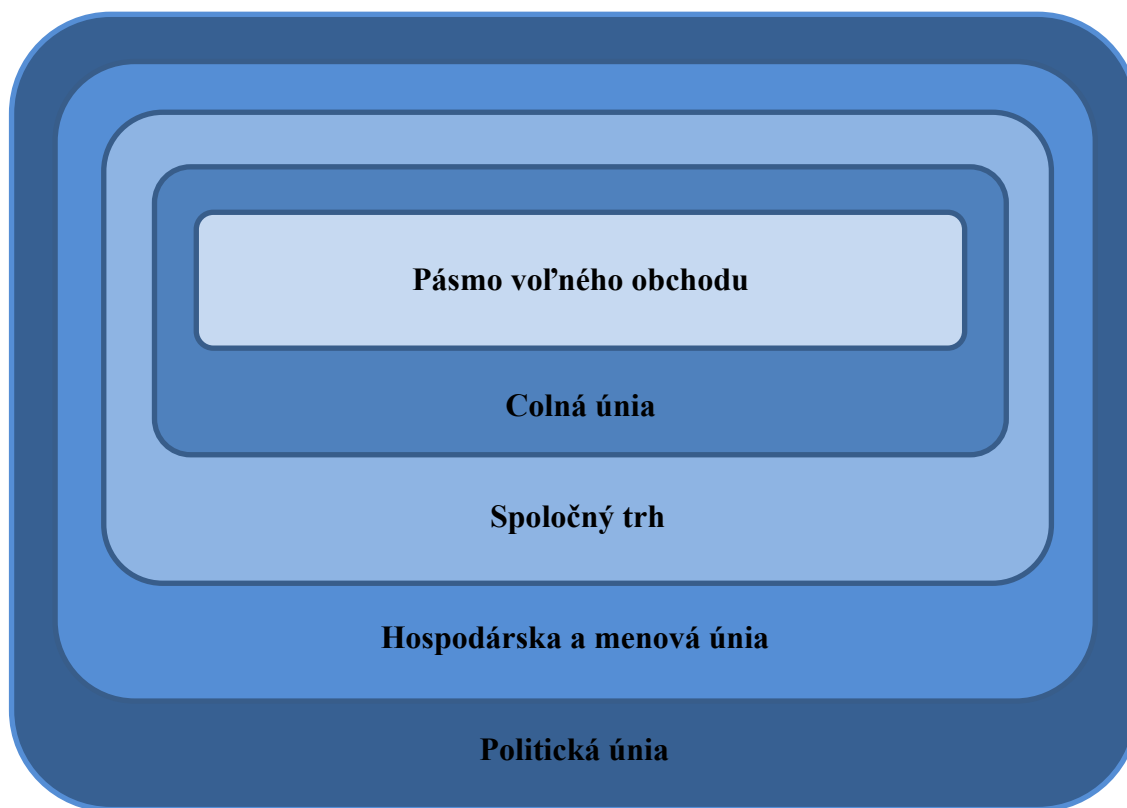
Z pohľadu zahranično-obchodnej politiky spoločný trh neprináša nič nové – celok funguje navonok ako colná únia. Avšak vnútorné vzťahy sa rozširujú na voľný pohyb tovaru, služieb, kapitálu a pracovnej sily, resp. osôb. Taktiež dochádza k eliminácii či oslabeniu fyzických, technických a daňových bariér, napríklad môže dochádzať k zrušeniu hraničných kontrol medzi členmi, harmonizácii technických štandardov a prípadne i vybraných daňových oblastí. Príkladom spoločného trhu je EÚ alebo Európsky hospodársky priestor, zahŕňajúci členské štáty EÚ, Nórsko, Island a Lichtenštajnsko. Najvyššia fáza, teda hospodárska a menová únia, navyše disponuje spoločnou menovou politikou, a teda aj spoločnou menou. Tento stupeň integrácie vyžaduje vysokú mieru koordinácie, okrem iného v oblasti fiškálnej politiky a rozpočtovej disciplíny medzi členmi a aj vysokú mieru nominálnej a v ideálnom prípade aj reálnej konvergenencie členských

⁶⁰ BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Praha: Svoboda, 1966. s. 28. 329 s. ISBN 25-124-66

⁶¹ Tamtiež, s. 29

ekonomík.⁶²

Graf 2: Jednotlivé stupne ekonomickej integrácie

Prameň: vlastné spracovanie podľa stupňov integrácie B. Balassa

Vytváranie ekonomických integrácií, najmä zložitejšej úrovne, predstavuje dlhoročný proces. V prípade vnútorného trhu sa jedná dokonca o proces kontinuálny, v rámci ktorého je nutné implementovať sekundárnu legislatívu vytvorenú a dojednanú na nadnárodnej úrovni do národnej legislatívy. EÚ napríklad stanovuje, že podiel včas a riadne neprebratých nariadení na ich celkovom počte nesmie presiahnuť 1 %. Odhaduje sa, že v rámci zón voľného obchodu je realizovaná viac ako tretina svetového obchodu. Navyše v rámci vnútroúniijného obchodu v rámci EÚ, ako najvýznamnejšej existujúcej colnej únie, sa realizuje ďalších cca 26 % svetového obchodu.⁶³

V budúcnosti sa dá očakávať, že procesy integrácie budú aj naďalej silnieť, a to nielen na európskom kontinente ale aj v Ázii, Amerike a Afrike. Už v roku 1961 sa Balassa domnieval, že existujú rozdielne príčiny vzniku integrácie medzi rozvinutými a málo vyvinutými ekonomikami. Ekonomická integrácia v Európe podľa jeho názoru napomáhala

⁶² BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Praha: Svoboda, 1966. s. 30. 329 s. ISBN 25-124-66

⁶³ Tamtiež, s. 31

prekonaniu diskriminácie spôsobenej obchodnými a platobnými obmedzeniami a zvýšeným štátnym intervencionizmom. Mala za úlohu oslabovať cyklické kolísania a zvyšovať národný dôchodok. V menej rozvinutých krajinách mali veľký význam najmä úvahy o hospodárskom rozvoji, napodobňovanie Európy a snaha chrániť hospodárstvo týchto krajín pred možnými nepriaznivými dôsledkami európskej ekonomickej integrácie. Napriek rôznym príčinám vzniku integrácie, tento proces naďalej pokračuje a to vo formách, ktoré už v roku 1961 identifikoval Balassa.

Medzinárodná spolupráca sa vyznačuje množstvom rozdielnych foriem, od úzko zameranej až po bezbrehú. Časom sa vyprofilovalo mnoho odlišných metód a systémov presadzovania spolupráce. Najčastejšie išlo o vytvorenie medzinárodných organizácií, v rámci ktorých početné štátne zoskupenia, korporácie a vlády spolupracujú v otázkach spoločných záujmov. EÚ je medzinárodná organizácia, ktorej členmi sú národné štáty, aj keď značne prekročila rámec konvenčných predstáv o medzinárodnej spolupráci. Medzinárodná spolupráca len zriedka vyžaduje od svojich členov, aby sa vzdali vlastnej suverenity a nezávislosti, hoci ani jeden štát nebol nikdy skutočne nezávislý, pretože nikdy nebol úplne sebestačný. Lenže ak spolupráca vedie k vzdaniu sa suverenity, stretávame sa s prejavom supranacionalizmu. Ide o proces spolupráce, ktorého výsledkom je odovzdanie moci organizácii na novej úrovni, ktorá je autonómna, stojí nad štátom a disponuje právomocami a donucovacou silou nezávislou od štátu. Supranacionalizmus má spravidla tri formy: konfederalizmus, konsocializmus a federalizmus.

Konfederalizmus je systém správy, v rámci ktorej si dve alebo viac organizačných jednotiek zachovávajú samostatné identity, no v záujme určitého zjednodušenia, vzájomnej bezpečnosti či prospechu postupujú špecifické kompetencie vyššiemu mocenskému orgánu. Členské jednotky ostávajú suverénne, vyšší mocenský orgán je relatívne slabý, závisí výlučne od slobodného rozhodnutia svojich členov a môže robiť len to, čo mu títo členovia dovoľia.⁶⁴

Federalizmus je odlišný v tom zmysle, že zahŕňa miestne jednotky, ktoré sa vzdávajú časti svojej suverenity a odovzdávajú právomoci týkajúce sa spoločných záujmov novovytvorenému, stálemu celoštátnemu mocenskému orgánu.⁶⁵ Konfederalizmus i federalizmus sa líšia od unitárneho systému správy, ktorý sa uplatňuje

⁶⁴ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 6-9

⁶⁵ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 51

v Británii, Francúzsku, Japonsku alebo Taliansku, kde je suverenita v rukách vlád, ktoré môžu podľa vlastnej vôle zrušiť, prípadne zmeniť podobu miestnych jednotiek.⁶⁶

Medzi niekoľko krajín, ktoré sa pokúsili uplatniť v praxi princípy konfederalizmu, patria USA v období rokov 1776 – 1789 a v určitom zmysle aj dnešné Švajčiarsko. V prípade USA sa zakladatelia štátu obávali tak anarchie (prislabá vláda), ako aj tyranie (prisilná vláda) a až do roku 1789 sa vo vzájomnom vzťahu pôvodných kolónií tvoriacich USA praktizovala voľná konfederácia. Predpokladalo sa, že kolónie sú schopné spolupracovať do tej miery, aby utvorili spoločný systém vlády, ale tak sa nestalo. Ústavné články o konfederácii z roku 1781 vytvorili iba čosi vyššie, tzv. Ligu priateľstva (League of Friendship), ktorá nemohla vyberať dane či riadiť obchod a obranu mala v rukách štátnej domobrany. Až v roku 1787 sa začali práce na tvorbe úplne nového federálneho systému vlády, ktorý v procese ďalšieho vývoja nanovo definoval ideu federalizmu. Švajčiarsko sa do roku 1798 vyznačovalo konfederálnym usporiadaním, a hoci dnes je v technickom slova zmysle federáciou, jeho jednotlivé časti sa v porovnaní s inými federáciami, akými sú napríklad Nemecko, USA a Rusko, vzdali podstatne menšieho množstva právomocí. Švajčiari podporujú priamu demokraciu organizovaním ľudových referend, majú Federálne zhromaždenie volené proporčným systémom a na čele je Federálna rada volená Zhromaždením. Niektorý z členov Rady je vždy na obdobie jedného roku poverený vykonávaním úlohy hlavy štátu a predsedu vlády.⁶⁷

Európska únia obsahuje tieto konfederatívne prvky⁶⁸:

- rozhodnutia, ktoré prijímajú vedúci predstavitelia členských štátov, znamenajú prenos určitej časti kompetencie na inštitúcie a rôzne špecializované orgány EÚ, ale členské štáty majú stálu kontrolu nad EÚ prostredníctvom výberu svojich zástupcov do inštitúcií EÚ a ich právomocí podieľať sa na rozhodovaní. Koniec koncov, EÚ sa ako celok riadi princípmi vyjednávania a dohody medzi národnými vládami.
- členské štáty ostávajú samostatnými jednotkami s vlastnými identitami, majú vlastné právne systémy, smú podpisovať bilaterálne zmluvy s inými štátmi a môžu stále argumentovať tým, že inštitúcie EÚ existujú z ich dobrej vôle.

⁶⁶ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 55-57

⁶⁷ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 6-7

⁶⁸ Tamtiež, s. 8

- neexistuje nijaká európska vláda vo vodcovskej pozícii (ani prezident, minister zahraničných vecí či kabinet), ktorej výlučnou právomocou by bolo zastupovanie záujmov členských štátov EÚ. Tento aspekt EÚ sa však postupne mení, napríklad Európska komisia (EK) zastupuje EÚ ako celok na obchodných rokovaniach.
- EÚ má vlastnú vlajku a hymnu, ale väčšina obyvateľov oveľa väčšmi inklinuje k vlajke, hymne a ďalším symbolom, spätým s vlastným štátom. Postup vedúci k vytvoreniu pocitu európskej identity je prijímaný s skôr s rozpakmi, čoho dôkazom je aj zlyhanie ratifikácie Zmluvy o Ústave pre Európu, ktorá stanovovala symboly EÚ ako povinné. Súčasná Lisabonská zmluva vynecháva túto povinnosť a ponecháva rozhodnutie na dobrovoľnosti jednotlivých členských štátov, či budú zároveň so svojimi štátnymi symbolmi používať aj symboly EÚ alebo nie.

Situáciu navyše komplikuje skutočnosť, že niektoré európske inštitúcie sú vo svojej podstate viac federálne ako konfederálne, a tiež fakt, že EÚ vytvára systém práva s tým, že vyžaduje od členských štátov prispôbiť vlastné národné zákonodarstvo právu EÚ. Tvorba dvoch úrovní právnych úprav je jednou z hlavných charakteristík federálneho systému.

Pre väčšinu Európanov je pojem konsocializmu neznámy a napriek jeho významu pri pochopení podstaty EÚ sa v diskusiách o európskej integrácii spomína len zriedkavo. Ide o systém, ktorý sa niekedy aplikuje na spoločnosti, ktoré sa vyznačujú hlbokými náboženskými, rasovými alebo jazykovými rozdielmi (napríklad Belgicko a Izrael) a to značí, že v koalícnej vláde sú zastúpené rozličné spoločenské segmenty. Čím viac rozhodnutí sa deleguje do kompetencie segmentov, tým viac právomocí a zdrojov sa rozdeľuje v súlade s veľkosťou každého segmentu, pričom zastúpenie menších je úmyselne nadhodnotené a chránené právom veta.

Myšlienky konsocializmu vyplynuli v 60. rokoch z pokusov vysvetliť, ako sa dá zvládnuť vývoj v priepastne rozdelených spoločnostiach. Hoci tento koncept sa najčastejšie používa pri analýze straníckych a vládnych štruktúr malých krajín západnej Európy, akými sú Rakúsko a Belgicko, môže prispieť aj k osvetleniu vývoja regionálnej integrácie. A. Lijphart uviedol štyri predpoklady konsocializmu, ktoré sa dajú identifikovať na modeli EÚ⁶⁹:

⁶⁹ LIJPHART, A. 1968. *The Politics of Accommodation. Pluralism and Democracy in the Netherlands*, Berkeley: University of California Press, 1968 [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.mmisi.org/pr/15_01/schendelen.pdf>

1. Musí existovať niekoľko skupín obyvateľov (občanov členských štátov), ktoré sú navzájom izolované v tom zmysle, že ich záujmy a združenia sú vnútorne odlišné, a hoci sa vyznačujú vysokým stupňom sebaurčenia, podliehajú spoločnému systému vlády (EÚ).
2. Politické elity týchto rozdielnych skupín (predstavitelia členských štátov) pracujú spoločne a zúčastňujú sa na moci v rámci veľkej koalície alebo kartelu (Európska rada a Rada EÚ), pričom prijímajú rozhodnutia o záležitostiach spoločného záujmu ako výsledku dohody a vytvárania koalície medzi nimi samotnými. Tomuto procesu prospieva, ak členské štáty čelia spoločným vonkajším tlakom alebo hrozbe.
3. Každá skupina disponuje právom veta, ale vláda pracuje na základe konsenzu medzi elitami.
4. Jednotlivé skupiny sú zastúpené proporčne vo všetkých rozhodujúcich inštitúciách spoločnej vlády, ale práva a záujmy menšín sú chránené pred diktátom väčšiny a rozhodovacie právomoci sú delegované v najvyššej možnej miere do kompetencií jednotlivých skupín.

Ako uvádza P. Taylor, vedúci predstavitelia v konsociačnom systéme sú sústavne konfrontovaní s dilemou, či majú konať v záujme zachovania systému ako celku alebo brániť a presadzovať záujmy tých skupín, ktoré reprezentujú. Ich konanie obsahuje aj istú mieru sebeckosti, pretože vodcovia sú náchylní presadzovať vlastnú definíciu obsahu verejných či spoločných záujmov, pričom nezohľadňujú názory občanov.⁷⁰

I. Lustick tvrdí, že vodcovia musia byť schopní povzniesť sa nad rozdiely medzi jednotlivými skupinami a usilovať o spoluprácu s elitami ostatných skupín v záujme zladenia a prispôsobenia odlišných skupinových záujmov. Elity zvyčajne charakterizujú tieto záujmy neurčito - ako starostlivosť o blaho skupín. Spolupráca elít sa odohráva v rámci výmeny, vyjednávania a nachádzania kompromisov v politickej i ekonomickej oblasti, pričom administratívny aparát a právni poradcovia pomáhajú objektívne zhodnotiť dosiahnuté výsledky. Konsociačný systém predstavuje citlivé a jemné, ale zároveň presne vyvážené váhy. V záujme zachovania stability systému ako celku však môžu niekedy jeho predstavitelia použiť na zdisciplinovanie jednotlivých zložiek aj nedemokratické metódy.⁷¹

⁷⁰ TAYLOR, P. 1990. Consocialism and federalism as approaches to international integration. In *Frameworks for International Cooperation*, Pinter: London 1990, 172 s.

⁷¹ LUSTICK, I. 1979. Stability in Deeply Divided Societies: Consociationalism Versus Control. In *World Politics*, Volume 31, No. 3 (1979), s. 325-344

Vo federálnom systéme majú centrálné (štátne) a miestne správne jednotky rozdelené a nezávislé právomoci, pričom medzi nimi neplatí vzťah vzájomnej nadradenosti. Vo federácii (na rozdiel od konfederácie) disponuje zvolená štátna reprezentácia rozhodujúcimi právomocami v oblasti zahraničnej a bezpečnostnej politiky. Vo federatívnych štátoch majú zvyčajne jednotnú menu a spoločné obranné sily, centrálna a miestne právne úpravy, písanú ústavu, súd, ktorého úlohou je vystupovať ako arbiter a rozhodovať v sporoch medzi rozličnými štátnymi orgánmi, a najmenej dve základné úrovne vlády, administratívneho aparátu a daní. Centrálna vláda má nezávislé právomoci, ktoré sa môžu zvyšovať v závislosti od interpretácie federálnej ústavy. Jednotlivé časti federácie upresňujú spoločné záujmy celku a centrálna vláda priebežne plní želania občanov, pričom sa považuje za ich služobníka, konajúceho výlučne v ich prospech. USA sú klasickou ukážkou federalizmu.⁷²

Od roku 1789 sa USA považujú za federálnu republiku. Trinásť pôvodných kolónií vtedy prešlo z konfederácie do federálnej únie. Dobrovoľne sa vzdali právomocí napríklad v otázkach spoločnej bezpečnosti, ale zachovali si vlastné súbory zákonov a relatívne širokú autonómiu na miestnej úrovni moci. Jednotlivé štáty si medziiným smú stanoviť vlastné dane a nechýbajú im osobitné kompetencie v oblasti výchovy, polície a dopravy. Podľa americkej ústavy princíp federalizmu zakazuje jednotlivým štátom uzatvárať zmluvy s inými štátmi alebo národmi s vlastnou menou a bez súhlasu Kongresu vyberať importné a exportné dane, ako aj udržiavať vlastnú armádu v mierových časoch. Federálna vláda nesmie z vlastnej vôle jednostranne zmeniť hranice štátu, stanoviť odlišné úrovne zdaňovania, či určiť jednotlivým štátom rozdielne zastúpenie v Senáte USA (v ktorom má každý štát dvoch reprezentantov) alebo zmeniť ústavu bez podpory dvoch tretín členských štátov. Členské štáty zároveň disponujú všetkými právomocami okrem tých, ktoré sú vyslovene delegované federálnej vláde alebo ktoré im táto vláda zakazuje vykonávať. Ďalšou významnou charakteristikou amerického modelu je fakt, že väčšina občanov uprednostňuje pocit identity a príslušnosti k USA pred lojalitou voči štátu, v ktorom žijú.⁷³

Členské štáty EÚ môžu robiť takmer všetko, čo americký model svojim štátom neumožňuje: smú uzatvárať zmluvy, riadiť vlastný daňový systém, mať vlastnú armádu atď. Ak porovnávame EÚ s americkým modelom, inštitúcie EÚ disponujú iba niektorými

⁷² KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 55-57

⁷³ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 9-13

právomocami federálnej vlády: nesmú určovať dane, riadiť spoločnú armádu, nemôžu rátať s lojalitou väčšiny občanov a nie sú oprávnené zastupovať členské štáty na rokovaníach s ostatným svetom. Hoci by si to horliví zástancovia EÚ veľmi želali, EÚ nepredstavuje zatiaľ druh federálnej inštitúcie, i keď má niektoré črty systému federálnej administratívy⁷⁴:

1. EÚ má vypracovaný komplexný systém zmlúv a právnych predpisov, ktoré interpretuje a ochraňuje Súdny dvor EÚ a možno ich jednotne aplikovať v celej EÚ, pričom každý členský štát je im podriadený.
2. EÚ má priamo volený Európsky parlament (EP), ktorý disponuje obmedzenými, ale zároveň rastúcimi právomocami pri tvorbe európskych právnych predpisov.
3. Rozpočet EÚ predstavuje zárodok finančne nezávislej nadnárodnej úrovne vlády.
4. V EK ako výkonnej moci EÚ sú zastúpené všetky členské štáty EÚ a v jej kompetencii je dohliadať a zastupovať EÚ vo vonkajších obchodných jednaniach.

Jedným z možných spôsobov interpretácie praktizovania európskeho federalizmu je ponímanie EÚ ako súhrnu vzťahov, v ktorom sú jednotlivé členské štáty čoraz viac určované nie prostredníctvom seba samých, ale vo vzťahu k svojim partnerom v EÚ. V týchto vzťahoch sa dostáva do popredia nie spolupráca prostredníctvom tretieho subjektu, ale priamy kontakt medzi jednotlivými štátmi, ktorý je motívom spolupráce vo vlastnom záujme každého štátu. Niektorí autori tvrdia, že EÚ sa stala kooptívnou, čo značí, že pre jej členov je výhodnejšie fungovať v rámci EÚ než mimo nej. Ak už raz patria do systému EÚ, musia prevziať aj určitý podiel zodpovednosti za jej činnosť ako celku a v dôsledku toho je pre vlády členských štátov čoraz ťažšie zbavovať sa zodpovednosti za jednotlivé rozhodnutia zvaňovaním viny na európske inštitúcie. Federalizmus nie je jednoznačným alebo statickým modelom. V odlišných situáciách nadobúda rozmanité formy v závislosti od podstaty a intenzity miestnych politických, ekonomických, sociálnych, historických a kultúrnych vplyvov. Napríklad americký model federalizmu sa uskutočňoval dávno predtým, ako krajina začala proces rozširovania svojho vplyvu na Západ. Jeho súčasťou je systém bŕzd a protiváh (checks and balances) a del'by moci. Tieto opatrenia boli prijaté skôr v záujme odvrátenia nebezpečenstva chaosu a tyranie než na zohľadnenie sociálnej diferenciácie. Na druhej strane v Indii sa federalizmus považoval za možný spôsob riešenia problémov už existujúceho štátu, ktorý bol etnický a kultúrne značne rozdelený. Národná vláda v Indii disponovala exekutívnymi i legislatívnymi právomocami podľa

⁷⁴ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 14-15

britského modelu, ale zároveň tam existoval federálny systém správy krajiny. Prívrženci európskej integrácie by tu už najradšej videli federálne "Spojené štáty európske", v ktorých by súčasným národným vládam patrilo o niečo významnejšie postavenie ako miestnym vládam s takými istými kompetenciami, aké majú napríklad jednotlivé spolkové krajiny v Nemecku alebo americké štáty. Predtým, ako sa to stane, európske inštitúcie musia byť schopné konať v mene všetkých členských štátov prinajmenšom v oblasti zahraničných vzťahov a musí byť zavedená jednotná európska mena. Európsky federalizmus sa však môže výrazne líšiť od americkej, indickej alebo nemeckej podoby federalizmu. Napríklad už teraz obsahuje zvláštnu európsku ideu subsidiarity, na základe ktorej sa majú prijímať rozhodnutia na úrovni, ktorá je čo najbližšia k občanom.⁷⁵

V teóriách politickej integrácie sa obyčajne argumentuje, že národy (štáty) vytvárajú spojenectvá resp. politické zoskupenia z jedného z nasledujúcich troch dôvodov: tento krok im vnucujú osobnosti ako Napoleon alebo Hitler; uznávajú spoločné hodnoty a ciele, ktoré im umožňujú dospieť k zhode o usporiadaní a riadení svojich vzťahov v rámci jedného celku; spájajú sa z dôvodu zaistenia bezpečnosti pred vonkajším ohrozením. Ďalším dôvodom môže byť výhodnosť alebo užitočnosť: štáty (národy) sa môžu rozhodnúť, že z hľadiska rýchlejšieho a účinnejšieho zabezpečenia mieru a zvýšenia kvality života je výhodnejšie pracovať spolu než každý samostatne. Medzinárodnú spoluprácu v západnej Európe dlho ovplyvňoval prvý zo spomínaných troch dôvodov, ale po roku 1945 nastal výrazný posun ku štvrtému, čo vyvolalo potrebu znovu prehodnotiť vzájomné vzťahy medzi európskymi štátmi i myšlienku užšej spolupráce. Až do konca 70. rokov boli pre integráciu rozhodujúce ekonomické záujmy rozvoja: rušili sa obchodné bariéry, zosúlaďovali sa národné menové a rozpočtové politiky, prehlboval sa voľný pohyb občanov, tovarov, peňazí a služieb v presvedčení, že to všetko prinesie vyššiu prosperitu. Stúpenci ekonomickej integrácie nikdy nepovažovali tento druh integrácie za cieľ sám osebe. Zatiaľ čo medzi členskými štátmi EÚ sa formovali čoraz užšie vzájomné ekonomické väzby, niektorých jej lídrov stále viac lákala myšlienka politickej spolupráce. O prvenstve ekonomickej či politickej integrácie sa dá diskutovať, ale ako tvrdí E. B. Haas ekonomická integrácia môže byť politicky motivovaná a často máva politické dôsledky. E. B. Haas v práci *The Uniting of Europe* (Zjednocovanie Európy), ktorá sa považuje za prelomovú štúdiu venovanú Európskemu spoločenstvu pre uhlie a oceľ (ESUO), definoval politickú integráciu ako proces, v rámci ktorého sú politickí aktéri, reprezentujúci

⁷⁵ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 16-17

rozmanité danosti jednotlivých národov a štátov, presvedčení o výhodách vzdať sa lojality, očakávaní a politickej aktivity v prospech nového centra, ktorého inštitúcie určujú alebo vyžadujú jurisdikciu prekračujúcu hranice už existujúcich národných štátov.⁷⁶

L. N. Lindberg v štúdií o Európskom hospodárskom spoločenstve (EHS) z roku 1963 definoval politickú integráciu ako proces, ktorým sa: (a) štáty zriekajú želania a vôle nezávisle vykonávať zahraničnú a domácu politiku a namiesto toho rozhodujú spoločne alebo delegujú rozhodovací proces na nové centrálné orgány; (b) politickí aktéri, pod ktorými rozumieme najmä politikov, úradníkov, zákonodarcov a záujmové skupiny, orientujú svoje politické aktivity na nové centrum. Vývoj EÚ charakterizujú dve skupiny protikladných názorov na podstatu integrácie.⁷⁷

Realisti tvrdia, že štáty sú najdôležitejšími aktérmi medzinárodných vzťahov a domácu i zahraničnú politiku možno jasne odlíšiť. Navyše sú presvedčení, že racionalita vlastných záujmov, ktoré sú neraz v protiklade so zámermi iných národov, vedie štáty k presadzovaniu svojich záujmov pred podobnými záujmami iných štátov. Realisti hovoria o anarchickom globálnom systéme, v ktorom štáty používajú tak metódu konfliktu, ako aj metódu spolupráce na ochranu vlastnej bezpečnosti prostredníctvom udržiavania mocenskej rovnováhy. EÚ považujú za združenie suverénnych štátov a domnievajú sa, že jednotlivé členské štáty rozhodujú o vlastných záležitostiach a sú ochotné vzdať sa určitých právomocí v prospech nových orgánov iba vtedy, ak im to vyhovuje, no zároveň si ponechávajú právo vrátiť sa kedykoľvek k výkonu odovzdaných kompetencií. Jednoducho EÚ existuje iba preto, lebo členské štáty sa rozhodli, že je to v ich záujme.⁷⁸

Realizmus prevládal v teóriách medzinárodných vzťahov v rokoch 1940 až 1960 a ďalej ho v rokoch 1970 až 1980 rozpracovali neorealisti, ktorí tvrdili, že štruktúra inštitúcií je dôležitejšia ako ich zámery. Skúmali napríklad zmenu mocenského potenciálu štátov a jej vplyv na medzinárodné vzťahy.⁷⁹

Odlišný prístup navrhujú funkcionalisti. Zatiaľ čo realisti hovoria o konkurencii a konflikte, funkcionalisti presunuli pozornosť z presadzovania vlastných záujmov na spoločné záujmy v rámci spolupráce. Tvrdia, že proces integrácie má vlastnú vnútornú

⁷⁶ HAAS, E. B. 1968. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces*. Stanford, California: Stanford University Press, s. 1950-1957

⁷⁷ LINDBERG, L. N. 1963. *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Stanford, California: Stanford University Press

⁷⁸ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 100

⁷⁹ POLLACK, M.A. 2010. *Theorizing the European Union: Realist, Intergovernmentalist and Institutional Approaches*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1622912>

dynamiku, a ak štáty kooperujú v určitých presne vymedzených oblastiach a vytvárajú nové orgány, čo takúto spoluprácu riadia, budú spolupracovať aj v iných oblastiach prostredníctvom akejsi neviditeľnej ruky integrácie. Funkcionalisti tvrdia, že európska integrácia má vlastnú logiku, ktorej členské štáty EÚ urputne, ibaže márne vzdorujú. Hoci členstvo v EÚ zahŕňa aj zmluvy, ktoré môžu byť teoreticky porušené, prakticky majú takmer neobmedzenú silu a integrácia sa stala takou pevnou súčasťou západoeurópskej spoločnosti, že odstúpenie od nej by bolo oveľa nákladnejšie ako pokračujúca integrácia.⁸⁰

Dlho sa viedli diskusie o tom, či je EÚ organizáciou, ktorú kontrolujú vlády spolupracujúce na partnerskom základe, alebo či ide o organizáciu s vlastnými právomocami a autonómiou. V centre tejto debaty je otázka, do akej miery sa vzdajú národné vlády svojich právomocí a suverenity v prospech takých orgánov, akými sú napr. EK alebo EP. Briti a Dáni (a dokonca v určitom období aj Francúzi) odmietali federalistické či supranacionalistické tendencie, zatiaľ čo Belgičania a Luxemburčania boli náchylní vzdať sa suverenity. Niektorí pozorovatelia spochybňujú predpoklad, že medzivládna spolupráca a supranacionalizmus sú dva póly jedného kontinua, že ide o hru s nulovým výsledkom (víťazstvo alebo prehra jedného znamená opak pre druhého), že supranacionalizmus značí stratu suverenity alebo že EÚ a jej členské štáty jednajú nezávisle. Argumentuje sa napríklad tým, že štáty spolupracujú na základe potrieb a nejde tu o zriekanie sa suverenity, ale o jej rozdelenie do tej miery, aká je nevyhnutná na spoločné dosiahnutie určitého cieľa. EÚ sa ponímala ako experiment rozdelenia suverenity, no nie odovzdania suverenity jednotlivých štátov nadštátnym inštitúciám.⁸¹

Ďalší teoretici dokazovali nesprávnosť predpokladu, že každý zisk v oblasti zvýšenia právomocí na európskej úrovni je nevyhnutne stratou právomocí na štátnej úrovni a verili, že vzájomný vzťah EÚ a jej členských štátov charakterizuje skôr obojstranná výhodnosť než súperenie. E. B. Haas tvrdí, že supranacionalizmus neznamena, že národné vlády sú pod nadvládou európskych inštitúcií, ale že ide o proces resp. spôsob rozhodovania, v rámci ktorého sú účastníci schopní prejsť od návrhov, vyvolávajúcich jednoznačné veto, k hľadaniu a nachádzaniu dohovoru prostredníctvom kompromisov, prospešných pre záujmy oboch strán.⁸²

⁸⁰ POLLACK, M.A. 2010. *Theorizing the European Union: Realist, Intergovernmentalist and Institutional Approaches*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1622912>

⁸¹ Tamtiež

⁸² HAAS, E. B. 1968. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces*. Stanford, California: Stanford University Press, s. 1950-1957

Od 50. rokov spätých s vývojom EÚ dominoval v teoretickej diskusii funkcionalizmus. Jean Monnet a Robert Schuman, často označovaní za zakladateľov EÚ, boli funkcionalisti v tom zmysle, že sa stali stúpencami integrácie v určitej špecifickej oblasti (uhol'ný a oceliarsky priemysel) a dúfali, že tento typ integrácie povedie k integrácii v ostatných oblastiach. Schuman vyhlásil, že Európa nebude usporiadaná raz a navždy na základe jednotného plánu. Treba ju budovať prostredníctvom konkrétnych krokov, ktoré najskôr povedú k vytvoreniu vecnej solidarity.⁸³

Hoci niektorí federalisti tvrdili, že najhorším spôsobom prekonania veľkých rozdielov sú malé kroky, funkcionalizmus vychádza z idey spájania štátov na základe vytvárania funkčne špecifikovaných organizácií. Teda namiesto pokusov koordinovať významné oblasti, akými sú ekonomická alebo obranná politika, funkcionalisti sa rozhodli postupovať tzv. obchvatom, akýmsi nepriamym dosahovaním zmieru. A tak presadzovali integráciu v relatívne nekontroverzných sférach: poštové služby, špecifické oblasti priemyslu, alebo navrhovali zosúladenie technických parametrov (váhy a miery).⁸⁴

Medzi najznámejších stúpencov funkcionalizmu patril britský sociálny vedec D. Mitrany, rodák z Rumunska. Jeho definícia funkcionálneho prístupu bola pokusom spojiť právomoci so špecifickou činnosťou a odmietnuť tradičnú spätosť medzi právomocami a určitým územím. Mitrany sa domnieval, že mier nemožno dosiahnuť regionálnym zjednotením, pretože medzinárodné napätie by nahradilo napätie medzi regiónmi. Nepodporoval ani myšlienku svetovej vlády, ktorá by podľa neho ohrozovala ľudskú slobodu. Počas vojny roku 1943 v Londýne hájil myšlienku organizácie samostatných medzinárodných subjektov s právomocami v určitých funkčne špecifických oblastiach, akými sú bezpečnosť, doprava a komunikácie. Mali to byť výkonné orgány s vlastnými cieľmi a právomocami a mali vykonávať z časti také isté činnosti ako národné vlády, len na odlišnej úrovni. Tvrdil, že orientácia na určité funkcie by viedla k rýchlejšej a efektívnejšej integrácii než veľké gestá. Rozsah a štruktúra organizácie týchto medzinárodných subjektov by neboli vopred dané, ale vytvárali by sa samourčovacím spôsobom.⁸⁵

D. Mitrany tvrdil, že ak sa už raz vytvorí funkcionálny typ organizácií, čoskoro začnú spolupracovať. Železničné, cestné a letecké spoločnosti pocítia potrebu zabezpečiť

⁸³ MONNET, J. 1978. *Memoirs*. Garden City, New York: Doubleday.

⁸⁴ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 76

⁸⁵ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 16-17

technickú koordináciu (vzhľadom na cestovné a letové poriadky) a funkčnú koordináciu (aby uspokojili rozličné počty cestujúcich a objem nákladnej prepravy). Jednotlivé skupiny funkčne zameraných subjektov budú spolupracovať, čo povedie ku koordinácii medzinárodného plánovania. Tieto procesy nevyústia ani tak do vytvorenia nového systému, ako skôr do racionalizácie existujúceho systému prostredníctvom procesov prirodzeného výberu a vývoja. Štáty sa k nemu budú môcť pripojiť alebo ho opustiť, zúčastňovať sa na výkone niektorých funkcií a iné odmietnuť, alebo sa pokúsiť o vlastné politické a sociálne experimenty. Podiel na moci získajú vtedy, ak prevezmú aj adekvátnu mieru zodpovednosti. To by mohlo viesť k vytvoreniu politického systému, v ktorom sa dá funkčné usporiadanie považovať za organickú súčasť federalizmu.⁸⁶

Haasova štúdia o ESUO z roku 1958 a Lindbergova štúdia o EHS z roku 1963 znamenali návrat k Mitranyho teóriám v podobe neofunkcionalizmu. Neofunkcionalizmus vychádza z presvedčenia, že na to, aby sa integrácia mohla ďalej vyvíjať, treba splniť určité predpoklady. Je to predovšetkým posun v postojoch verejnosti od nacionalizmu ku kooperácii, želanie elít pokračovať v integrácii skôr z pragmatických ako altruistických dôvodov a odovzdanie reálnej moci novému nadnárodnému orgánu.⁸⁷ Ak sa takéto zmeny uskutočnia, integrácia sa rozšíri tzv. presahovaním alebo prerastaním (by spillover), čo znamená, že nerovnováha spôsobená vzájomnou funkčnou závislosťou alebo vnútornou spätosťou jednotlivých úloh núti politických aktérov, aby znovu definovali spoločné úlohy. Inými slovami: spoločný postup v jednej oblasti vytvorí nové potreby, napätia a problémy, ktoré začnú zvyšovať tlak na spoločné postupy v iných oblastiach. Napríklad integrácia poľnohospodárstva môže úspešne fungovať len vtedy, ak sú integrované aj ostatné sektory, napr. doprava a služby v oblasti poľnohospodárstva.⁸⁸

Neofunkcionalizmus obsahuje aj slovné spojenie expanzívna logika sektorovej integrácie (expansive logic of sector integration), čo Haas považoval za vnútorný rozmer ESUO. ESUO vzniklo čiastočne v záujme uspokojenia krátkodobých zámerov, akými bolo napríklad posilnenie francúzsko-nemeckej spolupráce, ale Monnet a Schuman v ňom videli aj prvý krok v procese, ktorý by mohol eventuálne viesť k politickej integrácii. Haas tvrdil, že proces presahovania nebol automatický a zistil, že na samom začiatku iba málokto podporoval ideu ESUO. Po niekoľkých rokoch fungovania začali odbory a politické

⁸⁶ MITRANY, D. 1970. The Functional Approach to World Organisation. In *The New International Actors: The UN and the EEC*. London: Macmillan

⁸⁷ KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0, s. 86

⁸⁸ HAAS, E. B. 1968. *The Uniting of Europe: Political, Social, and Economic Forces*. Stanford, California: Stanford University Press, s. 1950-1957

strany pristupovať s nadšením k tomuto spoločenstvu, pretože videli výhody jeho fungovania a narastal tlak na integráciu v ostatných oblastiach. D. Urwin uvádza, že prístup k integrácii z aspektu jednotlivých oblastí, ako to platilo v prípade ESUO, bol nedostatočný, pretože ustavične išlo o pokus integrovať iba jednu časť komplexu industriálnej ekonomiky, lenže záujmy jednej časti sa nedajú presadzovať izolovane od iných ekonomických segmentov. To bolo čiastočne príčinou, prečo neprešlo ani šesť rokov od založenia ESUO a členské štáty sa dohodli na širšej ekonomickej integrácii v rámci EHS.⁸⁹

Spillover je veľmi neurčitý pojem, a preto ho treba rozčleniť na podkategórie⁹⁰:

- *Funkcionálne presahovanie* značí, že ak štáty integrujú iba jeden sektor svojej ekonomiky, neudržateľnosť izolácie medzi ostatnými ekonomickými sektormi povedie k integrácii aj v nich. Treba teda vytvoriť celý rad funkčných medzivládnych organizácií, aby zvládli tento proces a vybudovať mosty na prekonanie rozdielov medzi štátmi. V dôsledku toho sa relatívna právomoc národných vládnych inštitúcií bude znižovať a priepastné rozdiely prestanú existovať. Nie je vylúčené, že sa vytvorí kompletná ekonomická a politická únia.
- *Technické presahovanie* značí, že nejednotnosť štandardov v jednotlivých štátoch povedie k zvýšeniu (zníženiu) úrovne striktnnej alebo veľmi laxnej regulácie v niektorých oblastiach. Príklad: chudobnejšie štáty EÚ, akými sú Grécko a Portugalsko, môžu tvrdiť, že prísne presadzovanie kontroly ukazovateľov kvality životného prostredia ich znevýhodňuje a sťažuje im možnosť vyrovnat' sa svojim bohatším partnerom a že pri rozhodovaní v EÚ sa sústavne podporujú štáty so striktnými environmentálnymi zákonmi (Nemecko a Švédsko) s cieľom urýchliť prijatie prísnejšej kontroly aj v chudobnejších štátoch.
- *Politické presahovanie* vychádza z presvedčenia, že ak sa integrácia dotkne rozličných funkčných sektorov, zájmové skupiny (rôzne lobistické skupiny korporácií a odbory) budú postupne presúvať svoju iniciatívu z oblasti ovplyvňovania národných vlád na pokusy vyvíjať nátlak na novú regionálnu výkonnú moc, čím sa zvýši pozornosť regionálnych štruktúr venovaná získaniu väčšej moci pre seba. Tieto skupiny ocenia výhody integrácie a začnú pôsobiť ako

⁸⁹ URWIN, D. 1995. *The Community of Europe*, 2. edition. London: Longman

⁹⁰ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 16-17

bariéra proti ústupu integračných tendencií. Politika sa teda bude v čoraz väčšej miere odohrávať na regionálnej, a nie na národnej úrovni.

Koncepcie neofunkcionalistov prevládali v štúdiách o európskej integrácii v 50. a 60. rokoch, ale už v sedemdesiatych rokoch stratili stúpencov, čo Haas vysvetľuje nízkou schopnosťou predvídania. Napriek tomu úpadok ich popularity pravdepodobne spôsobili iné príčiny. Po prvé: zdalo sa, že proces integrácie Európy sa v polovici 70. rokov zastavil. Značnú mieru beznádeje obsahuje správa EK o ekonomickej a monetárnej únii z roku 1975, ktorá uvádza, že sa neurobilo nič na podporu presadenia funkcionálneho prístupu (ktorý znamenal, že jednota sa mala vytvoriť nenápadne) a bola potrebná radikálna a takmer okamžitá transformácia. Iróniou je, že sama EK nevedela zabezpečiť usmerňovanie tohto procesu, teda to, čo si vyžadovala podstata neofunkcionálneho prístupu. Po druhé: teória presahovania sa mala ďalej rozpracovať. Kritika často vyčítala neofunkcionalistickému prístupu prílišnú lineárnosť, ktorú bolo treba rozšíriť alebo modifikovať, aby sa zohľadnili rozmanité tlaky pôsobiace v záujme integrácie. Nenašiel sa nik, kto by ich analyzoval v súvislosti s ďalšími vplyvmi. Skoro 10 rokov po vydaní práce *Uniting of Europe* E. B. Haas tvrdil, že funkcionálna teória nevenovala dostatočnú pozornosť zmenám v postojoch po vzniku ESUO, pôsobeniu nacionalizmu na integráciu, vplyvu vonkajších faktorov, napr. zmenám v ekonomickom a vonkajšom vojenskom ohrození, ale ani sociálnym a ekonomickým zmenám, ktoré sa uskutočnili nezávisle od procesov integrácie. Neskôr písal o spájaní rozličných problémov do jedného, čo sa podľa neho stáva vtedy, keď sa staré pojmy prehodnocujú, nové sa zavádzajú a racionalita považovaná za adekvátnu v minulosti, prestáva byť legitímnym vodidlom budúcej činnosti.⁹¹

P. C. Schmitter charakterizoval nové varianty v oblasti teórie presahovania takto⁹²:

- Rozširovanie pôsobnosti (spillararound): rast rozsahu funkcií zabezpečovaný medzinárodnou organizáciou (šírka) bez zodpovedajúceho rastu právomocí alebo moci (hĺbka). Napríklad vlády členských štátov EÚ umožnili EK, aby sa zapojila do nových oblastí politiky, ale usilovali sa zabrániť tomu, aby získala nové právomoci pri zasahovaní do politického procesu.
- Intenzifikácia (buildup): rast právomocí alebo moci medzinárodnej organizácie (hĺbka) bez zodpovedajúceho rastu počtu oblastí, do ktorých má možnosť

⁹¹ HAAS, E. B. 1976. Turbulent Fields and the Theory of Regional Integration. In *International Organization*, Volume 30, No. 2 (1976), s. 173-212

⁹² SCHMITTER, P. C. 1971. A Revised Theory of Regional Integration. In *Regional Integration: Theory and Research*. Cambridge, MA: Harvard University Press

zasahovať (šírka). J. Nye písal o širšom priestore na vyjednávanie (rising transactions), resp. o širšej náplni práce, čo nemusí vždy viesť k výraznému rozšíreniu rozsahu (škály úloh) integrácie, ale k zintenzívneniu schopnosti ústredných inštitúcií riešiť určitú úlohu. To by napríklad vysvetľovalo, prečo zvyšovanie nárokov kladených na prácu Európskeho súdneho dvora viedlo k vytvoreniu subsidiárneho Súdu prvej inštancie, ktorý sa zaoberá menej dôležitými prípadmi.

- Pribrzdzenie (retrenchment): rast úrovne spoločného rozhodovania medzi dvoma alebo viacerými členskými štátmi na úkor moci a právomocí medzinárodnej organizácie. To sa uskutočnilo v časoch krízy EÚ, keď členské štáty odstúpili od zámerov vytvoriť stabilný výmenný kurz v osemdesiatych a začiatkom 90. rokov, čo bolo prvým krokom k vytvoreniu jednotnej meny.
- Spiatočka (spillback): znižovanie rozsahu aj významu právomocí medzinárodnej organizácie. To sa doposiaľ uskutočnilo v EÚ ako celku, pretože kompetencie EK v oblasti politických iniciatív relatívne poklesli v porovnaní s rastom právomocí EP a Európskej rady.

J. S. Nye oživil záujem o neofunkcionalizmus tým, že opustil jeho výlučne európsky kontext a aplikoval ho na skúsenosti nezápadných krajín. Prišiel k záveru, že experimenty v oblasti regionálnej integrácie obsahujú integračný potenciál, ktorý závisí od viacerých podmienok⁹³:

- Porovnateľnosť ekonomickej úrovne jednotlivých štátov zapojených do integrácie súvisí s dlho diskutovanou otázkou o zmysle začlenenia chudobnejších štátov južnej a východnej Európy do EÚ. Ibaže rozdiely v bohatstve členských krajín môžu hrať menej významnú úlohu než motívy ich zjednotenia. V rámci EÚ bolo kedysi takýmto motívom napätie medzi Francúzskom a Nemeckom a dnes je ním ekonomická dominancia Nemecka.
- Elity, ktoré kontrolujú ekonomickú politiku v členských štátoch, musia mať rovnakú predstavu o miere kontroly a uznávať rovnaké hodnoty.
- Rozsah aktivít záujmových skupín. Tieto skupiny zohrávajú rozhodujúcu úlohu v presadzovaní integrácie, ak sú tieto procesy v ich vlastnom záujme.

⁹³ NYE, J. S. 1971. Comparing Common Markets: A Revisited Neofunctionalist Model. In *Regional Integration: Theory and Research*. Cambridge, MA: Harvard University Press

- Schopnosť členských štátov prispôbiť sa a vychádzať v ústrety požiadavkám verejnosti, ktoré závisia na jednej strane od úrovne vnútornej stability a na druhej strane od schopností a želaní vodcov plniť tieto požiadavky.

EÚ má takmer vo všetkých spomínaných oblastiach pomerne veľký integračný potenciál. Tým sa líši od iných príkladov regionálnej spolupráce, akým je napríklad Severoamerické združenie voľného obchodu (North American Trade Agreement – NAFTA). Spojené štáty by sa mohli stať významnou integračnou silou, lenže v absolútnych číslach i v tvorbe hodnôt na jednotlivca sú oveľa bohatšie ako Mexiko, elitné skupiny v Mexiku presadzujú výraznejšie štátne zásahy do trhovej ekonomiky ako podobné skupiny v USA a v Kanade, odbory v USA otvorene kritizujú NAFTA a verejná mienka v Mexiku je viac manipulovaná a je pod väčším tlakom v Mexiku ako v USA alebo v Kanade. NAFTA môže pomôcť vyrovnať niektoré z týchto rozdielov, môže znamenať zlepšenie integračného potenciálu a môže odstrániť určité prekážky pri budovaní severoamerického jednotného trhu, ale mnohé problémy pretrvávajú.⁹⁴

Mnohí teoretici zdôrazňovali, že integráciu treba ponímať ako mnohorozmerný jav. Tvrdili, že je nemožné oddeliť ekonomické a sociálne motívy vedúce k integrácii od politického nátlaku, pretože hoci sa vlády členských štátov EÚ vzdali svojich právomocí v oblasti plnenia niektorých technických, sociálnych a ekonomických úloh, skúsenosť EÚ dokazuje, že išlo skôr o prejav politickej vôle ako o nátlak zo strany funkčných resp. technických štruktúr. Diskusia formulovala základný problém: do akej miery je integrácia otázkou nevyhnutnosti, altruizmu prípadne pragmatického uvažovania, do akej miery je dobrovoľná a do akej miery obsahuje vnútorné motivačné impulzy a tlaky. R. Keohane a S. Hoffmann tvrdia, že presahovanie je veľmi významný pojem, ale nemožno ho chápať izolovane od širších vplyvov a tlakov. Vyslovili tri kľúčové tvrdenia o podstate integrácie⁹⁵:

- Presahovanie sa neuskutočňuje automaticky a jeho úspech závisí od predchádzajúceho medzivládneho vyjednávania. Ak sa prijali určité dohody, práca EÚ môže pokračovať tým spôsobom, ako to predvídala funkcionalistická teória. Odvolávajú sa na Jednotný európsky akt z roku 1986 ako dôkaz toho, že sú to národné vlády, ktoré prijímajú záverečné rozhodnutia vedúce k dohode.

⁹⁴ NYE, J. S. 1971. Comparing Common Markets: A Revisited Neofunctionalist Model. In *Regional Integration: Theory and Research*. Cambridge, MA: Harvard University Press

⁹⁵ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 28-36

- Vnútrotnú inštitucionálnu zmenu v EÚ treba považovať za formu prispôsobenia sa tlaku globálnej ekonomiky napríklad rastúcej ekonomickej konkurencii Japonska a USA alebo európskej reakcii na otrasy na globálnom menovom trhu v sedemdesiatych rokoch. Autori tvrdia, že Jednotný európsky akt bol ovplyvnený viac udalosťami odohrávajúcimi sa v globálnej ekonomike než vnútornou logikou presahovania. Dôveru voči tejto politicko-ekonomickej hypotéze vyvoláva fakt, že EÚ sa z hľadiska globálnej ekonomiky musela zmeniť v záujme zachovania vlastnej obchodnej a ekonomickej konkurencieschopnosti. Pravda, tento argument možno aplikovať aj v iných sférach politiky: výraznejšiu spoluprácu v oblasti zahraničnej politiky EÚ motivovala iracká invázia do Kuvajtu v roku 1990, občianska vojna v Bosne na začiatku 90. rokov alebo problém Kosova v roku 1998.
- Autori ponúkajú "preferenčne-konvergenčnú hypotézu", ktorá vychádza z tvrdenia, že rozsiahla sociálna zmena je často výsledkom spojenia navzájom nesúvisiacich udalostí a že zmeny v politike EÚ a v jej rozhodovacích štruktúrach vznikli skôr konvergenciou (zblížením) priorít národných vlád než pod vplyvom vnútorných alebo vonkajších tlakov. Treba priznať, že Jednotný európsky akt, Maastrichtská a Amsterdamská zmluva sú výsledkom takéhoto zbližovania, ale iba veľmi ťažko by sme izolovali jednotlivé vplyvy, ktoré boli príčinami ich prijatia.

Dnešná podoba EÚ sa podstatne líši od toho, ako si ju predstavovali federalisti typu Monneta a Schumana, keďže prešla dlhým vývojom počas života dvoch generácií. Členské štáty zatiaľ nepostúpili také množstvo právomocí európskym inštitúciám, ako by si federalisti želali, inštitúcie EÚ nedisponujú zatiaľ takou mierou autonómie, v akú federalisti dúfali, ešte stále panujú rozdielne názory o zmysle integrácie a nijaká teória doposiaľ dostatočne nevysvetlila časový horizont integrácie. Ako povedal Ernst Haas, všetky okolnosti integrácie nemôžu byť uspokojivo objasnené dovtedy, pokiaľ nebude zrejmé, či viac spoločných úloh (alebo rôznych dohôd) predchádza integrácii, upevňuje ju, vyplýva z nej alebo ju spôsobuje.⁹⁶

Ani jeden z týchto problémov neznižuje hodnotu neofunkcionalistickej teórie, ktorú zatiaľ nenahradila iná teória, ktorá by lepšie vysvetlila, prečo a ako vznikla EÚ. Európania si od 2. svetovej vojny vybudovali (vďaka súhre politickej vôle svojich elít, podpory USA aspoň v prvých rokoch, ich potreby ochraňovať sa navzájom i voči

⁹⁶ McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 28-36

vonkajším hrozbám, ale aj nevyhnutnosti prebudovať európsku ekonomiku, aby bola konkurencieschopná vo vzťahu k USA a Japonsku) celú sieť vzájomných ekonomických, politických a sociálnych väzieb. Ich príklad nasledovali vlády Severnej, Strednej a Južnej Ameriky, južnej a juhovýchodnej Ázie, časti Afriky a Stredného východu, ktoré vytvorili vlastné modely regionálnej spolupráce a integrácie.

2.2 Právna úprava, ciele a inštitucionálny rámec spoločnej obchodnej politiky EÚ a kompetencie jednotlivých členských štátov v tejto oblasti

Spoločná obchodná politika (SOP) je jednou z najstarších a najprepracovanejších politík EÚ, ktorej základy boli položené už v začiatkoch európskej integrácie. Pôvodne boli v rámci SOP v kompetencii EÚ len colné sadzby (tarify), kvóty a antidampingové konania, čo vyplývalo z Rímskych zmlúv, ktoré vstúpili do platnosti v roku 1957. Zakladajúce krajiny v nich definovali svoje ciele a jedným z nich bolo aj vybudovanie spoločného trhu, ktorého základným pilierom mala byť colná únia. Spoločný trh bol totiž dôležitým predpokladom ekonomického i sociálneho rozvoja Spoločenstva, keďže zjednodušoval pohyb tovarov, služieb, osôb a kapitálu. Celková tvorba SOP je podľa možnosti plne transparentná a pri celom legislatívnom procese sa využívajú konzultácie s rôznymi záujmovými skupinami, zväzmi a neštátnymi organizáciami, aby bola zabezpečená aj spätná väzba k predkladaným návrhom.

V roku 2007 bola podpísaná **Lisabonská zmluva** a v rámci EÚ prišlo k mnohým zmenám, z ktorých sa niektoré týkali aj SOP. Lisabonská zmluva rozširuje pôsobnosť SOP o dimenziu priamych zahraničných investícií, SOP sa dostáva do úplnej kompetencie EÚ a tiež plne zapája EP do rozhodovacieho procesu aj v tejto oblasti, pretože dovtedy mal EP iba pozorovaciu funkciu a bol o činnosti v oblasti SOP len systematicky informovaný.

Vstupom Lisabonskej zmluvy do platnosti od roku 2009 je právny základ SOP zo Zmluvy o EÚ nahradený Zmluvou o fungovaní EÚ a článok 133 nahrádza **článok 188**, ktorý hovorí, že: „*spoločná obchodná politika sa zakladá na jednotných zásadách, najmä vo vzťahu k úpravám colných sadzieb, uzatváraníu colných a obchodných dohôd, týkajúcich sa obchodu s tovarom a službami, k obchodným aspektom duševného vlastníctva, priamym zahraničným investíciám, zjednocovaniu liberalizačných opatrení, vývoznjej politiky, ako aj k opatreniam na ochranu obchodu, napríklad v prípade dumpingu*

a subvencií.“⁹⁷ Pri porovnávaní tejto definície s jej staršou verziou je potrebné pripomenúť supranacionálny charakter SOP, ktorý sa prejavuje priznaním kompetencií na jej určovanie výlučne orgánom EÚ. Oproti starej definícii totiž do výlučnej kompetencie EÚ od Lisabonskej zmluvy začleňujeme i oblasť služieb, duševného vlastníctva a priamych zahraničných investícií. Tieto boli predtým súčasťou tzv. zdieľaných právomocí Európskeho spoločenstva a členských štátov.

Jednotné zásady vo vymedzených oblastiach SOP, spomínané v Lisabonskej zmluve, sú základnými prostriedkami na dosiahnutie cieľov SOP. Jej najvšeobecnejším a konečným **cieľom je rozvoj a liberalizácia svetového obchodu** a tým podpora svetového blahobytu, predovšetkým však blahobytu členských štátov EÚ. Do komplexnejšieho systému cieľov SOP možno zahrnúť:

- rozvoj a liberalizáciu svetového obchodu,
- znižovanie colných prekážok obchodu,
- rast konkurencieschopnosti podnikateľských subjektov členských štátov,
- podporu svetového blahobytu, obzvlášť blahobytu štátov EU.

Únia rokuje so svojimi partnermi o otvorení obchodu s tovarmi a so službami. EÚ sa usiluje pomôcť rozvíjajúcim sa krajinám a umožniť im lepší prístup na svoj trh v krátkom čase, a súčasne im poskytne viac času, aby otvorili vlastné trhy pre európske výrobky. EÚ súčasne reformuje svoju agrárnu politiku – z čoho majú takisto prospech rozvíjajúce sa krajiny. EÚ preto pevne podporuje WTO v ustanovení súboru pravidiel, ktoré prispejú k otvoreniu globálneho obchodu a zabezpečia všetkým účastníkom slušné zaobchádzanie. Hoci tento systém ešte treba zlepšiť, poskytuje určitý stupeň právnej istoty a transparentnosti v medzinárodnom podnikaní – WTO zabezpečuje aj procedúru na urovanie sporu, ak vznikne priamy spor medzi dvoma alebo viacerými obchodnými partnermi. EÚ sa stala kľúčovým hráčom v sérii kôl multilaterálnych rokovaní zameraných na otvorenie svetového obchodu a prikladá mimoriadnu dôležitosť kolu známemu ako „rozvojové kolo Doha“ (Ministerská konferencia), ktoré sa začalo v roku 2001 a jeho cieľom je odstrániť prekážky pre otvorenie obchodu, ktorý bude mať mimoriadny význam najmä pre rozvojové krajiny.

Z inštitucionálneho pohľadu je rozhodujúcim orgánom pre realizáciu SOP **Rada EÚ**, ktorá posudzuje návrhy predložené EK (EK má teda monopol na predkladanie návrhov), prijíma dôležitejšie rozhodnutia a monitoruje rozhodnutia EK. Rada EÚ pri

⁹⁷ EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Lisabonská zmluva*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/12007L/htm/12007L.html>>

hlasovaní rozhoduje zväčša kvalifikovanou väčšinou a v niektorých prípadoch aj jednoduchou väčšinou. Obchodná politika patrí k oblastiam, v ktorých má **EK** najväčšiu nezávislosť a najvyššiu právomoc realizovať a prijímať rozhodnutia a vykonávať každodennú obchodnú politiku. V jej réžii prebieha predkladanie návrhov na realizáciu SOP, zároveň môže odporúčať negociovanie o medzinárodných dohodách alebo samostatne viesť negociácie. Úloha a právomoc EK sa pri realizácii SOP prejavuje dvoma spôsobmi. Na jednej strane môže EK ako orgán s delegovanými rozhodovacími a výkonnými právomocami pod kontrolou členských štátov rozhodnúť o uplatnení antidumpingových opatrení a opatrení na ochranu trhu. EK môže iniciovať antidumpingové konanie v prípade, že výrobok prichádzajúci z krajiny mimo EÚ sa v členskom štáte distribuuje za cenu, ktorá je nižšia ako cena v krajine jeho pôvodu, alebo za cenu nižšiu, ako sú výrobné náklady.⁹⁸ Okrem toho môže EK nariadiť uvalenie dočasných ciel s cieľom obnoviť rovnováhu v prípade tovaru, na ktorý sa v krajine vývozu udeľujú neprimerane vysoké dotácie. V prípade obchodných dohôd s krajinami mimo EÚ je EK menej nezávislá. Pri týchto rokovaníach jej musí Rada EÚ udeliť potrebný mandát a určiť smer rokovaní. „EK je negociátorom EÚ v oblasti pôsobnosti SOP a vystupuje v mene všetkých 27 členských štátov.“⁹⁹ EK potom vedie rokovania v mene EÚ a napomáha jej pri tom zvláštny výbor ustanovený Radou EÚ podľa predošlého článku 133 Zmluvy o EÚ, ktorý predpokladal jeho vytvorenie a ktorý má EK počas rokovaní k dispozícii. Tento výbor sa nazýva **Výbor 133**, pripravuje pozíciu pre EK na negociácie s obchodným partnermi, monitoruje dané rokovania a zároveň nad nimi vykonáva aj dohľad. Výbor 133 zodpovedá iba za multilaterálne obchodné záležitosti, pretože vo svojej kompetencii nemá riešenie bilaterálnych obchodných záležitostí EÚ, musí byť len informovaný o jednotlivých bilaterálnych dohodách a ich aspektoch. Schádza sa pravidelne na troch úrovniach, a to na úrovni titulárov (na úrovni vyšších štátnych úradníkov), zástupcov (nižších úradníkov) a expertov pre oblasti textilu, služieb, ocele, motorových vozidiel a vzájomného uznávania výrobkov.¹⁰⁰ Po skončení rokovaní Rada EÚ schvaľuje obchodné dohody spravidla kvalifikovanou väčšinou, ale pri najdôležitejších dohodách, napríklad asociačných

⁹⁸ V niektorých prípadoch EK uplatňuje antidumpingové opatrenia na ochranu trhu a to vtedy, keď výrobok dovážaný do členského štátu by mohol vážne narušiť trh. Koná tak bez ohľadu na to, či príčina týchto porúch skutočne patrí do dumpingovej kategórie, t. j. či sa výrobok distribuuje za predajnú cenu nižšiu ako jeho výrobné náklady.

⁹⁹ BALÁŽ, P. – BÁRÁŇOVÁ-ČIDEROVÁ, D. – KITTOVÁ, Z. – KOSÍR, I. – LIBERČAN, A. – MATTOŠ, B. – SILNÁ, Z. – VETRÁK, M. 2008. *Alternatívy vývoja Európskej integrácie*. Prvé vydanie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. ISBN 978-80-225-2657-9, s. 224

¹⁰⁰ MH SR. 2012. *Výbor pre obchodnú politiku Rady EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/vybor-133-rady-eu-6590/128275s>>

dohodách, je potrebná jednomyseľnosť.¹⁰¹ Ďalším orgánom, ktorý je potrebné spomenúť je výbor **COREPER II.** (z franc. Comité des Représentants Permanents, čo znamená Výbor stálych zástupcov), ktorý je zložený z veľvyslancov stálych misií. Do jeho kompetencie spadajú politicky a ekonomicky významnejšie časti agendy, ako napríklad zahraničné vzťahy, či inštitucionálne otázky. Náplňou jeho práce je prerokovať všetky materiály, týkajúce sa jednotlivých oblastí SOP. Následne ich na jednotlivých úrovniach prerokuje Výbor 133 a až potom sú predložené Rade EÚ.¹⁰² Vplyv EP bol doposiaľ výrazne obmedzený, mal iba pozorovaciu funkciu a jeho súhlas sa vyžadoval len v prípade dôležitých medzinárodných dohôd.¹⁰³ Avšak ratifikáciou Lisabonskej zmluvy je EP plne zapájaný do rozhodovacieho procesu.¹⁰⁴

Potreba zaviesť SOP vyplývala z jedného z hlavných cieľov EÚ – **vytvorenia colnej únie**. Podstatou colnej únie je zrušenie ciel v obchode medzi členskými štátmi a uplatňovanie jednotného systému sadzieb vo vzťahu ku krajinám mimo EÚ.¹⁰⁵ Od vytvorenia colnej únie členské štáty uplatňujú spoločné colné sadzby na tovar prichádzajúci do EÚ. To znamená, že bez ohľadu na to, na ktorom mieste výrobok prekročí hranicu EÚ, vývozca môže očakávať rovnaké podmienky. Členské štáty tak nemôžu získať konkurenčné výhody oproti iným prostredníctvom nižších ciel a výrobok, za ktorý sa pri vstupe do EÚ zaplatil colný poplatok v jednej krajine, sa môže voľne prevážať do iného členského štátu.¹⁰⁶ Medzi hlavné ciele súčasnej SOP EÚ patrí **rozvoj a liberalizácia svetového obchodu a podpora svetového blahobytu a tým aj blahobytu členských štátov EÚ**.¹⁰⁷

Vytvorením colnej únie členské štáty delegovali reguláciu obchodu s tretími krajinami na úroveň EÚ a so zavedením SOP už individuálne členské štáty nemohli prijímať rozhodnutia o otázkach zahraničného obchodu a obchodná politika platila pre celú

¹⁰¹ EUROINFO.GOV.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.euroinfo.gov.sk/spolocna-obchodna-politika-eu/>>

¹⁰² BALÁŽ, P. – BÁRÁŇOVÁ-ČIDEROVÁ, D. – KITTOVÁ, Z. – KOSÍR, I. – LIBERČAN, A. – MATTOŠ, B. – SILNÁ, Z. – VETRÁK, M. 2008. *Alternatívy vývoja Európskej integrácie*. Prvé vydanie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. ISBN 978-80-225-2657-9, s. 224

¹⁰³ Parlament musel dať súhlas s dohodami, ktoré ustanovovali osobitný inštitucionálny rámec (ako sú napríklad Asociačné dohody alebo Dohody o spolupráci) a ktoré mali významné dôsledky pre rozpočet, alebo sa dotýkali oblasti, v ktorej mal EP spolurozhodovacie právo.

¹⁰⁴ EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Lisabonská zmluva*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/12007L/htm/12007L.html>>

¹⁰⁵ EUROPSKAUNIA.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/spolocna_obchodna>

¹⁰⁶ Colné poplatky sa platia do rozpočtu EÚ nezávisle od toho, v ktorom členskom štáte sa vyberú. Členské štáty si ponechávajú len 25 % vybraných colných poplatkov na pokrytie administratívnych nákladov.

¹⁰⁷ EUROPSKAUNIA.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/spolocna_obchodna>

EÚ. Určovanie colných sadzieb, vedenie obchodných rokovaní a prijímanie opatrení na ochranu obchodu, napríklad antidumping, sa odohrávajú na úrovni EÚ. Hlavnou zárukou realizácie a úspechu SOP je spoločný systém jej nástrojov, napríklad spoločné colné sadzby a antidumpingové postupy. **Právne spadajú všetky kompetencie colnej únie a SOP pod výhradnú pôsobnosť EÚ**, čo absolútne vylúčilo možnosť členských štátov uzatvárať dohody v týchto sférach a svoje medzinárodné zmluvy museli členské štáty prispôbiť právu EÚ. V dôsledku toho sú potom rozhodnutia a nariadenia vydané orgánmi EÚ plne vynútiteľné v jednotlivých členských štátoch vrátane plnenia medzinárodných záväzkov, ktoré v mene členských štátov uzatvorili.¹⁰⁸

Súčasný stav delby kompetencií medzi EÚ a členské štáty zahŕňa tri druhy kompetencií¹⁰⁹:

1. zdieľané kompetencie EÚ a členských štátov,
2. výlučné kompetencie EÚ,
3. podporné, doplnkové a koordinačné pôsobenie EÚ.

SOP spadá do druhej skupiny kompetencií. Toto jej zatriedenie vychádza z predpokladu, že rozhodovanie na úrovni EÚ je efektívnejšie než rozhodovanie na úrovni jednotlivých členských štátov. Jednotlivé členské krajiny nemajú právo vystupovať samostatne, čo sa plne prejavuje aj na pôde WTO, kde členské krajiny EÚ zastupuje predstaviteľ, respektíve predstavitelia EK (komisár pre obchod, prípadne komisár pre poľnohospodárstvo a rozvoj vidieka).

SOP je jednou z tých úspešnejších politík EÚ, neustále sa pracuje na jej zlepšovaní, čoho výsledkom je výlučná kompetencia EÚ v tejto oblasti. Najviac liberalizovaný obchod je v tých komoditách, v ktorých má EÚ určitú konkurenčnú výhodu, kde je teda najkonkurencieschopnejšia. Medzi tzv. citlivé témy v rámci SOP patria najmä odevy a obuv, čo je pochopiteľné vzhľadom na rastúcu silu Číny a Ázie a ich neutíchajúcej snahe ovládnuť európsky trh práve v tejto oblasti. Ďalej sem možno zaradiť aj geneticky modifikované potraviny, pretože nespĺňajú technické štandardy a kvôli tomu sa nesmú do EÚ ani dovážať a takisto citlivou komoditou sú biopalivá.

Ďalším pokrokom v rámci SOP je aj budovanie tzv. Single Euro Payments Area (SEPA), ktorá má zabezpečiť liberalizáciu bankových služieb, avšak týka sa len krajín eurozóny. Zavedenie spoločnej meny euro a následné používanie spoločnej meny

¹⁰⁸ BACHE, I. and GEORGE, S. 2006. *Politics in the European Union*. New York: Oxford University Press. First edition. ISBN 978-0-19-927658-5, s. 227-229

¹⁰⁹ EUROPSKAUNIA.SK. 2012. *Právomoci EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/pravomoci_eu>

v hotovostnej oblasti v rámci členských krajín eurozóny, bolo základným impulzom vytvorenia spoločného priestoru platieb aj v bezhotovostnom platobnom styku.¹¹⁰

Projekt SEPA, ktorého cieľom je integrácia poskytovania jednotných podmienok pri uskutočňovaní najmä bezhotovostných platieb v eurách bol nazvaný SEPA a jeho hlavným cieľom je faktické zrušenie hraníc pre realizáciu bezhotovostných platieb denominovaných v mene euro. Priamym dôsledkom zavedenia SEPA by malo byť nahradenie súčasne platných domácich platobných nástrojov, akými sú napríklad úhrady, inkasá alebo platobné karty, efektívnymi nástrojmi SEPA. Spoločnú oblasť by malo postupne vytvárať 27 členských štátov EÚ, z čoho momentálne menu euro má iba 17 členských štátov EÚ, plus Island, Nórsko, Lichtenštajnsko, Švajčiarsko, Monako a ďalšie teritória.

SEPA predstavuje jedno z praktických naplnení cieľov zavedenia jednotnej meny euro v oblasti liberalizácie finančných tokov a zvýšenia konkurencieschopnosti finančného sektora a aj jednotlivých ekonomík EÚ, resp. širšej teritoriálnej aplikácie Európskeho hospodárskeho priestoru (EHP). V rámci SEPA budú môcť spotrebitelia, podniky a ďalšie hospodárske subjekty zasielať a prijímať platby v eurách, či už v rámci jednej krajiny alebo medzi jednotlivými krajinami, za rovnakých základných podmienok, práv a povinností a bez ohľadu na to, kde sa nachádzajú.

Projekt SEPA, ako bolo vyššie uvedené, pokrýva schémy pre dva základné platobné nástroje – úhrady a inkasá a zároveň definuje spoločný rámec pre platobné karty. Pod stanoveným spoločným rámcom je potrebné chápať konkrétne spoločné požiadavky na karty, platobné terminály a bankomaty. V oblasti platobných kariet teda spočiatku pôjde najmä o vybavenie platobných kariet, POS terminálov a bankomatov EMV čipovou technológiou, ktorá prináša skvalitnenie služieb z hľadiska vyššej bezpečnosti. Základnou požiadavkou spoločného rámca je, aby boli platobné karty všeobecne akceptované a použiteľné za rovnakých podmienok vo všetkých krajinách SEPA.¹¹¹

SEPA úhrady boli spustené 28.1.2008 a začiatkom roka 2010 dosahoval ich podiel zhruba 6,5 %. Tento spoločný platobný nástroj umožňuje obyvateľom participujúcich krajín realizovať aj cezhraničné bezhotovostné platby rovnako rýchlo, bezpečne

¹¹⁰ SBAONLINE.SK. 2012. *SEPA*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.sbaonline.sk/sk/projekty/sepa/>>

¹¹¹ NBS.SK. 2012. *SEPA*. [online.] [cit. 2012.06.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/platobne-systemy/sepa/>>

a jednoducho, ako je tomu v súčasnosti v prípade domácich úhrad. Ďalším platobným nástrojom, ktorý bol uvedený do praxe 2.11.2009, sú SEPA inkasá.

Legislatívny základ pre projekt SEPA vytvára Smernica o platobných službách (tzv. Payment Services Directive), ktorá bola transponovaná do legislatívy jednotlivých členských krajín EÚ. V rámci SR bola predmetná smernica transponovaná do Zákona č. 492/2009 Z.z. o platobných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov zo 4. novembra 2009.

Realizácia projektu SEPA by mala pod vedením Európskej platobnej rady (EPC), ktorej členom je aj Slovenská banková asociácia, priniesť harmonizáciu uskutočňovania miliónov každodenných retailových platieb. Tento harmonizačný proces je podporovaný Európskou komisiou, Európskou centrálnou bankou, národnými centrálnymi bankami, ako aj európskymi bankami a prinesie nové benefity tak pre spotrebiteľov, ako aj pre podniky, ktoré platby v eurách realizujú.

Taktiež slovenský bankový sektor pracuje na kompatibilite so schémami SEPA. Riadiacim orgánom pre zavedenie SEPA v SR je Výbor pre SEPA, ktorý je zložený zo zástupcov Národnej banky Slovenska (NBS), Ministerstva financií SR, Slovenskej bankovej asociácie, komerčných bánk, Štátnej pokladnice, Slovenskej pošty, zástupcov zamestnávateľov, ako aj spotrebiteľov. Základným dokumentom, z ktorého vychádza implementácia SEPA platobných nástrojov na Slovensku je schválený implementačný plán Zavedenie SEPA v SR.¹¹²

2.2.1 Obchodné dohody spoločnej obchodnej politiky EÚ a zahraničný obchod EÚ

Globálnu liberalizáciu obchodného systému podporuje EÚ prostredníctvom svojho pôsobenia v rámci WTO a implementáciou výsledkov rokovaní do systému SOP. Stala sa signatárom viacerých dohôd, ktoré upravujú niektoré nástroje SOP a podieľa sa na vytváraní medzinárodných predpisov a pravidiel medzinárodného obchodu. Rast obchodu EÚ vo vzťahu k zvyšku sveta sa líši v závislosti od jednotlivých krajín alebo regiónov. Najväčším obchodným partnerom pre EÚ zostávajú USA napriek tomu, že ich vzájomná spolupráca je poznačená veľkým množstvom obchodných sporov. Viac sa zintenzívnila spolupráca s Čínou, Ruskom a Japonskom. V snahe zlepšenia prístupu rozvojových

¹¹² NBS.SK. 2012. *SEPA*. [online.] [cit. 2012.06.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/platobne-systemy/sepa/>>

a najmenej rozvinutých krajín na svetové trhy poskytuje EÚ týmto krajinám rôzne výhody. Z najvýznamnejších možno spomenúť Všeobecný systém preferencií (General System of Preferences – GSP)¹¹³, kooperačné, asociačné dohody a dohody o pásme voľného obchodu s krajinami Stredomoria, Latinskej Ameriky a Ázie alebo Dohodu o partnerstve z Cotonou. Dohody o voľnom obchode medzi krajinami umožnia vytvorenie väčších trhov, ktoré budú atraktívnejšie nielen pre miestnych, ale aj zahraničných investorov. Obchodná výmena je veľmi dôležitá pre zdravý vývoj každej ekonomiky, aj EÚ. SOP EÚ funguje v dvoch rovinách¹¹⁴:

1. aktívne zúčastňovanie sa EÚ na určovaní pravidiel multilaterálneho (mnohostranného) systému globálneho obchodu v rámci WTO,
2. prerokúvanie vlastných bilaterálnych (dvojstranných), resp. regionálnych obchodných dohôd s jednotlivými krajinami či s regionálnymi zoskupeniami krajín.

Únia rozvíja vzťahy s ostatnými krajinami v súlade s dvoma hlavnými princípmi. Na jednej strane môže pomocou nástrojov SOP uzatvárať rôzne obchodné dohody s tretími štátmi; na druhej strane môže nadväzovať osobitnú, tesnú a preferenčnú spoluprácu s niektorými tretími krajinami, ktorá do istej miery presahuje rámec obchodných vzťahov, a ponúknuť im vzťah pridruženej krajiny. Pridruženie znamená určenie vzájomných práv a povinností medzi EÚ a štátom alebo skupinou štátov, uskutočňovanie spoločných akcií a uplatňovanie spoločných postupov. Na základe pridruženia EÚ partnerským krajinám spravidla poskytuje osobitné podmienky týkajúce sa prístupu na trh, voľného obchodu a v niektorých prípadoch aj vyhliadku na budúce členstvo. Okrem toho tieto dohody zahŕňajú rôzne druhy hospodárskej a odbornej spolupráce, osobitný politický dialóg a poskytnutie finančnej pomoci zo strany EÚ.

Počas uplynulých desaťročí EÚ uplatnila inštitút pridruženia v štyroch rôznych typoch dohôd, ku ktorým pribudol aj piaty – jednostranný a preferenčný vzťah k bývalým kolóniám členských štátov EÚ v rámci Dohovoru z Lomé z roku 1975, ktorý bol v roku 2000 nahradený Dohodou z Cotonu. Preferenčné dohody udržiava EÚ s mnohými krajinami alebo skupinami krajín a na ich základe poskytuje partnerským krajinám

¹¹³ GSP možno udeliť rozvojovým krajinám na základe medzinárodných dohôd. Tieto kedysi pre EÚ predstavovali najmä kvótové preferencie, ale keďže po uruguajskom kole GATT sa museli kvóty prestať uplatňovať, EÚ tento systém prebudovala. EÚ dnes poskytuje rôzne colné preferencie rozvojovým krajinám pre rozličné skupiny produktov. V rámci GSP sa však čoraz väčší dôraz kladie na rozvojovú politiku a EÚ okrem obchodných aspektov prihliada aj na iné kritériá, napríklad základné práva alebo zlepšovanie životného prostredia.

¹¹⁴ BACHE, I. and GEORGE, S. 2006. *Politics in the European Union*. New York: Oxford University Press. First edition. ISBN 978-0-19-927658-5, s. 227

výhodné obchodné podmienky (hlavne colné zvýhodnenia).¹¹⁵

Švajčiarsko patrí k vôbec najstarším zmluvným obchodným partnerom EÚ. Obchodná dohoda o vytvorení pásma voľného obchodu sa datuje do roku 1973, kedy uzavrelo EHS sériu takýchto dohôd s členskými krajinami EZVO. V prípade Nórska, Islandu a Lichtenštajnska bola táto dohoda nahradená komplexnejšou formou spolupráce v rámci EHP, ktorý okrem voľného pohybu tovarov a služieb zahŕňa aj voľný pohyb osôb a kapitálu. Krajiny EZVO sa tak v roku 1994 de facto stali súčasťou vnútorného trhu EÚ. Švajčiarsko neparticipuje na EHP, ale tejto spolupráce sa zúčastňuje na základe balíka bilaterálnych dohôd.¹¹⁶

Taktiež medzi jednotlivými štátmi EÚ je silná obchodná previazanosť, čoho dôkazom je vzájomná obchodná výmena medzi jednotlivými štátmi vnútri EÚ, ktoré je veľmi vysoká. Vývoz v rámci EÚ predstavuje viac ako 60 %, preto tiež pre jednotlivé štáty EÚ je práve EÚ najväčším obchodným partnerom. Rovnako ako vývoz do EÚ, tak aj dovoz je v rámci krajín EÚ veľmi významný a každoročne tvorí okolo 70 %. V uplynulom období sa stále zvyšoval podiel obchodu v rámci EÚ na úkor vonkajšieho obchodu. Pre porovnanie, napríklad v roku 1965 obchodná výmena vnútri vtedajšieho EHS tvorila len 35 %, zatiaľ čo v roku 1999 sa jedná o viac ako 60 % obchodu, ktorý sa uskutočňuje v rámci jednotlivých členských krajín EÚ. Veľmi významná je aj obchodná výmena novopristúpených členských štátov v rámci novej rozšírenej EÚ. Vidíme, že v rámci 27 členských krajín EÚ prebieha vnútroúniijná výmena tovaru až na úrovni 66 %, u ČR zahraničný obchod so štátmi súčasnej EÚ-27 tvorí 78 % a u SR sa jedná dokonca až o 80 %.¹¹⁷

Významná je aj znalosť štruktúry zahraničného obchodu. Hlavným vývozným artiklom EÚ sú automobily, ďalej potom medicínske produkty a telekomunikačné zariadenia, zatiaľ čo u najväčšieho konkurenta – USA sú najdôležitejším vývozným artiklom elektronické súčiastky a komponenty. SR sa stala plne závislá na automobilovom priemysle, najvýznamnejšie položky výroby pre zahraničný trh tvoria výroba automobilov a automobilových dielov.

¹¹⁵ CINI, M. 2007. *European union Politics*. New York: Oxford University Press. Second edition. ISBN 978-0-19-928195-4, s. 501-505

¹¹⁶ Tamtiež, s. 409-501

¹¹⁷ MH SR. 2012. *Zahraničný obchod SR v roku 2009*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/zahranicny-obchod-2009/130075s>>

2.2.2 Spoločná obchodná politika EÚ a konkurencieschopnosť EÚ

Medzi hlavné dôvody prehlbovanie európskej integrácie patrí práve zvýšenie konkurencieschopnosti štátov, ktorí sú členmi EÚ. Prínosom k posilneniu postavenia EÚ vo svetovom hospodárstve bolo rozšírenie trhu tak, aby podniky mohli dosahovať optimálny rozsah výroby, čo vedie k zníženiu nákladov, prehĺbenie špecializácie a v konečnom dôsledku aj k zvýšeniu produktivity práce. Na jednotnom trhu EÚ dochádza k zvyšovaniu konkurencie medzi jednotlivými podnikateľskými subjektmi, ale vzniká tiež priestor pre realizáciu a uplatnenie monopolného postavenia niektorých firiem. EÚ v oblasti protimonopolnej politiky prevzala predovšetkým nemecký model protimonopolnej politiky. Táto protimonopolná politika je charakterizovaná predovšetkým vyššou mierou štátneho intervencionizmu pri iniciovaní reštrukturalizačných a reindustrializačných programov a existenciou inštitúcií protimonopolnej politiky, ktoré posudzujú rôzne druhy kartelových výnimiek a ich podmienok.¹¹⁸

Jednotný trh, zjednotenie obchodnej politiky voči tretím krajinám aj spoločné formovaniu európskeho podnikateľského prostredia s tesnou koordináciou hospodárskych politík jednotlivých členských štátov sú predpokladom pre posilňovanie konkurencieschopnosti EÚ ako celku. Jedným z cieľov európskej integrácie je vysoký stupeň konkurencieschopnosti, ktorá je aj obsahom prvej časti Zmluvy o ES. Súčasťou tejto zmluvy je aj spoločná politika v sektoroch priemyslu, výskumu a technologického rozvoja, pričom podpora medzinárodnej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu je označená za hlavnú prioritu.¹¹⁹

Vyššia konkurencieschopnosť vo svetovom meradle je považovaná za vec spoločných záujmov, pričom od 80. rokov členské štáty EÚ zintenzívnili úsilie o vyššiu konkurenčnú schopnosť a dochádza ku koordinovanému prístupu na všetkých úrovniach od firemnej a lokálnej až po sektorovú a európsku. V 90. rokoch americká ekonomika dosahovala oveľa lepšie ekonomické výsledky než EÚ ako celok. Medzi ekonómami prevládal názor, že jedným z hlavných dôvodov ekonomického zaostávania EÚ sú¹²⁰:

¹¹⁸ ERT. 2012. *ERT's vision for a competitive Europe in 2025*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europeontrack.eu/_SiteNote/WWW/GetFile.aspx?uri=/default/en-us/media/Files/MainBloc/ERT_Manifesto_Final_ee851a75-9fc4-487f-830d-dfef8d242584.pdf>

¹¹⁹ EUROINFO.GOV.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.euroinfo.gov.sk/spolocna-obchodna-politika-eu/>>

¹²⁰ EUROPSKYPARLAMENT.SK. 2008. *Lisabonská stratégia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskyparlament.sk/view/sk/Informacna_kancelaria_EP_v_SR/dolezite_temy/Lisabonska_strategia.html;jsessionid=D9CB957765E934EC6352B56C80DF9CB1>

- časté štrukturálne deformácie a vysoká miera štátneho prerozdelenia, čo deformuje podnikateľské prostredie, stavia prekážky tvorbe nových pracovných miest a v konečnom dôsledku znižuje možnosť dosiahnutia rýchlejšieho udržateľného hospodárskeho rastu;
- existujúce politické obmedzenia neumožňujú pristúpiť k výraznejším štrukturálnym reformám tak, aby boli odstránené prekážky pre dynamický hospodársky rast.

EÚ v spolupráci s členskými štátmi uskutočnila v 90. rokoch niekoľko sektorových opatrení, ktoré smerovali k urýchleniu reštrukturalizácie vo vybraných oblastiach priemyslu, ako oceliarstvo, stavba lodí a textilný priemysel. Cieľom bolo znížiť nekonkurencieschopnú nadprodukciiu tradičných odvetví pri zachovaní sociálneho rozmeru a vytvorenie predpokladov pre ďalší rozvoj postihnutých regiónov. Išlo o kombináciu útlmových, konverzných a modernizačných opatrení, pri dočasnej zosilnenej ochrane odvetvia pred konkurenciou z tretích krajín. EÚ prísne dbala na to, aby nekonkurencieschopné oceliarne alebo textilky neboli príjemcami štátnej pomoci, ktorá by viedla k zachovaniu existujúcej výroby a s tým spojennej zamestnanosti.¹²¹ Pomoc poskytovaná štátmi je až na výnimky povolené Zmluvou o ES (článok 87) zakázaná a EK môže vyzvať členský štát k zrušeniu alebo úprave poskytovanej pomoci.

V súčasnosti sa EÚ snaží o dosiahnutie vysokej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu a využíva k tomu celý rad spoločných politík a nástrojov. V snahe o zvýšenie hospodárskeho rastu nejde EÚ cestou podpory vybraných odvetví a sektorov ekonomiky, ako to bolo predtým pomerne bežné. Opatrenia orgánov EÚ smerujú predovšetkým k¹²²:

- vytvoreniu stabilných a pre podnikanie priaznivých podmienok,
- odstráneniu nadbytočnej byrokracie,
- ochrane hospodárskej súťaže v rámci EÚ i na svetových trhoch,
- posilňovaniu priemyselnej spolupráce medzi firmami rôznych krajín a k rozvoju nehmotných faktorov konkurencieschopnosti (výskum, vzdelanie, prenos skúseností a pod.).

V širšom poňatí podpora konkurenčnej schopnosti zahŕňa nasledujúce opatrenia

¹²¹ EUROPSKYPARLAMENT.SK. 2008. *Lisabonská stratégia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete:<http://www.europskyparlament.sk/view/sk/Informacna_kancelaria_EP_v_SR/dolezite_temy/Lisabonska_strategia.html?jsessionid=D9CB957765E934EC6352B56C80DF9CB1>

¹²² ERT. 2012. *ERT's vision for a competitive Europe in 2025*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete:<http://www.europeontrack.eu/_SiteNote/WWW/GetFile.aspx?uri=/default/en-us/media/Files/MainBloc/ERT_Manifesto_Final_ee851a75-9fc4-487f-830d-dfef8d242584.pdf>

EÚ¹²³:

- dobudovanie jednotného trhu a hospodárskej a menovej únie EÚ, ktoré umožní plné využitie potenciálu ekonomickej integrácie,
- SOP, zahŕňajúcu ako ochranu pred nekalou vonkajšou konkurenciou, tak aj vytváranie podmienok pre obchodnú a investičnú expanziu mimo EÚ,
- sociálne a štrukturálne politiky EÚ, ktoré sú potrebné všade tam, kde je potrebné modernizovať priemysel celých regiónov,
- ochranu hospodárskej súťaže a reguláciu štátnej pomoci firmám, usilujúce o zachovanie rovnakých súťažných podmienok pre všetkých účastníkov trhu,
- podporu výskumu a technologickému rozvoju, ako aj aplikáciu jeho výsledkov v priemysle,
- podporu vzdelania a odbornej výchovy zodpovedajúcej najnovším potrebám trhu, vedy a techniky,
- výstavbu a rozvoj transeurópskych komunikačných a dopravných sietí,
- podporu spolupráce medzi firmami, najmä v oblasti výskumu, inovácií a prenosu skúseností,
- podporu malých a stredných podnikov, najmä zjednodušením prístupu ku kapitálu, k výsledkom výskumu a technického rozvoja a tiež odstránením nadmernej byrokracie,
- selektívne opatrenia napomáhajúce reštrukturalizácii tradičných priemyselných odvetví.

Vo vymedzených oblastiach sa činnosť orgánov EÚ realizuje pomocou prijatia záväzných právnych aktov (budovanie jednotného trhu, ochrana hospodárskej súťaže, odstránenie byrokratickej záťaže). Ďalej existujú akčné plány a viacročné podporné programy, ktoré vychádzajúce z ustanovení Zmluvy o ES, ďalej špecifikovaných v oznámeniach EK, uzneseniach a rozhodnutiach Rady EÚ. Opatreniami na zvýšenie konkurencieschopnosti EÚ sú napríklad 6. rámcový program pre medzinárodnú spoluprácu vo výskume a vývoji a program Leonardo da Vinci pre podporu praktického vzdelávania.¹²⁴

EÚ spolufinancuje projekty členských štátov a ich regiónov vo výstavbe

¹²³ EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/documents/pdf/20100303_1_en.pdf>

¹²⁴ EC.EUROPA.EU. 2012. *Leonardo da Vinci programme*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc82_en.htm>

ekologizáciu výroby a to za pomoci pôžičiek Európskej investičnej banky, príspevkov z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a tzv. Kohézneho fondu. Vo vzťahoch s tretími krajinami sa EÚ snaží o vyjednanie recipročných výhod v prístupe na trhy a aj o presadenie európskych technických štandardov ako noriem, ktoré sú svetovo uznávané. Tu sa prejavuje obchodná sila integrovanej EÚ ako veľká výhoda, pretože jednotlivé členské štáty EÚ by to pri samostatnom postupe nemohli docieľiť.¹²⁵

SOP EÚ môže v zásade prispieť k zvyšovaniu konkurencieschopnosti SR tým, že:

- zabezpečí otvorenosť trhu EÚ,
- zabezpečí prístup na trhy tretích krajín,
- odstráni účinky nekalých obchodných praktík.

Z hľadiska zvyšovania konkurencieschopnosti je otvorenosť vnútorného trhu dôležitá z dvoch dôvodov. Na jednej strane zabezpečí lacné vstupy pre domácich podnikateľov. Na strane druhej sa tým vystavuje domáci priemysel zvýšenej konkurencii zo strany zahraničných subjektov. SOP prispieva k zvyšovaniu konkurencieschopnosti EÚ tým, že vytvára podmienky pre dovoz lacných vstupov do výroby, zvyšovanie konkurencie na domacom trhu a jednoduchší prístup na trhy tretích krajín. Negatívne možno vnímať to, že ochrana jednotlivých trhov členských krajín EÚ sa ich vstupom do EÚ zvýšila. Naopak, pozitívnym je fakt, že členstvo v EÚ otvorilo jednotlivé trhy členských krajín pre vývoz a vytvorilo početné možnosti na uplatnenie sa na trhoch tretích krajín za výhodnejších podmienok, aké sprostredkúva multilaterálny obchodný systém.

2.3 Právna úprava a inštitucionálny rámec hospodárskej a menovej únie EÚ, nástroje menovej politiky a možnosti ich uplatňovania

Dokončenie hospodárskej a menovej únie (HMÚ) a zavedenie jednotnej meny euro vo všetkých členských štátoch EÚ je jedným z najambicióznejších cieľov EÚ. Myšlienka zjednotenia Európy aj prostredníctvom spoločnej meny má okrem vplyvu na ekonomiku a jej rast aj nezanedbateľný prínos v oblasti prehlbovania politickej a kultúrnej integrácie.

¹²⁵ EPI.SK. 2012. *Úprava bankových obchodov v práve EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=/Main/TArticles.ascx&phContent=/Main/ArticleShow.ascx&ArtID=4358&LngID=0&CatID=66>>

Lisabonská zmluva potvrdzuje záväzok dosiahnuť základný cieľ EÚ – HMÚ s jednotnou menou, ktorou je euro. HMÚ je rozhodujúcou silou na zabezpečenie návratu EÚ k prosperite a pracovným miestam. EÚ a jej členské štáty vyhradili spoločne 200 miliárd eur na financovanie stimulácie hospodárstva EÚ v súčasnej hospodárskej a finančnej kríze. Lisabonskou zmluvou sa formálne schvaľuje postavenie **Európskej centrálnej banky** (ECB), ktorá sa stáva inštitúciou EÚ. EÚ je taktiež výlučne zodpovedná za riadenie menovej politiky eurozóny.¹²⁶

K 1. januáru 1994, súčasne so vznikom druhej etapy budovania HMÚ, došlo k založeniu novej inštitúcie **Európskeho menového inštitútu** (EMI), ktorý bol zriadený len na prechodnú dobu. V druhej etape pripravil prechod k záverečnej fáze a po jej skončení založením ECB dňa 1. júna 1998 EMI splnil svoju úlohu a zanikol. Vzorom pre ECB bola Nemecká centrálna banka – Deutsche Bank a možno aj preto sídli ECB vo Frankfurte nad Mohanom.¹²⁷

Na začiatku tretej a záverečnej etapy založenia HMÚ vznikol **Európsky systém centrálnych bánk** (ESCB), ktorého súčasťou je ECB a okrem ECB zahŕňa aj všetky národné centrálné banky členských krajín EÚ a jej hlavným cieľom je udržiavať cenovú stabilitu v EÚ. Základnými úlohami ESCB sú¹²⁸:

- definovať a realizovať menovú politiku krajín, ktoré prijali euro,
- vykonávať devízové operácie vo vzťahu k euro,
- držať a spravovať oficiálne devízové rezervy členských štátov,
- zabezpečovať funkciu medzištátnych platobných systémov.

ECB spolu s **Dvorom audítorov** predstavuje komunitárne orgány EÚ a podľa zmluvných základov EÚ novelizovaných Lisabonskou zmluvou¹²⁹ je ECB samostatným právnym subjektom zabezpečujúcim plnenie úloh ESCB buď vlastnými prostriedkami, alebo prostredníctvom národných centrálnych bánk. ECB tvorí jadro aj tzv. Eurosystému, ktorý je tvorený okrem ECB aj národnými centrálnymi bankami krajín, ktoré prijali euro a jeho hlavnou úlohou je vytvárať a určovať jednotnú menovú politiku v eurozóne.¹³⁰

¹²⁶ EURÓPSKE SPOLOČENSTVÁ. 2009. *Váš sprievodca Lisabonskou zmluvou*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-79-12946-9. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/publications/booklets/others/84/sk.pdf>>

¹²⁷ EU4JOURNALISTS.EU. 2012. *Ekonomická a menová únia a euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovakian/C23/23/>>

¹²⁸ ECB.INT. 2012. *Európsky systém centrálnych bánk*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_001.sk.html>

¹²⁹ EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Lisabonská zmluva*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/12007L/hm/12007L.html>>

¹³⁰ DERIVAT.SK. 2012. *Európska menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete:

ECB je plne nezávislá a ponecháva si podľa medzinárodného verejného práva svoju autonómiu a právnu subjektivitu voči ostatným európskym orgánom. ECB, národné centrálné banky a ani členovia ich rozhodovacích orgánov nemôžu žiadať ani prijímať pokyny od inštitúcií alebo orgánov EÚ, od vlád členských štátov EÚ ani od iných orgánov. Finančné záležitosti ECB sa spravujú oddelene od finančných záležitostí EÚ a ECB má aj vlastný rozpočet. Eurosystém nesmie poskytovať úvery orgánom EÚ ani národným subjektom verejného sektora. Táto skutočnosť Eurosystém ochraňuje pred prípadným vplyvom orgánov verejnej správy. Eurosystém je funkčne nezávislý. ECB má k dispozícii všetky nástroje a právomoci potrebné na výkon účinnej menovej politiky a je oprávnená samostatne rozhodovať o tom, kedy a ako ich použije. ECB má právo prijímať záväzné predpisy v rozsahu nevyhnutnom na plnenie úloh ESCB a v niektorých ďalších prípadoch vymedzených v konkrétnych aktoch Rady EÚ. Táto nezávislosť ECB je zakotvená v právnom základe jednotnej menovej politiky, ktorý tvoria Zmluva o založení Európskeho spoločenstva a Štatút ESCB a ECB. Podľa tohto štatútu je ECB povinná uverejňovať mesačný a štvrťročný bulletin, konsolidovaný týždenný finančný výkaz a výročnú správu. Eurosystém i ESCB budú existovať paralelne dovtedy, kým sa všetky členské štáty EÚ nestanú členmi eurozóny.¹³¹

Hlavnými úlohami a cieľmi ECB sú¹³²:

- definovať a vykonávať menovú politiku eurozóny, t.j. udržať cenovú stabilitu,
- vykonávať devízové operácie, t.j. devízové intervencie a operácie, ako napríklad predaj devízových úrokových výnosov a tzv. obchodné transakcie,
- viesť a spravovať oficiálne devízové rezervy krajín eurozóny (správa portfólií);
- podporovať plynulé fungovanie platobných systémov.

Intervencie môže ECB vykonávať aj v rámci nového európskeho mechanizmu výmenných kurzov (European Exchange Rate Mechanism II – ERM II) prijatého v júni 1997, ktorý vznikol na začiatku tretej etapy zakladania HMÚ. V súčasnosti sú účastníkmi ERM II štyri krajiny: Dánsko (od 1. januára 1999, dovtedy bolo účastníkom ERM), Estónsko, Litva (od 28. júna 2004) a Lotyšsko (od 2. mája 2005). Očakáva sa, že do

<<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=631>>

¹³¹ DERIVAT.SK. 2012. *Európska menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=631>>

¹³² ECB.INT. 2012. *Základné úlohy Eurosystému*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_009.sk.html>

mechanizmu ERM II sa neskôr zapoja aj ostatné krajiny, ktoré vstúpili do Európskej únie 1. mája 2004 a 1. januára 2007.¹³³

ECB vlastní a spravuje 3 portfóliá:

1. *portfólio devízových rezerv*, ktoré ECB zabezpečuje dostatočnú likviditu na vykonávanie devízových operácií;
2. *portfólio vlastných zdrojov*, ktoré pre ECB predstavuje rezervu na vyrovnanie prípadných strát;
3. *portfólio penzijných fondov*, t.j. investície ECB a jej zamestnancov v rámci dôchodkového poistenia ECB.

Orgánmi ECB s rozhodovacími právomocami sú Rada guvernérov, ktorá je hlavným rozhodovacím orgánom ECB, Výkonná rada a Generálna rada.

HMÚ znamená jednotnú menovú politiku v priestore spoločného vnútorného trhu a je teda logickou súčasťou jednotného trhu. Základným pilierom budovania HMÚ sa stala Maastrichtská zmluva. Všetky opatrenia, ktoré sa prijali v 90. rokoch v súvislosti s projektom HMÚ vychádzali z ustanovení tejto zmluvy, prípadne jej ustanovenia dopĺňali. Do roku 1997 sa v podstate všetkým členským štátom okrem Grécka podarilo splniť konvergenčné kritériá (hoci Švédsko a Spojené kráľovstvo sa rozhodli využiť možnosť nepripojiť sa k európskemu mechanizmu výmenných kurzov). Tento úspech bol sčasti výsledkom zvýšeného hospodárskeho rastu, sčasti výsledkom reštriktívnej hospodárskej politiky a sčasti aj istých účtovníckych trikov.¹³⁴ V súlade s rozhodnutiami madridského samitu mali začiatkom roku 1998 hlavy štátov a vlád na základe odporúčania EK rozhodnúť o tom, ktoré členské štáty vstúpia v roku 1999 do eurozóny. EK svoju správu predložila 25. marca 1998. EK – jej správa nezahŕňala Dánsko a Spojené kráľovstvo, ktoré nevstúpili do eurozóny¹³⁵ – rozhodla, že podmienky na účasť v tretej etape splnilo 11 z 13

¹³³ NBS.SK. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/euro/historia-hospodarskej-a-menovej-unie>>

¹³⁴ Napríklad vo Francúzsku sa medzi rozpočtové príjmy započítala suma 37,4 mld. frankov zaplatená spoločnosťou France Telecom pred jej privatizáciou na pokrytie budúcich príspevkov na dôchodky. Táto suma znížila rozpočtový deficit o 0,5 %, a tým sa zabezpečil 3 % limit. Aj ostatné členské štáty sa museli uchýliť k podobným účtovným trikovi, aby splnili kritérium výšky deficitu.

¹³⁵ Podľa Maastrichtskej zmluvy mali Dánsko a Spojené kráľovstvo právo zostať mimo tretej etapy. Obidva tieto členské štáty bez námahy splnili konvergenčné kritériá, aj keď sa Spojené kráľovstvo nezapojilo do ERM. Veľká Británia a Dánsko tradične veria v pomalšie tempo integrácie. Všeobecne sa považujú za členské štáty, ktoré sú najmenej ochotné vzdať sa národnej zvrchovanosti. Keďže verejnosť aj väčšina politikov v oboch krajinách vnímali národnú menu ako významný symbol národnej zvrchovanosti, nebolo prekvapujúce, že požiadali o štatút „opt-out“, ktorý umožňuje Maastrichtskú zmluvu. Treba však uviesť, že ani jedna z týchto krajín neodmieta myšlienku jednotnej meny ako takú. Ich štatút „opt-out“ je pravdepodobne len dočasný a ak sa euro osvedčí, zrejme budú pripravené vstúpiť do eurozóny. V Dánsku sa o zavedení eura konalo referendum 28. septembra 2000, v ktorom sa väčšina voličov (53,9 %) vyslovila proti jednotnej európskej mene.

členských štátov. Grécko nesplnilo ani jedno kritérium.¹³⁶ EK napomenula Švédsko za neúčast' v európskom mechanizme výmenných kurzov (European Exchange Rate Mechanism – ERM). Švédsko však nemalo v úmysle vstúpiť v roku 1999 do eurozóny z podobných dôvodov ako Dánsko a Spojené kráľovstvo, čo bol v podstate aj jeden z faktorov, pre ktoré sa nezapojilo do ERM. Treba uviesť, že Švédsko predstavuje mimoriadny prípad. Podľa zmluvy je každý členský štát, ktorý splnil konvergenčné kritériá (s výnimkou dvoch členských štátov, ktoré zostali mimo), teoreticky povinný zaviesť jednotnú menu. Švédsko sa teda jednoznačne samo rozhodlo nepripojiť k eurozóne.¹³⁷

Spoločná mena EÚ mala posilniť jednotný trh a zvýšiť ekonomickú váhu EÚ. Členským štátom EÚ sa dokonca podarilo dodržať aj časový harmonogram budovania HMÚ, zakotvený v Maastrichtskej zmluve a 1. januára 1999 sa HMÚ stala v realitou, ktorej sa zúčastnilo 11 krajín – Belgicko, Fínsko, Francúzsko, Holandsko, Írsko, Luxembursko, Nemecko, Portugalsko, Rakúsko, Španielsko aj Taliansko. Ministri financií členských štátov, ktoré prijali jednotnú menu, guvernéri národných centrálnych bánk týchto členských štátov, EK a EMI sa v máji 1998 tiež dohodli o neodvolateľnom fixovaní výmenných kurzov národných mien 11 členských štátov vstupujúcich do eurozóny a o ich výške – neodvolateľné výmenné kurzy eura budú stanovené na základe aktuálnych vzájomných centrálnych parít mien zúčastnených členských štátov v rámci ERM¹³⁸.

Hlavy štátov a vlád navrhli v Bruseli aj členov (Výkonného výboru ECB, ktorý v máji vymenovala rada po konzultácii s EP. 25. mája 1998 vlády 11 zúčastnených členských štátov vymenovali prezidenta, viceprezidenta a štyroch ďalších členov Rady guvernérov ECB. Ich menovanie do funkcie nadobudlo účinnosť 1. júna 1998 a znamenalo založenie ECB a ESCB. Boli tak vytvorené všetky inštitúcie potrebné na uskutočňovanie jednotnej menovej politiky. O polnoci 1. januára 1999 s patričnými oslavami odštartoval svoje fungovanie snáď najhmataateľnejší výsledok európskej integrácie – jednotná mena v podobe eura.¹³⁹

Po zavedení eura od 1. januára 1999 sa úspešne začalo aj zavádzanie jednotnej menovej politiky a prispôsobovanie platobného systému. Menovú politiku EÚ určuje ECB,

¹³⁶ Grécko však bolo plne odhodlané dosiahnuť ciele HMÚ a na základe dôslednej hospodárskej politiky a zlepšujúcich sa makroekonomických ukazovateľov sa mu 1. januára 2001 napokon podarilo vstúpiť do tretej etapy HMÚ a do eurozóny.

¹³⁷ CINI, M. 2007. *European union Politics*. New York: Oxford University Press. Second edition. ISBN 978-0-19-928195-4, s. 435-436

¹³⁸ EUROMENA.SK. 2012. *História hospodárskej a menovej únie*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.euromena.sk/eurozona/9418s>>

¹³⁹ NBS.SK. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/euro/historia-hospodarskej-a-menovej-unie>>

ktorá je prakticky nezávislá – má vlastnú autonómiu a právnu subjektivitu voči ostatným orgánom EÚ a ktorej prvoradým cieľom je udržiavanie stability meny. Integrácia európskeho kapitálového trhu výrazne pokročila a euro si pri emitovaní medzinárodných cenných papierov vybudovalo podobné postavenie ako dolár. Dosiahol sa hlavný cieľ cenovej stability. ECB splnila svoj oficiálny cieľ stanovený v stratégii menovej politiky vyhlásenej 13. októbra 1998, podľa ktorého ročná miera rastu harmonizovaného indexu spotrebiteľských cien (Harmonised Index of Consumer Prices – HICP)¹⁴⁰ nesmie v eurozóne v strednodobom horizonte prekročiť 2 %. Hoci v lete 2000 inflácia vzrástla na 2,4 %, bol to najmä dôsledok prudkého nárastu cien energií; jadrová inflácia (cenový index mimo cien energie a potravín) v rokoch 1999, 2000 a 2001 nepresiahla úroveň 2 %.¹⁴¹

Počet zúčastnených členských štátov sa 1. januára 2001 zvýšil na 12, keď do tretej etapy po splnení všetkých konvergenčných kritérií napokon vstúpilo aj Grécko. 1. januára 2002 sa tak v 12 členských štátoch konečne uviedli do obehu eurobankovky a euromince. V členských štátoch eurozóny nastalo krátke dvojmesačné obdobie súbežného používania eura a národných mincí a bankoviek. V súlade s plánom boli národné meny stiahnuté z obehu najneskôr do 28. februára 2002 a od 1. marca 2002 sa euro stalo jediným oficiálnym platidlom vo všetkých zúčastnených krajinách.¹⁴² Prechod na euro znamenal menovú konverziu, ale nie menovú reformu. Po predposlednom a doteraz najväčšom rozšírení EÚ o 10 nových členských štátov, ktoré vstúpili do EÚ 1. mája 2004 a vstupom dvoch zatiaľ posledných nových členských štátov – Rumunska a Bulharska, ktoré vstúpili do EÚ 1. januára 2007, tvorí v súčasnosti eurozónu 17 členských štátov, ktoré prijali spoločnú menu euro. Dánsko a Veľká Británia majú osobitný štatút s možnosťou rozhodovania o zavedení eura („opt-out“ štatút). Ostatné novoprijaté členské štáty EÚ vrátane SR boli k zavedeniu spoločnej meny legislatívne zaviazané Prístupovou zmluvou. V eurozóne 1. januára 2007 pribudlo Slovinsko a k 1. januáru 2008 sa členmi eurozóny stali tiež Cyprus a Malta. Nováčikom v eurozóne sa zatiaľ ako posledná krajina stalo 1. januára 2009 aj SR. Tak sa úspešne a hladko podarilo zavrieť azda najväčší počin v histórii európskej integrácie.¹⁴³

¹⁴⁰ HICP vyrovnáva rozdiely v spotrebných košoch členských štátov.

¹⁴¹ BACHE, I. and GEORGE, S. 2006. *Politics in the European Union*. New York: Oxford University Press. First edition. ISBN 978-0-19-927658-5, s. 329-331

¹⁴² Národné banky však ešte pomerne dlhú dobu (v niektorých krajinách bez časového obmedzenia) pokračovali vo výmene bývalých národných mien.

¹⁴³ EC.EUROPA.EU. 2012. *Euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_sk.htm>

Operácie na voľnom trhu predstavujú nástroj na ovplyvnenie likvidity komerčných bánk, čo má následný vplyv na krátkodobú úrokovú mieru. Operácie na voľnom trhu sa môžu realizovať prostredníctvom emisie dlhových certifikátov, devízových swapov, priamych obchodov a podobne. Avšak tieto typy obchodov na voľnom trhu iniciuje ECB, ktorá tiež rozhoduje o type či podmienkach obchodu. NBS definuje tieto štyri typy operácií na voľnom trhu¹⁴⁴:

1. Hlavné refinančné operácie,
2. Dlhodobejšie refinančné operácie,
3. Dolad'ovacie operácie,
4. Štrukturálne operácie.

Hlavné refinančné operácie realizujú národné centrálné banky (teda aj NBS) v týždenných intervaloch a s týždennou splatnosťou. Dlhodobejšie refinančné operácie realizuje národná centrálna banka v mesačných intervaloch a s trojmesačnou splatnosťou. Dolad'ovacie operácie uskutočňuje národná centrálna banka na riadenie („dolaďovanie“) bezprostrednej likvidity pri jej nečakaných výkyvoch. Štrukturálne operácie uskutočňuje národná centrálna banka na ovplyvňovanie pozície finančného sektora voči Eurosystemu, avšak na podnet ECB. ECB rozhodla, že národné banky, teda aj NBS, môžu realizovať nákup akceptovateľných krytých dlhopisov od akceptovateľných zmluvných strán. Minimálny rating týchto dlhopisov je „AA“ a minimálny objem dlhopisov je 500 mil. eur v osobitnom prípade nižší, nie však menej než 100 mil. eur.¹⁴⁵

¹⁴⁴ NBS.SK. 2012. *Nástroje menovej politiky*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/nastroje-menovej-politiky>>

¹⁴⁵ Tamtiež

3 CIEĽ A METÓDY PRÁCE

Predkladaná dizertačná práca je zameraná na analýzu, identifikáciu príčin a konzekvencií súvisiacich s vývojom zahraničného obchodu EÚ a jeho vplyvom na konkurencieschopnosť ekonomiky SR. Autorka si je spolu so školiteľom vedomá, že pri jej spracovaní bude potrebné brať do úvahy aj celkový vývoj v európskom a svetovom hospodárskom prostredí, nakoľko miera exportnej ingerencie tohto zoskupenia je vysoká a jej vplyv na celkový ekonomický rast zásadný. Zmeny vyplývajúce z novej situácie, ktorá pre slovenskú ekonomiku znamenala vstup do eurozóny a prijatie eura sa stalo v celom procese novým fenoménom, ktorého vplyv je potrebné preskúmať a jeho význam i váhu aj čo najpresnejšie determinovať.

Skúmané ekonomické prostredie, v súlade s názvom i zameraním práce je formované najmä týmito skupinami zmien:

- *v menovej oblasti* – prijatím jednotnej meny euro,
- *v oblasti zahraničného obchodu* – vstupom do jednotného trhu sa odstránili všetky obchodné prekážky, čo malo vplyv na štruktúru zahraničného obchodu SR,
- *v oblasti kompetencií v obchodnej politike* – SR sa ich musela vstupom do EÚ v značnej časti vzdať v prospech orgánov EÚ a jej možnosti celý proces ovplyvňovať boli znížené.

Taktiež nemožno opomenúť zohľadnenie aj v súčasnosti stále pretrvávajúcej globálnej finančnej a hospodárskej krízy pri zaoberaní sa ekonomickými súvislosťami vstupu SR do EÚ.

Pri vymedzovaní vyššie uvedených základných smerov a postupov pri spracúvaní dizertačnej práce je potrebné sledovať nasledujúce **hlavné motívy alebo cieľové línie**:

- *v súvislosti s identifikáciou celospoločenských (t.j. nielen ekonomických, ale taktiež sociálnych) efektov dosahovaných v celom hospodárstve EÚ, formulovať dopady na ekonomiku SR a na možnosti podpory rastu jej konkurencieschopnosti*. Silnou motiváciou sa stala vízia možnosti vybudovania takého hospodárskeho systému SR, ktorý by bol schopný aj napriek globálnej kríze čo najefektívnejšie naplňať ekonomické ciele SR v súlade s cieľmi EÚ, ale nie na úkor zhoršenia vzťahov s jej obchodnými partnermi (čo by mohlo viesť k zhoršeniu politických vzťahov a ovplyvneniu blahobytu a kvality života budúcich generácií znamenajúcemu porušenie jedného z hlavných cieľov zahraničnoobchodnej politiky EÚ).

- *aktuálnosť danej problematiky a úspešnosť konvergentných krokov SR. V tejto súvislosti je potrebné poukázať na disproporcie vyplývajúce z konkrétnych rozhodnutí vlády SR a jednotlivých orgánov EÚ, ako aj na možnosti ich riešení.* Táto téma sa týka SR ako členského štátu EÚ a zároveň štátu hraničiaceho s východoeurópskymi obchodnými partnermi EÚ. Práve aktuálnosť vzniknutých rozporov a problémov prinášajúcich nové výzvy v oblasti vonkajších vzťahov EÚ a nutnosť ich urýchleného riešenia a hľadania nových spôsobov spolupráce, respektíve rozvojovej pomoci, sú pre spracovanie odporúčaní v dizertačnej práci veľkou výzvou.
- *využitie poznatkov získaných v doterajšom štúdiu zameranom na oblasť medzinárodného podnikania a implementáciu stratégií riešiacich vzniknuté problémy a diskrepancie v oblasti zavedenia spoločnej meny euro do slovenskej ekonomiky a navrhnutie adaptačných opatrení pre SR.* Vstupom do eurozóny SR stratilo reálnu šancu vplývať na menovú politiku, čo má svoje dopady aj na oblasti podpory vlastnej zahraničnoobchodnej politiky. Výsledkom adaptačných procesov je, že rastú výrobné náklady firiem v SR a ekonomika stráca jednu zo svojich komparatívnych výhod, bez toho aby si v medziobdobí vytvorila predpoklady na uplatnenie iných. Z toho vyplýva, že je nevyhnutné prispôbiť stratégie dosahovania stanovených cieľov vedúcich k celkovému zefektívneniu obchodovania s členskými, ale aj nečlenskými krajinami EÚ. To znamená skúmať na jednej strane podporu obchodu EÚ prostredníctvom zmluvných aj autonómnych prostriedkov zahraničnoobchodnej politiky a nové trendy vo vývoji obchodnej politiky v celosvetovom meradle a na druhej strane schopnosti obchodného partnera, čiže SR, plniť tieto pravidlá v súčinnosti s jeho vlastnými ekonomickými potrebami a požiadavkami. Oblasť teda dáva priestor pre komplexnú vedeckú prácu – tak pre aplikáciu teórie, ako aj praktický výskum, s možnosťou využitia výsledkov v hospodárskej praxi.

Hlavným cieľom dizertačnej práce je: *preskúmanie významu zahraničného obchodu v prostredí formujúcej sa spoločnej obchodnej politiky i hospodárskej a menovej únie EÚ na vývoj konkurencieschopnosti SR, a to v období po vstupe SR do tohto zoskupenia a prijatí eura.*

V kontexte zadaného hlavného cieľa dizertačnej práce boli stanovené nasledovné **parciálne ciele** dizertačnej práce:

1. *Všeobecná identifikácia vplyvu medzinárodných dohôd, vývoja a aktuálnej situácie*

vo vyššie vymenovaných oblastiach.

2. *Vypracovanie návrhov na elimináciu alebo aspoň utlmenie dopadov súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy na ekonomiku SR prostredníctvom profitovania zo zavedenia jednotnej meny euro.*
3. *Vypracovanie odporúčaní pre ekonomiku SR, ako ďalej aj v hospodárskom prostredí EÚ, ktoré je pre SR pomerne nové, udržiavať vysokú mieru konkurencieschopnosti svojej ekonomiky a trvalo udržateľný hospodársky rast.*
4. *Pri skúmaní pôvodných teórií medzinárodného obchodu a integračných teórií, zo základných teoretických poznatkov svetových a domácich ekonómov, ale aj pri skúmaní moderného chápania riadenia štátnej ekonomiky v hospodárskom komplexe, ktorý predstavuje EÚ, využiť multidisciplinárny prístup a tak efektívnejšie podporiť vecné naplnenie hlavného cieľa dizertačnej práce.*
5. *Orientovať sa na skúmanie aktuálne diskutovaných problémov, návrhov a možností ich riešení a nové výzvy vyplývajúce z pokusov riešiť dané otázky v oblastiach týkajúcich sa menovej politiky.*

Autori na základe stanovenej témy doktorandskej dizertačnej práce týkajúcej, ale aj podľa zváženia aktuálnych turbulentných zmien v ekonomickom prostredí EÚ v období globálnej finančnej a hospodárskej krízy a na základe rozsiahlych teoretických poznatkov v daných oblastiach, formulovali aktuálne hypotézy, ktoré pozmeňujú niektoré z pôvodných hypotéz stanovených v projekte dizertačnej práce:

- **H1: *Vstup SR na jednotný európsky trh a prijatie pravidiel SOP EÚ pomohli zvýšiť konkurencieschopnosť domácej ekonomiky, pričom zahraničný obchod ostal orientovaný aj nad'alej prevažne na členské štáty EÚ.***
- **H2: *Silnejšia politická a ekonomická integrácia v eurozóne, ktorú nazývame aj zdieľaná suverenita, by mohla byť pomocou a zároveň riešením súčasnej krízy v eurozóne.***
- **H3: *Slovenská ekonomika bola dostatočne pripravená v roku 2009 na vstup do eurozóny a prijatie jednotnej meny euro jej dopomohlo k zvýšeniu vlastnej konkurencieschopnosti.***
- **H4: *Zmierneniu dopadov súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy na slovenskú ekonomiku pomohlo členstvo SR v eurozóne iba čiastočne a bolo potrebné prijať aj iné opatrenia strategického charakteru.***

Za účelom naplnenia hlavného i parciálnych cieľov budú v doktorandskej dizertačnej práci a pre účely vedeckého výskumu použité nasledovné vedecké metódy:

- *historická metóda*, využívaná pri štúdiu a priblížení vývoja problematiky HMÚ a SOP EÚ;
- *metóda pozorovania* na základe rôznych výskumov a reálnych ekonomických ukazovateľov, ktoré poskytujú prvotné informácie o sledovaných skutočnostiach, ktoré zároveň spolu s interpretáciou príčin a dopadov daných skutočností, umožnia vo výsledkoch dizertačnej práce potvrdiť alebo vyvrátiť stanovené hypotézy;
- *analýza a syntéza*, pričom analýza umožňuje hlbšie poznanie jednotlivých aspektov určitej problematiky a syntéza zasa približuje vzájomné vzťahy medzi jednotlivými faktami, vlastnosťami a stránkami skúmaných javov. Obe metódy budeme aplikovať najmä pri vypracovávaní podkladov pre odporúčania a identifikovanie správnych a nesprávnych politických a ekonomických rozhodnutí v oblasti skúmanej problematiky doma i v zahraničí a tiež pri poukázaní súvislosti medzi súčasnou globálnou finančnou a hospodárskou krízou a jej dopadom na skúmanú problematiku a to menovite:
 - analýza zahraničného obchodu a spoločnej hospodárskej a menovej politiky EÚ;
 - analýza východiskových podmienok pre ekonomiku SR pôsobiacu v hospodárskom komplexe EÚ, jej konkurencieschopnosť a pripravenosť na zavedenie spoločnej meny euro;
 - analýza súčasného stavu slovenskej ekonomiky, jej zahraničného obchodu, ako aj zahraničnoobchodnej politiky EÚ;
 - analýza následných zmien a diskrepancií v slovenskej ekonomike po zavedení eura a ich vplyv na ďalší vývoj konkurencieschopnosti SR v turbulentnom globálnom prostredí medzinárodného obchodu;
- *indukcia*, ktorá vedie od jednotlivých faktov k všeobecným tvrdeniam, čiže dochádza pri nej k zovšeobecneniu, je veľmi vhodná najmä pri problematike prechodu slovenskej obchodnej politiky pod kompetenciu orgánov EÚ v rámci SOP;
- *dedukcia*, ktorou zo všeobecného poznatku odvodzujeme konkrétnejšie údaje, nám pomôže pri odhaľovaní vzniknutých problémov a diskrepancií v oblasti zavedenia a pôsobenia spoločnej meny euro v slovenskej ekonomike;
- *metóda abstrakcie*, ktorá predstavuje odhliadnutie a myšlienkové odlučovanie vlastností, súvislostí a vzťahov, ktoré sťažujú prenikanie do skúmaného problému,

je potrebná pre skoro celú prácu, pretože znamená, že každý skúmaný problém má nekonečné množstvo znakov, súvislostí a vzťahov a pri skúmaní konkrétneho procesu sú zväčša dôležité iba konkrétne súvislosti a vzťahy a abstrahuje sa od mnohotvárných podrobností, ktoré vzhľadom na stanovený cieľ neprinášajú podstatné informácie, pretože k poznaniu konkrétneho javu je potrebné študovať jednu stránku za druhou a tým ostatným sa venovať iba okrajovo alebo od nich úplne abstrahovať.

- *metóda komparácie*¹⁴⁶ pri porovnávaní problémov a úspechov slovenskej ekonomiky s ostatnými ekonomikami členských krajín EÚ;
- *metóda benchmarkingu*¹⁴⁷ pri hľadaní a navrhovaní možných odporúčaní vedúcich k zefektívneniu fungovania slovenskej ekonomiky a k snahe udržať vysokú konkurencieschopnosť slovenskej ekonomiky a trvalo udržateľný hospodársky rast;
- *metóda využívania štatistických a grafických údajov* pri kvantitatívnom porovnávaní a vyhodnocovaní jednotlivých členských krajín EÚ, a to s použitím údajov z celoeurópskych a slovenských inštitúcií, ktoré tieto údaje poskytujú na sprehládnenie faktov a ich vývoja v jednotlivých oblastiach výskumu.
- *modely formalizované v matematickej podobe*, akými sú *ekonometrické výpočty*, *metódy matematickej štatistiky* (teória pravdepodobnosti, korelačná analýza, analýzy časových radov), *metódy matematickej analýzy a lineárnej algebry* (diferenciálny počet, extrapolácia, maticový počet), či *metódy operačnej analýzy* (matematické programovanie, štruktúrna analýza, sieťová analýza, modely hromadnej obsluhy a pod.) pri vysvetľovaní dôležitých faktorov zahraničného obchodu v rámci EÚ.

¹⁴⁶ Metóda komparácie (porovnávanie) – ide tu o porovnávanie a skúmanie dvoch alebo viacerých objektov, artefaktov, znakov, kvalít, postupov, zobrazení atď. Pozorovanie (objektov, artefaktov, dejov, procesov) sa nezaobíde bez analýzy, ale aj syntézy – dvoch logických metód, ktoré sa uplatňujú pri pozorovaní objektov, pri zobrazovaní, pri náčrtoch a procesoch. Makrokomparáciou označujeme porovnávanie väčších celkov, spravidla právnych poriadkov jednotlivých štátov, príp. ich jednotlivých väčších subsystémov (teda jednotlivých odvetví práva) a systémov väčších ako právne poriadky jednotlivých štátov, tzn. veľkých právnych systémov. V tomto prípade ide o systémové porovnávanie, v ktorom sa najväčšej pozornosti teší práve porovnávanie veľkých právnych systémov. Regionálna komparácia je špecifickým druhom makrokomparácie. Predstavuje porovnávanie právnych poriadkov rôznych geografických regiónov, právo ktorých vykazuje podstatné spoločné znaky. Bilaterálna komparácia je porovnávanie a skúmanie dvoch právnych objektov. Multilaterálna komparácia sa zaoberá naraz viac ako dvoma prvkami a uplatňuje sa predovšetkým pri porovnávaní veľkých právnych systémov.

¹⁴⁷ Benchmarking – moderná metóda využívaná najmä pri riadení organizácie. Je založená na výbere vzorového konkurenta, na porovnávaní vlastnej organizácie s ním a jej prispôbovaní sa analyzovaným riešeniam. Za vzorovú organizáciu sa považuje tá, ktorá dlhodobo dosahuje lepšie výsledky ako analyzovaná organizácia, pričom podstata spočíva nie v nájdení a prenesení hotových príkladov, ale v spôsobe nachádzania lepších riešení.

Základom pre spracovávanie dizertačnej práce je hlavne zahraničná, ale i domáca literatúra, no najmä odborné analýzy a výskumy rôznych domácich a zahraničných finančných inštitúcií, články z ekonomických žurnálov, vlastné pozorovania, analýzy a výskum. Jedným z primárnych zdrojov informácií je internet s možnosťou prístupu k databázam a štatistickým údajom rôznych orgánov EÚ, ale aj domácich a zahraničných finančných inštitúcií, ale aj s množstvom dostupných článkov zo zahraničných univerzít alebo od kvalifikovaných odborníkov z praxe. Samotný výskum je založený na spracúvaní získaných údajov a kritickom pozorovaní a zhodnotení implementácie teoretických poznatkov do ekonomickej praxe.

4 VÝSLEDKY A DISKUSIA

Svetová finančná a hospodárska kríza mala viac príčin a skladala z dvoch veľkých fáz: zo svetovej finančnej krízy (2007-2009) a zo svetovej ekonomickej krízy (2009 -). Najdôležitejším vplyvom svetovej finančnej a hospodárskej krízy na medzinárodný obchod bolo zníženie domáceho dopytu v krajinách vyvolané svetovou ekonomickou krízou. Pre jej riešenie bol prijatý celý rad protikrízových opatrení, no aj napriek tomu nastal pokles svetového obchodu s tovarom a službami a jednalo sa o rovnomerné zníženie objemu a cien.

Z hľadiska teritoriálnej štruktúry bolo zníženie exportu a importu najväčšie u skupiny rozvinutých krajín, ktoré boli viac postihnuté krízou a tiež u krajín juhovýchodnej Európy a Spoločenstva nezávislých štátov. Komoditná štruktúra odrážala vývoj cien určitých kategórií tovaru ako ropy, potravín a nápojov, kovov a rúd, ktoré zaznamenali boom na začiatku nového milénia a zodpovedajúci nárast svojho podielu na svetovom obchode. U služieb sa znižoval podiel na cestovaní. Svetová kríza viedla tiež k rastu protekcionizmu, ktorý mal podobu dočasných prekážok obchodu najmä v členských krajinách Svetovej obchodnej organizácie.

4.1 Štandardný gravitačný model ako ukazovateľ vnútroúniijného obchodu medzi členskými krajinami EÚ

EÚ je v súčasnej dobe integračným zoskupením 27 európskych štátov, ktoré sa skladá z dvoch častí: zo spoločného trhu (tzv. jednotný európsky trh, všetkých 27 štátov) a z hospodárskej a menovej únie (tzv. euro oblasť, 17 štátov). Zoskupenie pritom zahŕňa ako rozvinuté trhové, tak i transformujúcej sa ekonomiky (napr. krajiny Pobaltia) a počítá s ďalším rozšírením o Chorvátsko, ktoré je už schválené ako 28. členská krajina EÚ a taktiež smerom na juhovýchod Európy. Podiel EÚ na svetovom HDP činí v priemere 29 %. Jedná sa o najväčšieho vývozcu a dovozcu tovarov a služieb. Euro je súčasne druhou svetovou rezervnou menou po americkom dolári a podiel na alokovaných rezervách v súčasnej dobe rýchlo stúpa a tvorí okolo 27 %.

Na začiatku nového milénia došlo k dvom rozšíreniam európskeho centra. Prvé, o desať krajín (Česká republika, Slovensko, Poľsko, Maďarsko, Slovinsko, Estónsko,

Lotyšsko, Litva, Malta a Cyprus) sa uskutočnilo v roku 2004. Druhé rozšírenie znamenalo vstup Rumunska a Bulharska v roku 2007. Podiel Európskeho centra v medzinárodných ekonomických vzťahoch teda narastal nielen intenzívnym, ale i extenzívnym spôsobom.

Hlavným problémom EÚ je rôzna ekonomická úroveň členských štátov a významné kultúrne rozdiely, ktoré bránia prehĺbeniu integrácie. Aj napriek snahám, v niektorých otázkach, napríklad u energetickej politiky, nevystupuje EÚ stále voči svojim partnerom ako jeden celok. Okrem toho ekonómovia kritizujú neefektívnosť poľnohospodárskej politiky a poukazujú na nutnosť reformovať európske inštitúcie pre spružnenie prijímania rozhodnutí (tieto otázky rieši z časti aj Lisabonská zmluva ratifikovaná v roku 2009). Niektorí ekonómovia tiež upozorňujú aj na rast spotrebiteľských úverov a hypoték ako na možný problém.

V rokoch 2007 – 2009 bola EÚ postihnutá prvou vlnou svetovej krízy, ktorá priniesla finančné a ekonomické problémy a najmä ekonomickú recesiu. Došlo k bankrotom niekoľkých bánk vo Veľkej Británii a problémom verejných financií mnohých krajín eurozóny, ako Grécka, Talianska, Írska, Španielska a Portugalska (tzv. skupina PIGS/GIPS). V rokoch 2010 – 2012 nasledovala kríza eurozóny a tento vývoj ovplyvnil postavenie EÚ v medzinárodných ekonomických vzťahoch. Došlo k poklesu exportu a importu tovarov a služieb a k významnému oslabeniu podielu európskeho centra na tokoch priamych zahraničných investícií. Podiel európskej meny euro na svetových devízových rezervách však začal vplyvom krízy v eurozóne kolísať a v súčasnosti dosahuje najnižšie hodnoty. Navyše negatívne dopady dlhovej krízy na krehké finančné trhy a spomaľujúce sa reálne ekonomiky pokračujú aj naďalej. Finančné trhy ale vykazujú známky stabilizácie, a niektoré indikátory predznačujú pozitívnejší výhľad. Členské krajiny EÚ prijali dodatočné opatrenia v rámci fiškálnej konsolidácie, aby zvýšili dôveru, ktorá v dôsledku dlhovej krízy utrpela, čo bude mať pravdepodobne negatívny dopad na vyhliadky ekonomického rastu v krátkodobom horizonte.

Indikátory finančných trhov vykazujú stabilizáciu od jesene a tlak na nárast výnosov z dlhopisov ustúpil, hoci prirážky ostávajú pre niektoré krajiny na vysokých úrovniach. Kým sa dostupnosť úverov pre súkromnú sféru zhoršuje, posledné opatrenia ECB, predovšetkým dodania trojročnej likvidity a uvoľnenie požiadaviek na kolaterál, zlepšili pre banky dostupnosť prostriedkov na refinancovanie dlhu, čo zvýšilo na finančných trhoch apetít po riziku.

Pri pohľade na eurozónu a EÚ ako celok, úverovanie zaznamenáva spomaľovanie, ale na druhej strane riziko zamrznutia úverových trhov v eurozóne kleslo. Aj napriek

súčasnému ústupu úverovania, ponuka úverov by nemala byť veľkou prekážkou pre spotrebu a investície, pričom dopyt po nových úveroch ostáva nízky. Ponuka úverov a rast úverovania sú výrazne odlišné pri jednotlivých členských krajinách. Aj napriek počiatočným obavám pokračuje rekapitalizácia bánk. Predstavitelia ESCB očakávajú, že banky dosiahnu cieľové kapitálové požiadavky len s minimálnou podporou vďaka znižovaniu finančnej páky. Finančné trhy EÚ ostávajú stále veľmi krehké a pri postupnom zväčšovaní rozmeru dlhovej krízy v EÚ by mohlo dôjsť k prudkému nárastu rizikových prírážok krajín, k výraznému zhoršeniu dostupnosti úverov a ku kolapsu domáceho dopytu. Takýto scenár by pravdepodobne priniesol hlbokú a dlhú recesiu, ktorej by sa nevyhli ani krajiny, ktoré zatiaľ dlhovej kríze pomerne odolávajú.

Od čias priekopníckej práce J. Tinbergera¹⁴⁸ a P. Pöyhönena¹⁴⁹ sa gravitačný model stal štandardným prostriedkom na štúdium bilaterálneho obchodu. Alternatívne postoje, napr. celkový systém dopytu v jednotlivých krajinách, ako uvádza A. P. Barten a kol.¹⁵⁰, neboli veľmi populárne. V záznamovo-lineárnej forme väčšinou model zvažuje fakt, že objem obchodu medzi dvomi krajinami podporuje ich hospodárska veľkosť (príjmy) a obmedzuje ho ich geografická vzdialenosť. Pomerne jednoducho je možné pridať aj ďalšie charakteristiky krajín. Napríklad J. Frankel a kol.¹⁵¹ pridáva fiktívne premenné pre spoločný jazyk a spoločnú hranicu. A. Deardorff¹⁵² tvrdí, že relatívna vzdialenosť obchodných partnerov by tiež mala mať vplyv na objem obchodu. S. J. Wei¹⁵³ a J. Helliwell¹⁵⁴ rozvíjajú túto myšlienku a definujú tzv. „premennú vzdialenosti“, ktorá sa sústreďuje na vplyvy tretích krajín. J. Helliwell¹⁵⁵ (2005) a tiež J. Anderson a E. van Wincoop¹⁵⁶ ďalej diskutujú o tom, či a akým spôsobom by mala byť súčasťou modelu

¹⁴⁸ TINBERGEN, J., 1962. *Shaping the World Economy: Suggestions for and International Economic Policy*, New York: the Twentieth Century Fund

¹⁴⁹ PÖYHÖNEN, P., 1963. A Tentative Model for the Volume of Trade between Countries In: *Weltwirtschaftliches Archiv* 90, s. 93-99

¹⁵⁰ BARTEN, A. P., D'ALCANTARA, G. AND G.J. CARRIN, 1976. COMET, a medium-term macroeconomic model for the European Economic Community In: *European Economic Review* 7, s. 63-115

¹⁵¹ FRANKEL, J., STEIN, E. AND S.J. WEI, 1995. Trading Blocs and the Americas: The Natural, the Unnatural and the Super-Natural In: *Journal of Development Economics* 47, s. 61-95

¹⁵² DEARDORFF, A., 1998. Determinants of bilateral trade: does gravity work in a neoclassical world? In: *NBER Chapters, The Regionalization of the World Economy*, National Bureau of Economic Research, Washington DC, s. 7-32

¹⁵³ WEI, S. J., 1996. Intra-national versus International trade: How Stubborn are Nations in Global Integration? In: *NBER Working Paper No. 5531*.

¹⁵⁴ HELLIWELL, J., 1997. National Borders, Trade and Migration In: *Pacific Economic Review* 2, s. 165-185

¹⁵⁵ HELLIWELL, J., 2005. Border Effects: Assessing their Implications for Canadian Policy in a North American Context In: *Social and labour market aspects of North American linkages*, Industry Canada, Canada, 2005, s. 41-82

¹⁵⁶ ANDERSON, J. AND E. VAN WINCOOP, 2003. Gravity with Gravitas: a Solution to the Border Puzzle In: *American Economic Review* 93, s. 170-192

vzdialenosť.

Štandardná špecifikácia gravitačného modelu, ako tá, ktorú stanovuje V. Nitsch¹⁵⁷, má nasledujúcu formu:

$$mijt = \alpha + \beta_1 yit + \beta_2 yjt + \delta dij + \rho_1 rijt + \rho_2 rjit + \mu A + \nu L + \eta H + \varepsilonijt$$

Všetky premenné okrem fiktívnych sú vyjadrené pomocou logaritmov a formou zápisu, každá premenná x predstavuje logaritmus X . $mijt$ je objem dovozu do krajiny i z krajiny j v časovom období t . yit a yjt predstavujú reálny príjem (HDP) jednotlivo pre krajinu i a krajinu j v časovom období t . dij je vzdialenosť medzi obchodnými centrami dvoch krajín – s vnútornou vzdialenosťou v prípade mii zaokrúhlenou prostredníctvom $dii = \sqrt{\frac{\text{area}}{\pi}}$. Vzdialenosť, $rijt$, dovážajúcej krajiny i vo vzťahu k akémukoľvek obchodnému partnerovi j sa meria váženým priemerom vzdialenosti medzi krajinou i a všetkými obchodnými partnermi okrem j , tu je dôležité najmä HDP obchodných partnerov: $rijt = \ln \left[\sum_{k \neq j} \frac{P_{ik}}{P_{kt}} \right]$ a rij , ako aj rji sa zúčastňujú na regresii. A a L sú dve fiktívne premenné, ktoré vyjadrujú, či krajiny majú spoločnú hranicu a či majú spoločný jazyk. Napokon H označuje hraničný vplyv podľa S. J. Weia¹⁵⁸ a meria, do akej miery krajina dováža pre seba v porovnaní s rozdielom medzi domácou produkciou a vývozom, pričom sa rovná 1 pre všetky mii a 0 pre všetky $mijt$. Chybný termín definuje εijt .

Model, ako rovnica, však vyvoláva množstvo otázok:

1. Údaje o obchodoch a príjmoch by mali byť vyjadrené v reálnych hodnotách, čo vyvoláva potrebu deflátoru.
2. Model neberie do úvahy vplyv konkurencie cien, ktorý určite zohráva dôležitú úlohu vo vývoji vnútroúniijného obchodu.
3. Model bez testovania zavádza pružnosť stáleho príjmu. Hoci je to teoreticky veľmi výhodné, toto obmedzenie sa nemusí dať empiricky overiť a preto, ak nastane tento prípad, môže sa stať zdrojom heteroskedasticity.
4. Formulácia vzdialenosti je kritizovaná, pretože vraj nie je homogénna s ohľadom na vzdialenosť a príjmy a obsahuje naopak označené koeficienty, ktoré je ťažké interpretovať.

Pre riešenie týchto otázok bolo do modelu začlenených niekoľko rozšírení o cenový deflátor a konkurencieschopnosť. Výber adekvátneho deflátoru nie je priamočiary. Mnohí

¹⁵⁷ NITSCH, V., 2000. National Borders and international trade: evidence from the European Union In: *Canadian Journal of Economics* 33, s. 1091-1105

¹⁵⁸ WEI, S. J., 1996. Intra-national versus International trade: How Stubborn are Nations in Global Integration? In: *NBER Working Paper No. 5531*

autori kritizovali tradičný postup používania implicitného deflátoru dovozu z dôvodu, že jeho súčasťou je aj signál zmeny kvality alebo mnohých iných faktorov rovnakej povahy. Treba tiež poznamenať, že podstatnú časť obchodu v rámci EÚ tvorí vlastne obchod v rámci firiem a vývoj interných cien firmy sa môže od trhových cien líšiť. Preto sa niektorí autori rozhodli pre možnosť deflátoru HDP. Ten však tiež prináša isté problémy. V prvom rade predstavuje najmä index domácich nákladov. Okrem toho, keďže inflácia nie je v oblasti tovaru a služieb homogénna, čím viac je analýza rozčlenená, tým môže byť menej relevantná. Alternatívny prístup spočíva v modelovaní vývozných cien, to si však vyžaduje veľmi reštriktívne odhady štruktúry preferencií a funkcie nákladov a, podľa nášho názoru, toto už nie je cieľom nášho výskumu. Teraz, aby sme mohli prejsť od nominálnych termínov k reálnym, predstavíme cenový deflátor, *pit*, definovaný ako rozdiel medzi pit^m , cenový deflátor dovozu a pit^v , deflátor HDP (obidva v zázname).

Pokiaľ ide o fungovanie európskej menovej únie, udržanie konkurencieschopnosti je hlavným cieľom v rámci makroekonomickej politiky pre členské štáty, ba dokonca aj pre susedské štáty, ktoré nie sú členmi EÚ¹⁵⁹. Príkladom z praxe je prvá vláda Mitteranda (Francúzsko, 1981), ktorá ukázala, ako rýchlo môže postupným nafukovaním krajina vytvoriť obchodný deficit s následnou úpravou stabilizácie týkajúcej sa politiky príjmov a cien¹⁶⁰. Teraz, najmä pokiaľ ide o výrobu tovarov, výrobné postupy sa v rámci krajín EÚ veľmi nelíšia, a preto sa jednotkové náklady na kapitál, energie a suroviny vyvíjajú paralelne. Avšak vytváranie miezd, ako aj príjmy z produktivity práce, sú najmä v krátkom období pre dané krajiny špecifické. Za predpokladu, že rozdelenie pridanej hodnoty zostane načas stabilné, jej deflátor sa bude vyvíjať presne rovnako ako jednotkové pracovné náklady. A tak hodnota *pit*, ktorá porovnáva deflátor HDP s priemernou cenou dovážaného tovaru, sa vo všeobecnosti považuje za dobrý ukazovateľ konkurencieschopnosti. Zaujíma však len pozíciu všeobecného substitučného účinku na domácom trhu. Keďže zmeny v konkurencieschopnosti sa v jednotlivých krajinách líšia, s cieľom vysvetliť dovoz z určitej krajiny, uvádzame tiež spôsob merania konkurencieschopnosti založený na relatívnych jednotkových pracovných nákladoch medzi dovážajúcimi a vyvážajúcimi krajinami¹⁶¹, a totiž: $rulc_{ijt}$, kde *ulci* a *ik* ω označujú (v tomto poradí) jednotkové pracovné náklady krajiny *i* a podiel krajiny *k* na celkovom

¹⁵⁹ GIAVAZZI, F. and PAGANO M., 1998. The Advantages of Tying One's Hand: EMS discipline and Central Bank Credibility In: *European Economic Review* 32, s. 1055-1082

¹⁶⁰ SACHS, J., WYPLOSZ, C., BUITER, W., FELLS, G. AND G. DE MENIL, 1986. The Economic Consequences of President Mitterrand In: *Economic Policy*, Volume 1, s. 262-322

¹⁶¹ CARLIN, W., GLYN, A., AND J. VAN REENEN, 2001. Export Performance of OECD Countries: An empirical Examination of the Role of Cost Competitiveness In: *The Economic Journal* 111, s. 128-162

dovoze (tovaru) krajiny i . Hmotnosti (ik ω) sú vypočítané z priemerného bilaterálneho obchodu v časovom období 2000 – 2010.

Hoci predpoklad pružnosti stáleho vlastného príjmu dáva zmysel vo vzťahu k makroekonómii, stáva sa otáznym na menej súhrnnej úrovni. V skutočnosti ak vzrastú príjmy, zmení sa štruktúra konečného dopytu, a tým aj štruktúra dovozu. Takýto vývoj je pravdepodobne flexibilnejší ako ten, ktorý ponúka štandardný model. Pozrime sa na pomer dovozu sk z komodity (v našom prípade priemyselný sektor) k pre danú krajinu i : $sik = Mik/Yik$.

Podľa prvej rovnice a ignorujúc pravdepodobne zanedbateľný vplyv na zmenu príjmov podľa meradla vzdialenosti, je vývoj sik daný nasledovne: $\partial sik / \partial lnyi = sik (\beta 1 + \beta 2 - 1)$. Pružnosť odhadovaného príjmu ($\beta 1 + \beta 2$) pre výrobu tovaru je značne nad jednotkovou hodnotou a preto sa v ustálenom stave predpokladá, že pomer dovozu bude konštantným spôsobom rásť. To nie je príliš pravdepodobné. Práve naopak, očakávali by sme, že pri náraste príjmov začne podiel väčšiny vyrábaného tovaru na určitej úrovni príjmov klesať. Aby bola možná takáto forma, určíme $\beta 1$ ako: $\beta 1 = \beta 11 + \beta 12 ycit$, kde $ycit$ je logaritmus súčasného príjmu podľa počtu osôb, $Ycit$, vo vzťahu k ľubovoľnej referenčnej úrovni Yc° : $ycit = \ln(Ycit/Yc^\circ)$. Yc° zvolíme ako priemer HDP krajín EÚ podľa počtu osôb v roku 2005 a $\beta 11$ je potom pružnosť odhadovaného príjmu v tomto bode. Čitateľ si môže všimnúť analógiu tejto špecifikácie s kvadratickou verziou takmer ideálneho systému dopytu, ktorý v kontexte výdavkov domácností navrhol J. Banks a kol.¹⁶². Empiricky má táto špecifikácia tiež výhodu v zredukování problému heteroskedasticity všeobecne prítomnej v panelových dátach.

Dve premenné vzdialenosti v rovnici $ritj = \ln \left[\sum_{k=1}^K \frac{D_{ik} D_{jk}}{P_k} \right]$ pôvodne zaviedol S. J. Wei¹⁶³. Táto formulácia má však nedostatky, pretože nie je homogénna/jednotná s ohľadom na vzdialenosť a príjmy. Navyše odhadované koeficienty sú označené naopak a je ťažké ich interpretovať. Táto situácia nastáva, keď majú 2 premenné rovnaké koeficienty s opačným znamienkom. Aby sme sa vyhli tomuto problému, premenná, ktorú je potrebné zadať, predstavuje relatívnu vzdialenosť. Takýmto spôsobom je možné merať vzdialenosť

¹⁶² BANKS, J., BLUNDELL, R. AND A. LEWBEL, 1997. Quadratic Engle Curves and Consumer Demand In: *The Review of Economics and Statistics* 79, s. 527-539

¹⁶³ WEI, S. J., 1996. Intra-national versus International trade: How Stubborn are Nations in Global Integration? In: *NBER Working Paper No. 5531*

$$\text{trochu odlišne než pôvodnú špecifikáciu: } rijt = \ln \left[\frac{D_{ij} / Y_{jt}}{\sum_{k \neq j} D_{ik} / Y_{kt}} \right].$$

Táto nová definícia vzdialenosti by mala priniesť negatívne označenie, pretože pokiaľ ide o vzdialenosť od iných krajín k , väčšia vzájomná vzdialenosť obmedzuje obchodovanie, pokiaľ však ide o vzájomnú vzdialenosť, väčšia vzdialenosť od ostatných krajín obchodovaniu prospieva. Treba tiež poznamenať, že u A. Deardorffa¹⁶⁴ sa vzdialenosť vyskytuje aj v relatívnych spojeniach, v ktorých domáce cenové indexy majú väčšiu váhu ako hodnoty HDP.

Existuje aj iná špecifikácia fiktívnych premenných pre krajiny, ktoré majú spoločnú hranicu a jazyk, v našej vzorke, tri členské štáty, ktoré používajú rovnaký jazyk a majú tiež spoločnú hranicu. Vplyv fiktívnej premennej jazyka je potom zachytený prekryvajúcim sa vplyvom fiktívnej premennej susedstva. Navrhujeme preto alternatívnu špecifikáciu vrátane fiktívnej premennej pre krajiny, ktoré majú spoločnú hranicu a jazyk (AL) a fiktívnej premennej pre krajiny, ktoré majú spoločnú hranicu ale nie jazyk (AN). Riadime sa podľa metódy J. Helliwella¹⁶⁵ a V. Nitscha¹⁶⁶ o priradení prvej hodnoty v prípade bilaterálnych obchodných tokov. Kombináciou navrhovaných úprav sa model zmení na:

$$mijt = \alpha + \beta_{11} yit + \beta_{12} ycit * yit + \beta_2 yjt + \delta dij + \rho rijt + \pi pit + \lambda rulcijt + \mu AN + \nu AL + \eta H + \varepsilonijt.$$

Na testovanie rozšírení použijeme panelové dáta pre 10 dovážajúcich a 14 vyvážajúcich krajín EÚ v časovom období 2000 – 2010, čím vytvoríme vzorku pozostávajúcu celkovo z 1260 pozorovaní. Keďže pre potreby nášho skúmania a tejto rovnice sme stanovili 10-ročné pozorovacie obdobie, nemohli sme použiť údaje za EÚ-25, respektíve EÚ-27, pretože posledných 12 prístupujúcich krajín, medzi ktoré patrí aj Slovensko, nie je členskými štátmi EÚ ani 10 rokov a preto nám tento fakt zabraňuje skúmať vývoj počas 10-ročného obdobia. Desať dovážajúcich krajín EÚ tvorí teda: Dánsko, Francúzsko, Nemecko, Grécko, Taliansko, Írsko, Holandsko, Portugalsko, Španielsko a Spojené kráľovstvo. Vyvážajúce krajiny predstavujú dovážajúce krajiny + zvyšné krajiny EÚ-15: Belgicko a Luxembursko, ktoré počítame ako jednu krajinu, Fínsko,

¹⁶⁴ DEARDORFF, A., 1998. Determinants of bilateral trade: does gravity work in a neoclassical world? In: *NBER Chapters, The Regionalization of the World Economy*, National Bureau of Economic Research, Washington DC, s. 7-32

¹⁶⁵ HELLIWELL, J., 1997. National Borders, Trade and Migration In: *Pacific Economic Review* 2, s. 165-185

¹⁶⁶ NITSCH, V., 2000. National Borders and international trade: evidence from the European Union In: *Canadian Journal of Economics* 33, s. 1091-1105

Švédsko a Rakúsko. Výber dovážajúcich krajín bol obmedzený dostupnosťou údajov: Švédsko, Fínsko, Rakúsko a Belgicko. Luxembursko sme vynechali, pretože pred rokom 2005 nie sú k dispozícii žiadne údaje o produkcii.

Obchodné údaje sú prevzaté z Eurostatu (Databáza Comext) a sú zhromaždené prostredníctvom trojmiestnej priemyselnej klasifikácie NACE (NACE70), ktorá pokrýva približne 120 výrobných priemyselných odvetví. Údaje sú k dispozícii v mene (euro) a objeme (tony). Údaje o dovoze sú zredukované o index jednotkovej ceny dovozu – rok 2005 bol použitý ako základný rok – aby tak bolo možné získať údaje o reálnom toku obchodu. Interné vzdialenosti *dii* sú prevzaté od V. Nitscha¹⁶⁷ a sú vypočítané použitím postupu „disk area“, aby bolo možné získať priemernú vzdialenosť medzi ekonomickými centrami. Pokiaľ ide o vzdialenosti medzi krajinami *dij*, postupujeme podľa konvenčnej metódy z literatúry o gravitačnom modeli a meriame priamu (veľký kruh) vzdialenosť medzi ekonomickými centrami. Keďže nemáme k dispozícii údaje o obchode v rámci štátu, postupujeme podľa metodológie od S. J. Weia¹⁶⁸, ktorá sa zakladá na predpoklade, že pre akúkoľvek krajinu *i*, sa domáci obchod definuje ako rozdiel medzi jej produkciou a vývozom.

Rovnica, odhadovaná metódou GLS a umožňujúca náhodné vplyvy predstavuje (štandardné chyby sa nachádzajú v zátvorkách):

$$\begin{aligned}
 mijt = & -4.854 + .872 yit - .021 ycit * yit + .667 yjt - .799 dij - .346 rijt + .912 pit + \\
 & (.41) \quad (.01) \quad (.004) \quad (.03) \quad (.04) \quad (.07) \quad (.04) \\
 & +.164 rulcijt + .172 AN + .454 AL + 2.481 H \\
 & (.01) \quad (.05) \quad (.08) \quad (.08)
 \end{aligned}$$

Náhodné vplyvy (zmena): $R2 = 0.98$; $L = -934.41$; $Het(7) = 23.87$; $N = 1260$. Všetky koeficienty majú správne znamienka a relatívne nízky pomer štandardných chýb. Hodnota *Het* ukazuje, že heteroskedasticita je stále prítomná, hoci bola zredukovaná v porovnaní s predchádzajúcimi odhadmi modelu bez rozšírení. Odhad rovnice metódou OLS v prvom stĺpci tabuľky ukazuje len veľmi malé rozdiely.

¹⁶⁷ NITSCH, V., 2000. National Borders and international trade: evidence from the European Union In: *Canadian Journal of Economics* 33, s. 1091-1105

¹⁶⁸ WEI, S. J., 1996. Intra-national versus International trade: How Stubborn are Nations in Global Integration? In: *NBER Working Paper No. 5531*

Tabuľka 1: Výsledky rozšíreného gravitačného modelu

	1	2	3
y_i	0.874	0.846	0.774
y_j	0.655	0.555	0.762
$y_{ci} * y_i$	-0.022	-0.025	-
d_{ij}	-0.796	-0.694	-0.744
AN	0.163	0.130	0.392
AL	0.451	0.501	0.831
r_{ij}	-0.304	-	-
$rule_{ij}$	0.161	0.151	-
p_i	0.914	0.922	-
H	2.482	2.451	2.561
Zachytenie	-4.821	-4.892	-6.656
σ^2_u	-	0.19	0.23
σ^2_v	-	0.43	0.44
σ^2_ξ	-	0.18	0.18
L	-936.86	-945.35	-1176.18
Metóda odhadu	OLS	RE-GLS	RE-GLS

Prameň: vlastné spracovanie podľa výpočtov

Výsledky, ktoré je možné z výslednej tabuľky interpretovať:

- *Pružnosť príjmov:* Dovozy sú citlivejšie na domáce HDP než na HDP iných (nečlenských) krajín. Pružnosť vlastných príjmov je trochu nižšia ako európsky priemer za rok 2005, ktorý predstavuje stredový rok skúmaného desaťročného obdobia. Tento výsledok naznačuje, že ak vzrastú príjmy, podiel celkovej výroby tovaru bude mať pomalú, klesajúcu pružnosť príjmov – pravdepodobne v prospech služieb, ktorý by mohol narásť.
- *Premenné ceny:* Do úvahy je potrebné brať koeficient celkového, ako aj špecifického efektu. Napríklad ak krajina i má pokles konkurencieschopnosti o 1 % v porovnaní s ostatnými európskymi partnermi, podiel dovozu poklesne približne o niečo viac ako 1 % ($.9 + .16$). Tento výsledok predstavuje istý kontrast so štúdiami používajúcimi mzdové náklady¹⁶⁹ na vysvetlenie vývozných výkonností¹⁷⁰. Možné vysvetlenie je, že naša analýza je obmedzená na obchod v rámci EÚ a že naša vzorka je súčasnejšia. Súčasný trendy v medzinárodnom obchode a s tým

¹⁶⁹ WOLF, H., 1997. Patterns of Intra-and Inter-State Trade In: *NBER Working Paper No. 5939*

¹⁷⁰ CARLIN, W., GLYN, A., and J. VAN REENEN, 2001. Export Performance of OECD Countries: An empirical Examination of the Role of Cost Competitiveness In: *The Economic Journal* 111, s. 128-162

súvisiaci nárast medzinárodnej konkurencieschopnosti naznačujú zvýšenú dôležitosť relatívnych nákladov na výkon.

- *Geografické premenné*: Koeficienty vzájomnej vzdialenosti a odľahlosti majú správne záporné znamienka a predstavujú významné faktory obchodného toku s odhadovanou pružnosťou -0.8 a -0.35 . Fiktívne premenné pre krajiny, ktoré zdieľajú rovnaký jazyk a hranicu (AL) a krajiny, ktoré zdieľajú rovnakú hranicu, ale odlišný jazyk (AN) majú tiež štatisticky významný vplyv so správnym označením. Vplyv krajín zdieľajúcich spoločný jazyk a hranicu je takmer trikrát väčší než u susedných krajín, ktoré hovoria iným jazykom.
- *Hraničný vplyv*: Odhadovaný koeficient hraničného vplyvu je 2.48 a zostáva celkom značný v rámci súčasnej špecifikácie gravitačnej rovnice. To znamená, že domáci vnútroúnijský obchod je 12-krát väčší ako vonkajší obchod celej EÚ.
- *Vzdialenosť*: Má správne označenie a je to veľmi významný faktor. V literatúre však neexistuje žiadna všeobecná zhoda o tom, či by táto premenná mala byť súčasťou rovnice. Aby sme tento fakt mohli empiricky dokázať, z rovnice sme vzdialenosť vynechali. Výsledky sa nachádzajú v stĺpci 2 výslednej tabuľky. Najviditeľnejšia zmena je takmer 10 % pokles pokiaľ ide o pružnosť príjmov vyvážajúcej krajiny, zatiaľ čo ostatné premenné ostávajú v podstate rovnaké.
- *Niektoré ďalšie testy*: V rámci ďalšej diagnostickej kontroly pozmeníme základný gravitačný model vynechaním rozšírených premenných (stĺpec 3 v tabuľke). Výsledok ukazuje nárast v pružnosti geografických premenných (AN , AL) a mierne zvýšenie hraničného vplyvu. Vo všeobecnosti môžeme teda zhrnúť, že hraničný vplyv ostáva pomerne dôležitým faktorom v súvislosti so špecifikáciami gravitačného modelu, čo v praxi predstavuje, že zahraničný obchod členských krajín EÚ je najintenzívnejší medzi krajinami zdieľajúcimi spoločnú hranicu alebo jazyk alebo oboje.

Cieľom tohto skúmania bolo navrhnúť určité rozšírenia štandardného gravitačného modelu v súvislosti so zvážením niekoľkých metodologických otázok. Z ekonomického uhla pohľadu poskytujeme teoretické konzistentné meranie vzdialenosti. Pridávame faktor konkurencieschopnosti, ktorú tvorí všeobecný a bilaterálny komponent a ktorý vysvetľuje reakciu na flexibilný príjem. Navrhovaná gravitačná rovnica je testovaná a overovaná prostredníctvom údajov o výrobe EÚ v priebehu 10 rokov a ukazuje, že rozšírenia sú dôležitými faktormi pri vysvetľovaní témy zahraničného obchodu v rámci EÚ.

4.2 Dopady globálnej finančnej krízy na ekonomiku SR a možnosti ich kompenzácie nástrojmi spoločnej obchodnej politiky EÚ a nástrojmi hospodárskej a menovej únie EÚ

Medzi hlavné dôvody prehlbovania európskej integrácie patrí práve zvýšenie konkurencieschopnosti štátov, ktorí sú členmi EÚ. Prínosom k posilneniu postavenia EÚ vo svetovom hospodárstve bolo rozšírenie trhu tak, aby podniky mohli dosahovať optimálny rozsah výroby, čo vedie k zníženiu nákladov, prehĺbenie špecializácie a v konečnom dôsledku aj k zvýšeniu produktivity práce. Na jednotnom trhu EÚ dochádza k zvyšovaniu konkurencie medzi jednotlivými podnikateľskými subjektmi, ale vzniká tiež priestor pre realizáciu a uplatnenie monopolného postavenia niektorých firiem. EÚ v oblasti protimonopolnej politiky prevzala predovšetkým nemecký model protimonopolnej politiky. Táto protimonopolná politika je charakterizovaná predovšetkým vyššou mierou štátneho intervencionizmu pri iniciovaní reštrukturalizačných a reindustrializačných programov a existenciou inštitúcií protimonopolnej politiky, ktoré posudzujú rôzne druhy kartelových výnimiek a ich podmienok.

Jednotný trh, zjednotenie obchodnej politiky voči tretím krajinám aj spoločné formovaniu európskeho podnikateľského prostredia s tesnou koordináciou hospodárskych politík jednotlivých členských štátov sú predpokladom pre posilňovanie konkurencieschopnosti EÚ ako celku. Jedným z cieľov európskej integrácie je vysoký stupeň konkurencieschopnosti, ktorá je aj obsahom prvej časti Zmluvy o ES. Súčasťou tejto zmluvy je aj spoločná politika v sektoroch priemyslu, výskumu a technologickom rozvoji, pričom podpora medzinárodnej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu je označená za hlavnú prioritu.

Vyššia konkurencieschopnosť vo svetovom meradle je považovaná za vec spoločných záujmov, pričom od 80. rokov členské štáty EÚ zintenzívnili úsilie o vyššiu konkurenčnú schopnosť a dochádza ku koordinovanému prístupu na všetkých úrovniach od firemnej a lokálnej až po sektorovú a európsku. V 90. rokoch americká ekonomika dosahovala oveľa lepšie ekonomické výsledky než EÚ ako celok. Medzi ekonómami prevládal názor, že jedným z hlavných dôvodov ekonomického zaostávania EÚ sú:

- časté štrukturálne deformácie a vysoká miera štátneho prerozdelenia, čo deformuje podnikateľské prostredie, stavia prekážky tvorbe nových pracovných miest a v konečnom dôsledku znižuje možnosť dosiahnutia rýchlejšieho

udržateľného hospodárskeho rastu;

- existujúce politické obmedzenia neumožňujú prístup k výraznejším štrukturálnym reformám tak, aby boli odstránené prekážky pre dynamický hospodársky rast.

EÚ v spolupráci s členskými štátmi v 90. rokoch uskutočnila niekoľko sektorových opatrení, ktoré smerovali k urýchleniu reštrukturalizácie vo vybraných oblastiach priemyslu, ako oceliárstvo, stavba lodí a textilný priemysel. Cieľom bolo znížiť nekonkurencieschopnú nadprodukciu tradičných odvetví pri zachovaní sociálneho rozmeru a vytvorenie predpokladov pre ďalší rozvoj postihnutých regiónov. Išlo o kombináciu útlmových, konverzných a modernizačných opatrení, pri dočasnej zosilnenej ochrane odvetvia pred konkurenciou z tretích krajín. EÚ prísne dbala na to, aby nekonkurencieschopné oceliarne alebo textilky neboli príjemcami štátnej pomoci, ktorá by viedla k zachovaniu existujúcej výroby a s tým spojenej zamestnanosti. V súčasnosti sa EÚ snaží o dosiahnutie vysokej konkurencieschopnosti európskeho priemyslu a využíva k tomu celý rad spoločných politík a nástrojov. V snahe o zvýšenie hospodárskeho rastu nejde EÚ cestou podpory vybraných odvetví a sektorov ekonomiky, ako to bolo predtým pomerne bežné. Opatrenia orgánov EÚ smerujú predovšetkým k¹⁷¹:

- vytvoreniu stabilných a pre podnikanie priaznivých podmienok,
- odstráneniu nadbytočnej byrokracie,
- ochrane hospodárskej súťaže v rámci EÚ i na svetových trhoch,
- posilňovaniu priemyselnej spolupráce medzi firmami rôznych krajín a k rozvoju nehmotných faktorov konkurencieschopnosti (výskum, vzdelanie, prenos skúseností a pod.).

V širšom poňatí podpora konkurenčnej schopnosti zahŕňa nasledujúce opatrenia EÚ¹⁷²:

- dobudovanie jednotného trhu a hospodárskej a menovej únie EÚ, ktoré umožní plné využitie potenciálu ekonomickej integrácie,
- SOP, zahŕňajúcu ako ochranu pred nekalou vonkajšou konkurenciou, tak aj vytváranie podmienok pre obchodnú a investičnú expanziu mimo EÚ,
- sociálne a štrukturálne politiky EÚ, ktoré sú potrebné všade tam, kde je potrebné modernizovať priemysel celých regiónov,

¹⁷¹ EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>

¹⁷² Tamtiež

- ochranu hospodárskej súťaže a reguláciu štátnej pomoci firmám, usilujúce o zachovanie rovnakých súťažných podmienok pre všetkých účastníkov trhu,
- podporu výskumu a technologickému rozvoju, ako aj aplikáciu jeho výsledkov v priemysle,
- podporu vzdelania a odbornej výchovy zodpovedajúcej najnovším potrebám trhu, vedy a techniky,
- výstavbu a rozvoj transeurópskych komunikačných a dopravných sietí,
- podporu spolupráce medzi firmami, najmä v oblasti výskumu, inovácií a prenosu skúseností,
- podporu malých a stredných podnikov, najmä zjednodušením prístupu ku kapitálu, k výsledkom výskumu a technického rozvoja a tiež odstránením nadmernej byrokracie,
- selektívne opatrenia napomáhajúce reštrukturalizácii tradičných priemyselných odvetví.

Vo vymedzených oblastiach sa činnosť orgánov EÚ realizuje pomocou prijatia záväzných právnych aktov (budovanie jednotného trhu, ochrana hospodárskej súťaže, odstránenie byrokratickej záťaže). Ďalej existujú akčné plány a viacročné podporné programy, ktoré vychádzajúce z ustanovení Zmluvy o ES, ďalej špecifikovaných v oznámeniach EK, uzneseniach a rozhodnutiach Rady EÚ. Opatreniami na zvýšenie konkurencieschopnosti EÚ sú napríklad 6. rámcový program pre medzinárodnú spoluprácu vo výskume a vývoji a program Leonardo da Vinci pre podporu praktického vzdelávania. EÚ spolufinancuje projekty členských štátov a ich regiónov vo výstavbe transeurópskych sietí, reštrukturalizáciu a modernizáciu priemyselnej základne, ekologizáciu výroby a to za pomoci pôžičiek Európskej investičnej banky, príspevkov z Európskeho fondu regionálneho rozvoja a tzv. Kohézneho fondu. Vo vzťahoch s tretími krajinami sa EÚ snaží o vyjednanie recipročných výhod v prístupe na trhy a aj o presadenie európskych technických štandardov ako noriem, ktoré sú svetovo uznávané. Tu sa prejavuje obchodná sila integrovanej EÚ ako veľká výhoda, pretože jednotlivé členské štáty EÚ by to pri samostatnom postupe nemohli docieľiť.

SOP EÚ môže v zásade prispieť k zvyšovaniu konkurencieschopnosti SR tým, že:

- zabezpečí otvorenosť trhu EÚ,
- zabezpečí prístup na trhy tretích krajín,
- odstráni účinky nekalých obchodných praktík.

Z hľadiska zvyšovania konkurencieschopnosti je otvorenosť vnútorného trhu dôležitá z dvoch dôvodov. Na jednej strane zabezpečí lacné vstupy pre domácich podnikateľov. Na strane druhej sa tým vystavuje domáci priemysel zvýšenej konkurencii zo strany zahraničných subjektov. SOP prispieva k zvyšovaniu konkurencieschopnosti EÚ tým, že vytvára podmienky pre dovoz lacných vstupov do výroby, zvyšovanie konkurencie na domacom trhu a jednoduchší prístup na trhy tretích krajín. Negatívne možno vnímať to, že ochrana jednotlivých trhov členských krajín EÚ sa ich vstupom do EÚ zvýšila. Naopak, pozitívnym je fakt, že členstvo v EÚ otvorilo jednotlivé trhy členských krajín pre vývoz a vytvorilo početné možnosti na uplatnenie sa na trhoch tretích krajín za výhodnejších podmienok, aké sprostredkúva multilaterálny obchodný systém¹⁷³.

Porovnávaním konkurencieschopnosti krajín sa zaoberá napríklad Svetové ekonomické fórum alebo Svetová banka. Hodnotenie Svetovej banky sa vzťahuje na 183 ekonomík sveta, určujúc im poradie konkurencieschopnosti od 1 (najkonkurencieschopnejší) až po 183 (najmenej konkurencieschopný). Analýza vedúca k zostaveniu konečného poradia ekonomík pracuje s 10 kritériami, medzi ktorými nájdeme, napríklad počet procedúr potrebných na zahájenie podnikania alebo zaregistrovanie obchodného vlastníctva, vymožitelnosť práva, daňové bariéry, regulácia trhu práce a iné. So zreteľom na postavenie SR v skupine krajín V4 po prijatí eura možno identifikovať postavenie SR ako najkonkurenčnejšie v regióne, keď v 183-miestnom rebríčku ročenky Svetovej banky **Doing Business 2009** obsadila 35. miesto oproti Maďarsku, ktoré bolo na 41. pozícii, Česku na 66. pozícii a Poľsku zostávajúcim na 72. pozícii. Aj ročenka **Doing Business 2010** priniesla Slovensku najlepšie hodnotenie, hoci sa v celkovom poradí prepadlo až na 42. miesto, Maďarsko je na 47., Poľsko na 72. a Česko na 74. mieste. Rovnako ročenka **Doing Business 2011** uvádzala SR na 43. mieste, Maďarsko na 46., Poľsko na 59. a Česko na 70. mieste. V aktuálnej ročenke **Doing Business 2012** napriek faktu, že Česko si ako jediná krajina z V4 zlepšilo svoju pozíciu v rebríčku na 64. miesto, Slovensko ostáva aj napriek poklesu na 48. miesto najkonkurenčnejšou ekonomikou v regióne V4. Maďarsko sa tento tok dostáva na 51. a Poľsko na 62. miesto rebríčka¹⁷⁴.

¹⁷³ EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>

¹⁷⁴ DOINGBUSINESS.ORG. 2012. *Doing Business 2012*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>>

Tabuľka 2: Prehľad pozícií krajín V4 v rebríčkoch ročníkov Doing Business od roku 2008

Doing Business	2008	2009	2010	2011	2012
SR	32.	35.	42.	43.	48.
Maďarsko	45.	41.	47.	46.	51.
Poľsko	74.	72.	72.	59.	62.
Česko	56.	66.	74.	70.	64.

Prameň: vlastné spracovanie podľa ročníkov Doing Business rokov 2008 - 2012

Nadobudnutím účinnosti zmluvy o pristúpení k EÚ sa príťažlivosť SR pre investorov enormne zvýšila. Ako člen EÚ sa SR stala zaujímavým prostredím, lebo potenciálna výroba na území spoločného trhu bola realizovateľná na trhoch ďalších, vtedy 24 krajín, bez úhrady akýchkoľvek dovozných platieb. Zaujímavá poloha a relatívne lacná pracovná sila sa podpísali pod sériu úspešných rokov s vysokým rastom HDP a konkurencieschopnosti ekonomiky Slovenska.

Tabuľka 3: SWOT analýza slovenskej ekonomiky

Silné stránky	Slabé stránky
Medzi silné stránky ekonomiky SR patrí jej pomerne vysoká otvorenosť, nízke ceny vstupov výroby, nízka hladina inflácie, rovná daň, pomerne vysoký prílev zahraničných investícií, rýchla absorpcia štandardov kvality vo veľkých firmách a postupne aj už pri malých a stredných podnikoch, kvalifikovaná pracovná sila a vysoký štandard v oblasti technického vzdelania, strategická poloha SR v dopravnom spojení západ – východ, sever – juh a kultúrny a prírodný potenciál pre rozvoj cestovného ruchu.	Medzi slabé stránky sa radí teritoriálna a komoditná koncentrácia slovenského vývozu, nízky podiel pridanej hodnoty na výstupe, nízky podiel služieb na exporte, obmedzená konkurencieschopnosť podnikov na zahraničných trhoch, slabá exportná výkonnosť malých a stredných podnikov, nízka produktivita práce slovenských podnikov, nedostatok vlastných kapitálových zdrojov pre inovácie a nedostatočne rozvinutý kapitálový trh, nedostatočná previazanosť výskumu a vývoja s výrobou a nedostatočná podnikateľská infraštruktúra pre transfer technológií, vysoká finančná záťažnosť a administratívne bariéry, vysoká energetická, surovinová a dovozná náročnosť výroby, nedostatočná úroveň využitia existujúcich výrobných kapacít, zastaraná technologická základňa.
Príležitosti	Riziká
Príležitosti, z ktorých možno ťažiť sú dobrý imidž exportných odvetví, dobré meno SR v EÚ a slovenského exportu na tradičných exportných trhoch, zvýšenie necenovej konkurencieschopnosti.	Ako hrozby by sme mali vnímať skutočnosť, že SR by mohla byť braná ako krajina čerpajúca výhody z nízkych cien a daní, ako krajinu s „prechodnou“ ekonomikou, ako krajinu s nedostatočnou vymožitelnosťou práva a s nedostatočným bojom proti korupcii.

Prameň: vlastné spracovanie podľa hodnotenia SR v ročenkách Doing Business rokov 2008 - 2012

Hlavným cieľom SOP EÚ je rozvoj a liberalizácia svetového obchodu a podpora

svetového blahobytu a tým aj blahobytu členských štátov EÚ. Naplnením tohto cieľu by sa EÚ a teda aj SR, stala konkurencieschopnejšou vo svetovom meradle. Prostredníctvom zvýšenej konkurencieschopnosti by sa zvyšoval aj hospodársky rast a malo by to vplyv aj na zamestnanosť a v konečnom dôsledku by sa naplnili hlavné ciele, ktoré si vytýčila EÚ v SOP.¹⁷⁵

Členstvo v eurozóne so sebou prináša vysoký stupeň vzájomnej hospodárskej závislosti medzi členmi a preto je potrebná vyššia koordinácia národných hospodárstiev členských krajín EÚ a lepšie zapojenie do svetového hospodárstva s cieľom naplno využiť výhody spoločnej meny. HMÚ je v súčasnosti považovaná za úspech, pretože euro posilnilo hospodársku stabilitu členských krajín, najmä v súvislosti so začiatkami finančnej krízy, kedy používanie eura prospievalo hlavne členským štátom eurozóny znižovaním rizík spojených s výmenným kurzom. Na druhej strane súčasný vývoj vo svetovom hospodárstve ohrozuje stabilitu eurozóny. Prekážkou sú ceny neobnoviteľných zdrojov, ktoré sú veľmi nestabilné, prispievajú k nerovnováhe vo svetovom hospodárstve a v ďalšom období môžu ovplyvniť aj stabilitu eurozóny. Ďalším problémom je verejný dlh členských štátov EÚ, ktorý bude aj v roku 2012 narastať ako dôsledok vyšších štátnych výdavkov v súvislosti s riešením globálnej finančnej krízy. Niektoré štáty však aj pred krízou neplnili kritériá a preto je ich situácia ešte horšia. Najväčším prípadom týchto dní je verejný dlh Grécka, ktorý ohrozuje stabilitu celej eurozóny. Táto skutočnosť je ponaučením pre všetky krajiny, aby udržiavali vhodnú fiškálnu a prípadne aj daňovú politiku, pretože súčasný stav obmedzuje koordináciu v rámci spoločnej menovej politiky. Vzhľadom k týmto skutočnostiam je rozširovanie menovej únie na istý čas nereálne.

Počiatkové turbulencie v niektorých častiach finančného systému v auguste 2007 prerástli do globálnej finančnej krízy, v dôsledku ktorej došlo k veľkým bankrotom rôznych spoločností, k veľkému nárastu nezamestnanosti, k obrovským finančným stratám investorov a vlády museli a niektoré ešte stále aj musia poskytovať veľké sumy peňazí, aby predišli kolapsu bankového systému. Vplyv finančnej krízy na EÚ sa začal prejavovať najmä v eurozóne v prvom štvrtroku 2008. Globálna ekonomika sa začala spomaľovať a EK opatrne avizovala, že v roku 2008 treba očakávať nižší rast a vyššiu infláciu. EÚ začiatkom roku 2008 zažívala najvyšší rast cien za posledných 14 rokov. Začalo hroziť, že ceny ropy sa premietnu do vyšších miezd a EÚ sa dostane do inflačnej špirály. V boji proti inflácii zvyšovala ECB v prvej vlne globálnej hospodárskej a finančnej krízy (2007 –

¹⁷⁵ EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>

2009) úrokové miery, čo na jednej strane znamenalo menej investícií do výroby, súčasne tlačilo na zhodnocovanie meny. Obrazom toho bol vývoj výmenných kurzov medzi dolárom a euro. V krajinách silno závislých na exporte, ako napríklad Nemecko to vytváralo tlak na trh práce, flexibilnejšie podmienky, nižšie platy. Nerovnováha ekonomík menovej únie spôsobila, že v krajinách, ktoré mali vysokú mieru inflácie, a teda mali nízku reálnu úrokovú mieru dochádzalo k zhodnoteniu národnej meny, čo podporovalo import, zvyšovalo ceny nehnuteľností a viedlo k najväčším finančným bublinám. Pre krajiny, ktoré nie sú súčasťou nejakej menovej integrácie, by sa tento problém vyriešil jednoducho znížnotením národnej meny, ale v eurozóne to nebolo možné. Výmenný kurz sa po zavedení spoločnej meny nemohol používať ako nástroj SOP, čo znamená, že jednotlivé štáty prostredníctvom svojich vlád už nemohli ovplyvňovať svoju konkurencieschopnosť prostredníctvom devalvácie meny. Ak však nebolo možné rovnováhu znovunastoliť znížnotením meny, muselo sa to udiť inak, napríklad poklesom nominálnych miezd.¹⁷⁶

Centrálne banky na krízu v prvom momente po zhoršení situácie na finančných trhoch zareagovali zvýšením likvidity prostredníctvom štandardných menovo-politických nástrojov, teda cez refinančné operácie. Zároveň s tým sa snažili dodať na trh väčší objem likvidity na upokojenie paniky, ktorá sa šírila. Štandardne ECB stanovuje cieľ pre jednodňové úrokové sadzby na peňažnom trhu a prispôsobuje ponuku peňazí tomuto cieľu cez operácie na voľnom trhu. Bežne teda riadením úrovne kľúčových úrokových sadzieb riadi podmienky likvidity na peňažných trhoch a tým sleduje dosiahnutie svojho základného cieľa, ktorý je udržiavanie cenovej stability v strednodobom horizonte. To v normálnych časoch poskytuje dostatočný priestor, aby v čase poklesu menová politika ekonomiku stimulovala a v čase rastu ekonomickej expanzie krotila nadmerné inflačné tlaky. Finančná kríza ukázala, že ECB pristúpila k nekonvenčným nástrojom ešte pred tým, ako by úroveň kľúčových úrokových sadzieb dosiahla svoju spodnú hranicu, teda nulu. Hoci trhy nefungovali ani vtedy v normálnom režime, napätie na medzibankovom trhu v eurozóne sa uvoľnilo vďaka dodatočným dlhodobým refinančným operáciám. Sadzba **hlavné refinančné operácie** sa považuje za základnú úrokovú sadzbu ECB podľa § 17 ods 1 Zákona o zavedení meny euro v SR. Hlavné refinančné operácie patria medzi najdôležitejšie obchody, ktoré uskutočňuje Eurosystem zložený z centrálnych bánk členských krajín eurozóny. Sú používané na zásobovanie bankového systému dostatočným množstvom likvidity. ECB nimi signalizuje základný smer, ktorým sa uberá menová

¹⁷⁶ BENOIT, M. 2012. *The 2007–2009 Financial Crisis and the European Central Bank*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://fsr.aceno.free.fr/Deb2_Crisisand%20ECB.pdf>

politika. Uskutočňujú sa týždenne a pritom majú dvojtýždňovú splatnosť. **Refinančné a sterilizačné jednodňové operácie** sú tzv. automatické operácie a používa ich centrálna banka na dodávanie a sťahovanie jednodňovej likvidity, signalizovanie zámerov menovej politiky a vytváranie pásma pre jednodňové sadzby peňažného trhu. **Jednodňové refinančné operácie** predstavujú pre zmluvné strany možnosť získať od Eurosystému jednodňovú likviditu, ktorá je poskytnutá proti založeniu akceptovateľných aktív. Tento nástroj je určený na dočasné uspokojenie potrieb likvidity zmluvných strán. Táto sadzba predstavuje hornú hranicu jednodňovej trhovej úrokovej sadzby. **Jednodňové sterilizačné operácie** sú používané zmluvnými stranami na uloženie svojej nadbytočnej likvidity na jeden deň v Eurosystéme. Táto sadzba predstavuje dolnú hranicu jednodňovej trhovej úrokovej sadzby. Do konca roka 2008, teda po prijatie eura boli základné **úrokové sadzby vyhlasované NBS** pre tzv. **dvojtýždňové REPO – tendre. REPO – tender** predstavuje úrok, ktorý platí centrálna banka peňažným ústavom, za to že si v nej ukladajú prebytočné peniaze. Ovplyvňuje rozhodujúcim spôsobom správanie komerčných bánk, ovplyvňuje úrokové sadzby peňazí na medzinárodnom trhu a menovú politiku, ovplyvňuje banky pri stanovovaní úrokových sadzieb a odvíjali sa od nej všetky úrokové miery na Slovensku.¹⁷⁷

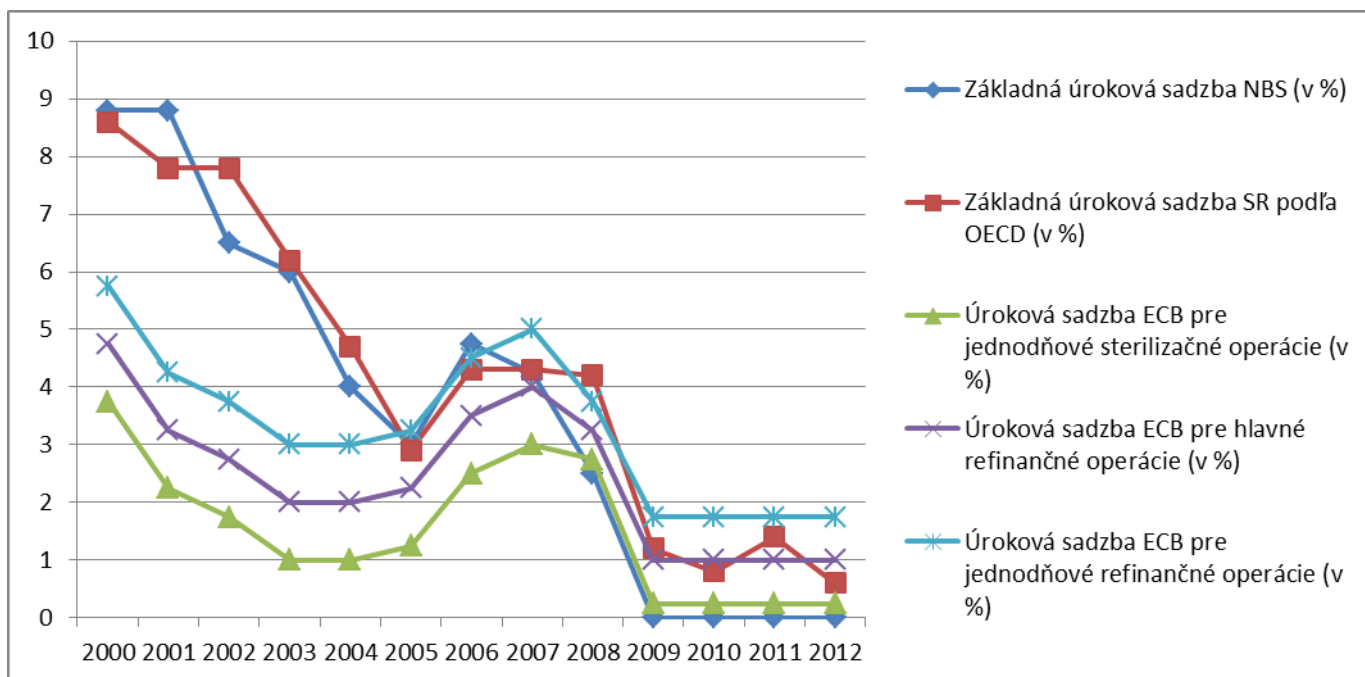
Tabuľka 4: Vývoj úrokových sadzieb SR počas rokov 2000 – 2012

SR	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Základná úroková sadzba NBS (v %)	8,8	8,8	6,5	6	4	3	4,75	4,25	2,5	-	-	-	-
Základná úroková sadzba SR podľa OECD (v %)	8,6	7,8	7,8	6,2	4,7	2,9	4,3	4,3	4,2	1,2	0,8	1,4	0,6
Úroková sadzba ECB pre jednodňové sterilizačné operácie (v %)	3,75	2,25	1,75	1	1	1,25	2,5	3	2,75	0,25	0,25	0,25	0,25
Úroková sadzba ECB pre hlavné refinančné operácie (v %)	4,75	3,25	2,75	2	2	2,25	3,5	4	3,25	1	1	1	1
Úroková sadzba ECB pre jednodňové refinančné operácie (v %)	5,75	4,25	3,75	3	3	3,25	4,5	5	3,75	1,75	1,75	1,75	1,75

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov NBS, OECD a ECB za roky 2000 – 2012

Graf 3: Vývoj úrokových sadzieb SR počas rokov 2000 – 2012

¹⁷⁷ NBS.SK. 2012. *Nástroje menovej politiky*. [online.] [cit. 2012.06.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/nastroje-menovej-politiky>>

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov NBS, OECD a ECB za roky 2000 – 2012

V tabuľke 4 je uvedený vývoj všetkých druhov úrokových sadzieb na Slovensku od roku 2000 až po súčasný rok 2012. Na grafickom spracovaní tabuľky 4 do grafu 3 môžeme vidieť klesajúcu tendenciu slovenských úrokových sadzieb v období rokov 2000 – 2005 a medzi rokmi 2005 – 2008 postupné prispôbovanie úrokových sadzieb SR na úroveň eurozóny, čím sa vlastne naplňalo jedno z Maastrichtských kritérií predstavujúce jednu z podmienok, ktorých splnenie nám umožnilo v roku 2009 prijať jednotnú menu euro.

V poslednom období dost' silno rezonuje v médiách pojem úverová tieseň (Credit Crunch), ktorý súvisí so zmenami v úrokovej politike centrálnej banky, ktorá aj napriek tomu, že má z čoho požičiavať, tak vôbec nerobí, alebo požičiava oveľa drahšie než obvykle, čoho priamym následkom býva spomalenie hospodárskeho rastu. Po negatívnych skúsenostiach, ktoré so sebou prinieslo poskytovanie úverov takmer každému záujemcovi, by sa dalo povedať, že úverová tieseň je zase opačným extrémom. Banky oveľa opatrnejšie poskytujú úvery a skoro každého záujemcu ohodnotia ako nedôveryhodného a ako opatrenie na elimináciu tohto rizika požičiavajú drahšie, čiže za vyšší úrok, čo sa automaticky premieta do poklesu dopytu zo strany zákazníkov a to spôsobuje znižovanie objemu výroby. Za neochotou bánk poskytovať úvery stoja aj rôzne možnosti pomerne výhodného investovania finančných spoločností do štátnych dlhopisov alebo rôznych špekulatívnych obchodov.

Dlhodobé refinančné operácie, resp. facility (Long-term refinancing operations – LTROs) sa už roky používajú v eurozóne, ale ECB ich uviedla na trh v novej podobe

's. V predchádzajúcich aukciách, museli byť peniaze zvyčajne splatené do troch alebo šiestich mesiacov, prípadne až do roka. ECB začala v decembri 2011 poskytovať až trojročné dlhodobé refinančné facility, čo znamenalo, že toto časové rozmedzie bolo rozšírené v snahe pomôcť krajinám so splácaním počas oveľa dlhšieho obdobia, než je pre tieto druhy finančných operácií obvyklé.¹⁷⁸

Dlhodobé refinančné facility, ktoré majú napomôcť k stabilizácii nepokojných trhov krajín eurozóny začali byť ECB poskytované jednotlivým bankám v decembri 2011 (tzv. LTRO I), najmä na stabilizáciu bankového systému a ECB zopakovala ich poskytovanie vo februári tohto roka (tzv. LTRO II), na normalizáciu trhovej situácie eurozóny, čo dokopy predstavuje pre stovky bánk agregát v hodnote 1 bilióna eur z ECB s úrokovou sadzbou len 1 %. Tieto facility budú teda splatné v decembri 2014 a vo februári 2015, ale podľa pravidiel môžu banky začať splácanie po dobu prvých 12 mesiacov - v decembri tohto roku. Tieto refinančné operácie mali za úlohu uvoľniť tlak na financovanie bánk eurozóny v čase, keď likvidita pôsobí ohrozene. Tiež by mali pomôcť k znovuo tvoreniu komerčného financovania trhov. Po prakticky žiadnom navýšení finančných dlhopisov v druhej polovici roka 2011, najväčšie banky v Európe predali

¹⁷⁸ BOYLE, C. 2012. *What Is an LTRO Anyway?* [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.cnbc.com/id/46567837/What_Is_an_LTRO_Anyway>

kombináciu nezabezpečených a krytých dlhopisov v prvom štvrtroku 2012, aj keď ich vydanie je stále nižšie než bežný objem.

Napriek oceneniu výhod refinančných operácií sa niektorí skeptici obávajú, že mechanizmus je viazaný k deflácií ponuky komerčného vydávania dlhopisov v krátkodobom horizonte a hrozí, že mnohé banky eurozóny, najmä tie väčšie začnú splácať svoje refinancovanie skôr ako do troch rokov.¹⁷⁹ Mnohí sa tiež obávajú vzniku pasce likvidity, ktorá v tomto prípade predstavuje neúčinnosť monetárnej politiky ECB v stimulovaní ekonomík krajín eurozóny znižovaním úrokov a banky jednotlivých krajín aj tak nebudú ochotné investovať nadobudnuté likvidné aktíva na rozprúdenie svojich trhov z obáv z očakávania ešte nepriaznivejšieho ekonomického vývoja.

Keďže očakávaná miera inflácie v eurozóne v roku 2012 ďaleko prekračuje hodnotu 2 %, mnohí sa obávajú, že monetárne opatrenia ECB formou refinančných operácií nebudú úspešné práve kvôli nízkej úrovni požadovaných kolaterálov a menej ako polovičným úrokovým sadzbám v porovnaní s očakávanou mierou inflácie v eurozóne. ECB sa bráni argumentmi, že nárast jej aktív nie je atypický a že o poskytovaní refinančných facilití rozhodla kvôli hroziacemu riziku deflácie. Z tohto dôvodu podľa ECB inflačné riziko v žiadnom prípade bezprostredne nehrozí a to aj preto, že agregátny dopyt nevytvára inflačné tlaky a riziko inflácie by sa mohlo naplniť iba v prípade keby sa rast veľmi urýchlil a aj v takom prípade má ECB nástroje, ako absorbovať likviditu v prípade potreby a preto odporúča, aby banky využili priaznivú situáciu na posilnenie kapitálu a štáty eurozóny by mali prijať reformné opatrenia na podporu rastu svojich ekonomík.¹⁸⁰

Na stranu kritikov takéhoto riešenia sa prikláňa aj fakt, že jednoduchým matematickým výpočtom je dokázateľná návratnosť týchto operácií ECB: $\left(1 + \frac{x}{100}\right)^{-n}$

Vieme, že ECB požičala jeden bilión eur s úrokovou sadzbou 1 %. Ak budeme predpokladať, že inflácia dosiahne v budúcom roku hodnotu 2,5 %, o ktorej sa už teraz uvažuje, že bude v nasledujúcom období prekročená, tak x , ktoré predstavuje rozdiel medzi hodnotou inflácie a úrokovou sadzbou ECB bude: $x = 2,5 \% - 1 \% = 1,5 \%$. Keďže n je údaj, ktorý určuje obdobie, za ktoré sú facility splatné, tak sa bude rovnať 3. Po dosadení do pôvodnej rovnice nám vyjde: $(1,015)^{-3} = 956,31$ miliárd eur, ktoré ECB dostane naspäť

¹⁷⁹ JENKINS, P. 2012. *Big banks prepare to pay back LTRO loans*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/ec0e7a40-7bdc-11e1-af2b-00144feab49a.html#axzz1tj7WAC12>>

¹⁸⁰ DAVIES, G. 2012. *ECB's Coeure: Market conditions normalised after LTRO operations, particularly in sovereign debt and repo market*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.forexlive.com/blog/2012/04/11/ecbs-coeure-market-conditions-normalised-after-ltro-operations-particularly-in-sovereign-debt-and-repo-market/>>

a teda jej pôžička bola úplne nevýhodná. Táto hodnota je menej, ako ECB pôvodne požičala a to predstavuje jasný dôkaz, že svojím opatrením ECB vlastne dotuje dlžníkov a dochádza k poškodzovaniu majiteľov úspor.

Pod vplyvom globálnej finančnej krízy sa členské krajiny EÚ snažia o koordinovanú aktivitu a zosúladienie národných hospodárskych politík. Sústredia sa na boj proti protekcionizmu a ďalšie posilnenie jednotného trhu, ktorý bol vždy katalyzátorom európskeho rastu. Nie vždy sa však darí dodržať jednotu. Počas krízy sa prejavili snahy jednotlivých krajín zachraňovať predovšetkým svojich občanov a banky, napríklad írsky vláda sa ako prvá zaručila za záväzky svojich šiestich najväčších finančných inštitúcií, čo vyvolalo obavy, že občania iných členských krajín vložia svoje peniaze do írskych bánk. Táto nejednotnosť je výsledkom toho, že EÚ nemá spoločný bankový regulačný systém alebo fiškálnu politiku.

EK má v pláne podieľať sa na tvorbe rozpočtov jednotlivých krajín eurozóny. Doposiaľ to bolo tak, že krajiny informovali EK až vtedy, keď mali rozpočty už hotové, čo považuje terajší komisár pre hospodárske a menové záležitosti a podpredseda EK, O. Rehn, za príliš neskoro, keďže takto nemôžu včas identifikovať nepriaznivý vývoj financií členských krajín. Členské štáty slobodné pri tvorbe vlastných hospodárskych politík, v prípade, že plnili spoločné parametre pre rozpočtovú politiku, mohli si sami určovať pravidlá pre svoj vnútorný trh či priemyselnú politiku. Dohoda, ktorú uzavreli hlavy štátov EÚ, Bruselu uľahčuje vytváranie a komplexné monitorovanie hospodárskych politík členských krajín.¹⁸¹ Tento postup je v súlade s tým, čo presadzuje stály predseda Rady Herman Van Rompuy, pre ktorého je efektívnejší dohľad nad ekonomikami jeden z dlhodobějších cieľov.

Nestabilita v eurozóne vyvolala mnoho reakcií a návrhov na zvýšenie stability eurozóny, napríklad vytvorenie európskeho ministerstva financií, alebo agentúry na správu dlhov. Niektorí odborníci sa domnievajú, že by postačovalo dodržiavať to, čo už eurozóna schválila. Príkladom je Pakt stability a rastu, ktorý síce potrebuje reformu, ale stanovuje limity pre deficit verejných financií, čo je základný predpoklad na fungovanie jednotnej menovej politiky. Tento pakt však porušilo už mnoho krajín eurozóny s odôvodnením pôsobenia finančnej krízy, čo však spôsobuje v eurozóne veľké problémy. Krajiny, ktoré ho nedodržiavajú, by mali byť nejakým spôsobom sankcionované.¹⁸² Eurozóna má aj

¹⁸¹ REHN, O. 2012. *Economic and Monetary Affairs and the Euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/rehn/index_en.htm>

¹⁸² EURACTIV.SK. 2012. *Pakt stability a rastu*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete:

d'alší nedostatok, keďže neobmedzený pohyb kapitálu spôsobuje rýchlejšie prelievanie zdrojov z oblastí s nižšou produktivitou do oblastí s vyššou produktivitou.

„Jednota v rozmanitosti“ je motto dnešnej EÚ, ktorá zoskupuje 27 rôznych krajín s 22 úradnými jazykmi a bohatou škálou kultúr. Skúsenosť s budovaním EÚ urobila EÚ otvorenú širšiemu svetu – pre obchod, investície a spoluprácu s ďalšími krajinami. HMÚ a euro vytvárajú nové možnosti pre medzinárodné partnerstvá, ponúkajúc stabilitu, ktorú medzinárodný obchod potrebuje k svojmu rastu, stavajúc na výhodách jednotného trhu. Jednotný trh je veľmi atraktívny pre obchodných partnerov z dôvodu svojho širokého záberu. Stabilita eura ho robí ešte atraktívnejším, znižuje riziká medzinárodného obchodu a ešte viac zefektívňuje platby pre všetkých partnerov. Navyše EK pracuje na tom, aby predchádzala deformácii obchodu a zabezpečuje zjednotené „pravidlá hry“ v rámci EÚ, z ktorých môžu ťažiť aj externí obchodní partneri.

4.3 Vplyv zavedenia jednotnej meny euro na konkurencieschopnosť SR a spätné zhodnotenie miery pripravenosti slovenskej ekonomiky na zavedenie jednotnej meny euro

Myšlienka jednotného a stabilného menového systému v Európe má veľmi dlhú históriu. Po prvom neúspešnom pokuse, ktorý sa uskutočnil začiatkom 70. rokov 20. storočia, Európska rada v júni 1988 znovu potvrdila svoj zámer postupne vytvoriť HMÚ, čo predstavovalo prvý krok smerujúci k integračnému procesu v menovej oblasti. Vtedajší výbor pod vedením J. Delorsa, ktorý bol v tom období predsedom EK, bol Európskou radou poverený, aby posúdil a navrhol konkrétne etapy smerujúce k vytvoreniu HMÚ. Tento výbor vo svojej tzv. Delorovej správe, ktorá bola predložená o rok neskôr – v apríli 1989, navrhol realizáciu HMÚ. Následne po predložení tejto správy Európska rada v júni 1989 rozhodla, že počiatočná etapa zakladania a realizácie HMÚ by mala začať 1. júla 1990.¹⁸³ Od tohto dátumu uplynulo takmer 20 rokov a HMÚ prešla mnohými, a dá sa povedať, že pozitívnymi, ale aj negatívnymi zmenami a rozšírila hranice svojej pôsobnosti o mnoho štátov, medzi ktorými je aj SR.

<http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/zoznam_liniek/pakt-stability-a-rastu>

¹⁸³ ECB.SK. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.sk.html>>

Euro predstavuje kľúč k užšej spolupráci členských štátov na poli stabilnej meny a hospodárstva v prospech členských štátov EÚ. Hlavným cieľom eura bolo dosiahnuť konkurencieschopnosť voči doláru a jenu, pričom tento cieľ bol splnený. Dostať sa na úroveň týchto mien by sa našej národnej mene nikdy nepodarilo. Spoločná mena priniesla aj urýchlenie platieb a transferov peňazí medzi členskými krajinami, ktoré sa stali aj spoľahlivejšími a lacnejšími. Prijatie eura stimulovalo rast zahraničného obchodu, keďže zahraničný obchod SR v rozhodujúcej miere prebieha so súčasnými a budúcimi krajinami eurozóny. Euro odstránilo neistotu v súvislosti so zmenami úrokových mier a menových kurzov, čo vylepšilo podmienky plánovaniu v priemysle a spotrebiteľom. Príkladom je zavedenie eura na Slovensku, ktoré bolo veľmi dôležité aj z pohľadu najväčšieho investora – Volkswagen, ktorému euro vytvorilo stabilné prostredie. Faktom je skutočnosť, že euro v súvislosti s globálnou hospodárskou a finančnou krízou malo tak pozitívne ako aj negatívne účinky. V čase globálnej finančnej krízy euro oslabuje, kríza tlačí kurz spoločnej európskej meny. Oslabenie eura však v súčasnej situácii prináša aj pozitíva, keďže členské krajiny sú orientované na export. Znepokojujúca je však momentálne hlavne zadlženosť jednotlivých krajín a oslabenie finančného sektora, kde dochádza k problémom malých a stredných podnikov a ich prístupu ku kapitálu, teda k úverom. Práve v tomto období je totiž potrebné, aby mali podniky prístup k úverom, pretože ak sa znižuje dopyt, škodí to najmä malým a stredným podnikom, zvyšuje sa nezamestnanosť, zhoršuje sa sociálna situácia, a tak isto sa oslabuje aj vnútorný trh. V súčasnosti, keď je celá planéta zmietaná finančnou krízou, je veľmi ťažké zodpovedne vyhodnotiť, čo nám euro vzalo a čo dalo.

Úlohou menovej politiky po zavedení eura na Slovensku na jednej strane prebrala fiškálna politika, mzdová politika, daňová politika a politika trhu práce. Ak tieto politiky nebudú rozumne uskutočňované a dostatočne flexibilné, môžu stúpať negatívne dopady zavedenia eura. Pole pôsobnosti NBS v rámci menovej politiky sa po zavedení eura do ekonomiky SR značne okresalo. Strata nezávislej menovej politiky zároveň znamenala stratu nástroja na pružnú reakciu na prípadné ekonomické šoky. Táto strata nezávislej menovej politiky nepredstavuje až taký výrazný problém pre ekonomiku SR, pretože intenzita tejto straty sa má časom meniť v súvislosti s predpokladanou postupnou synchronizáciou hospodárskych cyklov a štruktúry ekonomiky s eurozónou. Základnou zmenou je, že NBS už nie je menovou autoritou na SR, nerozhoduje o menových nástrojoch a menových podmienkach. O tých rozhoduje ECB, avšak guvernér NBS by mal

v nej zastávať slovenské stanoviská.¹⁸⁴ Úlohy NBS v oblasti regulácie finančného trhu však zostali nezmenené. NBS je naďalej správcom slovenských rezerv a zodpovedá za objem hotovosti v obehu a prostredníctvom týchto právomocí môže štát ovplyvňovať množstvo peňazí v obehu a teda aj objem domáceho dopytu a tak vplývať na HDP. NBS je naďalej regulátorom a dozorcem finančného trhu a zodpovedá za platobný styk.¹⁸⁵

Ďalšou dôležitou výzvou bola obava týkajúca sa neúmerneho nárastu cien pri samotnom prechode na euro. Taktiež inflácia je jedným z dôležitých ukazovateľov, ktorý ovplyvňuje konkurencieschopnosť danej krajiny. Komplexný systém ochrany spotrebiteľa, t. j. podpora sledovania a kontroly miery inflácie v čase prechodu na euro v podobe činnosti Cenovej rady vlády SR prispela k eliminácii negatívnych vplyvov na spotrebiteľské ceny a tým aj na výšku inflácie, ktorá podľa odhadov NBS a Ministerstva financií SR vzrástla kvôli prechodu na euro iba v intervale 0,12 – 0,19 percentuálneho bodu.¹⁸⁶ V rámci hodnotenia očakávaného a skutočného vývoja inflácie je potrebné spomenúť, že maastrichtské inflačné kritérium splnila SR pred prijatím eura s výraznou rezervou. Neskôr sa inflácia postupne zvyšovala, no v roku 2009 miera celkovej inflácie znova klesala. V dôsledku prehĺbujúcej sa globálnej finančnej krízy však priemer troch krajín s najnižšou infláciou v EÚ klesal ešte rýchlejšie a tak v marci 2009 prestala SR plniť maastrichtské inflačné kritérium. V súvislosti s historicky najnižšou medziročnou infláciou začala SR opäť plniť inflačné kritérium v októbri 2009, keď 12-mesačný priemer medziročnej inflácie v SR klesol na 1,5 % a referenčná hodnota bola na úrovni 1,6 %. Najnižšiu medziročnú infláciu zaznamenala SR v roku 2010 na úrovni 1 %.¹⁸⁷

Pred vstupom SR do eurozóny sa vo veľkej miere riešili otázky ohľadom pripravenosti krajiny na zavedenie spoločnej meny. Aj keď tieto polemiky vytvárali mnoho skeptických názorov a v menšej miere aj nesúhlas s tak skorým zavedením eura na Slovensku, možno povedať, že práve takéto relatívne časté riešenie otázok pripravenosti priniesli pre občanov, verejnú správu a podnikateľskú sféru želaný efekt a to prijateľnú úroveň pripravenosti. EK na konci roku 2008 zhodnotila pripravenosť Slovenska na euro. „Slovensko dosiahlo vysoký stupeň udržateľnej hospodárskej konvergenie a je pripravené prijať euro 1. januára 2009. Aby sa však zabezpečilo úspešné prijatie eura, musí Slovensko

¹⁸⁴ OPENIAZOCH.ZOZNAM.SK. 2008. *Eurom stratí slovensko vlastnú menovú politiku*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/info/zpravy/zprava.asp?NewsID=60874>>

¹⁸⁵ NBS.SK. 2012. *Dohľad nad finančným trhom*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom>>

¹⁸⁶ PORTAL.STATISTICS.SK. 2012. *Spotrebiteľské ceny (inflácia)*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=185>>

¹⁸⁷ Tamtiež

pokračovať v úsilí udržať prostredie s nízkou infláciou, byť ctižiadostivejšie v otázke rozpočtovej konsolidácie a posilniť svoju konkurencieschopnú pozíciu.“¹⁸⁸

V číslach EK zhodnotila Slovensko nasledovne¹⁸⁹:

1. *Inflácia* – priemerná 12-mesačná inflácia na Slovensku dosiahla v marci 2007 2,2 %, čo bolo výrazne pod referenčnou hodnotou určenou pre tento mesiac na 3,2 %. Považovalo sa to za dostatočné rozpätie na vyvrátenie pochybností o stúpajúcej inflácii. SR však muselo byť naďalej ostražité pri zachovaní inflácie na nízkej úrovni, najmä pokiaľ ide o udržanie disciplíny týkajúcej sa platov, prijatie ambicióznejšej fiškálnej politiky a ďalšie pokračovanie v štrukturálnych reformách na zlepšenie fungovania trhov s výrobkami.
2. *Verejné financie* – deficit a dlh boli v rámci prijateľného rozmedzia vzťahujúceho sa na posúdenie konvergencie. Deficit v roku 2007 dosiahol úroveň 2,2 %. Celkový verejný dlh v roku 2007 dosiahol 29,4 % HDP. EK sa domnievala, že nadmerný deficit sa odstránil spoľahlivým a udržateľným spôsobom a odporúčala, aby rada ECOFIN zrušila v prípade SR postup platný pri nadmernom deficite, čím SR splnilo kritérium o stave verejných financií.
3. *Úrokové miery* – priemerná dlhodobá úroková miera SR dosahovala do februára 2008 úroveň 4,5 %, čo bolo pod referenčnou hodnotou 6,5 %. Je pod referenčnou hodnotou celé obdobie od pristúpenia do EÚ v roku 2004.
4. *Výmenný kurz* – hoci výmenný kurz výrazne vzrástol v porovnaní so stredným kurzom, EK sa domnievala, že dôvody na ocenenie sú opodstatnené a že koruna nepocítila žiadne silné tlaky. Zistilo sa, že aj právne predpisy SR v peňažnej oblasti sú v súlade s právnymi predpismi EÚ.

Existuje mnoho názorov na vplyvy zavedenia eura na konkurencieschopnosť SR. Niektoré údaje uvádzajú, že euro je najväčšou konkurenčnou výhodou SR, podľa iných euro znižuje konkurencieschopnosť slovenských firiem. Z hodnotení EK jednoznačne vyplýva, že SR čo sa organizácie zavedenia eura, ale aj pripravenosti ekonomiky SR týka, bola dostatočne pripravená. Skúsenosti na Slovensku sú pomerne odlišné v porovnaní s ostatnými krajinami, vzhľadom na politickú zhodu od začiatku diskusií k prijatiu eura. Môže to byť spôsobené aj tým, že nedostatok pozitívneho image na začiatku 90. rokov vyprovokoval vtedy nastupujúcu vládu úplne zmeniť pohľad na vstup do NATO a

¹⁸⁸ EURACTIV.SK. 2012. *Slovensko a euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/zoznam_liniek/slovensko-a-euro>

¹⁸⁹ Tamtiež

eurozóny, pričom sa zamerala na rad problémov, ktoré vtedajšie Slovensko trápili. To zahŕňalo okrem iného tiež prejav politickej vôle a konsenzu so zavedením eura na Slovensku. To bolo veľmi dôležité aj preto, že toto prvé rozhodnutie bolo realizované prijatím stratégie zavedenia eura v roku 2003. To znamená, že obdobie, ktoré viedlo ku skutočnému vstupu bolo dlhšie, než je obvyklé obdobie vlády. V čase, keď už bolo isté, že SR euro prijme, bola rozbehnutá úspešná reklamná kampaň. Samotná EÚ hovorí o SR ako o učebnicovom príklade správneho zavádzania eura, aj keď to robí aj z iného dôvodu a to, aby motivovala ďalšie krajiny k vstupu do eurozóny. Asi najväčšie problémy zažívali podnikatelia, ktorí museli v súvislosti s prechodom na euro vynaložiť nemalé náklady, napríklad na zakúpenie nových tlačív, pokladníc, respektíve softvérového systému do pokladníc a podobne.

Pred prijatím eura bolo niekoľko široko diskutovaných otázok: hlavnými výzvami sa zdali byť tzv. „impossible trinity“ (nemožné trojice), tzv. „Balassa-Samuelson“ efekt a tzv. „pass-through“ efekt menového kurzu. „Impossible Trinity“ znamená, že krajina s otvoreným kapitálovým účtom nemôže ovládať aj výmenný kurz aj infláciu. Takže NBS rozhodla v rámci stratégie na skrátení našej účasti v ERM II na čo najkratšie možné obdobie a podľa všetkého to bol záver, ku ktorému politici v iných centrálnych bankách dospeli taktiež. Ak je nevyhnutné vstúpiť do ERM II, tak na čo najkratšie možné obdobie. NBS začala v novembri 2005, kedy sa slovenská koruna stala súčasťou ERM II.¹⁹⁰

Slovensko bolo prakticky prvou krajinou, kde inflácia po prijatí eura klesla. Samozrejme, že to nie je výsledok len domácich faktorov, hlavným faktorom bol naozaj globálny vývoj inflácie v krajinách eurozóny, ale je fakt, že inflácia bola skutočne veľmi kontrolovaná. NBS zaviedla rámec inflačného cielenia podľa podmienok ERM II. NBS začala inflačné cielenie v roku 2005, čo znamená, že inflácia bola hlavným cieľom NBS, ale ECB musela tiež dohliadať na stabilitu výmenného kurzu. Pozorovatelia účasti Slovenska v ERM II vedia, že NBS musela zasiahnuť v roku 2005, 2006 a aj 2007, aby menový kurz nebol príliš nestabilný. Druhým problémom v konvergenčnom procese je tzv. „Balassa-Samuelson efekt“, čo znamená vyšší rast cien v neobchodnom sektore, čo vedie k vyššej celkovej inflácii. Rast produktivity práce v obchodovateľnom sektore je obvykle rýchlejší ako v neobchodovateľnom sektore. Existencia diferenciálu rastu produktivity, nazývaného tiež duálna produktivita, má za následok rozdielny vývoj cien v týchto sektoroch – ceny v neobchodovateľnom sektore rastú rýchlejšie ako v obchodovateľnom.

¹⁹⁰ EC.EUROPA.EU. 2012. *European Economy*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12081_en.pdf>

Je to dôsledok vyrovnávania (rastu) miezd medzi obchodovateľným sektorom a neobchodovateľným sektorom. Kým v obchodovateľnom sektore má rast miezd priestor, vytvorený rýchlym rastom produktivity, v neobchodovateľnom sektore je rast miezd možný len vďaka rastu cien – vyššej inflácii. Tento jav sa nazýva „Balassa-Samuelsonov“ efekt a vzniknutý inflačný diferenciál sa tiež nazýva duálna inflácia. Diferenciál rastu produktivity a duálna inflácia sú v tranzitívnych ekonomikách spravidla väčšie ako v rozvinutých ekonomikách, pretože produktivita práce v obchodovateľnom sektore transformujúcich sa krajín je nižšia a vďaka dobiehaniu rastie rýchlejšie ako v rozvinutých ekonomikách. **Pri fixnom kurze** medzi tranzitívnou ekonomikou a vyspelou ekonomikou spôsobuje vyššia duálna inflácia v tranzitívnej ekonomike aj vyššiu celkovú infláciu. Tá spôsobuje posilňovanie reálneho kurzu tranzitívnej ekonomiky. Ak je v tranzitívnej ekonomike **pohyblivý kurz meny** a jej inflačný cieľ sa nelíši od inflačného cieľa vyspelej ekonomiky, spôsobuje obvykle „Balassa-Samuelsonov“ efekt zhodnotenie jej nominálneho kurzu. Vzhľadom na posilňovanie kurzu rastú ceny v obchodovateľnom sektore pomalšie ako celková inflácia, niekedy dokonca klesajú. Vzhľadom na duálnu infláciu ceny v neobchodovateľnom sektore zase rastú rýchlejšie. Mzdy rastú približne rovnako rýchlo ako ceny v neobchodovateľnom sektore. Keďže vo vyjadrení v zahraničnej mene ceny v obchodovateľnom sektore v oboch krajinách rastú rovnako, posilňovanie kurzu neznižuje konkurencieschopnosť tranzitívnej ekonomiky v zahraničnom obchode. Avšak odhady sa značne líšia. NBS očakávala iba 0,7 % prírastok k celkovej inflácii v strednodobom horizonte kvôli niekoľkým zmierňujúcim faktorom, pričom keby sme zobrali do úvahy aktuálny domáci ekonomický vývoj, ktorý odráža globálnu ekonomickú krízu, bol by dopad o dosť vyšší. Lenže „Balassa-Samuelson“ efekt nie je krátkodobým efektom, pričom strednodobý výhľad naznačuje návrat k pôvodným odhadom.¹⁹¹

Ďalšou výzvou pre krajinu s plávajúcim menovým kurzom, ako bolo Slovensko je tzv. „pass-through“ efekt menového kurzu, čo vysvetľuje vplyv výmenného kurzu na infláciu a ovplyvňuje dlhodobú udržateľnosť inflácie. Najmä vývoj slovenskej koruny v roku 2007 potvrdzuje, že apreciácia menového kurzu mala veľmi obmedzený vplyv na infláciu. Dlhodobé odhady NBS „pass-through“ efektu výmenného kurzu naznačujú, že percentuálne posilnenie kurzu slovenskej koruny vedie k zníženiu celkovej inflácie o 0,16 percentuálneho bodu v závislosti na rôznych scenároch. Odhady NBS „pass-through“ efektu sa pohybovali medzi 0,13 a 0,20 %. Široko diskutovaná hrozba nadmernej inflácie

¹⁹¹ NBS.SK. 2012. *Odhad Balassa-Samuelsonovho efektu v ekonomike SR*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/05_KOL2.PDF>

po prijatí eura sa neuskutočnila. Slovensko zaznamenalo najnižšiu úroveň celkovej inflácie v histórii. Inflácia a „pass-through“ efekt boli jedny z najväčších otvorených otázok, ktoré boli vznesené vo vyhlásení ECB a EK pred prijatím konečného rozhodnutia. V skutočnosti to bola otázka, čo by sa stalo s infláciou na Slovensku po tom, čo bude výmenný kurz nezvratne zafixovaný. Pokiaľ ide o tzv. „changeover“ efekt (efekt zmeny v priebehu účinnosti), komplexný systém ochrany spotrebiteľov prispieval k veľmi nízkemu efektu, ktorý na základe výpočtov dosiahol približne len 0,15 percentuálneho bodu. To bolo v súlade so skúsenosťami aj z iných krajín eurozóny, napríklad 0,09 až 0,25 percentuálnych bodov v pôvodných krajinách eurozóny o 0,2 percentuálneho bodu na Cypre, 0,3 percentuálneho bodu v Slovinsku a na Malte. Markantne rástli ceny najmä v doprave, ceny za veterinárne služby, za údržbu bývania a ceny v reštauráciách. Ak by NBS vzala do úvahy aj položky s klesajúcimi cenami, bol by rozsah tohto efektu od -0,12 až po 0,12 percentuálneho bodu, takže v priemere by NBS došla k záveru, že „changeover“ efekt bol prakticky nulový.¹⁹²

Konkurencieschopnosť pri výmene meny nie je len o výmennom kurze, ale čo je tiež dôležité, je vzťah medzi pracovnými nákladmi a produktivitou práce. Slovensko si stále zachováva priaznivý pomer medzi nákladmi práce a produktivitou a cenová konkurencieschopnosť je len súčasťou celkovej konkurencieschopnosti krajiny. Rovnako aj ďalšie faktory, ako napríklad obchodné podmienky, sú v tomto kontexte tiež veľmi dôležité. Ani prijatie eura však neodvrátilo nepriaznivé dopady globálnej hospodárskej a finančnej krízy na reálnu ekonomiku Slovenska. Negatívny vplyv globálnej recesie je významný, Slovensko sa stalo svedkom najvyššieho poklesu priemyselnej výroby medzi krajinami strednej a východnej Európy, kvôli svojej vysokej otvorenosti ekonomiky a veľkému podielu cyklických odvetví vo výstupoch. SR malo najväčší prepád v prvom a poslednom štvrťroku 2009, v druhom a treťom štvrťroku 2009 patrila ekonomika SR ku krajinám s najvyšším výkonom a najvyšším hospodárskym rastom v EÚ.

Proces zavedenia eura ako taký bol úspešný a prešiel veľmi hladko, bez väčších problémov. Veľmi vysoká informačná úroveň a pripravenosť v podnikateľskom sektore vychádzali aj zo zahraničného know-how a skúseností, a to najmä v bankovom sektore s ohľadom na jeho štruktúru. Ako je dobre známe väčšina bánk pôsobiacich na Slovensku je vo vlastníctve bankových skupín so sídlom v eurozóne. Hlavným záverom vyššie uvedeného je, že prechod na euro prebehol na Slovensku veľmi hladko, s vysokou

¹⁹² NBS.SK. 2012. *Odhad Balassa-Samuelsonovho efektu v ekonomike SR*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/05_KOL2.PDF>

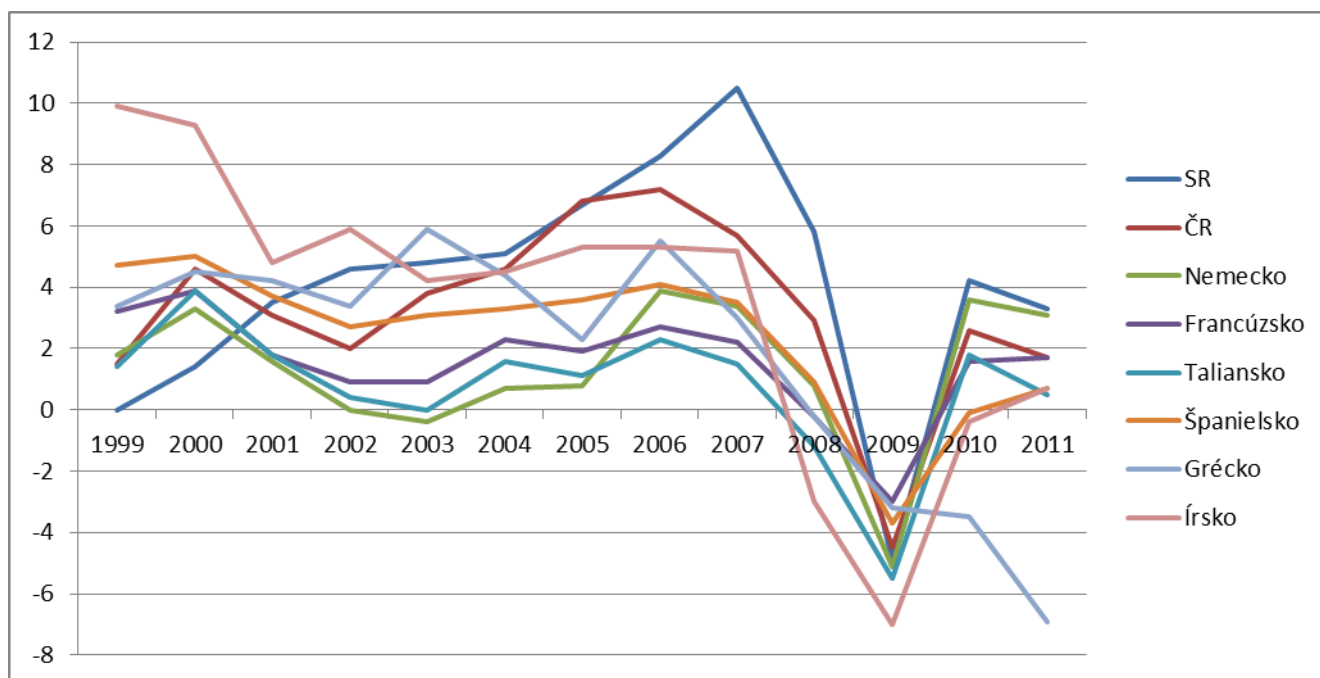
verejnou podporou, ktorá hrala veľmi dôležitú úlohu. Je tiež nutné uviesť dve poznámky: prvá, k vytvoreniu dôkladného prehodnotenia alebo analýzy procesu zavedenia eura do slovenskej ekonomiky je potrebný širší časový rámec, ktorý si analýzy podobných projektov vyžadujú. Nie je možné vyvodiť predčasné hodnotenie – závery zavedenia eura na reálnu ekonomiku teraz, necelé 4 roky po zavedení eura, čo predstavuje veľmi krátke obdobie a navyše ešte aj poznačené dopadmi prebiehajúcej globálnej ekonomickej recesie. Samozrejme existujú niektoré faktory, ktoré môžeme popísať už teraz, ale bude časovo náročnejšie podporiť tvrdenia nezvratnými dôkazmi o vplyve eura na reálnu ekonomiku.

4.4 Porovnanie konkurencieschopnosti slovenskej ekonomiky pred a po vstupe do EÚ s vybranými krajinami, ako aj pred a po prijatí eura na vybraných ukazovateľoch

Pre určovanie konkurencieschopnosti krajiny je možné použiť veľké množstvo údajov, ale mnohé z nich súvisia s témou tejto dizertačnej práce iba okrajovo. Preto sme sa rozhodli skúmať iba niekoľko údajov, ako napríklad HDP, mieru inflácie (HICP), zahraničnú obchodnú bilanciu, úrokové miery, deficit verejných financií a mieru nezamestnanosti, ktoré pre potreby tejto dizertačnej práce predstavujú najrelevantnejšie ukazovatele. Pomocou porovnania týchto ukazovateľov sa pokúsime zhodnotiť, aký veľký vplyv mal vstup Slovenska do EÚ a následne do eurozóny na našu domácu ekonomiku. Keďže sa jedná o viac ukazovateľov a niekoľko vybraných krajín, tak kvôli jednotnosti sú všetky použité údaje zo štatistík OECD.

Podľa vývoja v grafe 4, ktorý je grafickým znázornením tabuľky 5, ktorá sa nachádza v prílohách tejto práce, je možné skonštatovať, že k veľmi zjavnému prírastku HDP SR nedošlo ani po vstupe SR do EÚ, keď sa očakávalo, že čerpanie predvstupových a povstupových fondov zvýši rast nášho HDP. Je to z časti spôsobené aj slabým čerpaním fondov zo strany Slovenska, ale tiež nemožno opomenúť pôsobenie globálnej hospodárskej a finančnej krízy, ktoré sa v HDP našej ekonomiky prejavilo najmä v roku 2009, keď z dôvodu recesie automobilové koncerny ťahajúce našu ekonomiku znížili predpokladanú produkciu, čo spôsobilo, že niektoré výrobné smeny boli úplne pozastavené. K veľmi obdobnému poklesu v roku 2009 došlo aj v ostatných ekonomikách, z ktorých permanentný pokles aj naďalej zaznamenáva Grécko.

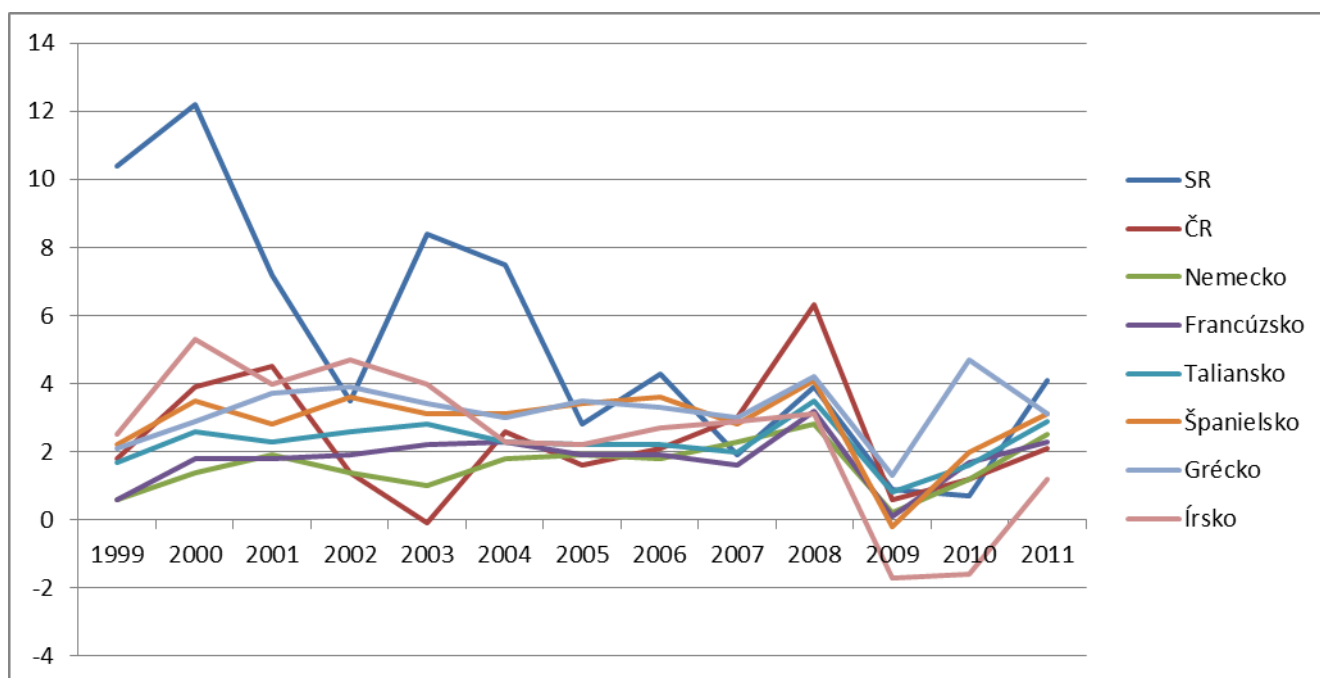
Graf 4: Vývoj HDP vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

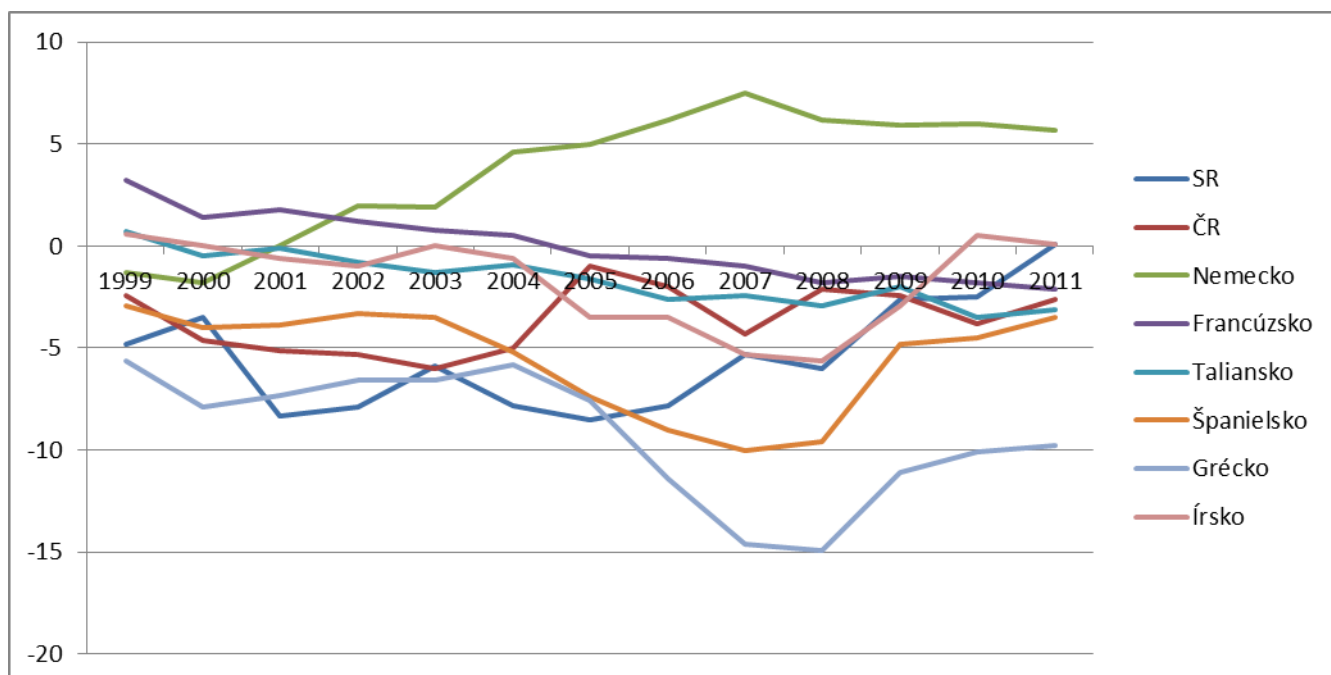
V tabuľke 6, ktorá je tiež v prílohách predkladanej práce a na grafe 5 je veľmi dobre viditeľné cielené korigovanie inflácie (vyjadrenej ukazovateľom harmonizovaný index spotrebiteľských cien – HICP) od roku 2005, pretože k marcu roka 2008 chcelo Slovensko naplniť konvergenčné kritérium potrebné pre prijatie jednotnej meny euro, čo sa mu aj podarilo. Od roku 2009 mala teda SR zviazané ruky a nemohla si počas globálnej krízy pomôcť korigovaním výmenného kurzu, ale musela siahnuť po iných prostriedkoch na stabilizovanie svojej ekonomiky. Aj napriek tomu sa domnievanme, že prijatie eura bolo správnym krokom a pomohlo SR a obávaný scenár o prudkom náraste inflácie po jeho prijatí sa nakoniec vďaka dobrej pripravenosti slovenskej ekonomiky na euro nekonal, aj keď prijatie eura bolo u nás sprevádzané prvou vlnou globálnej recesie.

Graf 5: Vývoj miery inflácie (HICP) vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Graf 6: Vývoj zahraničnej obchodnej bilancie vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

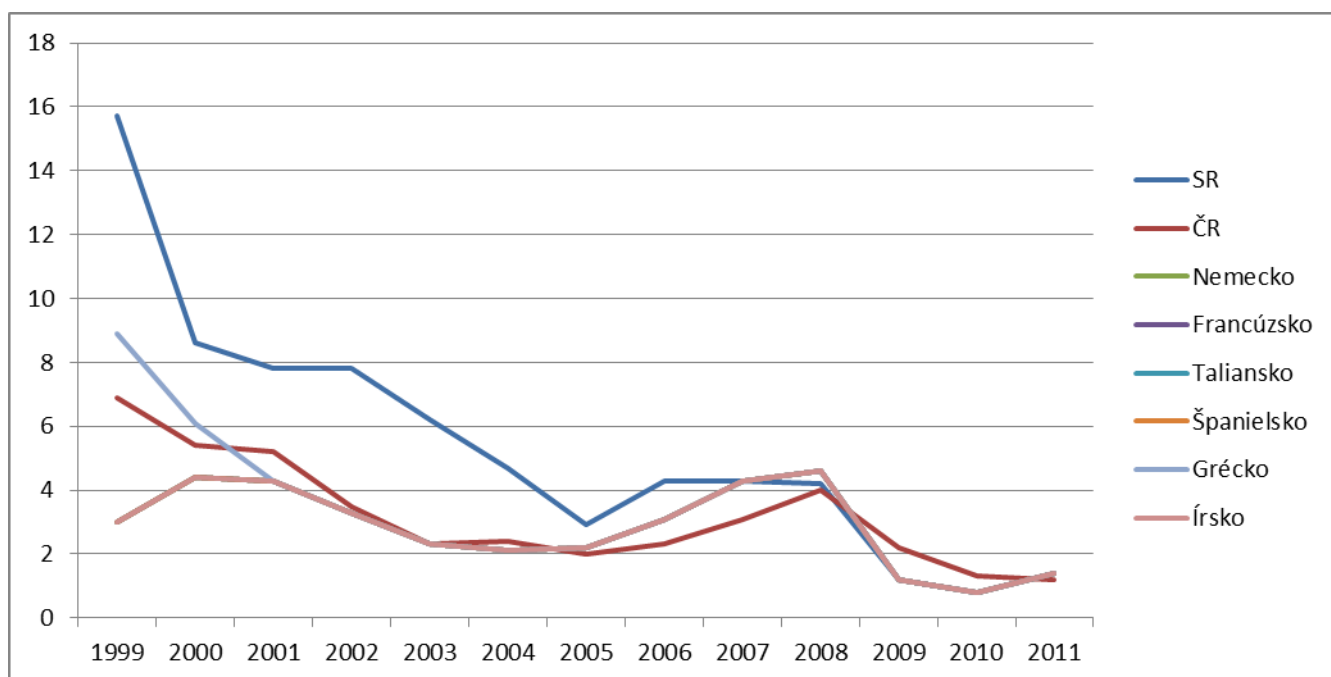

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Sledovanie bilancie zahraničného obchodu SR v tabuľke 7, ktorá je súčasťou príloh tejto práce a na grafe 6, je veľmi zaujímavé, pretože na tomto vývoji je jasne viditeľné, že zahraničnému obchodu SR nepomohol ani tak samotný vstup SR do EÚ, ale prijatie jednotnej meny euro, čo veľmi odľahčilo vzájomnú obchodnú výmenu s krajinami

eurozóny, ktoré dlhodobo patria medzi najväčších obchodných partnerov SR. Prijatie eura zároveň odbúrало prekážky spojené s prepočtom mien a fixným kurzom predišlo rôznym kurzovým výkyvom a na Slovensko prilákalo aj nových investorov. Bežný účet platobnej bilancie SR skončil dokonca v minulom roku v miernom prebytku a to najmä vďaka prebytku obchodnej bilancie, ktorý dosiahol v roku 2011 rekordnú výšku 2,44 mld. eur. Ostatné zložky bežného účtu však ostali tradične v mínuse.

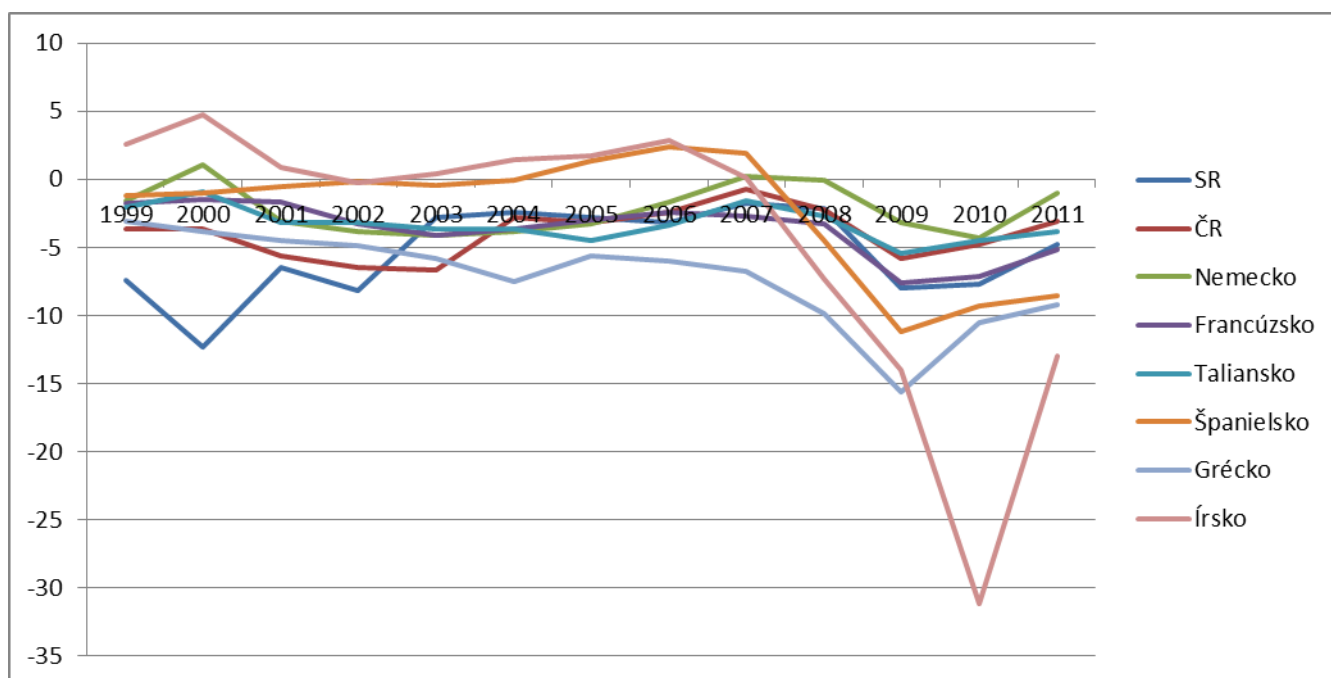
Graf 7: Vývoj úrokových mier vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

V tabuľke 8, nachádzajúcej sa v prílohách predkladanej práce, je uvedený vývoj úrokových mier a na grafe 7, ktorý je jej grafickým spracovaním je veľmi jasne viditeľný vývoj úrokových mier na Slovensku, ktorý bol oproti porovnávaným krajinám od roku 1999 oveľa vyšší a až po rok 2005 dochádzalo k jeho postupnému zmiernovaniu. Medzi rokmi 2005 – 2008 dochádzalo na Slovensku k prispôbovaniu úrokových sadzieb na úroveň eurozóny. Toto snaženie bolo dovŕšené v roku 2009, keď naša krajina prijala euro a na grafe môžeme od tohto momentu pozorovať úplné prekrytie kriviek s ostatnými členskými krajinami eurozóny.

Graf 8: Vývoj deficitu verejných financií vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

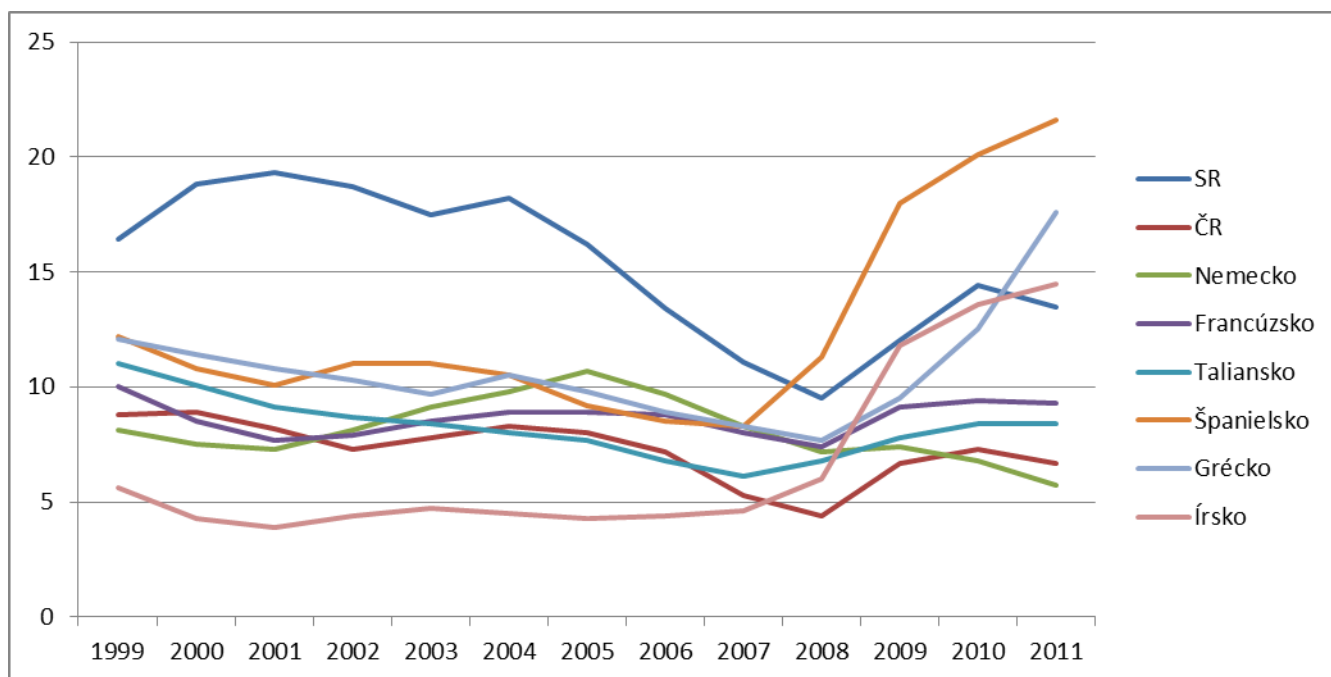

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Pre väčšinu ekonomík eurozóny platí, že dlhy samotných štátov sú výraznejšie ako dlhy ich obyvateľstva. Slovenské domácnosti sú v rámci eurozóny zadlžené najmenej, ale za to dlh štátu predstavoval v rovnakom čase oveľa značnejší podiel na našom HDP. Domácnosti sú v porovnaní s vládami menej zadlžené až v prípade 11 zo 17 krajín eurozóny. Rekordná zadlženosť je v krajinách, ktoré sú pred zrútením ekonomík, čiže v Grécku, v Taliansku a v Írsku, kde zadlženosť krajiny ďaleko presahuje 100 % HDP. Talianske obyvateľstvo pritom dlhovalo bankám asi trikrát menší objem peňazí. Popri spomínanom Taliansku je rozdiel medzi zadlžením domácností a vlád najvýraznejší v Grécku. Krajina, ktorá sa stala prvou obeťou dlhovej krízy v eurozóne, dosiahla na konci minulého roka aj kvôli pomoci z eurovalu verejný dlh ďaleko vyšší ako 150 % hodnoty svojho HDP. Jednou z hlavných foriem financovania štátov je emitovanie dlhu prostredníctvom dlhových cenných papierov. Podobne ako si banky preverujú našu bonitu pri každej žiadosti o úver, aj investori zohľadňujú pri pôžičkách štátu jeho kondíciu a schopnosť včas a riadne si plniť svoje záväzky. Práve od týchto faktorov sa odvíja aj úroková miera, za ktorú sú investori ochotní štátu požičať. Napriek tomu, že plánom eurozóny je dostať deficit verejných financií jednotlivých členských štátov pod 3 %, veľmi sa to nedarí. Ku koncu roku 2011 bol priemerný deficit v krajinách eurozóny 4,1 % a v krajinách EÚ 4,5 %. O niečo viac optimistická je správa, že medziročne sa podarilo znížiť deficit krajín eurozóny o 2,1 %, v prípade krajín EÚ o 2 %. V tabuľke 9, ktorá je

súčasťou príloh, je uvedený prehľadný vývoj deficitu verejných financií vybraných krajín a na grafe 8, ktorý je jej grafickým spracovaním je veľmi dobre vidno nárast zadlžovania vybraných krajín od roku 2009, kedy sa naplno prejavili dopady globálnej recesie. Tiež je možné si všimnúť veľmi prudký nárast zadĺženia práve pri Írsku, ktoré sa za posledných pár rokov dostalo na nelichotivé 3. miesto najzadlženejších ekonomík eurozóny.

Graf 9: Vývoj miery nezamestnanosti vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

Prameň: vlastné spracovanie do grafu podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

V tabuľke 10, nachádzajúcej sa v prílohách predkladanej práce, je uvedený vývoj miery nezamestnanosti a na grafe 9, ktorý je jej grafickým spracovaním je veľmi jasne viditeľné postupné medziročné znižovanie nezamestnanosti na Slovensku, ako jednej z mála krajín. Ostatné krajiny sú v tejto oblasti zasiahnuté práve krízou eurozóny oveľa viac a bojujú skôr s udržaním rovnakej hladiny nezamestnanosti, ale znižovať sa im ju zatiaľ veľmi nedarí. Silný ekonomický prepad Španielska sa od roku 2007 podpisuje pod pravidelný a najvýraznejší nárast miery nezamestnanosti tejto krajiny.

4.5 Zdieľaná politická a ekonomická suverenita v eurozóne

Od vypuknutia gréckej krízy začiatkom roku 2010 euro spôsobuje otrasy trhov. Lokálna dlhová kríza v Grécku prerástla do rozsiahlej dlhovej krízy v eurozóne. Krízu ešte

zhoršila zdĺhavá patová situácia, v ktorej sa ocitol rozpočet Spojených štátov. Na obnovenie dôvery v eurozónu je nutné zodpovedať kľúčovú otázku: ktorá mocnosť stojí za eurom?

Aktuálna diskusia je založená na predpoklade, že stav meny určuje vládna moc v danom štáte. V tradičnom vestfálskom prístupe k národnému štátu sa euro javí ako mena bez štátu. To viedlo k dohadom o potrebe politickej a/alebo fiškálnej jednoty v Európe. Všeobecná argumentácia znie, že keď sa nastolí politická/fiškálna jednota, euro sa stane stabilnou menou podporovanou EÚ. Potom by „mocnosťou“, ktorá stojí za eurom bola EÚ. Z tohto hľadiska sa EÚ musí stať federálnym štátom (politicky a fiškálne jednotným), aby mohla byť naplno efektívna.

Niet pochyb o tom, že každá mena potrebuje podporu silnej vlády, aby bola dôveryhodná.¹⁹³ Za dôležitý aspekt vládnej podpory je vo všeobecnosti považovaná schopnosť zdaňovať (veľké finančné zdroje). T. Padoa-Schioppa¹⁹⁴ však tvrdí, že potrebujeme nové vnímanie konceptu štátu. Trh prudko útočí na euro, pretože neverí v realizovateľnosť post-vestfálskeho projektu, o ktorý sa Európa snažila šesťdesiat rokov. Skepticizmus trhu zdieľa a podporuje množstvo ekonómov a komentátorov na celom svete, ktorí predpovedajú koniec eura, pretože neveria v prežitie "meny bez štátu". Niektorí európski politici obhajujú opačný, no rovnako mylný názor, že môže pretrvať navždy aj bez ďalších krokov smerom k politickej jednote. Spoločným menovateľom u oboch je primitívna viera vo večnosť a nezničiteľnosť vestfálskeho modelu.

V tejto časti práce skúmame dôsledky nového konceptu post-vestfálskeho systému, ktorý vznikol v Európe. EÚ sa postupne vyvinula do medzinárodného demokratického politického zriadenia štátov a občanov.¹⁹⁵ EÚ je teda politické zriadenie, ktoré presahuje vestfálsku definíciu národného štátu. Navyše Zmluva o Európskej únii priradzuje EÚ moc ustanoviť Hospodársku a menovú úniu, ktorá vydáva euro (článok 4 (3) Zmluvy o EÚ).¹⁹⁶ Mala by sa teda EÚ považovať za „mocnosť“ stojacu za eurom? Takáto odpoveď by bola príliš ľahká. Naším cieľom je dokázať, že euro nie je mena bez štátu, ale mena, ktorá presiahla štát a že EÚ a členské štáty v eurozónu sú spojenou mocnosťou stojacou za eurom a posúdiť dôsledky tejto zmeny. Skúmame rôzne oblasti princípov menového a

¹⁹³ GOODHART, C. 1998. The Two Concepts of Money: Implications for the Analysis of Optimal Currency Areas. In *European Journal of Political Economy* 14, s. 407-432

¹⁹⁴ PADOA-SCHIOPPA, T. 2010. Markets and Governments Before, During and After the 2007-20XX Crisis. In: *Per Jacobsson Lecture*, Bank for International Settlements, Basel, 2010

¹⁹⁵ HOEKSTRA, J. A. 2011. The EU as a Democratic Polity in International Law. In: *Cleer Working Papers* 2011/2, Centre for the Law of EU External Relations, The Hague

¹⁹⁶ LASTRA, R. 2006. *Legal Foundations of International Monetary Stability*. Oxford University Press

fiškálneho systému: menovú politiku, hospodársku politiku, ekonomickú politiku, fiškálnu politiku, finančnú stabilitu a dohľad. Venujeme sa aj novovznikajúcemu európskemu mechanizmu pre stabilitu a skúmame, či ustanovenia navrhutej zmluvy budú stačiť na to, aby presvedčili medzinárodné spoločenstvo a finančné trhy, že EÚ a členské štáty v eurozóne skutočne sú spoločnou a stabilnou "mocnosťou" pre euro.

4.5.1 EÚ ako demokratické politické zriadenie

Predpoklad, že stav meny určuje vládna moc štátu, ktorý za ňou stojí, je natoľko evidentný, že nepotrebuje ďalšie vysvetlenie. Americký ekonóm D. Rodrik¹⁹⁷ vo svojej nedávnej publikácii *The Globalization Paradox* (Paradox globalizácie) tvrdí, že keď príde na diskusiu o globálnej vláde, jediným východiskom je národný štát. Z právneho hľadiska je však opodstatnenosť tohto tvrdenia spochybiteľná. Odborníci na medzinárodné právo zrejme poukážu na to, že rozdelenie sveta na štáty je relatívne súčasný jav, koncept zvrchovanosti nemusí byť v globalizovanom svete rovnako absolútny ako v uplynulých storočiach, a medzinárodné organizácie ako Svetová obchodná organizácia (WTO) už zohrávajú dôležitú úlohu v súčasnom systéme globálnej vlády.

V súčasnosti rozšírený systém medzinárodných vzťahov bol zavedený v roku 1648 Vestfálskym mierom. Štáty sú v tomto systéme rovnocenné a zvrchované, nemusia uznávať žiadnu vyššiu autoritu ako svoju vlastnú a ich vzťahy s inými štátmi sú rovnocenné. Vestfálsky systém medzinárodných vzťahov sa storočiami vyvinul do globálneho štandardu správania sa štátov. Bol podstatou Montevidejského dohovoru o právach a povinnostiach štátov z roku 1933 a tvorí jadro Organizácie spojených národov.¹⁹⁸ Následkom toho sú štáty v súčasnosti normou a množstvo úloh či aktivít štátu sa vykonáva na národnej úrovni. Toto platí nielen pre očividné oblasti ako obrana a bezpečnosť štátu, ale aj pre hospodárstvo, rovnako ako pre finančnú či fiškálnu politiku. Preto možno nie je prekvapujúce, že finanční analytici a menový experti majú sklony vnímať tento model ako večný a nezničiteľný, ako poznamenal T. Padoa-Schioppa.¹⁹⁹

¹⁹⁷ RODRIK, D. 2011. *The Globalization Paradox*, W.W. Norton & Company, New York, 2011

¹⁹⁸ VAN GERVEN, W. 2005. *The European Union: a polity of states and peoples*, Stanford University Press, Stanford, 2005

¹⁹⁹ PADOA-SCHIOPPA, T. 2010. Markets and Governments Before, During and After the 2007-20XX Crisis. In: *Per Jacobsson Lecture*, Bank for International Settlements, Basel, 2010

Charakteristickým znakom EÚ je však zhromažďovanie a zdieľanie suverenity. Na začiatku sa šesť európskych štátov rozhodlo zdieľať suverenitu, aby predišli vojne. Založenie Európskeho spoločenstva pre uhlie a oceľ v roku 1951, ktoré výrobu uhlia a ocele zverilo spoločnej nadnárodnej autorite, je právom označované ako "revolučný prielom v existujúcom systéme medzinárodných vzťahov".²⁰⁰ Zdieľanie suverenity je vlastne nezlučiteľné s vestfálskym systémom medzinárodných vzťahov. V raných desaťročiach procesu európskej integrácie politici a učitelia radšej nezdôrazňovali túto anomáliu a popisovali EÚ a jej predchodcov ako organizáciu *sui generis*. Argumentovali tým, že konečným cieľom alebo finalité politique EÚ je buď stať sa federálnym štátom, alebo ustanoviť sa konfederatívnou úniou štátov. Nech by bol výsledok akýkoľvek, v oboch prípadoch by bolo možné popísať EÚ z hľadiska existujúcich kategórií vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov. Revolučný prielom v medzinárodných vzťahoch by sa tým pádom stal obmedzeným v čase a vo svojej podstate.

Túto vyhliadku ohrozilo odmietnutie Zmluvy o ústave pre Európu voličskou obcou vo Francúzsku a Holandsku v roku 2005. Keby sa Zmluva o ústave pre Európu bola schválila, naďalej by bolo možné tvrdiť, že EÚ sa napokon predsa len stane federálnym štátom. Lisabonská zmluva, ktorá nahradila nešťastnú „ústavu“, však pretvára EÚ na demokraciu bez toho, aby sa Únia stala štátom. Podľa článkov 9 – 12 Zmluvy o Európskej únii sa EÚ stala demokratickým politickým zriadením štátov a občanov. Odklon od vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov je očividný. V tradičnom modeli môže demokracia prekvitať iba v rámci suverénneho štátu. V takomto prístupe neexistuje politické spoločenstvo presahujúce hranice národného štátu.

Hoci sa zdá, že tradicionalistická interpretácia bola tiež podstatou rozhodnutia nemeckého ústavného spolkového súdu (Bundesverfassungsgericht) o Lisabonskej zmluve²⁰¹, v ktorom súd zdôraznil, že nemecká ústava neumožňuje Nemeckej spolkovej republike splynúť s federálnym európskym štátom, v konečnom dôsledku toto rozhodnutie jednoznačne podporuje princíp zdieľanej suverenity. Takisto nemecká kancelárka A. Merkelová opakovane vyjadrila presvedčenie, že osudom EÚ nie je stať sa novým štátom.²⁰²

Záver, že EÚ už nemožno definovať princípmi vestfálskeho systému

²⁰⁰ TIMMERMAN, C. W. A. 2008. The Genesis and Development of the European Communities and the European Union. In: KAPTEYN, P. J. G. & VERLOREN VAN THEMAAT, P. (eds.) *The Law of the European Union and the European Communities*, Kluwer, Alphen aan de Rijn, 2008

²⁰¹ BUNDESVERFASSUNGSGERICHT. 2009. *Lissabon-Urteil*, BVG 2 be 2/08 e.a. (30 June 2009)

²⁰² MERKEL, A. 2009. *Humboldt-Rede zu Europa*, Berlin, 2009

medzinárodných vzťahov, vyžaduje podstatnú zmenu myslenia o charaktere a vlastnostiach Únie. Ďalej by mala byť vyvinutá snaha o analýzu a pochopenie špecifických elementov EÚ, najmä Hospodárskej a menovej únie, v rámci celkovej koncepcie EÚ ako únie štátov a občanov, v ktorej suverenitu zdieľajú EÚ a členské štáty. Keďže EÚ sa stále vyvíja, parametre prenosu suverenity sa môžu meniť, tento princíp však nie je možné naďalej ignorovať.

4.5.2 Právomoci menového a finančného systému EÚ

Štát vo všeobecnosti zohráva dôležitú úlohu vo vývoji a používaní financií. Za financiami stoja nariadenia vlády (medzi nimi aj zákony týkajúce sa zákonnej meny) a fiškálne sily (schopnosť vlády vymáhať dane splatné v nekrytej mene).²⁰³ Aké vládne sily teda stoja za eurom? Prvá hybná sila bola jasne definovaná ešte pred vznikom EMU. Nariadenie o zavedení eura (ES/974/98) definuje ustanovenia finančného práva v členských štátoch, ktoré prijali euro – vrátane stavu eura ako zákonnej meny. Zvolením tohto nariadenia ako nástroja sa ustanovenia finančného práva stávajú záväznými v celom jeho znení a priamo aplikovateľnými v celej EÚ. Po druhé, fiškálne právomoci sú takmer výlučne na národnej úrovni. Právomoci týkajúce sa priamych daní (dane z príjmu a dane zo zisku spoločností) sú čisto na národnej úrovni. Právomoci týkajúce sa nepriamych daní (DPH a clo) sú zmiešané. Členské štáty zodpovedajú za výber DPH, musia však odvieť malú časť ziskov z DPH Európskej únii. Napokon, EÚ má právo priamo uvaliť clo na dovážaný tovar, ale to je veľmi obmedzená daňová právomoc. A na záver, EÚ má určitú moc zosúladiť dane (najmä nepriame), ktoré sú potrebné na správne fungovanie vnútorného trhu. Rozlišujeme tri veličiny fiškálnej jednoty: rozpočtovú a daňovú moc EÚ (v súčasnosti veľmi obmedzenú); rozpočtové a daňové právomoci členských štátov (rozsiahle) a zosúladenie daňových opatrení (v súčasnosti nepriame dane a potenciálne dane zo zisku spoločností). Veľké finančné zdroje na účely stability je teda možné nájsť na národnej úrovni v rámci členských štátov. Ďalej sa venujeme aj spôsobom ako zosúladiť menu EÚ s národnými fiškálnymi právomocami.

²⁰³ GOODHART, C. 1998. The Two Concepts of Money: Implications for the Analysis of Optimal Currency Areas. In *European Journal of Political Economy* 14, s. 407-432

4.5.3 Oblasti politiky

Súčasná kríza nie je krízou eura, ale kombináciou vládnych dlhov a bankovej krízy.²⁰⁴ Vládna kríza je najočividnejšia v krajinách s neudržateľným fiškálnym deficitom ako sú Grécko a Portugalsko. Ďalším faktorom je banková kríza v krajinách ako Írsko a Španielsko, v ktorých lokálne banky financovali miestnu realitnú bublinu. Keď bublina praskla, stali sa nesolventnými. Keďže štát vyživuje tieto oslabené banky, problémy bánk sa stávajú problémami štátu. Zo širšieho hľadiska možno povedať, že v krajinách, kde je krehká finančná bilancia vo veľkej miere vystavená vládny dlhom z južnej Európy a/alebo bankovej kríze z Írska a Španielska, ako sú Nemecko či Francúzsko, existuje latentná banková kríza.

Pretože tieto krízy sú prepojené, je potrebné pozrieť sa na širší menový a finančný systém z hľadiska celkovej politiky. Skúmame rozloženie síl (právomocí) medzi EÚ a členskými štátmi v rôznych oblastiach politiky. Kompetencie stanovuje Zmluva o Európskej únii a Zmluva o fungovaní Európskej únie, ktoré zaviedla Lisabonská zmluva. Zo všeobecného hľadiska rozoznávame štyri kategórie zdieľania moci:

1. Výlučné kompetencie EÚ,
2. Kompetencie zdieľané medzi EÚ a členskými štátmi,
3. Koordinácia politik členských štátov v rámci EÚ.
4. Členské štáty môžu v princípe viesť svoju vlastnú politiku. Sú však pritom viazané zmluvami a musia sa zdržať konania, ktoré by mohlo narušiť správne fungovanie vnútorného trhu.

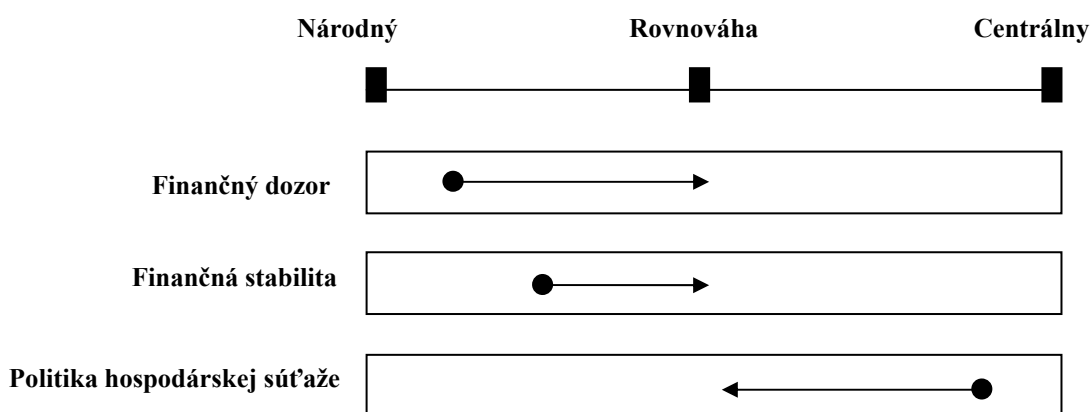
Pozrime sa teraz, ktorý režim zdieľania moci sa vzťahuje na danú oblasť politiky:

- Menová politika je 1. kategória: Čl. 3(1)(c) Zmluvy o fungovaní EÚ špecifikuje, že EÚ má výlučné kompetencie v oblasti menovej politiky v rámci eurozóny.
- Finančný dohľad a stabilita sú 2. kategória: Európsky systém finančného dohľadu spája činiteľov na úrovni EÚ a národnej úrovni. Pod európskych činiteľov patria Európsky výbor pre systémové riziká (ESRB) a Európske orgány dohľadu (ESAs). Boli ustanovené nariadeniami založenými na čl. 114 Zmluvy o fungovaní EÚ, ktorý poukazuje na vnútorný trh (čl. 26 Zmluvy o fungovaní EÚ).

²⁰⁴ HELLWIG, M. 2011. 'Quo vadis, Euroland? European Monetary Union Between Crisis and Reform. In: ALLEN, F., CARLETTI, E. and CORSETTI, G. *Life in the Eurozone With or Without Sovereign Default?* FIC Press, Wharton Financial Institutions Center, Philadelphia, 2011

- Hospodárska politika je 3. kategória: Čl. 5(1) Zmluvy o fungovaní EÚ určuje, že členské štáty by mali koordinovať svoje hospodárske politiky v rámci EÚ. Čl. 5(2) Zmluvy o fungovaní EÚ ďalej určuje, že EÚ môže poskytnúť pravidlá takejto koordinácie.
- Fiškálna politika je 4. kategória: Okrem menších daňových opatrení v oblasti aplikácie a zosúladenia obrátových daní (články 110 – 113 Zmluvy o fungovaní EÚ) nie sú daňové právomoci členských štátov nijako obmedzené. Existujú však obmedzenia rozpočtového deficitu, ktoré sú súčasťou hospodárskych politík.

Graf 10: Stupne centralizácie

Prameň: vlastné spracovanie podľa DE HAAN, J., OOSTERLOO, S. AND SCHOENMAKER, D. 2009. European Financial Markets and Institutions, Cambridge University Press, Cambridge

Štruktúry zdieľania moci sa vyvíjajú. Predchádzajúce dozorné štruktúry založené na tzv. "Lamfalussyho výboroch" priniesli istú voľnú koordináciu národných orgánov dohľadu. Každému výboru predsedali predstavitelia jedného z národných orgánov dozoru. V štruktúre, ktorá vznikla 1. januára 2011, majú nové ESAs nezávislé predsedníctvo. ESAs majú aj priame povinnosti (napr. dohľad nad ratingovými agentúrami), ktoré sa môžu v budúcnosti rozšíriť smernicami alebo nariadeniami. Rovnováha sa tak presúva z národnej na európsku. Na rozdiel od nej je hospodárska súťaž silno centralizovaná a riadi ju EK (Generálne riaditeľstvo pre hospodársku súťaž). V roku 2004 bola vytvorená Európska sieť pre hospodársku súťaž (ECN) tvorená EK a národnými orgánmi pre hospodársku súťaž, aby spolupôsobila a delegovala aktivity na národné orgány vždy, keď je to možné. Kľúčovým faktom je, že štruktúry medzi národnými a európskymi činiteľmi sú dynamické a vyvíjajú sa – reagujú na hospodárske potreby, ako aj na politické rozhodovanie. Je nutné dodať, že demokratická kontrola

rozhodnutí v týchto oblastiach politiky je pod neustálym drobnohľadom. Rozloženie kompetencií medzi národnými parlamentmi a EP nie je možné z kapacitných dôvodov tejto práce dôkladne a podrobne popísať, zdôrazňujeme však, že právomoci EP sa rozrastajú s každou zmluvou a že čl. 12 Zmluvy o EÚ vytvára priestor pre národné parlamenty na aktívne prispievanie k správaniu fungovaniu EÚ.

4.5.4 Stabilizačný mechanizmus

Keďže súčasná kríza predstavuje kombináciu krízy vládneho dlhu a bankovej krízy, obidve krízy sa musia vyriešiť, aby sa do eurozóny a celej EÚ navrátila finančná stabilita. Euro totiž potrebuje štát s veľkými finančnými zdrojmi.²⁰⁵ V podobnom štýle môžeme povedať, že európske zahraničné banky zase potrebujú istú posilu. Podľa finančnej „trilemy“ sú finančná stabilita, zahraničné bankovníctvo a národné finančné politiky nezlučiteľné.²⁰⁶ Akékoľvek dva z týchto cieľov je možné kombinovať, ale všetky tri nie, jeden musí dávať. Pre udržanie zahraničných bánk v Európe je potrebné, aby boli právomoci finančných politík, a najmä moc zachrániť oslabené banky, koordinované na európskej úrovni. Takže otázkou je ako usporiadať jednotlivé finančné zdroje pre udržanie finančnej stability v Európe.

Existuje niekoľko možností ako je možné usporiadať fiškálnu posilu (napr. finančné zdroje). Prvou je schváliť stabilizačný mechanizmus medzi členskými štátmi, taký, ako je v súčasnosti schválený pre Grécko, Írsko a Portugalsko. Druhou možnosťou je vystaviť európske dlhopisy pre investície a reštrukturalizáciu dlhov členskými štátmi eurozóny.²⁰⁷ Platobná neschopnosť členov eurozóny s tým súvisí, keďže európske dlhopisy sú spoločne i jednotlivo garantované participovaním členských štátov eurozóny. A napokon tretia možnosť je dať EÚ komplexnú právomoc vyberať dane. Menšie právomoci vyberať dane by totiž nestačili, na vytvorenie skutočných finančných zdrojov sú potrebné veľké právomoci.²⁰⁸

Druhé dve možnosti, spoločný dlhopis a spoločná daň, sú nadnárodné riešenia,

²⁰⁵ GOODHART, C. 1998. The Two Concepts of Money: Implications for the Analysis of Optimal Currency Areas. In *European Journal of Political Economy* 14, s. 407-432

²⁰⁶ SCHOENMAKER, D. 2011. The Financial Trilemma. In: *Economics Letters* 111, s. 57-59

²⁰⁷ AMATO, G. and VERHOFSTADT, G. 2011. A plan to save the euro and curb speculators. In *Financial Times* (3 July 2011)

²⁰⁸ VON WEIZSÄCKER, J. and DEPLA, J. 2011. Eurobonds: The blue bond concept and its implications. In: *Bruegel Policy Contribution*, Issue 2011/2, Bruegel, Brussels, 2011

ktoré potvrdzujú krok smerom k prechodu na federálny štát. Dá sa súhlasiť s D. Grosom, ktorý tvrdí, že európsky dlhopis by vyžadoval politickú úniu a nebol by vhodným riešením súčasnej krízy.²⁰⁹ Naším cieľom je preskúmať prostrednú možnosť stabilizačného fondu alebo mechanizmu, ktorý navrhuje Európska rada. Otázka, ktorej sa budeme obzvlášť venovať, je, či bude Európsky nástroj finančnej stability (EFSF) / Európsky stabilizačný mechanizmus (ESM) dostatočne silný na to, aby presvedčil medzinárodné spoločenstvo a finančné trhy, že euro je dosť silná a stabilná mena, ktorá v tejto situácii dokáže prežiť. Preto by sme chceli pripomenúť, že budovanie EÚ ako takej je založené na princípe zodpovedného členstva. Krajiny, ktoré chcú vstúpiť do EÚ, nemajú spĺňať prísne kritériá s ohľadom na ľudské práva a demokratickú vládu len v okamihu vstupu (čl. 49 Zmluvy o EÚ), ale vyžaduje sa, aby sa podľa týchto noriem správali aj počas samotného členstva. Článok 7 Zmluvy o EÚ obsahuje postup na určenie toho, či existuje nejaké očividné riziko, že členský štát vážne porušuje hodnoty, na ktorých je EÚ postavená. Ak sa preukáže takéto „vážne a stále“ porušovanie, Európska rada môže rozhodnúť o pozastavení niektorých práv (napr. hlasovacích práv) danému členskému štátu. Článok 50 Zmluvy o EÚ dáva takýmto štátom možnosť obnoviť ich úplnú suverenitu a to dobrovoľným odchodom z EÚ.

Keďže Európska menová únia (EMU) je súčasťou EÚ, tieto všeobecné princípy zodpovedného členstva sa vzťahujú aj na členské štáty eurozóny. Hoci pravidlá a predpisy týkajúce sa EMU nezaistujú dobrovoľné odstúpenie, je zrejmé, že takáto možnosť by mala existovať pre EMU ešte z dôležitejšieho dôvodu, ako bola zavedená pre EÚ. Napriek tomu je tiež rozumné pozastaviť isté práva členskému štátu, ak a pokiaľ členský štát nerešpektuje kritériá a hodnoty, na ktorých je EMU postavená. Ide najmä o prípad rozpočtovej právomoci členského štátu. Keď členský štát poruší pravidlá týkajúce sa rozpočtového deficitu, môže dostať pokutu. Keď sa fiškálna situácia členského štátu zhorší natolko, že potrebuje pomoc, iný členský štát môže takúto pomoc za prísnych podmienok poskytnúť (napr. prednostné schválenie vládnych výdavkov, ktoré v podstate pozastaví rozpočtovú právomoc krajiny). V pozitívnom prípade, keď sa danému členskému štátu podarí znovu získať svoju schopnosť plniť kritériá členstva, dôjde k obnoveniu práv, ktoré boli pozastavené. V negatívnom prípade, teda v prípade pretrvávajúceho porušovania povinností sa môže dobrovoľný odchod ukázať ako jediná možnosť pre daný členský štát. Treba zdôrazniť, že možnosť vystúpiť z EÚ má každý členský štát. EÚ ani Rada nemajú právo vylúčiť členský štát.

²⁰⁹ GROS, D. 2011. Eurobonds: Wrong solution for legal, political, and economic reasons. In *VoxEU*, London, (24 August 2011)

Z pohľadu EÚ ako post-vestfálskeho politického zriadenia by sa mal stabilizačný mechanizmus chápať ako nevyhnutný prostriedok, ktorý má pomôcť krízou zasiahnutým členským štátom pri prekonaní ich finančných problémov. Cieľom stabilizačného mechanizmu je pomôcť členským štátom vrátiť sa do normálnej situácie skôr ako vytvoriť základ pre vystavenie európskych dlhopisov. Následkom toho, EFSF / ESM nie je nástroj určený výhradne pre Úniu, ale je to spoločný produkt členských štátov eurozóny a EÚ. Kontúry stabilizačného mechanizmu, ktoré sa zakladajú na spoločnom zdieľaní bremena krajinami eurozóny, ako aj európskymi bankami, môžeme načrtnúť nasledovne.

Pri budovaní stabilizačného mechanizmu je dôležité predísť tomu, aby bol tento mechanizmus chápaný ako (trvalá) transferová únia. Ústredným cieľom akéhokoľvek stabilizačného mechanizmu je udržiavať finančnú stabilitu, čo je pre verejné dobro. Morálne nebezpečenstvo je prítomné dvomi spôsobmi: privodením prísneho plánovaného riadenia fiškálnych deficitov a dohľadu nad bankami a následným silným podmienením finančnej pomoci. Potrebné je aj zlepšovanie riadenia ako súčasť posilneného Paktu stability a rastu. Podrobná diskusia o politickej ekonómii Paktu stability a rastu nie je cieľom tohto výskumu. Mikroprudenciálny dohľad nad zahraničnými bankami podporuje nový Európsky orgán pre bankovníctvo (EBA) a makroprudenciálny dohľad zabezpečuje nový Európsky výbor pre systémové riziká (ESRB). Čo sa týka následných opatrení, Generálne riaditeľstvo pre hospodársku súťaž sa ukázalo ako veľmi efektívne pri zavádzaní disciplíny u bánk, ktoré počas prvej vlny globálnej hospodárskej a finančnej krízy v rokoch 2007 – 2009 dostali štátnu pomoc. Európa v súčasnosti využíva skúsenosti Medzinárodného menového fondu (IMF) o podmienenej pomoci krajinám. Ak a keď sa bude Európsky stabilizačný mechanizmus rozširovať, EÚ bude musieť vyvíjať svoje vlastné obmedzenia, ako napr. pozastavenie rozpočtovej právomoci členského štátu. Je to veľmi tvrdý zásah do fiškálnej suverenity členského štátu, oprávnený však z dôvodu mimoriadnych okolností. Daný členský štát má silný podnet, aby zlepšil svoju fiškálnu situáciu a aby sa tak mohol zbaviť vonkajšieho dozoru nad svojím rozpočtom. Iná možnosť je vystúpiť z EÚ/EMU a tak znovu získať úplnú fiškálnu suverenitu (hoci cesta k udržateľným finančným zdrojom je pravdepodobne mimo EÚ/EMU ťažšia).

4.5.5 Spoločné zdieľanie bremena krajinami eurozóny

V máji 2010 vznikol Európsky nástroj finančnej stability (EFSF), aby poskytol

finančnú pomoc Grécku. ESFS bol následne rozšírený, aby pomáhal ďalším krajinám eurozóny, ktoré to potrebujú. Právny základ je stanovený rámcovou dohodou medzi členskými štátmi eurozóny a ESFS, prostriedkom vytvoreným na špeciálny účel v Luxembursku. ESFS má dočasný charakter a v júni 2013 ho nahradí ESM. ESM sa bude zakladať na dohode medzi členskými štátmi eurozóny. Právny základ pre túto novú zmluvu je vytvorený pridaním nového článku 136(3) do Zmluvy o fungovaní EÚ, kde sa uvádza, že členské štáty používajúce menu euro, môžu vytvoriť stabilizačný mechanizmus, ktorý sa uvedie do činnosti ak to bude nevyhnutné, aby chránil stabilitu celej eurozóny. Avšak poskytnutie akejkoľvek požadovanej pomoci v rámci tohto mechanizmu bude prísne podmienené. Zatiaľ čo právnemu ukotveniu sa venovala adekvátne pozornosť, základným ekonomickým princípom ESFS a ESM je bremeno, ktoré spoločne zdieľajú členské štáty eurozóny, aby ochránili jej stabilitu. Táto spoločne zdieľaná záťaž vychádza zo základného majetku ECB.²¹⁰ Táto voľba spoločného zdieľania bremena je rozumná. V dobrých časoch sa základný majetok ECB využíva na zdieľanie výhod menovej únie, ide o tzv. „rozobné“, čo je vlastne celkový zisk z tvorby peňazí. V zlých časoch sa ten istý majetok (kapitál) použije na zdieľanie (možných) výdavkov, ktoré by vznikli pri pokuse o udržanie menovej únie.

Otázkou je, či takéto opatrenia prinesú dostatočne veľké množstvo finančných zdrojov. Počiatočný maximálny objem požičiavania z ESM je 500 miliárd eur. Zmluva o ESM umožňuje ďalšie navýšenie objemu požičiavania v prípade potreby. Účinnosť tohto kroku však závisí na postupoch a pravidlách hlasovania pre takéto navýšenie (pozri ďalšiu časť). Je ťažké poskytnúť odhad vhodnej či správnej veľkosti stabilizačného mechanizmu. Na jednej strane by mala byť veľkosť dostatočne pôsobivá, aby trhy uverili, že stabilizačný mechanizmus bude môcť účinne zvládnuť ťažkosti členských štátov. Keby sa podarilo vytvoriť dostatočne veľký stabilizačný mechanizmus („bohaté finančné zdroje“), možno by bolo aj menej potrebné ich použiť, pretože trhy by mali menej iniciatívy skúšať spoľahlivosť veľkosti finančných zdrojov. W. Buitter navrhuje navýšenie aspoň na 2 500 miliárd eur.²¹¹ Na druhej strane existujú isté politické a ratingové obmedzenia. Veľkosť takého množstva prostriedkov by museli schváliť parlamenty jednotlivých krajín. Finančné zdroje vo výške 2 500 miliárd EUR by znamenali, že každý zúčastnený štát by musel prispieť sumou, ktorá predstavuje 25 % HDP. Okrem toho, rating AAA niektorých

²¹⁰ GOODHART, C. AND SCHOENMAKER, D. 2009. Fiscal Burden Sharing in Cross- Border Banking Crises. In *International Journal of Central Banking* 5, s. 141-165

²¹¹ BUITTER, W. 2011. Blundering towards a 'You Break it You Own it' Europe'. In *FinancialTimes* (1 August 2011)

klúčových krajín (najmä Francúzska, Nemecka a Holandska) by mohol byť kvôli takýmto vysokým podmieneným finančným záväzkom ohrozený.²¹² A napokon, finančná pomoc by nemala ani nemohla byť neobmedzená. Keď bude dlhová služba – hoci aj pri nízkej úrokovej sadzbe – pre krajinu neudržateľná, daná krajina bude musieť reštrukturalizovať svoj dlh, aby bolo možné obnoviť ekonomický rast. Finančná pomoc je teda v podstate obmedzená. Stručne povedané, objem ESM bude potrebné podstatne navýšiť, aspoň na 1 500 miliárd EUR, aby bolo možné utíšiť nepokoje na finančných trhoch.

Ďalšou otázkou je, či tieto opatrenia poskytnú dostatočnú flexibilitu vo forme finančnej pomoci. Základnou formou sú pôžičky členským štátom, ktoré majú ťažkosti a primárna podpora trhu. Ale v praxi ide o flexibilitu, napríklad na samite 21. júla 2011 sa Európska rada rozhodla zlepšiť efektívnosť EFSF a ESM a to tak, že im umožnila financovať rekapitalizácie bánk prostredníctvom poskytovania pôžičiek vládam a tiež zasahovať do sekundárneho trhu. Prvé oprávnenie by mohlo uľahčiť tak veľmi potrebnú rekapitalizáciu európskeho bankového systému a druhé by mohlo stabilizovať trh s dlhopismi (čo doteraz robila ECB pomocou svojho programu odkupovania štátnych dlhopisov) a uľahčiť reštrukturalizáciu dlhu, keďže ESFS by mohla nakupovať dlhopisy za trhové ceny.

4.5.6 Spoločné zdieľanie bremena európskymi bankami

V období súčasnej krízy (2010 – 2011) sú viaceré štátne banky podkapitalizované. Írske banky a španielske sporiteľne – cajas, sú vystavené veľkému rastu cien rezidenčných nehnuteľností. Jedná sa takmer o domácu bankovú záležitosť, keďže veľké zahraničné banky, napr. Santander a BBVA, sú medzinárodne rozvetvené.²¹³ Okrem toho banky v členských krajinách eurozóny, ktoré prechádzajú finančnými problémami, môžu tiež utrpieť straty, pretože tieto banky väčšinou predávajú dlhopisy vystavené ich vlastnou vládou. Je preto rozumné, že Európska rada sa na júlovom summite 2011 rozhodla podporiť vlády pôžičkami v prípade, že budú potrebovať rekapitalizovať svoje banky.

Odlišný prípad nastáva, keď sa do finančných problémov dostanú zahraničné

²¹² ROYAL BANK OF SCOTLAND. 2011. Euro area faces breakpoint: Lessons learned and policy options, 13 July 2011

²¹³ ALLEN, F., BECK, T., CARLETTI, E., LANE, P., SCHOENMAKER, D. AND WAGNER, W. 2011. Cross-Border Banking in Europe: Implications for Financial Stability and Macroeconomic Policies. In *CEPR Report*, London

banky, ako napr. Fortis a Dexia, ktoré utrpeli veľké straty v období po páde Lehman Brothers. Improvizovaná spolupráca medzi príslušnými krajinami na záchranu krachujúcej banky môže viesť k nedostatočnej rekapitalizácii, keďže každá krajina má iniciatívu zmierňovať svoj kapitálový podiel, takže kolektívne riešenie sa stáva nemožným. C. Goodhart a D. Schoenmaker navrhujú aplikovať plánované opatrenia spoločného zdieľania záťaže v zahraničných bankách a pomôcť tak prekonať následné zlyhanie medzi vládami.²¹⁴ Vzhľadom na ich silné bankové kontakty (napr. Nordea Bank a Dánske Bank fungujú v rámci celej škandinávskej a baltickej oblasti), škandinávске a baltické úrady rozbiehajú systém spoločného zdieľania záťaže. V rámci tohto plánu spoločného zdieľania záťaže ministri financií zdieľajú výdavky súvisiace s možným zlyhaním bánk, a to podľa kľúča zdieľania bremena odrážajúceho aj rozdelenie majetku (aktív) v rôznych krajinách. Presadenie mechanizmu spoločného zdieľania bremena je dôležité. Zatiaľ čo však ESFS a ESM sú právne záväzné, Škandinávsko-baltické memorandum o porozumení nie je.

Európsky finančný dohľad a stabilizačné opatrenia sú chápané ako súčasť vnútorného trhu pre bankovníctvo. Preto akékoľvek opatrenia pre európske zahraničné banky týkajúce sa spoločného zdieľania bremena sa môžu zakladať na článku 114 Zmluvy o fungovaní EÚ. Keď sa na vec pozrieme zo širšieho pohľadu, F. Allen²¹⁵ a tiež A. Posen a N. Véron²¹⁶ navrhujú pre európske banky zložiť európske poistenie vkladov a uznesenie európskeho úradu. Tieto opatrenia by sa takisto mohli zakladať na čl. 114 Zmluvy o fungovaní EÚ.

4.5.7 Právomoci a pravidlá hlasovania

Ako sme už naznačili, hranice presunu suverenity sa môžu časom meniť. Navrhujeme, aby sme sa posunuli od súčasných voľných opatrení pre fiškálne právomoci (založené na kombinácii kategórie 3 a 4 zdieľania právomoci) k spoločne zdieľanej kompetencii medzi EÚ a členskými štátmi (kategória 2 zdieľania právomoci). Týmto spôsobom by mohla EÚ a členské štáty stáť za eurom spoločne. Náš návrh sa očividne

²¹⁴ GOODHART, C. AND SCHOENMAKER, D. 2009. Fiscal Burden Sharing in Cross- Border Banking Crises. In *International Journal of Central Banking* 5, s. 141-165

²¹⁵ ALLEN, F., BECK, T., CARLETTI, E., LANE, P., SCHOENMAKER, D. AND WAGNER, W. 2011. Cross-Border Banking in Europe: Implications for Financial Stability and Macroeconomic Policies. In *CEPR Report*, London

²¹⁶ POSEN, A. and VERON, N. 2009. A Solution for Europe's Banking Problem. In: *Policy Brief No. 09-13*, Peterson Institute for International Economics, Washington, 2009

odlišuje od návrhov posunúť sa smerom k zrelému federálnemu európskemu štátu, v ktorom by za eurom stála jedine EÚ.

Ako teda postaviť stabilizačný mechanizmus, ktorý by bol spoločne zdieľanou kompetenciou EÚ a členských štátov? Dobrým štartovacím bodom je súčasné neformálne rozdelenie moci. Európska rada určuje strategické priority a záujmy Únie a je tým v skutočnosti v rámci EÚ poverená. Podľa Lisabonskej zmluvy sa Európska rada skladá z hláv štátov alebo vlád, ktoré zastupujú členské štáty a jej stáleho predsedu a predsedu EK, pričom obidvaja zastupujú EÚ (článok 15 Zmluvy o EÚ). Súčasný predseda H. Van Rompuy²¹⁷ poukazuje na to, že Európska rada nie je medzivládny orgánom, ale skôr „*inštitúciou pôsobiaceou v právnom rámci EÚ spolu so svojím systémom kontroly a rovnováhy*“.²¹⁸

Predpokladaný európsky stabilizačný mechanizmus ESM je takmer úplne záležitosťou členských štátov. Guvernéri sú nominovaní členskými štátmi (článok 5 (1) Zmluvy o ESM). Európske inštitúcie (EK, ECB a predseda Euroskupiny) majú len postavenie pozorovateľa (článok 5 (3) Zmluvy o ESM). Rada guvernérov vymenuje predsedu a má možnosť voliť predsedu Euroskupiny alebo voliť predsedu spomedzi svojich členov (článok 5 (2) Zmluvy o ESM). Predseda Euroskupiny má byť minimálne vyzvaný, aby predsedal ESM. Toto je možné v rámci súčasného návrhu zmluvy o ESM. Okrem toho by bolo potrebné vytvoriť lepšiu kombináciu zástupcov členských štátov a Únie. Navrhujeme, aby člen EK pre hospodárske a menové záležitosti a predseda ECB získali štatút riadnych členov. Bude tu tiež nezávislý generálny riaditeľ (článok 7 (1) Zmluva o ESM). Generálny riaditeľ bude v spolupráci s EK pripravovať návrh pre finančnú pomoc v súlade s prísnymi podmienkami hospodárskej politiky (články 12 a 13 Zmluvy o ESM). Aby bol ESM efektívny v oblasti stability, mal by byť schopný v prípade potreby nazbierať veľké množstvá prostriedkov. Aby bolo možné predísť morálnemu nebezpečenstvu, prísne podmienky sú kľúčové, a to z toho dôvodu, aby sa akýkoľvek členský štát eurozóny chcel vyhnúť tomu, žeby sa dostal do ESM. Ak by sa podarilo vybudovať ESM na tomto princípe, EÚ by mala silný Európsky menový fond, ktorý by jej

²¹⁷ V prostredí súčasných politikov sa zdá, že všetko riadia hlavy štátov dvoch najväčších členov eurozóny, vid' nemecko-francúzsku dohodu zo summitu 21. júla. Predseda Európskej rady predsa zvolal summit, k čomu je oprávnený (článok 15 (3) Zmluvy o EÚ). Je potrebné poznamenať, že najvyšší predstavitelia Nemecka a Francúzska umožnili najmocnejšiemu predsedovi Európskej komisie v nedávnej histórii, Delorovi, vykonávať svoju úlohu. Čo sa týka dôležitých rozhodnutí, Delors sa spoliehal na podporu Kohla a Mitteranda.

²¹⁸ VAN ROMPUY, H. 2010. *Sharing the responsibility for European decisions*, Address to the representatives of the European Parliament and 27 national Parliaments, COSAC-meeting, PCE 244/10, Brussels, 2010

vytváral bohaté finančné zdroje a teda by jej "plnil vrecká". Rovnako tiež nie je potrebné posilňovať opatrenia vlády týkajúce sa Paktu stability a rastu a dávať viac právomocí EÚ.

Ďalším dôležitým prvkom je hlasovacie právo. Skutočný pokrok v oblasti vnútorného trhu sa dosiahol až vtedy, keď sa Jednotný európsky akt z roku 1986 kvôli harmonizácii legislatívy odklonil od princípu jednomyseľnosti. Minimálna harmonizácia (v kombinácii so vzájomným pochopením) a väčšinové hlasovanie sú stali hnacím mechanizmom vnútorného trhu. ESFS a ESM sú oba založené na jednomyseľnosti nazývanej vzájomná dohoda (článok 4 (3) Zmluvy o ESM). Väčšie rozhodnutia, ako napr. poskytnutie finančnej pomoci alebo rozšírenie základného kapitálu a maximálny objem požičiavania, sa musia robiť formou vzájomnej dohody (článok 5 (6) Zmluvy o ESM). V rámci jednomyseľných pravidiel hlasovania môže akýkoľvek členský štát zablokovať finančnú pomoc, ako sa to ukázalo v prípade nárastu moci národných strán v krajinách ako Fínsko, Dánsko a Holandsko. Jednomyseľnosť bráni pohotovému fungovaniu ESM a následne udržiava trhy v nedôvere novým spôsobom rozhodovania. Preto je potrebné, ak nie úplne nevyhnutné vykonávať rozhodnutia ohľadom rozšírenia základného kapitálu a poskytnutia finančnej pomoci podľa pravidiel hlasovania kvalifikovanou väčšinou, ako predpovedá článok 4.4 Zmluvy o ESM.

V rozhovore so vtedajším nemeckým ministrom zahraničných vecí J. Fischerom na začiatku ústavnej diskusie o EÚ in roku 2000, francúzsky minister J. P. Chevènement trefne poznamenal, že „*Európa je záležitosť, ktorej právnici nevedia prísť na meno.*“ Jeho slová spôsobili všeobecný zmätok ohľadom charakteru EÚ, ktorý zatienil proces európskej integrácie od začiatku 50. rokov minulého storočia. Mala by sa EÚ vyvíjať ako jeden federálny európsky štát alebo by sa mala vybudovať ako konfederácia? Zdá sa, že súčasní lídri európskych inštitúcií majú v tejto otázke stále zmätok. Predseda Európskej komisie nedávno popísal EÚ neimperiálne impérium, zatiaľ čo predseda Európskej rady porovnal EÚ ku kolóne lodí a predseda ECB ju nazval Úniou suverénnych štátov. Vo svetle týchto odlišností medzi samotnými európskymi lídrami, zdá sa takmer prekvapujúce, že zahraničné vlády a účastníci trhu nemajú tendenciu vkladať do EÚ a eurozóny bezhraničnú dôveru. Rodrik je ukázkový v označení EÚ ako „*experimentálnej vlády*“.²¹⁹

Vo svojej práci Pomenovanie a definovanie EÚ, J. A. Hoeksma tvrdí, že Lisabonská zmluva označuje vývoj EÚ z viac či menej tradičnej konfederácie na

²¹⁹ HOEKSMA, J. A. 2011. The EU as a Democratic Polity in International Law. In: *Cleer Working Papers* 2011/2, Centre for the Law of EU External Relations, The Hague, 2011

demokratické politické zriadenie štátov a občanov.²²⁰ Charakteristickým znakom EÚ je zdieľanie a spoločné využívanie suverenity. Zatiaľ čo proces európskej integrácie začal presúvaním suverenity v oblasti produkcie uhlia a ocele, Lisabonská zmluva zabezpečuje, že uplatňovanie presunutej suverenity bude kontrolované aj demokratickým spôsobom. EÚ nie je len združením demokratických štátov, ale predstavuje tiež samotnú demokraciu. Hoci charakter nadnárodnej demokracie sa musí nevyhnutne líšiť od demokracie štátu, existuje presvedčivý dôkaz o závere, že EÚ prekonala tradičný vestfálsky systém medzinárodných vzťahov a etablovala sa ako post-vestfálske politické zriadenie.

²²⁰ HOEKSMA, J. A. 2009. Naming and Defining the EU. In: HOEKSMA, J. A., *De EU als Unie van burgers en lidstaten*, Kluwer, Deventer, 2009

5 TEORETICKÉ A PRAKTICKÉ PRÍNOSY DIZERTAČNEJ PRÁCE

V predkladanej dizertačnej práci sú spracované definície základných pojmov týkajúcich sa skúmanej problematiky a taktiež sa tu nachádza spracovaný historický prehľad najvýznamnejších udalostí, ktorý poukazuje a vysvetľuje dôležitosť a najmä následné konsekvencie daných rozhodnutí, ktoré boli uskutočňované s cieľom vytvoriť fungujúcu HMÚ a SOP, ktoré predstavujú prostredie pre zahraničnoobchodnú činnosť EÚ.

Ďalej sa v dizertačnej práci venujeme objasneniu dôležitosti menovej politiky EÚ a samotnej jednotnej meny euro. Euro sa za krátke obdobie svojho vzniku stalo svetovou menou a samotná eurozóna si vyžaduje oveľa užšiu politickú a ekonomickú spoluprácu, ktorú nazývame zdieľaná suverenita a predkladaná práca objasňuje tento fenomén z teoretického a právneho hľadiska a jeho uplatnenie v praxi. Keďže momentálne je veľmi často skloňovaný pojem krízy v eurozóne a aj samotná EÚ čelí súčasnej celosvetovej finančnej a hospodárskej kríze, predkladaná dizertačná práca kladie hlavný dôraz na praktické dopady týchto skutočností na konkurencieschopnosť EÚ a s ňou úzko súvisiacu konkurencieschopnosť samotnej slovenskej ekonomiky, ktorá je od roku 2004 súčasťou tohto integračného zoskupenia a preto nie je možné od vplyvu tohto prostredia abstrahovať.

Výskum obsiahnutý v tejto dizertačnej práci sa týka nasledovných oblastí:

- identifikácie a zhodnotenia dopadov zahraničného obchodu EÚ a zavedenia spoločnej meny euro do slovenskej ekonomiky na vývoj konkurencieschopnosti SR,
- spätného zhodnotenia miery pripravenosti slovenskej ekonomiky na zavedenie spoločnej meny euro, prostredníctvom úrovne ekonomickej politiky, zahraničného obchodu a podnikateľského prostredia,
- konfrontácie vývoja slovenskej ekonomiky so zmenami, ktoré v tomto segmente vyplynuli po zavedení eura v súčinnosti s pretrvávajúcou globálnou finančnou a hospodárskou krízou a ktoré budú determinovaná viacerými faktormi, čiže sa budú kvalitatívne vyvíjať podľa aktuálnych výsledkov vládnej, hospodárskej a fiškálnej politiky SR a globálnych tendencií zahraničného obchodu EÚ,
- zhodnotenia efektívnosti pôsobenia jednotnej meny euro v boji so súčasnou

globálnou finančnou a hospodárskou krízou,

- pôsobenia a fungovania nástrojov SOP EÚ v slovenskej ekonomike po tom, čo sa SR vstupom do EÚ vzdala všetkých oprávnení v tejto oblasti, pretože spadajú výsostne pod kompetenciu orgánov EÚ.

Hlavným prínosom tejto dizertačnej práce je identifikácia a zhodnotenie dopadov zahraničnoobchodnej činnosti EÚ a zavedenia spoločnej meny euro do slovenskej ekonomiky na vývoj jeho vlastnej konkurencieschopnosti. Práca predstavuje výstupy komplexnej analýzy, ktorá predstavuje ťažisko tejto dizertačnej práce. Formou návrhov, opatrení a krokov vedúcich k odstráneniu prípadných vzniknutých diskrepancií, ktorých možnosť vzniku je po zavedení jednotnej meny euro do slovenskej ekonomiky spolu s pôsobením súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy a krízy v eurozóne vysoko pravdepodobná a očakávaná. Analýza tiež vypovedá aj o možnosti využívania nových možností a spôsobov pri kvalifikovanom politickom a ekonomickom rozhodovaní členských štátov eurozóny, ktorých súčasťou je aj SR a zároveň poskytuje návod ako ovplyvňovať v tomto prostredí štátnu ekonomiku, keďže po zavedení eura je značne znížená možnosť ovplyvňovať národnú ekonomiku prostredníctvom tradičných podporných menových nástrojov.

Ďalším prínosom predkladanej dizertačnej práce je obohatenie teoretických poznatkov v danej oblasti o nové skutočnosti a zistenia. Pokúsili sme sa tieto nové poznatky klasifikovať a formulovať ako všeobecne platné pre oblasť HMÚ a SOP EÚ ako aj analyzovať ich bezprostredný dopad na vývoj konkurencieschopnosti. Okrem teoretických záverov a formulácií, máme snahu vniesť do praktickej činnosti návrhy optimálnych riešení prostredníctvom takzvanej zdieľanej politickej a ekonomickej suverenity v eurozóne, s prihliadnutím najmä na špecifické oblasti našej ekonomiky. Uvedomujúc si, že zahraničnoobchodná politika EÚ patrí medzi kľúčové oblasti vonkajších vzťahov EÚ, musia byť získané poznatky aplikovateľné na štáty externého, ale predovšetkým interného teritória EÚ, kam je smerovaný najväčší objem obchodných obrátov členských štátov, nevynímajúc SR.

Na záver by sme chceli skonštatovať, že všetky štyri hypotézy, ktoré sme si stanovili boli pravdivé a ich pravdivosť podporujú jednotlivé analytické časti predkladanej práce:

- **H1:** *Vstup SR na jednotný európsky trh a prijatie pravidiel SOP EÚ pomohli čiastočne zvýšiť konkurencieschopnosť domácej ekonomiky, ale keďže zahraničný obchod SR bol aj pred jej vstupom do EÚ orientovaný z veľkej*

väčšsiny najmä na členské štáty EÚ (najviac obchodnej výmeny prebiehalo s Nemeckou spolkovou republikou), tak aj naďalej ostáva orientovaný v prevažnej miere na členské štáty EÚ, čomu napomáha aj fakt, že SR je zároveň členskou krajinou eurozóny a jednotná mena značne zjednodušuje obchodnú výmenu medzi týmito krajinami.

- *H2: Pochopenie a uplatňovanie silnejšej politickej a ekonomickej integrácie v eurozóne, ktorú nazývame aj zdieľaná suverenita, je naozaj pomocou v boji proti globálnej kríze, ale aj tej, ktorej eurozóna v súčasnosti čelí a táto spolupráca prepojených ekonomík s jednotnou menou je spolu s prísnejšími pravidlami fungovania zároveň aj riešením súčasnej krízy v eurozóne.*
- *H3: Po trojročnom fungovaní meny euro v slovenskej ekonomike je naozaj možné objektívne potvrdiť, že slovenská ekonomika bola dostatočne pripravená v roku 2009 na vstup do eurozóny a prijatie jednotnej meny euro jej dopomohlo k zvýšeniu vlastnej konkurencieschopnosti a to najmä v regióne V4.*
- *H4: Členstvo SR v eurozóne skutočne iba čiastkovo napomohlo k zmierneniu dopadov súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy na slovenskú ekonomiku a SR bola nútená prijať aj iné opatrenia strategického charakteru, aby nenastala veľká stagnácia, respektíve až pokles ekonomickej výkonnosti krajiny počas súčasnej globálnej finančnej a hospodárskej krízy.*

6 ZÁVER

Obnovenie globálnej ekonomiky na základe pozorovaných ukazovateľov v roku 2011 naznačilo signály jej stabilizácie. Existuje však stále neistota vzhľadom na faktory, ktoré boli charakterizované nedávnym vývojom svetového hospodárstva: hlavne kontrasty medzi štrukturálnymi obmedzeniami rastu v pomere k veľkému napätiu ekonomík na finančných trhoch, zložité situácie na trhoch práce a bývania a pokračujúci pozitívny vývoj nových trhových ekonomík. Aj tu však posledné obdobie ukázalo spomalenia hlavných trendov hospodárskej činnosti kvôli slabému vývoju domáceho a vonkajšieho dopytu. Vo všeobecnosti sa inflačné tlaky môžu obnoviť najmä pre ceny komodít.

Keďže SR sa vyznačuje proexportnou orientáciou, zvýšenie konkurencieschopnosti sa stáva pre ňu kriticky dôležitou. Slovenský export dokáže konkurovať v zahraničí vďaka nízkym výrobným nákladom, ktorých základom je relatívne lacná pracovná sila. Túto výhodu však krajina postupne stráca, čo negatívne ovplyvňuje prílev priamych zahraničných investícií. Podiel exportu high-tech výrobkov a výrobkov s vysokou pridanou hodnotou je veľmi nízky v porovnaní s ostatnými členskými krajinami EÚ. Preto sa v rámci cieľa *Regionálna konkurencieschopnosť a zamestnanosť* podporujú také aktivity, ktoré sú zamerané na inovatívnosť, podporu podnikania, či rozvíjanie vlastného vedecko-výskumného potenciálu. Tieto prostriedky sú však v SR využívané vo veľmi malej miere. Je to spôsobené malým počtom projektov a navyše veľká časť z týchto projektov, ktoré sa uchádzajú o finančné prostriedky z fondov, nakoniec nie sú zrealizované (asi štvrtina prijatých projektov). Dôvodom nedostatočného čerpania je hlavne neznalosť postupov pri žiadaní o finančné príspevky a neznalosť spôsobov vypracovania projektu, prípadne nákladnosť a administratívna náročnosť.

Jedným zo spôsobov ako zvýšiť konkurenčnú schopnosť na SR je rozvíjať obchod so službami, ktorý je na pomerne nízkej úrovni oproti krajinám pôvodnej EÚ 15. SR stále exportuje a produkuje hlavne tovary s nízkou pridanou hodnotou a pomerne málo sa zameriava na tovary s vysokou pridanou hodnotou. Naopak, skoro vôbec sa nezameriava na export so službami, kde je pridaná hodnota v absolútnom vyjadrení oveľa vyššia a menej náročná na vstupy (surovinové, energetické) do výroby. Ak by sa SR podarilo presunúť kapitálové zdroje týmto smerom, slovenská ekonomika by sa stala menej závislá na dovoze surovín a energií, ktoré spotrebúva na výrobu tovarov s nízkou pridanou hodnotou. Veľké príležitosti sú práve v tejto oblasti, ak by sa SR podarilo spojiť vývojovú

a vedeckú činnosť s výrobnou, prostredníctvom klasterov, vytváraním vedeckých centier a pri väčšej kooperácii medzi firmami, napríklad v takých oblastiach, ako je environmentalistika a obnoviteľné zdroje energií, po ktorých je teraz v EÚ veľký dopyt, má SR ešte značné rezervy. V susednej ČR pracuje v tejto oblasti viac ako 30 000 ľudí, čo je pomerne veľké číslo. Keďže je to oblasť, ktorú výdatne podporuje aj EÚ zo svojich zdrojov a produkty v tejto oblasti prinášajú vysokú pridanú hodnotu.

SR má konkurenčnú výhodu aj v tom, že má veľa prírodných zdrojov, ktoré iné krajiny nemajú. Minimálne samotný slovenský trh je nenasýtený a predpokladá sa aj, že vo svete sa dopyt po obnoviteľných zdrojoch bude neustále zvyšovať. Ďalším spôsobom na zvýšenie efektívnosti je prilákať zahraničných investorov s dôrazom na ich kvalitu, aby SR nepredstavovalo iba lacnú montážnu halu, ktorá sa hocikedy môže presunúť ďalej smerom na východ, kde budú nižšie náklady na výrobu. Jedným z dôvodov, prečo sa tak ešte nestalo môže byť napríklad nedostatočná infraštruktúra a nestabilná vláda východných štátov, čo sa ale postupne zmení a je iba otázkou času, kedy sa výroba automobilov, ktorá tvorí nosné odvetvie hospodárstva SR presunie ďalej smerom na východ do Ukrajiny alebo do Rumunska. Výrazným pozitívom je, že SR prijala spoločnú menu euro. Oproti susedným štátom tak disponuje výhodou, ktorá predstavuje pre investorov veľké plus a vhodnou proexportnou a zahraničnou politikou by SR mohlo osloviť aj takých investorov, ktorí doteraz nemali záujem investovať na území SR. Slovenská vláda by sa mala snažiť prostredníctvom aplikovania bilaterálnych a multilaterálnych nástrojov SOP vstupovať na trhy tretích krajín, s cieľom zvýšiť konkurencieschopnosť slovenských výrobcov.

Ak by sa zároveň podarilo v SR rozvinúť elektronické služby pre verejnú správu, tak by sa výrazne znížilo administratívne zaťaženie a tým zvýšila efektívnosť verejnej správy. Rozvojom dopravnej infraštruktúry SR by sa tiež prispelo k lepšiemu prístupu na mimobratislavské regióny, k mobilite pracovnej sily, k rozvoju produkčných štruktúr a celej škále služieb. Týmto spôsobom by sa postupne zvýšila aj sociálno-ekonomická úroveň ostatných regiónov, nie iba bratislavského. Regeneráciou verejných sídiel by bolo možné zvýšiť konkurencieschopnosť SR v oblasti služieb a cestovného ruchu, čo by prispelo aj k zníženiu nezamestnanosti v problémových regiónoch. Bolo by to možné uskutočniť najmä prostredníctvom rekonštrukcie miestnych komunikácií, dobudovania technickej infraštruktúry sídiel, ich častí a zón, podpory úpravy verejných priestranstiev, verejnej zelene a dôležitých priestorových areálov s multifunkčným využitím, obnovy a regenerácie historických parkov miest a obcí, regenerácie rómskych osídlení, riešenia

problematiky panelových bytov, výstavby a rekonštrukcie stavebných štruktúr, akými sú chodníky, mosty a podobne.

Azda najväčšou prioritou pre zvyšovanie konkurencieschopnosti SR je dobudovanie znalostnej ekonomiky. Paradoxne bol v minulosti tento trend výraznejšie podporovaný ako v súčasnom období, vidno to napríklad na tom, že sa v súčasnosti na školách a vo verejnej správe nachádzajú zastarané počítače, ktoré je potrebné obmieňať, aby žiaci, študenti a pracovníci mohli pracovať na nových programoch, ktoré šetria čas a tým sa zvyšuje celková efektivita výučby a práce, čo prispieva k rozvoju informačnej spoločnosti. Veľké rezervy v tejto oblasti má napríklad aj oblasť cestovného ruchu a bolo by veľmi prínosné, keby sa informačné technológie dostávali aj do ostatných oblastí. Prípadné zvýšenie kompetencií kontrolného úradu pre verejné obstarávanie by mohlo doceliť efektívnejšie alokovanie finančných zdrojov do informatizácie slovenskej spoločnosti.

Faktom je skutočnosť, že euro v súvislosti s globálnou hospodárskou a finančnou krízou malo tak pozitívne ako aj negatívne účinky. Ako je v analytickej časti práce uvedené, ekonomické prostredie je na SR vďaka vstupu do eurozóny stabilnejšie v porovnaní s okolitými krajinami. Vysoká kolísavosť mien okolitých krajín môže byť určitým symbolom nestability a teda negatívom v očiach investorov pri rozhodovaní sa o vstupe do danej krajiny. Z tohto pohľadu máme teda konkurenčnú výhodu, ktorá však v súčasnom období poklesu investovania možno nie je taká zreteľná a diskutovaná ako pokles konkurencieschopnosti a negatívna nákupná turistika hlavne v sektore služieb a maloobchodu pôsobený tiež eurom.

Z krátkodobého hľadiska kríza trochu zamedzila priaznivé účinky zavedenia eura na SR, ale naopak, z dlhodobého hľadiska sa SR stalo vstupom do eurozóny predvídateľnejšou krajinou pre zahraničných investorov. Navyše, zavedením eura sa na SR odstránili všetky kurzové, transakčné, ale aj rôzne administratívne náklady a riziká, zvýšil sa rating SR, čo je tiež motívom vstupu zahraničných investorov pochádzajúcich z ostatných krajín eurozóny. Práve vysoká kolísavosť mien v okolitých krajinách odrádza zahraničných investorov. Pre investorov sú predovšetkým dôležité výhody z dlhodobého hľadiska. Môžeme teda konštatovať, že euro malo značný vplyv, avšak otázne je a len ťažko dokázateľné, či bolo vedome využívané ako prostriedok na tlmenie dopadov krízy alebo všetky mechanizmy boli skôr automatické.

Súčasná kríza eurozóny sa skladá z troch jednotlivých kríz a to z bankovej krízy, z krízy verejných rozpočtov a z menovej krízy. Banková kríza bola spôsobená príliš voľnou

menovou politikou nevhodnou pre podmienky niektorých členských ekonomík. Neobmedzený objem veľmi lacných peňazí nafúkol úverovú bublinu, ktorá potom v roku 2008 spľasla. Ide predovšetkým o problém Írska a Španielska, ale do značnej miery aj Grécka, kde sa v priebehu rokov 2003 – 2008 skoro zdvojnásobil objem úverov súkromného sektora. Rozpočtová kríza má cyklickú a dlhodobu trendovú zložku. Štáty si v priebehu rokov 2002 – 2008 zvykli na pomerne vysoké príjmy umelo stimulované bankovou úverovou bublinou a teda aj na vysoké výdavky, ktorými zase stimulovali rast. Rozpočtová a banková kríza sa navzájom dopĺňajú a posilňujú, pretože banky, ktoré majú problémy, požadujú od štátu podporu, ako môžeme pozorovať na príklade Írska a naopak, problémy štátu destabilizujú bankovníctvo, ako v prípade Grécka. V Írsku spôsobili štátne záruky za bankový sektor platobnú neschopnosť vlády a v Grécku hrozí, že oficiálne vyhlásená platobná neschopnosť by mala za následok okamžité prepuknutie bankovej krízy s efektom prelievania do iných krajín eurozóny. Menová kríza má zase podobu extrémnych deficitov obchodu a bežného účtu platobnej bilancie v niektorých krajinách, kde nárast objemu peňazí v obehu spôsobil zvyšovanie miezd a výrobných nákladov nad únosnú mieru. Typickými príkladmi sú Portugalsko, Taliansko a tiež aj Grécko.

V prípade vystúpenia Grécka z eurozóny by sa pravdepodobne zhoršil ekonomický vývoj u našich najdôležitejších obchodných partnerov, napríklad v Nemecku, znehodnotil by sa kurz eura a cena ropy by klesla. Meny okolitých krajín by sa oproti euru oslabili, čo by Slovensku výrazne znížilo export a mohli by sme sa opätovne dostať do hlbkej recesie. V momente vyhlásenia platobnej neschopnosti Grécka by sa náš slovenský verejný dlh nezvýšil a grécky dlh by sa v podstate rozdelil na dve kategórie. Na peniaze, ktoré krajina dlží veriteľom a na peniaze, ktoré grécky bankový systém dlží ECB. Oba tieto dlhy spadajú pod medzinárodné právo a ich vysporiadanie by muselo byť vyriešené prostredníctvom rokovaní s veriteľmi. Dlh voči domácim veriteľom by sa tak automaticky z eura previedol na drachmy a devalvácia by ho citeľne znížila, z čoho vyplýva, že aj keď by bol odchod Grécka z eurozóny problematický a nákladný pre obe strany, výsledok by mohol eurozóne v konečnom dôsledku viac pomôcť, ako ju oslabiť.

Keďže HMÚ tvorí súčasť Lisabonskej zmluvy, z toho vyplýva, že pojem zdieľanej suverenity sa začína aplikovať aj na euro. Rovnako ako sa z EÚ nestal štát, a napriek tomu predstavuje demokraciu, euro sa vyvinulo na bežnú menu Únie bez toho, žeby členské štáty premenili na federálny štát. Naším cieľom bolo ukázať, že Lisabonská zmluva sa postarala o riadenie eurozóny takým spôsobom, že suverenita sa zdieľa medzi EÚ a členskými štátmi eurozóny. Štátne riešenia by sa preto uskutočňovať nemali. Súčasné

diskusie o lokálnej dlhovej kríze naznačujú, že európski lídri sa pomaly zmierujú s týmito novými finančnou a menovou situáciou. Hoci niektorí politici stále obhajujú „federálne“ možnosti ako vystavenie európskych dlhopisov, iní hľadajú inovatívne spôsoby ako presvedčiť trhy a najmä ratingové agentúry o záväzku EÚ a členských štátov eurozóny zdieľať suverenitu eura. Bohužiaľ, trhy nemajú ani trpezlivosť ani čas čakať na záver tejto sofistikovanej debaty. Chcú, aby euro spĺňalo ambície EÚ. Ako sme už poukázali, ESM sa môže prejavovať ako nástroj, pomocou ktorého by bolo možné zrealizovať cieľ stabilnej a spoľahlivej spoločnej meny. Zároveň však malicherné hašterenie o prínose pomoci Grécku naznačuje, že princíp jednoty istým spôsobom podkopáva účinnosť ESM. Následne bude nevyhnutná vyváženejšia štruktúra riadenia ESM vrátane hlasovania kvalifikovanou väčšinou. Pokrok, ktorý nastal vďaka Lisabonskej zmluve je, že politici, bankári a trhy teraz môžu diskutovať o politických možnostiach pre EÚ a eurozónu v mimo hraníc vestfálskeho systému medzinárodných vzťahov.

7 ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

1. ALLEN, F., BECK, T., CARLETTI, E., LANE, P., SCHOENMAKER, D. AND WAGNER, W. 2011. Cross-Border Banking in Europe: Implications for Financial Stability and Macroeconomic Policies. In *CEPR Report*, London
2. AMATO, G. and VERHOFSTADT, G. 2011. A plan to save the euro and curb speculators. In *Financial Times* (3 July 2011)
3. ANDERSON, J. AND E. VAN WINCOOP, 2003. Gravity with Gravititas: a Solution to the Border Puzzle In: *American Economic Review* 93
4. BACHE, I. and GEORGE, S. 2006. *Politics in the European Union*. New York: Oxford University Press. First edition. ISBN 978-0-19-927658-5
5. BALÁŽ, P a kol. 2010. *Medzinárodné podnikanie*. Piata edícia. Bratislava: Sprint dva, 2010. 546 s. ISBN 978-80-89393-18-3
6. BALÁŽ, P. – BÁRÁŇOVÁ–ČIDEROVÁ, D. – KITTOVÁ, Z. – KOSÍR, I. – LIBERČAN, A. – MATTOŠ, B. – SILNÁ, Z. – VETRÁK, M. 2008. *Alternatívy vývoja Európskej integrácie*. Prvé vydanie. Bratislava: Vydavateľstvo EKONÓM, 2008. ISBN 978-80-225-2657-9
7. BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Praha: Svoboda, 1966. s. 26. 329 s. ISBN 25-124-66
8. BANKS, J., BLUNDELL, R. AND A. LEWBEL, 1997. Quadratic Engle Curves and Consumer Demand In: *The Review of Economics and Statistics* 79
9. BARTEN, A. P., D'ALCANTARA, G. AND G.J. CARRIN, 1976. COMET, a medium-term macroeconomic model for the European Economic Community In: *European Economic Review* 7

10. BENOIT, M. 2012. *The 2007–2009 Financial Crisis and the European Central Bank*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://fsaraceno.free.fr/Deb2_Crisisand%20ECB.pdf>
11. BHAGWATI, J. N. 1958. Immiserizing Growth: A Geometrical Note. In *Review of Economic Studies*, No. 3
12. BLUMBERG, P. L. 1986. Limited Liability and Corporate Groups. In *Journal of Corporation Law*, Volume 11
13. BOYLE, C. 2012. *What Is an LTRO Anyway?* [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.cnbc.com/id/46567837/What_Is_an_LTRO_Anyway>
14. BRANDER, J. A., KRUGMAN, P. 1983. A 'Reciprocal Dumping' Model of International Trade. In *Journal of International Economics*, Volume 15, No. 3/4, (November 1983) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.nber.org/papers/w1194.pdf?new_window=1>
15. BROCKOVÁ, I. 2012. *Transatlantická ekonomická integrácia*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.sfpa.sk/dokumenty/publikacie/45>>
16. BUITER, W. 2011. Blundering towards a 'You Break it You Own it' Europe'. In *FinancialTimes* (1 August 2011)
17. BUNDESVERFASSUNGSGERICHT. 2009. *Lissabon-Urteil*, BVG 2 be 2/08 e.a. (30 June 2009)
18. BUSINESSINFO.CZ. 2012. *Japonsko: Ekonomická charakteristika země*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/japonsko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000424/>>
19. CARLIN, W., GLYN, A., and J. VAN REENEN, 2001. Export Performance of OECD Countries: An empirical Examination of the Role of Cost Competitiveness In: *The*

20. CINI, M. 2007. *European union Politics*. New York: Oxford University Press. Second edition. ISBN 978-0-19-928195-4
21. ČERNOŠA, S. 2012. *The standard Grubel and Lloyd index thirty years later*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://oliver.efri.hr/~euconf/2005/files/1st%20session/3rd%20cernosa.pdf>>
22. DAVIES, G. 2012. *ECB's Coeure: Market conditions normalised after LTRO operations, particularly in sovereign debt and repo market*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.forexlive.com/blog/2012/04/11/ecbs-coeure-market-conditions-normalised-after-ltro-operations-particularly-in-sovereign-debt-and-repo-market/>>
23. DEARDORFF, A., 1998. Determinants of bilateral trade: does gravity work in a neoclassical world? In: *NBER Chapters, The Regionalization of the World Economy*, National Bureau of Economic Research, Washington DC
24. DEJINY.WZ.CZ. 2012. *Světová hospodářská krize*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://dejiny.wz.cz/mezi/bitvy/krize/krize.html>>
25. DERIVAT.SK. 2012. *Európska menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.derivat.sk/index.php?PageID=631>>
26. DOINGBUSINESS.ORG. 2012. *Doing Business 2012*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.doingbusiness.org/reports/global-reports/doing-business-2012>>
27. EC.EUROPA.EU. 2012. *Euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/index_sk.htm>
28. EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na

internete: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/president/news/documents/pdf/20100303_1_en.pdf>

29. EC.EUROPA.EU. 2012. *Europe 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm>

30. EC.EUROPA.EU. 2012. *European Economy*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/economy_finance/publications/publication12081_en.pdf>

31. EC.EUROPA.EU. 2012. *Leonardo da Vinci programme*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc82_en.htm>

32. ECB.INT. 2012. *Európsky systém centrálnych bánk*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_001.sk.html>

33. ECB.INT. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.sk.html>>

34. ECB.INT. 2012. *Základné úlohy Eurosystemu*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_009.sk.html>

35. ECB.SK. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.ecb.int/ecb/history/emu/html/index.sk.html>>

36. ECONLINKS.UMA.ES. 2012. *The Mercantilists*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.econlinks.uma.es/Escuelas/mercant.htm>>

37. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *Adam Smith's Contributions to Economics (1723-1790)*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete:

<<http://www.economictheories.org/2008/06/adam-smith-contributions-to-economics.html>>

38. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *David Hume – Biography, History, Ideas*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/08/david-hume-biography-history-ideas.html>>

39. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *David Ricardo - The Principle of Comparative Advantage*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/06/david-ricardo-principle-of-comparative.html>>

40. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *J. S. Mill and the Decline of Classical Economics*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/07/john-stuart-mill-summary-chapter-essay.html>>

41. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *Neo-Classical Economic Theory, Marginal Analysis, Or The Revolution In Value and Distribution Theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2009/10/neoclassical-economic-theory.html>>

42. ECONOMICTHEORIES.ORG. 2012. *The Rise of Mercantilism or Commercial Capitalism*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economictheories.org/2008/06/rise-of-mercantilism-commercial.html>>

43. ECONOMICWORLD.EU a kol. 2012. *Vývoj svetovej ekonomiky*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.economicworld.eu/ekonomika/svetova-ekonomika/vyvoj-svetovej-ekonomiky.html>>

44. ECONOMY.GOV.SK. 2012. *Koncepcia obnovy hospodárskeho rastu Slovenskej republiky*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.economy.gov.sk/index/open_file.php?ext_dok=130463>
45. EPI.SK. 2012. *Úprava bankových obchodov v práve EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.epi.sk/Main/Default.aspx?Template=/Main/TArticles.ascx&phContent=/Main/ArticleShow.ascx&ArtID=4358&LngID=0&CatID=66>>
46. ERT. 2012. *ERT's vision for a competitive Europe in 2025*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europeontrack.eu/_SiteNote/WWW/GetFile.aspx?uri=:/default/en-us/media/Files/MainBloc/ERT_Manifesto_Final_ee851a75-9fc4-487f-830d-dfef8d242584.pdf>
47. EU4JOURNALISTS.EU. 2012. *Ekonomická a menová únia a euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.eu4journalists.eu/index.php/dossiers/slovakian/C23/23/>>
48. EURACTIV.SK. 2012. *Pakt stability a rastu*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/zoznam_liniek/pakt-stability-a-rastu>
49. EURACTIV.SK. 2012. *Slovensko a euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.euractiv.sk/ekonomika-a-euro/zoznam_liniek/slovensko-a-euro>
50. EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Amsterdamská zmluva*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/index.htm>>

51. EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Consolidated Version of the Treaty Establishing the European Community*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/12002E/pdf/12002E_EN.pdf>
52. EURLEX.EUROPA.EU. 2012. *Lisabonská zmluva*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://eur-lex.europa.eu/sk/treaties/dat/12007L/htm/12007L.html>>
53. EUROINFO.GOV.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.euroinfo.gov.sk/spolocna-obchodna-politika-eu/>>
54. EUROMENA.SK. 2012. *História hospodárskej a menovej únie*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.euromena.sk/eurozona/9418s>>
55. EUROPSKAUNIA.SK. 2012. *Právomoci EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/pravomoci_eu>
56. EUROPSKAUNIA.SK. 2012. *Spoločná obchodná politika*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskaunia.sk/spolocna_obchodna>
57. EURÓPSKE SPOLOČENSTVÁ. 2009. *Váš sprievodca Lisabonskou zmluvou*. Luxemburg: Úrad pre vydávanie publikácií Európskej únie. ISBN 978-92-79-12946-9. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://ec.europa.eu/publications/booklets/others/84/sk.pdf>>
58. EUROPSKYPARLAMENT.SK. 2008. *Lisabonská stratégia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.europskyparlament.sk/view/sk/Informacna_kancelaria_EP_v_SR/dolezite_temy/Lisabonska_strategia.html;jsessionid=D9CB957765E934EC6352B56C80DF9CB1>

59. FRANKEL, J., STEIN, E. AND S.J. WEI, 1995. Trading Blocs and the Americas: The Natural, the Unnatural and the Super-Natural In: *Journal of Development Economics* 47
60. GIAVAZZI, F. and PAGANO M., 1998. The Advantages of Tying One's Hand: EMS discipline and Central Bank Credibility In: *European Economic Review* 32
61. GOODHART, C. 1998. The Two Concepts of Money: Implications for the Analysis of Optimal Currency Areas. In *European Journal of Political Economy*
62. GOODHART, C. AND SCHOENMAKER, D. 2009. Fiscal Burden Sharing in Cross-Border Banking Crises. In *International Journal of Central Banking* 5
63. GROS, D. 2011. Eurobonds: Wrong solution for legal, political, and economic reasons. In *VoxEU*, London, (24 August 2011)
64. HELLIWELL, J., 1997. National Borders, Trade and Migration In: *Pacific Economic Review* 2
65. HELLIWELL, J., 2005. Border Effects: Assessing their Implications for Canadian Policy in a North American Context In: *Social and labour market aspects of North American linkages*, Industry Canada, Canada, 2005
66. HELLWIG, M. 2011. 'Quo vadis, Euroland? European Monetary Union Between Crisis and Reform. In: ALLEN, F., CARLETTI, E. and CORSETTI, G. *Life in the Eurozone With or Without Sovereign Default?* FIC Press, Wharton Financial Institutions Center, Philadelphia, 2011
67. HNONLINE.SK. 2008. *EÚ a Ukrajina začali rokovať o dohode o voľnom obchode*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://hnonline.sk/ekonomika/c1-22986200-eu-a-ukrajina-zacali-rokovat-o-dohode-o-volnom-obchode>>
68. HOEKSMA, J. A. 2009. Naming and Defining the EU. In: HOEKSMA, J. A., *De EU als Unie van burgers en lidstaten*, Kluwer, Deventer, 2009

69. HOEKSTRA, J. A. 2011. The EU as a Democratic Polity in International Law. In: *Cleer Working Papers* 2011/2, Centre for the Law of EU External Relations, The Hague, 2011
70. HVOZDÍKOVÁ, V. 2012. *Polemika o príčinách a riešeníach globálnej krízy*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.ekonom.sav.sk/uploads/projects/Hvoz02.pdf>>
71. INVESTINGANSWERS.COM. 2012. *Infant industry theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.investinganswers.com/financial-dictionary/economics/infant-industry-theory-1473>>
72. INVESTOPEDIA.COM. 2012. *What are economies of scale?* [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.investopedia.com/articles/03/012703.asp#axzz1thONiuaF>>
73. JENKINS, P. 2012. *Big banks prepare to pay back LTRO loans*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.ft.com/intl/cms/s/0/ec0e7a40-7bdc-11e1-af2b-00144feab49a.html#axzz1tj7WAC12>>
74. KRATOCHVÍL, P. 2008. *Teorie evropské integrace*. Praha: Portál, 2008, 224 s. ISBN 978-80-7367-467-0
75. KRUEGER, A. O. 1969. Balance-of-Payments Theory. In *Journal of Economic Literature*, Volume 7, Number 1 (March, 1969), American Economic Association
76. KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 1987. Is Free Trade Passe? In *The Journal of Economic Perspectives*, Volume 1, Issue 2 (Autumn, 1987)
77. KRUGMAN, P. R., OBSFELD, M. 2003. *International Economics: Theory and Policy*. 6th Edition. New York: Addison-Wesley, 2003. 784 s. ISBN 0-321-11639-9
78. LASTRA, R. 2006. *Legal Foundations of International Monetary Stability*. Oxford

79. LIJPHART, A. 1968. *The Politics of Accommodation. Pluralism and Democracy in the Netherlands*, Berkeley: University of California Press, 1968 [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.mmsi.org/pr/15_01/schendelen.pdf>
80. LINDER, S. B. 1961. *An Essay on Trade and Transformation*. 1st Edition. Stockholm: John Wiley and Sons/Almqvist & Wiksell, 1961. 167 s. ISBN 0-824-05369-9
81. LIPKOVÁ, Ľ. 2006. *Európska únia*. Bratislava: Sprint vfra. Druhé vydanie. ISBN 80-89085-55-5
82. LIPSEY, R.G. Lipsey & LANCASTER, K. J. 1956. The General Theory of Second Best. In *The Review of Economic Studies*, Volume 24, No. 1
83. LUCAS, R. E., Jr. 2002. *Lectures on Economic Growth*. Cambridge: Harvard University Press. 204 s. ISBN 978-0-674-01601-9
84. MANAZMENTZNALOSTI.EU. 2012. *Európa 2020*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.manazmentznalosti.eu/o-portali/europa-2020/>>
85. McCORMICK, J. 2002. *Understanding the European Union: A Concise Introduction*. 2nd Edition. Publisher: Palgrave Macmillan, 2002, 288 s. ISBN 03-33948-67-X, s. 6-9
86. MERKEL, A. 2009. *Humboldt-Rede zu Europa*, Berlin, 2009
87. MH SR. 2012. *Výbor pre obchodnú politiku Rady EÚ*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/vybor-133-rady-eu-6590/128275s>>
88. MH SR. 2012. *Zahraničný obchod SR v roku 2009*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.economy.gov.sk/zahranicny-obchod->

89. MONKE, E. - AVILLETZ, F. - PEARSON, S. 1998. Small farm agriculture in southern Europe, (CAP reform and structural change), Aldershot: Ashgate, 1998, 148 s. ISBN 1-84014-162X
90. MUNDELL, R. A. 1961. A Theory of Optimum Currency Areas. In *The American Economic Review*, Volume 51, No. 4 (September 1961) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.sonoma.edu/users/e/eyler/426/mundell1.pdf>>
91. NBS.SK. 2012. *Dohľad nad finančným trhom*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom>>
92. NBS.SK. 2012. *Hospodárska a menová únia*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/euro/historia-hospodarskej-a-menovej-unie>>
93. NBS.SK. 2012. *Nástroje menovej politiky*. [online.] [cit. 2012.06.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/menova-politika/nastroje-menovej-politiky>>
94. NBS.SK. 2012. *Odhad Balassa-Samuelsonovho efektu v ekonomike SR*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://www.nbs.sk/_img/Documents/PUBLIK/05_KOL2.PDF>
95. NBS.SK. 2012. *SEPA*. [online.] [cit. 2012.06.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/platobne-systemy/sepa/>>
96. NBS.SK. 2012. *Úlohy ECB*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.nbs.sk/sk/euro/eurosystem/ulohy>>
97. NITSCH, V., 2000. National Borders and international trade: evidence from the European Union In: *Canadian Journal of Economics* 33
98. OKD.CZ. 2012. *Ropné šoky sedmdesiatých let*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na

internete: <<http://www.okd.cz/cz/eu/energeticka-politika/ropne-soky-sedmdesatych-let/>>

99. OPENIAZOCH.ZOZNAM.SK. 2008. *Eurom stratí slovensko vlastnú menovú politiku*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://openiazoch.zoznam.sk/info/zpravy/zprava.asp?NewsID=60874>>
100. PADOA-SCHIOPPA, T. 2010. Markets and Governments Before, During and After the 2007-20XX Crisis. In: *Per Jacobsson Lecture*, Bank for International Settlements, Basel, 2010
101. PAUHOFOVÁ, I. a kol. 2012. *Paradigmy zmien v 21. storočí*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <http://www.ekonom.sav.sk/uploads/journals/Paradigmy_zmien_v_21_st.pdf>
102. PITRA, Z. 2001. Zvyšovanie podnikateľskej výkonnosti firmy. Praha : Ekopress, 2001, 305s. ISBN 80-86119-64-5
103. PORTAL.STATISTICS.SK. 2012. *Spotrebiteľské ceny (inflácia)*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://portal.statistics.sk/showdoc.do?docid=185>>
104. PORTER, M. E.: The Competitive Advantage of Nations. New York: The Free Press, 1990. 885 s. ISBN 0029253616, PORTER, M. E.: Konkurenčné stratégie. Praha: Victoria Publishing, 1994. 403 s. ISBN 80-85605-11-2
105. POSEN, A. and VERON, N. 2009. A Solution for Europe's Banking Problem. In: *Policy Brief No. 09-13*, Peterson Institute for International Economics, Washington, 2009
106. PÖYHONEN, P., 1963. A Tentative Model for the Volume of Trade between Countries In: *Weltwirtschaftliches Archiv* 90

107. PROVENMODELS.COM. 2012. *International product life cycle*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.provenmodels.com/583/international-product-life-cycle/vernon>>
108. REHN, O. 2012. *Economic and Monetary Affairs and the Euro*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/rehn/index_en.htm>
109. RODRIK, D. 2011. *The Globalization Paradox*, W.W. Norton & Company, New York, 2011
110. ROYAL BANK OF SCOTLAND. 2011. Euro area faces breakpoint: Lessons learned and policy options, 13 July 2011
111. RÖPKE, W.: *Integration und Desintegration der internationalen Wirtschaft, Wirtschaftsfragen der freien Welt*. Frankfurt a. M.: Knapp Verlag, 1957. In: BALLASA, B.: *Teorie ekonomické integrace*. Predslov, SLÁDEK, J.: Praha: Svoboda, 1966, 329 s
112. SACHS, J., WYPLOSZ, C., BUITER, W., FELLS, G. AND G. DE MENIL, 1986. The Economic Consequences of President Mitterrand In: *Economic Policy*, Volume 1
113. SBAONLINE.SK. 2012. *SEPA*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://www.sbaonline.sk/sk/projekty/sepa/>>
114. SCITOVSKY, T. 1954. Two concepts of external economies. In *The Journal of Political Economy*, Volume 62, No. 2, (April 1954) [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.colorado.edu/economics/morey/externalitylit/scitovsky-jpe1954.pdf>>
115. SHEPPARD, E., BARNES, T. J., PAVLIK, C. 1990. *Capitalist Space Economy: Analysis after Ricardo Marx and Sraffa*, London; Boston: Unwin Hyman, Ltd., 1990. 352 s. ISBN 0-04-330402-8

116. SCHOENMAKER, D. 2011. The Financial Trilemma. In: *Economics Letters* 111
117. SLÁDEK, J.: *Medzinárodná ekonomická integrácia*. Praha, 1967
118. SME.SK. 2009. *Európsky menový systém v EHS nadobudol platnosť pred 30 rokmi*. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <<http://ekonomika.sme.sk/c/4345818/europsky-menovy-system-v-ehs-nadobudol-platnost-pred-30-rokmi.html>>
119. SYSU.EDU.CN. 2007. *Monopolistic competition model of Krugman*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://jpkc.sysu.edu.cn/2007/zjwgjx/ppt/Dissertations/Monopolistic%EF%BC%BFCmpetition%EF%BC%BFModel%EF%BC%BFOf%EF%BC%BFKrugman.pdf>>
120. ŠÍBL, D., ŠAKOVÁ, B. 2002. *Svetová ekonomika: internacionalizácia, integrácia, globalizácia, interdependencia*. Druhé vydanie. Bratislava: Sprint v.f.a., 2002. 418 s. ISBN 978-80-88848-98-1
121. ŠRÉDL, K. 2001. Vyjadřování podnikové konkurenceschopnosti pomocí souhrnné analýzy trhu a jeho efektivnosti. In: *Zborník vedeckých prác z medzinárodných vedeckých dní 2001*, Nitra : SPU, 2001, s. 487-490 ISBN 80-7137-867-4
122. THEWORLDUNTOME.WORDPRESS.COM. 2010. *Raul Prebisch's Center-Periphery Analysis*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://theworlduntome.wordpress.com/2010/12/22/raul-prebischs-center-periphery-analysis/>>
123. TIMMERMANS, C. W. A. 2008. The Genesis and Development of the European Communities and the European Union. In: KAPTEYN, P. J. G. & VERLOREN VAN THEMAAT, P. (eds.) *The Law of the European Union and the European Communities*, Kluwer, Alphen aan de Rijn, 2008

124. TINBERGEN, J., 1962. *Shaping the World Economy: Suggestions for and International Economic Policy*, New York: the Twentieth Century Fund

125. VAN GERVEN, W. 2005. *The European Union: a polity of states and peoples*, Stanford University Press, Stanford, 2005

126. VAN ROMPUY, H. 2010. *Sharing the responsibility for European decisions*, Address to the representatives of the European Parliament and 27 national Parliaments, COSAC-meeting, PCE 244/10, Brussels, 2010

127. VON WEIZSÄCKER, J. and DEPLA, J. 2011. Eurobonds: The blue bond concept and its implications. In: *Bruegel Policy Contribution*, Issue 2011/2, Bruegel, Brussels, 2011

128. WEFORUM.ORG. 2012. *The Global Competitiveness Report 2011 – 2012*. [online.] [cit. 2012.06.27.] Dostupné na internete: <http://www3.weforum.org/docs/WEF_GCR_Report_2011-12.pdf>

129. WEI, S. J., 1996. Intra-national versus International trade: How Stubborn are Nations in Global Integration? In: *NBER Working Paper No. 5531*

130. WILHELMOVÁ, L. – KLIK, S. 2000. *Hospodářská a měnová unie, informační studie č. 2.047*. Praha: Parlamentní institut. [online.] [cit. 2012.03.20.] Dostupné na internete: <www.psp.cz/kps/pi/PRACE/PI-2-047.DOC>

131. WISDOMSUPREME.COM. 2012. *Customs union theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.wisdomsupreme.com/dictionary/customs-union-theory.php>>

132. WISDOMSUPREME.COM. 2012. *Technological gap theory*. [online.] [cit. 2012.03.27.] Dostupné na internete: <<http://www.wisdomsupreme.com/dictionary/technological-gap-theory.php>>

8 PRÍLOHY

Tabuľka 5: Vývoj HDP vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	0	1,4	3,5	4,6	4,8	5,1	6,7	8,3	10,5	5,8	- 4,9	4,2	3,3
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	1,5	4,6	3,1	2	3,8	4,6	6,8	7,2	5,7	2,9	- 4,5	2,6	1,7
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	1,8	3,3	1,6	0	- 0,4	0,7	0,8	3,9	3,4	0,8	- 5,1	3,6	3,1
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	3,2	3,9	1,8	0,9	0,9	2,3	1,9	2,7	2,2	- 0,2	- 3	1,6	1,7
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	1,4	3,9	1,8	0,4	0	1,6	1,1	2,3	1,5	- 1,2	- 5,5	1,8	0,5
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	4,7	5	3,7	2,7	3,1	3,3	3,6	4,1	3,5	0,9	- 3,7	- 0,1	0,7
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	3,4	4,5	4,2	3,4	5,9	4,4	2,3	5,5	3	- 0,2	- 3,2	- 3,5	- 6,9
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena HDP (v %)	9,9	9,3	4,8	5,9	4,2	4,5	5,3	5,3	5,2	- 3	- 7	- 0,4	0,7

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Tabuľka 6: Vývoj miery inflácie (HICP) vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	10,4	12,2	7,2	3,5	8,4	7,5	2,8	4,3	1,9	3,9	0,9	0,7	4,1
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	1,8	3,9	4,5	1,4	- 0,1	2,6	1,6	2,1	3	6,3	0,6	1,2	2,1
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	0,6	1,4	1,9	1,4	1	1,8	1,9	1,8	2,3	2,8	0,2	1,2	2,5
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	0,6	1,8	1,8	1,9	2,2	2,3	1,9	1,9	1,6	3,2	0,1	1,7	2,3
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	1,7	2,6	2,3	2,6	2,8	2,3	2,2	2,2	2	3,5	0,8	1,6	2,9
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	2,2	3,5	2,8	3,6	3,1	3,1	3,4	3,6	2,8	4,1	- 0,2	2	3,1
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	2,1	2,9	3,7	3,9	3,4	3,0	3,5	3,3	3,0	4,2	1,3	4,7	3,1
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Inflácia HICP (priemer v %)	2,5	5,3	4,0	4,7	4,0	2,3	2,2	2,7	2,9	3,1	- 1,7	- 1,6	1,2

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Tabuľka 7: Vývoj zahraničnej obchodnej bilancie vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	- 4,8	- 3,5	- 8,3	- 7,9	- 5,9	- 7,8	- 8,5	- 7,8	- 5,3	- 6	- 2,6	- 2,5	0,1
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	- 2,4	- 4,6	- 5,1	- 5,3	- 6	- 5	- 1	- 2	- 4,3	- 2,1	- 2,4	- 3,8	- 2,6
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	- 1,3	- 1,8	0	2	1,9	4,6	5	6,2	7,5	6,2	5,9	6	5,7
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	3,2	1,4	1,8	1,2	0,8	0,5	- 0,5	- 0,6	- 1	- 1,8	- 1,5	- 1,8	- 2,1
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	0,7	- 0,5	- 0,1	- 0,8	- 1,3	- 0,9	- 1,6	- 2,6	- 2,4	- 2,9	- 2	- 3,5	- 3,1
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	- 2,9	- 4	- 3,9	- 3,3	- 3,5	- 5,2	- 7,4	- 9	- 10	- 9,6	- 4,8	- 4,5	- 3,5
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	- 5,6	- 7,9	- 7,3	- 6,6	- 6,6	- 5,8	- 7,6	- 11,4	- 14,6	- 14,9	- 11,1	- 10,1	- 9,8
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Zahraničná obchodná bilancia (priemer v % z HDP)	0,6	0	- 0,6	- 1	0	- 0,6	- 3,5	- 3,5	- 5,3	- 5,6	- 2,9	0,5	0,1

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 - 2011

Tabuľka 8: Vývoj úrokových mier vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	15,7	8,6	7,8	7,8	6,2	4,7	2,9	4,3	4,3	4,2	1,2	0,8	1,4
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	6,9	5,4	5,2	3,5	2,3	2,4	2	2,3	3,1	4	2,2	1,3	1,2
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	3	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	3	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	3	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	3	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	8,9	6,1	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Krátkodobá úroková miera (v %)	3	4,4	4,3	3,3	2,3	2,1	2,2	3,1	4,3	4,6	1,2	0,8	1,4

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Tabuľka 9: Vývoj deficitu verejných financií vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 7,4	- 12,3	- 6,5	- 8,2	- 2,8	- 2,4	- 2,8	- 3,2	- 1,8	- 2,1	- 8	- 7,7	- 4,8
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 3,6	- 3,6	- 5,6	- 6,5	- 6,7	- 2,8	- 3,2	- 2,4	- 0,7	- 2,2	- 5,8	- 4,8	- 3,1
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 1,6	1,1	- 3,1	- 3,8	- 4,1	- 3,8	- 3,3	- 1,7	0,2	- 0,1	- 3,2	- 4,3	- 1
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 1,8	- 1,5	- 1,7	- 3,3	- 4,1	- 3,6	- 3	- 2,4	- 2,7	- 3,3	- 7,6	- 7,1	- 5,2
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 2,0	- 0,9	- 3,2	- 3,2	- 3,6	- 3,6	- 4,5	- 3,4	- 1,6	- 2,7	- 5,4	- 4,5	- 3,8
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 1,2	- 1	- 0,5	- 0,2	- 0,4	- 0,1	1,3	2,4	1,9	- 4,5	- 11,2	- 9,3	- 8,5
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	- 3,1	- 3,8	- 4,5	- 4,9	- 5,8	- 7,5	- 5,6	- 6	- 6,8	- 9,9	- 15,6	- 10,5	- 9,2
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Medziročná zmena deficitu verejných financií (v %)	2,6	4,7	0,9	- 0,3	0,4	1,4	1,7	2,9	0,1	- 7,3	- 14	- 31,2	- 13

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011

Tabuľka 10: Vývoj miery nezamestnanosti vybraných krajín počas rokov 1999 – 2011

SR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	16,4	18,8	19,3	18,7	17,5	18,2	16,2	13,4	11,1	9,5	12	14,4	13,5
ČR	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	8,8	8,9	8,2	7,3	7,8	8,3	8	7,2	5,3	4,4	6,7	7,3	6,7
Nemecko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	8,1	7,5	7,3	8,1	9,1	9,8	10,7	9,7	8,3	7,2	7,4	6,8	5,7
Francúzsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	10	8,5	7,7	7,9	8,5	8,9	8,9	8,8	8	7,4	9,1	9,4	9,3
Taliansko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	11	10,1	9,1	8,7	8,4	8	7,7	6,8	6,1	6,8	7,8	8,4	8,4
Španielsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	12,2	10,8	10,1	11	11	10,5	9,2	8,5	8,3	11,3	18	20,1	21,6
Grécko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	12,1	11,4	10,8	10,3	9,7	10,5	9,8	8,9	8,3	7,7	9,5	12,5	17,6
Írsko	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Miera nezamestnanosti (v %)	5,6	4,3	3,9	4,4	4,7	4,5	4,3	4,4	4,6	6	11,8	13,6	14,5

Prameň: vlastné spracovanie do tabuľky podľa údajov OECD za roky 1999 – 2011